Bernhard Schlink

Evadări din iubire

Bernhard Schlink
Liebesfluchten, 2000

© Editura Polirom, 2000
Toate drepturile rezervate

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:
SCHLINK, BERNHARD
Evadări din iubire / Bernhard Schlink
trad. Herta Spuhn. - Iaşi: Polirom, 2003
ISBN: 973-681-325-8
I. Spuhn, Herta (trad.)
821.112.2-31=135.1

Versiune ebook: 1.0

Cuprins

Fata cu şopârla 2
Pasul greşit 38
Celălalt..... 70
Mazăre dulce.....109
Circumcizia.....145
Fiul 189
Femeia de la benzinărie 207

Fata cu şopârla

Tabloul reprezenta o fată cu o şopârlă. Se uitau - şi totuşi nu se uitau cu adevărat una la cealaltă, fata contemplând şopârla cu o privire visătoare, şopârla aţintind asupra feţei un ochi inexpresiv, strălucitor. Dusă pe gânduri, fata, pe jumătate întinsă pe burtă, pe jumătate rezemată de o stâncă, avea un aer atât de absent, încât se oprise într-o nemişcare transmisă şi şopârlei, care adăsta imobilă pe stânca acoperită de muşchi; îşi înălţase capul şi-şi arăta limba.

„Ovreica“, zicea mama băiatului, de câte ori aducea vorba despre fata din tablou. Când părinţii se certau şi tatăl se ridică brusc de pe scaun pentru a se retrage în camera de lucru, unde se afla tabloul, ea obişnuia să strige în urma lui:

„Du-te! Du-te la fata aia a ta, la ovreică!“ Sau întreba retoric: „Chiar trebuie să stea acolo tabloul cu ovreica?“ Tabloul era atârnat deasupra divanului unde băiatul îşi făcea somnul obligatoriu de după-amiază, în timp ce tatăl îşi citea ziarul.

Îl auzise nu o dată pe taică-său explicându-i mamei că fata nu era evreică. Chipiul ei de catifea roşie, apăsat pe buclele bogate, castanii, aproape acoperit de ele, nu era un atribut religios ori folcloric, ci o expresie a modei. „Aşa se găteau fetele pe atunci. Dincolo de faptul că la evrei doar bărbaţii sunt datori să poarte pe cap un chipiu, nicidecum femeile.“

Fata era îmbrăcată cu o fustă de un roşu vişiniu, iar deasupra unei bluze de un galben luminos avea o vestă într-o nuanţă mai întunecată a galbenului, încheiată cu şireturi la spate, asemenea unui corset strâns uşor. Nu se zărea prea mult din veşmintele, nici din trupul fetei, din pricina fragmentului de stâncă pe care îşi aşezase ea braţele rotunde de copil şi-şi sprijinise bărbia. Putea să aibă vreo opt ani. Chipul era al unei fetiţe. Dar privirea, buzele pline, părul încreţindu-se deasupra frunţii şi căzându-i pe umeri şi pe spate nu păreau de copilă, ci de femeie. Umbra aruncată de păr pe faţa şi pe tâmpla ei ţinea de mister, antebraţul ei gol,

pierzându-se în obscuritatea mânecii înfoiate, era o ispită. Marea, întinsă dincolo de piatra stâncoasă şi de o mică plajă până la linia orizontului, se învolbura în valuri grele, iar prin norii compacți răzbăteau razele soarelui, făcând să lucească o parte a apei şi strălucinând obrazul şi brațele fetei. Natura iradia pasiune.

Sau toate astea nu erau decât ironie? Pasiunea, ispită, misterul, femeia din făptura copilei? Oare din pricina ironiei tabloul îl fascina, dar îl şi tulbura pe băiat? Se simțea adesea tulburat: când părinții lui se certau, când mama rostea întrebări tăioase, iar tatăl îşi fuma țigara, îşi citea ziarul şi se străduia să pară superior şi destins, în timp ce aerul din camera de lucru devenea atât de încărcat încât băiatul nu îndrăznea să se mişte şi abia îşi îngăduia să respire. Cum să nu-l tulbure vorbele batjocoritoare ale maică-sii despre fata ovreică? Habar n-avea el, băiatul, ce era o fată ovreică.

De la o zi la alta, mama lui încetă să mai pomenească de fata ovreică, iar tatăl renunță să-l mai cheme pentru somnul de după-masă în camera sa de lucru. Un timp, a fost nevoit să se odihnească după-masa în cameră şi în patul unde dormea şi noaptea. Apoi se dovedi că vremea somnului de după-amiază a trecut. Era bucuros. Împlinise nouă ani şi, oricum, perioada în care îl obligaseră să se culce după-masa fusese mai lungă decât aceea răbdată de oricare dintre colegii săi de şcoală sau tovarăşii de joacă.

Dar fata cu şopârla îi lipsea. Se strecura mereu în camera de lucru patemă, ca să arunce o privire tabloului şi să comunice, pentru o clipă, cu fata. Crescu repede în anul acela; întâi, ochii îi ajungeau la nivelul ramei groase, aurii, apoi, la acela al stâncii, şi, ceva mai târziu, în dreptul ochilor fetei.

Se făcuse băiat zdravăn, lat în umeri, cu mâinile şi picioarele osoase, cam prea mari. Când se înălță, stângăcia lui nu avea nimic înduioşător, ci părea, dimpotrivă, amenințătoare. Colegilor lui le era frică de el, chiar dacă le era aliat la jocuri, la încăierări, la lupte. Era un izolat. O ştia

şi el. Nu ştia că-şi datora izolarea aspectului său, înălțimii, lățimii, forței sale fizice. El se credea marginalizat din pricina lumii lăuntrice în care se complăcea să trăiască: nici un camarad n-o împărțea cu el. Ce-i drept, nici nu poftise pe vreunul să-i cunoască universul. Dacă ar fi avut o constituție fragilă, şi-ar fi găsit, poate, tovarăşi de joacă şi de suflet printre alți copii fragili. Însă tocmai pe cei firavi îi intimida.

Lumea lui lăuntrică nu era populată doar de personaje despre care citise sau pe care le ştia din tablouri sau din filme, ci şi de persoane din viața reală, apărând însă sub chipuri modificate. Avea darul să simtă dacă, dincolo de ceea ce arăta lumea reală, mai exista şi altceva. Bunăoară, că profesoara lui de pian manifestă o anume reticență, că aerul prietenos al medicului de familie, agreat de toți, nu era autentic, că un copil din vecini, cu care se juca uneori, avea ceva de ascuns - simțise o ciudățenie la toți aceştia, cu mult înainte de a ieşi la iveală hoțiile copilului din vecini, înclinația erotică a medicului pentru băieței ori maladia profesoarei. Ce anume se disimula - asta nici el nu era capabil să simtă, mai exact sau mai repede decât ceilalți. Nici nu se străduia să afle. Prefera să-şi închipuie, iar închipuirea era totdeauna mai colorată şi mai atrăgătoare decât realitatea.

Distanței dintre lumea sa lăuntrică şi cea exterioară îi corespundea o distanță pe care o sesizase existând între familia lui şi alți oameni. Tatăl lui, judecător la tribunalul oraşului, era un ins aflat în plină vitalitate. Băiatului nu-i scăpase că taică-său era bucuros de importanța evidentă a funcției lui, că se aşeza cu plăcere la masa rezervată notabilităților, că lua parte la inițiativele politice ale oraşului, că acceptase cu satisfacție să fie ales consilier parohial. Părinții erau implicați şi în viața de societate a urbei. Se duceau la carnavalul de iarnă şi la balul de vară, erau invitați şi invitau la masă. Zilele de naştere ale băiatului erau serbate cum se cuvine, cu cinci invitați la a cincea aniversare, cu şase, la a şasea, şi aşa mai departe. De obicei, totul se petrecea aşa cum se cuvenea, aşadar în anii '50 tatăl şi

mama lui respectau convenienţa unei comportări formale şi distanţe. Dar nu atitudinea formală şi distantă o percepea băiatul ca distanţă între familia lui şi alţi oameni, ci altceva: şi părinţii lui păreau să aibă anumite reticenţe ori ceva de ascuns. Erau prudenţi. Când se spunea un banc, nu rădeau imediat, ci aşteptau să radă ceilalţi. La concert sau la teatru nu aplaudau până nu-i vedeau pe ceilalţi aplaudând. În conversaţiile cu musafirii nu-şi mărturiseau părerea decât atunci când altcineva exprima o opinie apropiată de a lor, iar ei o urmau, câteodată, tatăl lui nu mai avea cum să evite manifestarea unei păreri sau afirmarea unei poziţii. În asemenea momente efortul i se citea pe faţă.

Dar oare taică-său nu intenţiona decât să se poarte cu tact, nu dorea să comită vreo imixtiune neavenită, nici să se impună? Băiatul îşi puse întrebarea de ce, crescând, înregistra mai conştient precauţiile părinţilor. Se mai întreba ce va fi însemnând insistenţa amândurora de a nu li se încălca spaţiul privat, exclusiv al lor. Nu i se îngăduia să intre în dormitorul lor, nu avea voie s-o facă nici când era copil mic. E adevărat că părinţii nu-şi încuiau dormitorul. Dar interdicţia lor era fără echivoc, iar autoritatea lor, necontestată - până când băiatul, împlinind treisprezece ani, profită într-o zi de absenţa alor săi şi, deschizând uşa, constată în dormitor două paturi separate, două noptiere, două scaune, un dulap de lemn şi altul de metal. Doriseră părinţii să tăinuiască faptul că nu dormeau împreună? Sau intenţionaseră să-i inculce fiului lor simţul intimităţii, să-l înveţe s-o respecte? Oricum, nu călcaseră nici ei, vreodată, în camera lui fără să bată la uşă şi fără să aştepte apoi invitaţia de a intra.

Să intre în camera de lucru a tatălui nu-i era interzis băiatului. Deşi, o dată cu portretul fetei cu şopârlă, încăperea adăpostea o taină.

Când ajunsese în clasa a treia de gimnaziu, profesorul le dădu ca temă pentru acasă descrierea unui tablou. Alegerea tabloului era liberă. „Trebuie să aduc în clasă tabloul pe

care-l descriu?“ întrebase un elev. Profesorul făcu semn că nu. „Încercați să descrieți atât de bine tabloul, încât, citindu-vă compunerile, să-l avem în fața ochilor.“ Băiatului i se păru de la sine înțeles că el avea să descrie tabloul fetei cu şopârla. Se bucura dinainte că va examina cu atenție pictura, că o va transpune în cuvinte şi propoziții, că va face cunoscut tabloul, descriindu-l, profesorului şi colegilor. Se bucură şi de perspectiva şederii în camera de lucru a tatălui său. Ferestrele dădeau spre o curte interioară strâmta, lumina zilei şi zgomotele străzii se estompau, pe pereți se îngrămădeau rafturile cu cărți, iar mirosul țigărilor fumate stăruia, aromat şi sever, în aer.

Taică-său nu venise acasă la prânz, iar mama plecase în oraş îndată după ce mâncaseră. Aşa că băiatul nu trebui să ceară permisiunea nimănui; instalându-se în camera de lucru paternă, îşi propuse să privească şi să scrie. „în tablou se vede marea, în fața ei - plajă, în fața plajei - o piatră stâncoasa sau o dună, şi pe ea - o fată şi o şopârlă.“ Nu: profesorul le spusese că descrierea unui tablou se cuvine să pornească din prim-plan spre centru şi de acolo spre fundal. „În prim-planul tabloului este o fată şi mai este o şopârlă, ele stau pe o stâncă sau pe o dună, în planul mijlociu apare o plajă, iar de la centru spre fundal vedem marea.“ Vedem marea? Marea agitându-şi valurile? Dar marea nu-şi agită valurile din centru spre fundal, ci din fundal spre centru. Oricum „centru“ sau „plan mijlociu“ sună urât şi nici „prim-plan“ sau „fundal“ nu sună grozav. Iar fata - „este“? Atât să fie tot ce se putea spune despre fată?

Băiatul găsi alt început. „În tablou este o fată. Ea se uită la o şopârlă.“ Nici asta nu era tot ce se putea spune despre fată. Băiatul continuă. „Fata are obrazul palid şi brațele albe, părul castaniu, până-n talie poartă ceva deschis la culoare, iar fusta e mai închis colorată.“ Nu, nu era deloc mulțumit. Îşi luă un nou avânt. „În tablou o fată priveşte o şopârlă care stă la soare.“ Era oare adevărat? Se uita fata la şopârlă ori mai degrabă trecea cu privirea pe deasupra ei sau prin ea?

Băiatul ezita. Dar dintr-o dată detaliile îi deveniră indiferente. Pentru că după prima propoziție urma a doua: „Fata este minunat de frumoasă“. Această propoziție era exactă şi, o dată cu ea, devenea în sfârşit exactă şi descrierea.

„În tablou o fată priveşte o şopârlă care stă la soare. Fata este minunat de frumoasă. Are un obraz fin, fruntea netedă, nasul drept şi o crestătură pe buza superioară. Ochii şi buclele ei sunt căprui. De fapt, tabloul nu este decât capul fetei. Restul, cum ar fi: şopârlă, stâncă sau duna, plaja şi marea - restul nu prea mai are importanță.“

Băiatului îi plăcea ce scrisese. Acum nu mai avea decât să plaseze totul în planul prim şi în fundal. Era mândru de acel „cum ar fi“. Exprimare adultă, distinsă. Era mândru şi de frumusețea fetei.

Rămase locului când îşi auzi tatăl descuind uşa apartamentului. Îl auzi lăsându-şi la cuier servieta, scoțându-şi paltonul şi atârnându-l în cuier, deschizând uşa bucătăriei şi a camerei de zi şi bătând în cele din urmă la uşa camerei de lucru.

– Aici sunt, strigă el şi aşează foile ciornelor sale cu mare precizie deasupra caietului, punându-şi stiloul alături. Aşa erau orânduite actele, hârtiile şi creioanele pe biroul tatălui.

– Am venit în camera ta, pentru că avem ca temă acasă descrierea unui tablou, iar eu am descris tabloul de aici.

Nici nu se deschisese bine uşa, că şi simțise dorința să vorbească.

Tatăl avu nevoie de un scurt răgaz.

– Care tablou? Ce zici că ai făcut? Băiatul îi mai explică o dată. După felul cum reacționa tatăl, încrețindu-şi fruntea şi privind alternativ când tabloul, când pe fiul său, înțelese că greşise cu ceva.

– Nu erai aici şi am crezut...

– Ai crezut...

Tatăl vorbea cu un glas atât de apăsat, încât băiatul se gândi că peste o clipă vocea avea să i se frângă, izbucnind în urlete; se chirci, ferindu-se. Dar tatăl nu urlă. Dădu din cap

şi se aşează pe scaunul turnant dintre birou şi masa pe care-şi depozita actele; băiatul şedea de partea cealaltă a mesei; nu îndrăznise să stea la birou. În spatele tatălui, deasupra biroului se afla atârnat tabloul.

– Vrei să-mi citeşti ce ai scris? Băiatul citi, temător şi mândru totodată.

– E foarte frumoasă descrierea ta. Am avut clar tabloul în fața ochilor. Dar... şovăi el, pictura asta nu e pentru ceilalți. Celorlalți să le descrii alt tablou.

Băiatul era atât de încântat că tatăl nu urlă la el, că *îi* vorbeşte cu afecțiune şi încredere, încât era gata să accepte orice. Doar că nu înțelegea.

– De ce tabloul nu e şi pentru ceilalți?

– Oare nu păstrezi uneori nişte lucruri doar pentru tine? Vrei ca noi, sau prietenii tăi, să fim de față la tot ce faci? Fie şi numai datorită invidiei celorlalți nu-i bine să le arătăm ce avem mai de preț. Ori se întristează că n-au şi ei ce ai tu, ori se lăcomesc şi vor să-ți ia ce posezi.

– Tabloul e ceva de preț?

– O ştii şi tu. L-ai descris atât de frumos, cum nu înfățişezi decât ceva de valoare.

– Vreau să ştiu - valorează el chiar aşa de mult, încât să stârnească invidia celorlalți? Tatăl îşi roti scaunul şi privi tabloul.

– Da, valorează nespus de mult şi nu sunt convins că l-aş putea ocroti, dacă ceilalți şi-ar pune în gând să-l fure. Nu-i mai bine atunci ca ei nici să nu ştie că-l avem?

Băiatul aprobă din cap.

– Vino, hai să ne uităm la o carte cu reproduceri, găsim negreşit un tablou care să-ți placă.

Când băiatul împlinea paisprezece ani, tatăl lui renunță la funcția de judecător şi-şi luă o slujbă la o societate de asigurări. Nu-i făcea plăcere schimbarea - băiatul îl simțea stânjenit, deşi taică-său nu se plângea. Fostul judecător nici nu-şi motivă decizia; aveau să treacă ani până când băiatul descoperi de ce procedase aşa. Ca urmare a schimbării, se

mutară din vechea locuința în una mai mică. În loc să ocupe etajul de lux al unei case în stil wilhelmin, cu patru niveluri, din zona centrală a oraşului, stăteau cu chirie în unul dintre cele douăzeci şi patru de apartamente ale unei case de la marginea oraşului, finanțată de un program locativ social şi construită după normele acestuia. Cele patru camere erau mici, tavanul jos, iar zgomotele şi mirosurile apartamentelor vecine mereu prezente. Erau totuşi patru încăperi; pe lângă dormitor, camera de zi şi cea a băiatului, tatăl îşi menținu o cameră de lucru. Acolo se retrăgea în timpul serilor, deşi nu mai aducea acasă acte pe care să le prelucreze.

„Poți să bei şi în camera de zi“, o auzi băiatul într-o seară pe mama lui adresându-se tatălui, „eventual ai bea mai puțin, dacă ai schimba când şi când o vorbă cu mine.“

Şi relațiile părinților cu societatea urbei suferiră o modificare. Mesele cu invitați, seratele speciale pentru doamne sau pentru domni nu mai aveau loc - băiatul îşi amintea cum le deschidea el uşa musafirilor şi le lua paltoanele. Ducea dorul acelei atmosfere, când în sufragerie era pusă masa, împodobită cu sfeşnice de argint aşezate printre piesele serviciului de porțelan alb; în camera de zi alăturată, părinții aranjau pahare, țigări şi scrumiere, aşteptând nerăbdători să audă prima sonerie. Băiatului îi lipsea şi unul sau altul dintre prietenii părinților. Se întâmplase să-l întrebe vreun invitat cum îi merge la şcoală şi care-i sunt înclinațiile şi era plăcut să constate, la vizita următoare, că omul îi ținea minte răspunsurile şi reînnoda conversația. Un chirurg discutase cu el despre felul în care pot fi operați ursuleții de stofă, un geolog îi vorbise despre erupții vulcanice, cutremure de pământ şi dune migratoare. Îi lipsea mai cu seamă o prietenă a părinților. Prin contrast cu mama lui cea zveltă, nervoasă, zăpăcită, cucoana era rotunjoară şi de o calmă bună dispoziție. Când era mic, îl lua iarna sub haina ei de blană, lăsându-l să se bucure de luciul alintător al căptuşelii mătăsoase şi de mireasma copleşitoare a parfumului ei. Mai târziu, îl tachinase cu înşirarea unor

cuceriri imaginare, pe care el nu le făcuse nicicând, cu aluzii la flirturi cu fete, pe care el nu le trăise - atunci se simțea stingherit, dar şi măgulit; iar când, şi mai târziu, îl mai trăgea în joacă lângă ea, haina de blană cuprinzându-i o clipă pe amândoi, adolescentul gusta catifelarea trupului ei.

Trecu destulă vreme până la venirea unor noi musafiri. Erau vecini, colegi ai tatălui de la Asigurări, colege ale mamei, care între timp se angajase dactilografă la Direcția de poliție. Băiatul observă o anumită nesiguranță în purtarea părinților; încercau să se acomodeze cu noua lor lume, fără s-o renege pe cea veche, şi se arătau fie prea distanți, fie prea familiari.

Şi băiatul se văzu nevoit să se adapteze. Părinții îl transferaseră de la vechiul gimnaziu, aflat la câțiva paşi de vechea lor casă, la altul, şi acesta situat în apropierea locuinței - a celei noi. În noua lui clasă se vorbea pe un ton mai aspru şi se simți mai puțin marginalizat aici decât în vechea ambianță şcolară. Îşi mai continuă lecțiile de pian, cu aceeaşi profesoară, de-a lungul unui an. La capătul acestuia, părinții îi calificară rezultatele drept „Jalnice"; lecțiile au fost sistate, iar pianul vândut. Băiatul nu regretă decât drumurile, parcurse cu bicicletă, până la profesoară, pentru că îl duceau în preajma fostei lor case şi a alteia, vecine, unde locuia o fată care-i fusese când şi când tovarăşă de joacă; iar spre şcoală străbăteau o bucată de drum împreună. Fata avea părul foarte des, roşcat, buclele-i cădeau pe umeri; obrazul îi era plin de pistrui. Trecea încet prin fața casei ei şi spera mereu că ea va ieşi, că-l va saluta, iar el o va însoți, mergând alături de ea, cu mâna pe ghidonul bicicletei; în chip cu totul spontan avea să rezulte o revedere viitoare. Nu-şi vor da propriu-zis o întâlnire, ci va fi de ajuns să-i spună unde avea să fie ea, cândva, pentru a sosi şi el acolo. Roşcata era cu mult prea tânără pentru o întâlnire adevărată.

Dar, de câte ori trecuse pe lângă casa ei, fata nu ieşise niciodată.

Facem o eroare crezând că oamenii iau decizii importante în viață abia când sunt pe cale să se maturizeze ori când sunt

maturi. Copiii se implică şi ei în acţiuni şi atitudini existenţiale, cu o fermitate egală cu a adulţilor. Nu-şi menţin hotărârile pentru totdeauna, dar şi adulţii se întâmpla să-şi calce în picioare opţiunile vitale.

După un an, băiatul se hotărî să se afirme în noua lui clasă şi ambianţă: să fie „cineva“. Nu i-a fost greu să-şi câştige respectul colegilor, datorită înzestrării lui fizice; fiind pe deasupra isteţ şi deloc lipsit de idei, îşi consolidă curând o poziţie de neignorat în ierarhia elevilor - o ierarhie care, aici ca şi în oricare grup şcolar, se definea printr-un amestec difuz de forţă, insolenţă, iuţeală a minţii şi bunăstare materială a părinţilor. Poziţie contând şi în relaţia cu fetele, nu în propriul gimnaziu, care nu era mixt, ci în cel de fete, aflat la distanţă de câteva străzi.

Băiatul nu se îndrăgosti. Îşi alese o fată care ştiuse la rândul ei să se impună, provocator de atrăgătoare, bună de gură, care-şi construise reputaţia unei adolescente cu experienţă amoroasă, dar greu de cucerit. O impresiona prin vigoarea lui, prin respectul de care se bucură şi printr-un nu-ştiu-ce în plus. În ce consta acel plus nedefinit ea n-ar fi putut spune, dar era ceva ce nu găsise la alţii, ceva ce ar fi dorit să descopere şi să-i aparţină. El îi intuia curiozitatea şi-i dădea de înţeles, când şi când, că se află în posesia unor lucruri de mare preţ, pe care nu le arăta cu uşurinţă, însă ei, poate, i le va arăta vreodată, dacă... Dacă se va afişa cu el? Dacă va accepta s-o alinte cu vorbe dulci? Dacă se va culca cu el? Nici el nu-şi clarificase aspiraţiile. Curtarea ei în public, la care ea se dovedea tot mai receptivă, era mai interesantă, mai aducătoare de satisfacţii şi de prestigiu decât ce se întâmplă între ei, în realitate. Să treacă însoţit de colegii prieteni, după încheierea orelor, prin faţa gimnaziului de fete, unde ea stătea, cu amicele ei, rezemată de grilajul de fier, plină de solicitudine; să-i înconjoare umerii cu braţul, cu aerul cel mai firesc; să-i facă semne încurajatoare cu mâna, când ea juca handbal cu echipa ei, iar ea să-i răspundă cu bezele; să străbată cu ea peluza, în drum spre bazin, când

erau împreună la ştrand, pereche admirată de toţi - astea meritau trăite.

Când se culcă în sfârşit cu ea, trăi un dezastru. Fata avea destulă experienţă pentru a fi relativ pretenţioasă, dar prea puţină pentru a-l ajuta să-şi depăşească stângăcia. El, în schimb, nu avea parte de siguranţa pe care ţi-o dă doar iubirea, compensând stângăcia începătorului. După ce ştrandul fusese închis şi paznicii îşi făcuseră rondul, se aflau împreună în spatele tufişurilor de lângă gard - şi deodată toate i se părură false, sărutările, mângâierile, dorinţa. Nimic nu corespundea aşteptărilor. Era o trădare faţă de tot ce-i era drag, ce-i fusese drag vreodată - îi veniră în minte mama lui, prietena ei cu haină de blană, pistruiata cu buclele roşcate din vecini şi fata cu şopârla. Când îmbrăţişarea se terminase - jenanta aplicare a prezervativului, orgasmul lui mult prea rapid, încercările lui atât de neîndemânatice, atât de enervante pentru ea, de a o satisface cu mâna -, se lipi de ea, cerşind consolare pentru eşecul lui. Ea se ridică, se îmbrăcă şi plecă. El rămase locului, ghemuit, cu ochii ţintă la tufişul sub care zăcea; trecu în revistă cu privirea frunzele uscate - vestigii ale anului trecut -, propriile desuuri, împletitura metalică a gardului. Se întunecă. Nu-şi schimbă poziţia nici când i se făcu frig. Avea sentimentul că poate să scape, răbdând frigul, de amintirea împreunării lor, a curtării ei insistenţe, a zadarnicelor bătălii din ultimele luni, aşa cum scapi de o boală, transpirând puternic. Într-un târziu, se sculă şi parcurse de câteva ori înot bazinul cel mare.

Când ajunse acasă pe la miezul nopţii, uşa dinspre camera de lucru era deschisă, lumina aprinsă. Tatăl lui stătea întins pe divan, duhnind a băutură, şi sforăia. Un raft se răsturnase, sertarele biroului fuseseră trase afară şi golite; podeaua era acoperită cu hârtii şi cărţi. Băiatul ţinu să se asigure că tabloul era nevătămat, apoi stinse lumina şi închise uşa.

Cu puţin timp înainte de terminarea şcolii, când nu mai aştepta decât înmânarea certificatului de absolvire, plecă

într-un scurt voiaj, ținta fiind marele oraş învecinat. O oră şi jumătate cu trenul, o călătorie pe care - pentru un concert, un spectacol de teatru sau vizitarea unei expoziții - ar fi putut s-o facă uneori, în toți aceşti ani; dar n-o făcuse. În copilărie, părinții îl luaseră o dată cu ei şi acolo îi arătaseră bisericile, primăria, tribunalul şi vastul parc din centrul oraşului. După schimbările din viața lor, părinții nu mai călătoriseră, nici fără el şi nici cu el, iar lui nu-i trecuse prin cap să călătorească de unul singur. La un moment dat, nici nu ar mai fi avut cu ce să-şi plătească drumul. Tatăl îşi pierduse slujba din cauza beților, iar băiatul fusese nevoit să-şi ia un serviciu, continuând să învețe; banii munciți îi dădea în casă. Acum, când avea să lase în urmă şcoala şi să părăsească destul de curând şi oraşul, începu să se distanțeze lăuntric de părinți, gândindu-se că au viața lor. Venise timpul să cheltuiască şi singur ce câştiga.

Nu-şi propuse să caute Muzeul de Artă Modernă, ci îl găsi întâmplător. Intră, fiindcă îl fascina clădirea, amestec bizar de simplitate modernă pe una din laturi, coexistând cu aerul posomorât şi neprietenos al celorlalte trei, care aminteau de o peşteră; uşile şi balconaşele erau construite într-o ludică manieră kitsch. Colecția pornea de la impresionişti, ajungând până la noii fauvişti, iar el privea totul cu atenția cuvenită, dar fără mare interes până când se trezi în fața tabloului lui Rene Dalmann.

Era intitulat „Pe plajă“; pe pânza apăreau un fragment de stâncă, o plajă nisipoasă, marea; iar pe stânca o fată, nudă şi frumoasă, stătea sprijinită acrobatic în mâini, frapant fiind că unul din picioarele ei era de lemn - nu o proteză, ci un picior de femeie perfect, cioplit într-un lemn fibros. Nu, nu putea fi sigur că fata stând în mâini este o altă ipostază a fetei cu şopârlă, nici n-ar fi putut afirma că ar fi vorba de aceeaşi stâncă, plajă ori mare. Dar totul îi amintea atât de intens de tabloul de acasă, încât la ieşire cumpără o reproducere, pe o carte poştală, iar dacă ar fi avut mai mulți bani, şi-ar fi luat şi volumul dedicat pictorului Dalmann.

Ajuns acasă, compară reproducerea cu tabloul fetei cu şopârla şi câteva deosebiri evidente îi săriră în ochi. Şi totuşi, exista un aer comun - îl recepta doar privirea lui subiectivă sau picturile chiar semănau?

– Ce ai aici? Tatăl lui intră în cameră şi întinse mâna după cartea poştală.

Băiatul se dădu înapoi, tatăl rămase cu mâna întinsă în gol.

– Cine a pictat tabloul nostru?

Citi o bruscă reținere în expresia lui taică-său. Băuse - cu aceeaşi reticență prudentă reacționa la opoziția şi disprețul pe care soția şi fiul i le arătau fățiş, când era beat. De mult cei doi nu se mai temeau de el.

– Nu ştiu, dar de ce întrebi?

– De ce, tată, n-am vândut noi tabloul, dacă este valoros?

– Să-l vindem? Nu-l putem vinde! Tatăl se postă în fața tabloului, ca şi cum ar fi fost nevoit să-l apere de intențiile fiului.

– De ce n-am putea?

– Pentru că atunci n-am mai avea nimic. Tu n-ai mai căpăta nimic când eu n-o să mai fiu. Pentru tine păstrăm tabloul, doar pentru tine!

Tatăl, încântat de argumentul imbatabil, menit să-l convingă pe fiu, îl repetă iar şi iar:

– Mama şi cu mine ne spetim, ca într-o zi tabloul să fie al tău. Şi tu - cum mă răsplăteşti? cita nerecunoştință, cita ingratitudine!

Băiatul îşi lăsă în plata Domnului tatăl plângăreț şi curând nu se mai gândi la incident, la tabloul din muzeu şi la Rene Dalmann. Pe lângă serviciul de la depozitul fabricii de tractoare, îşi mai luă o slujbă de chelner, munci până la începerea anului universitar, iar apoi plecă la studii cât mai departe cu putință. Oraşul de pe malul Mării Baltice era urât, iar Universitatea mediocră. Dar nimic nu-i amintea de urbea lui natală din sud, iar în primele săptămâni de studenție constată cu uşurare că la prelegerile de Drept, la cantină şi

pe culoare nu întâlneşte pe nimeni cunoscut. Putea să înceapă o existenţă cu totul nouă.

În drum făcuse o oprire. Avusese la dispoziţie doar câteva ore ca să hoinărească prin marele oraş riveran. Că se trezi în faţa muzeului se datora, pentru a doua oară, întâmplării. Dar odată intrat, nu se mai lăsă în voia întâmplării, ci întrebă numaidecât de picturile lui Rene Dalmann. Găsi două. „După război, ordinea“ era un tablou mare, de un metru şi jumătate pe doi: o femeie era aşezată pe jos, cu capul aplecat înainte, cu picioarele desfăcute în unghi, sprijinindu-se în braţul stâng. Cu mâna dreaptă îşi împingea un sertar sub pântece; şi pieptul şi burta erau sertare, unul cu sfârcurile sânilor - celălalt cu buricul în chip de mânere. Sertarul sânilor şi cel al burţii erau trase uşor în afară şi goale, în sertarul de sub pântece zăcea, răsucit şi mutilat, un soldat mort. Al doilea tablou era intitulat „Autoportret ca femeie“ şi înfăţişa torsul unui tânăr surâzător, cu capul pleşuv; sub jacheta lui neagră, încheiată până la gât, se conturau nişte sâni, iar mâna lui stângă ridica în aer o perucă cu bucle blonde.

De astă dată îşi cumpără cartea dedicată lui Rene Dalmann şi citi în tren despre copilăria şi tinereţea artistului, născut în 1894 la Strasbourg. Părinţii - un negustor de textile strămutat la Strasbourg de la Leipzig, şi soţia lui, o alsaciană, mai tânără cu douăzeci de ani - îşi doriseră o fiică; aveau deja doi fii,- iar singura fată - al treilea copil - murise cu doi ani înainte, după ce tatăl o luase cu el la o partidă de călărie, iarna, în urma căreia contractase o pneumonie fatală. Rene crescuse în umbra surorii moarte, până când, în 1902, venise pe lume a doua fiică, îndelung aşteptată, eliberare şi ofensă totodată pentru băiat. Desenă şi picta de timpuriu, nu prea progresa la învăţătură şi, la şaisprezece ani, dădu examen şi intră cu succes la Academia de Arte din Karlsruhe.

Când ajunse în acest punct al lecturii, călătoria se încheie. Găsi o cameră la mansardă, cu sobă de tuci şi cu o fereastră micuţă; chiuveta minusculă şi W.C.-ul se aflau cu o jumătate de etaj mai jos, în casa scării. Oricum, era singur, numai cu

sine. Se instală şi aşează cartea despre Rene Dalmann alături de alte câteva volume la care ținea mult, în raftul de jos al modestei etajere. Sus proiecta să facă loc cărților noi, reprezentând noua lui viață. Nu lăsase în casa părintească nimic din ce-i era cu adevărat drag.

Când era în anul trei de facultate, tatăl lui muri. Se dusese, cum făcea tot mai des în anii din urmă, să bea la cârciuma; în drum spre casă, beat, se împiedicase, îşi pierduse echilibrul şi se prăvălise în jos pe povârniş, până ce căzuse lat; zăcu acolo până îngheță. Participarea fiului la înmormântare constituia prima lui vizită acasă de când plecase la Universitate. Era în ianuarie, bătea un vânt tăios şi rece, pe cărarea ce ducea de la capelă cimitirului la mormânt băltoacele înghețaseră, iar mama, după ce alunecă şi era să cadă, acceptă brațul fiului, ceea ce până atunci refuzase. Nu înțelegea să-l ierte că nu venise s-o vadă atâta vreme.

Acasă, ea pregătise, pentru cei câțiva vecini care-o însoțiseră la cimitir, sandvişuri şi ceai. Observând că musafirii păreau să aştepte şi ceva alcool, se ridică în picioare:

– Cine se supără că nu-i ofer bere sau rachiu poate pleca imediat. În casa asta s-a băut destul.

Seara, mama şi fiul trecură în camera de lucru a tatălui.

– Cred că toate cărțile sunt juridice. Le vrei? Ai nevoie de ele? Ce nu iei tu arunc.

Îl lăsă singur. Examină biblioteca, de care taică-său fusese atât de mândru. Cărți ce existau de mult în ediții noi, reviste la care abonamentul fusese sistat de ani de zile. Unicul tablou era cel al fetei cu şopârla; spre deosebire de vechea locuință, unde ocupase - numai el - peretele larg din spatele biroului, aici atârna între rafturi: şi totuşi, domină întreaga încăpere. Aproape că se lovi cu capul de tavanul scund, îşi coborî privirea spre fată şi îşi aduse aminte de vremea când stătea dinaintea tabloului, cu ochii lui la nivelul ochilor ei. Se gândi la pomii de Crăciun. cândva atât de înalți şi azi cu mult mai mici. Dar în clipa următoare îşi spuse că tabloul nu se

micşorase, nu-şi pierduse întru nimic forța, continua să-l fascineze. Îi mai trecu prin minte fetişcana din casa unde-şi avea el mansardă, şi roşi. El o numea „prințesă“ şi flirtau un pic, dar când fata îl întreba dacă n-ar vrea să-i arate mansardă, făcea un efort de voință şi o refuza. Întrebarea ei era rostită cu toată candoarea. Dar adolescenta, râvnind la ceea ce el nu era dispus să-i ofere, aduna în atitudini, priviri şi voce atâta cochetărie şi seducție, încât îl făcea să-i uite candoarea.

– Nu vreau cărțile tatei. Însă mâine îi telefonez unui anticar. O să-ți dea pentru ele câteva sute de mărci sau chiar o mie.

Venise în bucătărie şi se aşeză la masă, lângă maică-sa.

– Ce ai de gând cu tabloul?

Ea împături ziarul pe care-l citise. Gesturile ei erau şi acum nervoase şi agitate şi de aceea aveau, doar ele, ceva tineresc. Dar nu mai era zveltă, ci uscățivă, iar pielea se încrețea în cute pe oasele feței şi ale mâinilor. Părul îi albise aproape cu desăvârşire.

Dintr-o dată, simți o mare milă şi tandrețe pentru ea.

– Dar cu tine, ce ai de gând? o întrebase cu multă blândețe şi încercă să-şi pună mâna pe mâna ei, dar ea şi-o retrase.

– Mă mut de aici. Pe colină s-au construit câteva case cu terasă, iar eu mi-am cumpărat acolo o garsonieră. N-am nevoie de mai mult de o cameră.

– Ți-ai cumpărat-o? îl privi cu duşmănie.

– Am pus pensia tatălui tău şi ce câştig eu pe un cont comun şi cât a luat el pentru băutură, atât am luat şi eu pentru mine. Se poate obiecta la ceea ce am făcut?

– Nicidecum. Râse. Vrei să spui că în zece ani tata a irosit pe băutură echivalența unei locuințe?

Mama rase şi ea.

– Nu chiar. Dar a cheltuit mai mult decât am strâns eu pe carnetul de economii pentru casă, adică peste suma cu care mi-am plătit garsoniera.

Fiul ezită:

– De ce ai rămas lângă tata?

– Ce întrebare! Dădu din cap. Până la un moment dat eşti liber să alegi. Îți propui să faci una sau alta, să trăieşti cu omul ăsta sau cu altul. Însă vine o zi când activitatea aceea şi omul acela au devenit viața ta; de ce rămâi lingă viața ta - asta-i o întrebare cam prostească. Dar ai întrebat şi de tablou; ce am de gând cu el. Nimic n-am de gând. Îl iei cu tine ori îl duci la o bancă, există un seif destul de mare.

– Îmi spui ce-i cu tabloul?

– Ah, băiete... Îl privi cu tristețe. Nu vreau să-ți spun. Cred că tata se mândrea cu tabloul, chiar până i-a venit sfârşitul. Zâmbi obosită. Şi-ar fi dorit mult să te viziteze şi să vadă cum o duci cu studiile tale juridice, dar n-a îndrăznit. Nu ne-ai invitat niciodată. Ştii, voi, copiii, sunteți la fel de cruzi cum am fost noi, părinții. În plus, mai aroganți, asta-i tot.

Ar fi vrut să protesteze, dar nu era convins că ea n-are dreptate.

– Îmi pare rău, spuse el evaziv. Ea se ridică de la masă.

– Somn uşor, băiete. Mâine plec din casă la şapte. După ce te-ai săturat de somn şi te pregăteşti de plecare, nu uita de tablou.

În mansardă, atârnă tabloul deasupra patului. Patul se afla lângă peretele din stânga, în dreapta stăteau dulapul şi etajera cu cărți, iar sub ferestruica din acoperiş era biroul. - Semăn cu ea. Cine e?

Cea care-l întreba era o studentă care-i plăcuse din primul semestru. Oare pentru că semăna cu fata din tablou? Nu fusese conştient de acest aspect.

– Nu ştiu cine e. Nu ştiu măcar dacă este cu adevărat cineva.

Ar fi vrut să continue: „Tu eşti oricum mai frumoasă“. Dar nu voia s-o trădeze pe fata cu şopârla. Poți trăda o fată dintr-un tablou?

– La ce te gândeşti?

– Că eşti frumoasă.

Era foarte frumoasă. Stăteau pe pat, el culcat pe spate, ea, pe burtă, deasupra lui. Cu brațele pe pieptul lui şi cu bărbia sprijinită pe brațe, îl privea în linişte. Său trecea cu privirea

deasupra lui, prin el? Ochii şi buclele de culoare întunecată, fruntea înaltă, roşul proaspăt din obraji, linia armonios elansată a nărilor şi a buzelor - învăluită în frumusețea ei, era cu totul concentrată asupra lui, dar, în acelaşi timp, ciudat de închisă în ea însăşi. Să fi fost doar închipuirea lui? Vedea femeia iubită, pentru că o iubea, ca pe un tablou? Întoarsă spre el, contemplându-l, şi intangibilă totodată?

– Cine e pictorul?

– Nu ştiu.

– Trebuie să-şi fi semnat tabloul. Se înălță şi examină cu atenție marginea inferioară a tabloului. După care-l privi: Tabloul e chiar original.

– Da.

– Ştii cât valorează?

– Nu.

– Poate că e de preț. De la cine-l ai? îi veni în minte dialogul cu taică-său, în urmă cu mulți ani.

– Vino încoace. Îşi întinse brațele: Nu vreau să ştiu dacă e de preț. Dacă ştiam şi ți-aş fi spus, şi acum ştiai şi tu, m-aş fi întrebat dacă mă iubeşti doar din cauza tabloului. Ea i se aşează în brațe.

– Nu fi prostuț. Dacă e valoros, nu-l poți păstra aici. Vara e prea cald, iarna prea frig, iar de la soba asta caraghioasă a ta într-o zi o să ia foc acoperişul şi toată casa, iar tu poate reuşeşti să te salvezi, fugind pe acoperişul vecin, dar tabloul se va face scrum. O pictură de preț are nevoie de temperaturi egale şi de o umiditate a aerului constantă şi nici nu mai ştiu de ce încă. Şi dacă tot nu poți să-l ții aici, de ce nu l-ai vinde imediat? Munceşti pe rupte şi nu-ți permiți nimic, fiindcă n-ai bani. Zău că n-are sens.

El aduse vorba despre noua lui slujbă, schimbând astfel subiectul. Dar ea, la plecare, zise:

– Ştii ceva?

– Ce să ştiu?

– Frate-meu e student la Istoria artelor. Ar fi bine să se uite la tablou.

El împiedică această vizionare. Înainte de următoarea ei vizită, ascunse tabloul sub pat şi îi povesti că mama lui i-l ceruse, dornică să-l aibă din nou. Ea îşi consultă totuşi fratele, căruia nu-i veni în minte vreun tablou asemenea celui descris şi nici un pictor corespunzând acelui stil, ci, în schimb, revista *Lizard violet*[1], fondată la Paris în perioada tranziției de la dadaism la supra-realism şi din care apăruseră, între 1924 şi 1930, zece numere.

Apoi, ea uită de tablou.

După ce-i pleca iubita, tabloul îşi redobândea locul deasupra patului. La început era un joc, pe care el îl practică surâzând: scoaterea tabloului de pe perete şi punerea lui la loc; surâzând, îşi întâmpină prietena cu o replică glumeață şi tot aşa îşi lua rămas-bun de la ea. Dar la un moment dat începu să-l plictisească ritualul ascunderii fetei cu şopârlă, fiindcă venea cealaltă fată, şi de la o vreme îl plictisiră chiar vizitele ei. După ce se culca cu ea şi stăteau întinşi unul lângă altul, se surprindea aşteptând ca ea să plece, pentru ca el să scoată tabloul la lumină şi să-şi vadă de viața lui.

În cele din urmă, ea îl părăsi.

– Nu ştiu ce se petrece în capul tău şi în inima ta. Îi atinse cu degetele fruntea şi pieptul: Voi fi având şi eu vreun loc acolo. Dar îl găsesc prea mic.

Suferi mai mult decât se aşteptase. Uneori se necăjea - cine ştie, dacă nu era tabloul, toate ar fi fost altfel şi mai bune. Dar necazul îl şi apropie de tablou. Stătea de vorbă cu fata. Zicându-i că fără ea i-ar fi fost mai bine. Că-l băgase în belea. Că acum s-ar fi cuvenit măcar să se uite la el cu mai multă prietenie. Oare era mândră de ispravă ei, că-şi gonise cu succes rivală? Asta îşi închipuia ea - atât de încrezută era?

Într-o seară, luă din raft cartea despre Rene Dalmann şi-şi continuă lectura începută. După absolvirea Academiei de Arte, tânărul artist se mutase în casa unei văduve bogate din

---

[1] Lizard violet - „şopârla violetă" (franceză).

Karlsruhe, care-i amenajase un atelier. Situația constituia, pentru spiritul onorabil al oraşului de reşedință, un scandal, gustat de cei doi concubini - afirmă biograful - mai mult chiar decât îşi gustau complicata lor relație. El încercă să se lanseze ca pictor portretist, primele lui tablouri fiind destul de convenționale, până când, acuzat că duce o viață scandaloasă, decise să picteze şi portrete menite să scandalizeze cu adevărat: țeasta preşedintelui Curții de Apel din Karlsruhe parcă era cioplită în lemn, iar pe fiul acestuia, un locotenent energic, îl pictase cu epoleți, ceaprazuri şi sabie pe chip. Preşedintele Curții de Apel îi intentă un proces, căruia Dalmann i se sustrase plecând în Bretagne: familia maică-sii, care părăsise în cea mai mare parte Alsacia, în 1871, avea acolo o casă. Aici, unde-şi petrecuse multe vacanțe alături de părinți şi frați, rămase până la izbucnirea războiului, la care participă ca voluntar, soldat sanitar în armata franceză. Erau anii în care lucra numai schițe; pentru altceva îi lipseau atât timpul cât şi banii. Pe lângă soldați răniți, mutilați sau muribunzi, se iviră şi motive religioase. Adam şi Eva în chip de miri, rătăciți într-un paradis al câmpurilor de bătălie, precum şi vindecarea unui soldat schilodit de un Hristos schilod şi el. La sfârşitul războiului veni la Paris; îşi făcea veacul la Cafe Certa, fără a intra în cercul dadaiştilor, dar îl întâlnea acolo pe Andră Breton; alături de acesta se înscrise în Partidul Comunist, dar nu-i îngădui să-l înregimenteze la suprarealişti. Se ținea deoparte, până când fondă, împreună cu câțiva prieteni, „Lizard violet“. Rene Magritte publică aici un text despre pictură ca gândire, Salvador Dali scrise despre tăietura efectuată la ochii fetei, iar din Max Beckmann revista tipări, fără asentimentul autorului, versiunea engleză a unui eseu despre colectivism, scris în timpul călătoriei sale de nuntă. Rene Dalmann însuşi scrise despre eliberarea fanteziei de artist; el se ocupa şi de prezentarea grafică a publicației.

Toate acestea nu-i treziră decât interes mediu. Se opri din citit, mărginindu-se să răsfoiască volumul. La sfârşitul cărții

se aflau câteva pagini cu datele biografice ale lui Dalmann, o bibliografie a operelor şi un tabel enumerându-i expoziţiile. În 1933 avusese loc, la Galeria Colle din Paris, expoziţia „Est-ce qu'il y a un surrealisme allemand?“ şi se menţiona că pe coperta catalogului era reprodusă lucrarea lui Rene Dalmann „Şopârla şi fata“. Şopârla şi fata!

A doua zi dimineaţa se duse la Institutul de Istoria Artei al Universităţii şi căută zadarnic un exemplar al catalogului din 1933. Absentă la prelegeri, se scuză, pretextând o gripă, la restaurantul unde-şi luase, pentru orele de prânz, o slujbă de chelner şi se sui în tren, ducându-se în oraşul unde, cu ani în urmă, descoperise cele două tablouri ale lui Dalmann - cel postbelic şi aşa-numitul autoportret - şi unde îşi cumpărase şi cartea despre pictor. Şi aici fiinţau o Universitate şi un Institut de Istoria Artei, dar nici ele nu aveau catalogul. Îl cuprinse o stare de surescitare febrilă. Bibliotecara o sesiză şi întrebă ce-l frământă. Îi explică: era în căutarea tabloului „Şopârla şi fata“ de Rene Dalmann şi nu reuşea să găsească catalogul pe a cărui copertă era reprodusă pictura. Unde mai era în apropiere alt Institut de Istoria Artei?

– De ce vă trebuie neapărat reproducerea de pe catalog?

O privi nedumerit.

– Pesemne, pictorul însuşi şi-a fotografiat tabloul, apoi au făcut-o şi galeristul, presa, muzeul unde se află tabloul.

– Credeţi că se află în vreun muzeu? Unde?

– Avem o arhivă. Veniţi cu mine. El o urmă, trecând printr-un coridor, într-o încăpere cu un aparat de proiecţie şi cu numeroase dosare, pe care erau lipite etichete cu nume. Se simţi mai liniştit. Constată chiar că bibliotecara avea o siluetă plăcută şi un mers sprinten şi că-l privea cu ochi vioi, amuzându-se amical pe seama agitaţiei lui. Ea scoase din raft un dosar, cercetă o listă fixată pe contrapagina copertei, alese un diapozitiv, aproape de mărimea unei cărţi poştale şi încadrat în folie neagră, şi îl introduse în aparatul de proiecţie.

– Sunteți bun să stingeți lumina? Găsi comutatorul; se făcu întuneric. Ea puse în funcțiune aparatul.

– Doamne! exclamă el. Era tabloul lui. Fata, plaja, stânca. Dar, din stânga, nu față își făcea intrarea în tablou, ci o şopârlă uriaşă, iar pe fragmentul de stânca nu şopârla stătea la soare, ci o fată minusculă, încântător de grațioasă, cu bude întunecate şi obrazul palid, cu vestă de nuanță deschisă şi fustă mai închisă la culoare. Stătea culcată pe o parte, cu capul pe brațe, pe jumătate copilă jucăuşă, pe jumătate femeie seducătoare.

– În ce muzeu se află tabloul?

– Trebuie să verificăm în sala din față. Bibliotecara scoase din priză aparatul de proiecție, puse diapozitivul la loc şi trecu înapoi în încăperea cu cărți. El o privi cum scotea câte o carte din raft şi o răsfoia.

– Măcar o să fiu invitată la masă pentru atâta osteneală? Răsfoi mai departe: O! zise deodată.

– Ce ați găsit?

– Tabloul nu există în nici un muzeu. A dispărut fără urmă. E dispărut şi poate distrus.

Ultima oară a putut fi văzut în 1937, în expoziția „Artă denaturată“, la Munchen. Se uită la ea, fără s-o înțeleagă.

– A fost expus în grupa cinci, lată şi textul-comentariu: „Pornografia nu are nevoie de nuditate, iar denaturarea nu necesită o deformare meşteşugărească. Cu o trăsătură de penel fără cusur, evreul e capabil să-l înfățişeze pe antreprenorul german în chip de capitalist desfrânat şi pe fata germană ca târfa lui deşănțată. În optica evreului, obscenitatea şi tendința marxistă a luptei de clasă merg mana în mâna. Gândindu-ne că mame şi femei germane vizitează şi ele această expoziție...“. Să citesc mai departe?

– Există şi un tablou al lui Dalmarin intitulat „Fata cu şopârla“?

Răsfoind mereu, ea îl întrebă:

– Cum rămâne cu masa?

– Când terminați programul?

– La patru.

– La ora aceea încă nu-i rost de cină.

– Iar aici nu-i rost de vreo fată cu şopârla. Sunteți sigur că aşa se numeşte tabloul?

– Nu.

Tatăl şi mama lui aşa îi spuneau tabloului şi el îi imitase. Poate că Rene Dalmann îşi botezase pictura altfel.

– Dar cert e că înfățişează o fată cu o şopârlă, la dimensiuni inverse față de ceea ce tocmai mi-ați arătat.

– Interesant. Şi unde ați văzut tabloul?

– Uite că nu-mi amintesc.

Nu fusese atent, se aventurase prea departe. Întrebase mai mult decât s-ar fi cuvenit să întrebe. Spre norocul lui, nu-şi spusese numele. Avea să dispară fără să lase vreo urmă.

Ea, privindu-l, părea să-i urmărească gândurile.

– Ce vi se întâmpla?

– Trebuie să plec urgent. La patru vă aştept în față, da?

Ieşi în fugă din Institut şi simți că-i era indiferentă impresia curioasă pe care o stârnea purtarea lui. Când îşi trăgea sufletul pe o bancă lângă lacul din centrul oraşului, îşi dădu seama câte lucruri nu ştia şi ar fi trebuit să afle.

La ora patru o aştepta în fața Institutului de Istoria Artei. Ea cobora scările şi-l privea din nou cu o ironie prietenoasă.

– Şopârlele sunt animale sfioase.

– Cred că se cuvine să vă explic câte ceva. Hai să ne aşezăm la soare, lângă lac.

Pe drum începu să improvizeze. Fiind student la Drept, lucra şi în cancelaria unui avocat specializat în probleme de succesiune - conflicte între moştenitori sau descoperirea moştenitorilor, evaluarea unor moşteniri. În casa unui american decedat se găsise un tablou, fără expertiză, fără semnătură, poate cu totul lipsit de valoare, dar poate, dimpotrivă, de preț, iar el avea sarcina să elucideze chestiunea tabloului,

– Un american?

El îşi întinsese pe jos jacheta; şedeau pe iarbă, lângă lac.

– Un neamț emigrat în America; îi căutăm pe eventualii moştenitori, aici, în Germania.

– Aveți o reproducere a tabloului?

– La mine, nu. Dar tabloul îl am suficient de clar fixat în minte. Îl descrise.

– Ei, zise ea, privindu-l cam pieziş, văd că sunteți de-a binelea îndrăgostit de pictură asta.

El roşi, întoarse capul, prefăcându-se că se uită la o barcă cu pânze.

– Dar nu-i nimic, continuă ea. Dacă ar fi un Dalmann... - e nemaipomenit, într-adevăr. I-ați văzut tablourile din muzeul nostru?

Şi devie conversația spre muzeu, spre oraş, spre ritmul de viață al oraşului, de unde veneau şi-ncotro se îndreptau cu viața lor. El încercă să-şi plaseze întrebările; cum poți să-l identifici pe autorul unui tablou, să afli ce destin a avut tabloul şi cine-i adevăratul proprietar. Ea păru să înregistreze întrebările, dar avu grijă ca ele să nu se statornicească în dialogul lor. Când soarele dispăru în spatele caselor şi se lăsă răcoarea, făcură o plimbare în jurul lacului.

– Aveți un prieten?

Nu-şi putea închipui că nu are unul. Era vioaie, deşteaptă, avea simțul umorului; nu doar frumuşică - avea şi un fel atrăgător şi nostim de a-şi ridica părul blond de pe frunte şi de a strâmba din nas.

– Ne-am despărțit acum trei luni.

– Eu, de patru, zise el, după un scurt calcul. Luară cina în restaurantul unui mic hotel. El simți că era dornic să se îndrăgostească, să i se confeseze, să aibă încredere în ea. Dar trebuia să fie fără încetare atent, să ocolească amănuntele: fie că era vorba de părinți, de prietena care-l părăsise, de genul de femei care-i plăceau şi de cum trăia el, de fapt. Nu se putea implica, aşa cum i-ar fi fost drag să se implice. Îi trecu prin cap o ipoteză: ce s-ar fi întâmplat dacă se întâlneau în oraşul lui; şi dacă amândoi ar fi avut chef să se

ducă acasă la el, după cină; în camera lui n-ar fi putut-o pofti. Acolo era tabloul.

Ea îl conduse la gară. Pe peron, îi notă pe o hârtie numele, adresa şi numărul ei de telefon. După o ezitare, îi dădu şi el numele său adevărat şi adresa - cea exactă.

– Doar nu vrei să o faci pe detectivul, sau...? Şi iar i se ivi în ochi acel licăr uşor ironic, dar prietenos.

– De ce?

– Aşa... Îi puse braţele în jurul gâtului şi-l sărută, scurt, pe gură. Întrebările tale - iată, te duci cu tabloul la o galerie de prestigiu ca Sotheby's sau Christie's. Sau, dacă ai citit o carte despre pictor, aşa cum a făcut micul meu detectiv aici de faţă, vezi cine-i autorul şi i te adresezi prin intermediul editurii. Dacă... - dacă nu ai ceva de ascuns, o taină pe care nimeni nu trebuie s-o afle.

– Peste o clipă îmi pleacă trenul. Difuzorul anunţase închiderea uşilor şi pornirea trenului. Se suise deja în vagon.

– E obositor să tăinuieşti ceva, mai zise ea. Nu mai putea decât să dea din cap. Uşile se închiseseră.

„Te aşteaptă o soartă grea“, i se adresă el fetei cu şopârla. „Ea se măreşte întruna, iar tu te micşorezi mereu, până la urmă o să fii nevoită să-i faci ochi dulci. Tu, o fată, unei şopârle!“ „Sau ai sărutat-o“, continuă el, „sperând că o să se prefacă într-un prinţ, dar nu s-a întâmplat aşa - ea s-a mărit doar, iar tu te-ai făcut mică...“ Privind faţa cu şopârlă, se gândi că Rene Dalmann săvârşise o ticăloşie, un sacrilegiu. Eşti oare sora lui? Te-a urât? Sau te-a urât şi te-a iubit?“

Ieşi din cameră şi coborî spre W.C.-ul unde se afla şi minuscula chiuvetă, deasupra căreia montase o scândurica pentru peria de dinţi, uneltele de bărbierit, pieptene şi perie. Deşurubă lama din aparatul de râs şi reveni în cameră. „N-o să-ţi placă. Dar n-am încotro.“ Tăie de-a lungul ramei hârtia lipită pe spatele tabloului. Descoperi că masiva ramă aurie era înşurubată pe altă ramă, pe care era întinsă pânza. Şuruburile erau mărunte, le desprinse cu şurubelniţa folosită la repararea prizelor insuficient fixate. Îi fusese teamă că

rama cea groasă aurie va rămâne prinsă de pânză. Dar izbuti s-o scoată cu uşurinţă.

Rezemă tabloul de perete, lângă pat, şi se aşează pe jos, în faţa lui. Nu-l mai miră că în colţul din dreapta jos apărea numele „Dalmann“: o iscălitură cu scris copilăresc. D-ul avea un arc rotunjit cu elan. Ar fi fost surprins să nu găsească nici un nume - sau un altul. Ceea ce-l miră însă cu adevărat era că tabloul, datorită celor câţiva centimetri în plus, eliberaţi de ramă, lăsa altă impresie. Mai mult cer deasupra capului fetei, îndoitura cotului ei nemaiascunsă de lăţimea ramei, trupul şopârlei acum în întregime vizibil - dintr-o dată, pictura te făcea să-ţi simţi capul şi pieptul mai libere, aşa cum respiri mai liber la mare, în bătaia vântului şi adulmecând mirosul apei.

„Oare tata te-a ţinut captivă? Sau aşa a făcut şi cel căruia i-a aparţinut tabloul înainte, căruia poate îi aparţine de drept şi azi? Iar proprietarul - cine este sau a fost?“

Cercetă rama şi găsi eticheta unui magazin cu obiecte de artă din Strasbourg.

În timpul călătoriei cu trenul spre oraşul lui natal termină lectura biografiei lui Rene Dalmann. În 1930 plecase de la Paris la Berlin, însoţind pe o anume Lidia Diakonov. Era o artistă de cabaret, fiica unui medic evreu convertit la ortodoxism, o făptură de o frumuseţe suplă, enigmatică. Ea fusese şopârla lui Dalmann, şopârliţa lui, guşterul lui miraculos. Pictorul îi compunea scrisori de o tandreţe statornică. Vorbind o germană fără accent şi purtând un nume nemţesc, Rene fusese numaidecât remarcat şi primit ca un artist german; în palatul ce aparţinuse cândva prinţului moştenitor, Ludwig Juşti îi oferi, pentru creaţiile sale, una din încăperile mai mici. În 1933, când suita „Dans stradal al morţilor zurbagii“ i-a fost selectată pentru expoziţia „Arta guvernării 1918-1933“ de la Karlsruhe, Rene Dalmann îşi mai permitea să-şi exprime public batjocură. Arta germană a guvernării? Pictase suita în 1928, la Paris. Dar în curând Eberhard Hanfstaengel închise încăperea dedicată lui

Dalmann, iar de cabaretul Lidiei se ocupară membri ai trupelor S.A., făcându-l praf. În 1937, înainte de a fi vernisată expoziția „Arta denaturată“, Rena şi Lidia, între timp căsătoriți, părăsiră Germania şi se stabiliră la Strasbourg. Deşi era cetățean francez, Dalmann a fost socotit în continuare artist german. În 1938, unele lucrări ale lui figurau în expoziția londoneză „Twentieth Century German Art“. La Amsterdam şi la Paris au fost expuse tablouri ale lui, confiscate de autoritățile germane şi puse în vânzare, apoi achiziționate de negustori şi colecționari de artă ce-i erau binevoitori.

O dată cu ocuparea Strasbourgului de către nemți se pierdea orice urmă a cuplului Rene şi Lidia Dalmaim. Au rămas la Strasbourg, au reuşit să fugă în teritoriul neocupat al Franței sau să emigreze prin Portugalia în S.U.A. - biograful consemna cu rigurozitate tot ce pleda pentru sau împotriva vreuneia dintre ipoteze şi nu formula nici un răspuns. Orice ar fi întreprins cei doi, trebuia s-o fi făcut sub un nume schimbat. În 1946 a avut loc la New York expoziția unui anume Ron Valomme, cu tablouri anticipându-i ca mod de a picta pe noii fauvişti, dar aparținând, prin conținut, cercului tematic dadaisto-suprarealist.

Era Ron Valomme, cum presupuneau unii critici, identic cu Rene Dalmann? Nici Ron Valomme nu lăsase o urmă durabilă.

Nu avea o cheie a locuinței cu terasă unde se mutase mama lui. Se aşează, aşteptând-o, pe treapta din fața intrării şi privi drumul cu pavaj pietruit care ducea la locuințe şi garaje, desişurile de saschiu plantate de-a lungul povârnişului şi trandafirii de lângă poartă, sădiți de maică-sa pentru a lumina atmosfera, sterilă parcă, a aşezării. Se gândea la taică-său. Îşi dădea seama că nu ştia nimic despre el, nimic despre părinții tatălui, ucişi în bombardamentele din război, nimic despre studiile lui, despre activitatea lui înainte de şi din timpul războiului şi nimic despre cariera lui postbelică.

– Ce a făcut tata în timpul războiului? Se aşezaseră, maică-sa şi cu el, pe terasă. Ea se întorsese de la serviciu, pregătise un ceai. Privirea îi hoinărea, deasupra acoperişurilor, spre depărtări. Oftă.

– Începe interogatoriul.

– Ba nu începe nimic. Ce rost ar avea să-l acuz şi să-l condamn pe tatăl meu care a murit?! Vreau doar să aflu cum a intrat tata în posesia unui tablou pictat de Rene Dalmann, despre care nu ştiu cu precizie cât valorează; dar măcar o sută de mii face, nici vorbă. Şi mai vreau să ştiu de ce întreținea el un asemenea secret în jurul tabloului.

– Pentru că se temea să nu i se conteste dreptul de a-l păstra. A fost consilier juridic al

Curții Marțiale de la Strasbourg, a descoperit că oamenii în locuința cărora fusese încartiruit erau o familie de evrei cu acte false şi i-a ajutat. În chip de recunoştință i-au dăruit tabloul.

– Atunci, de ce şi-a făcut probleme?

– După război, pictorul şi soția lui dispăruseră; circulau tot felul de zvonuri. Tata s-a temut că, dacă ar vedea cineva tabloul la el, l-ar putea judeca greşit. Nu avea cum dovedi că-l primise în dar.

Îşi privi mama. Stătea lângă el, dar nu se uita în ochii lui.

– Mamă?

– Da? Nu-şi întorcea fața spre el.

– Ai fost cu el la Strasbourg? Ai trăit alături de el tot ce s-a întâmplat, sau tată ți-a povestit mai târziu cum a fost?

– Ce să caut eu la Strasbourg, ce să facă el cu mine acolo, în vreme de război?

– Ai crezut ce ți-a povestit tata? Continua să-i evite privirea. O vedea din profil - un profil ce nu trăda iritare, necaz sau tristețe.

– Când s-a întors în 1948 din prizonierat, de la francezi, aveam cu totul altceva de făcut decât să mă pasionez de poveştile lui din timpul războiului. Ce de poveşti din timpul războiului au adus bărbații cu ei!

– Dacă l-ai crezut pe tata, de ce pomeneai mereu, acum nişte ani, de „fata ovreică“?

– Ții tu minte asta? Nu-i răspunse, ci insistă:

– De ce?

– Mi-am imaginat că fata era fiica pictorului, şi erau evrei, nu?

– Nu-i de ajuns ca să-ți motiveze tonul batjocoritor. Dădu din cap. Nu, nu l-ai crezut pe tata. Nu te-a convins versiunea lui despre ajutorul pe care l-a dat evreilor. Sau te-ai gândit că povestea lui, aşa cum ți-a spus-o, nu era completă; că a fost ceva între el şi fata aceea. A şantajat-o? A silit-o să-i fie amantă? Ştiai că, de fapt, era nevasta pictorului?

Ea nu scoase nici un cuvânt.

– De ce şi-a pierdut tata postul de judecător? Se uită la mama lui şi observă cum îşi împingea bărbia înainte şi-şi strângea buzele: îi respingea, tăcând, întrebarea.

– Ai prefera să-i întreb pe superiorii sau pe colegii lui de atunci? Nu mă îndoiesc că aş găsi pe vreunul care să înțeleagă faptul că eu, ca viitor jurist, sunt dornic să aflu ce s-a petrecut în realitate.

– Tata a fost judecător în vreme de război. Era obligat să fie sever. Era obligat să fie dur. Crezi că în asemenea condiții îți faci prieteni?

– Nu; dar, în ciuda circumstanțelor, nu te descalifici până la pierderea dreptului de a profesa ca judecător, după război.

– I s-a reproşat ceva ce nu era adevărat, dar suna atât de prost, că n-a mai vrut să se expună. Nici pe tine şi nici pe mine n-a vrut să ne expună.

O privi țintă.

– Se afirmă că ar fi condamnat la moarte un ofițer care ajutase nişte evrei, făcându-i scăpați înainte de a cădea pe mâna poliției. Dacă vrei să ştii chiar totul, era un ofițer prieten cu tata; s-a spus că tata l-a denunțat.

– Oricine a lansat o astfel de acuzație trebuie să fi găsit martori sau acte sau rapoarte. S-a făcut oare tapaj în presă?

– În cea supraregională, nu şi în cea locală. Aici s-a avut grijă ca toată chestiunea să dispară cât mai iute din paginile principale.

Avea la dispoziție posibilitatea de a consulta ziarele supraregionale din acea perioadă, să-l descopere chiar pe gazetarul care lansase acuzațiile, să afle pe ce material documentar se bazase. Exista - cine ştie - chiar eventualitatea să afle unde locuise tatăl lui la Strasbourg şi ce alți locatari mai vieţuiseră în anii războiului în casa aceea. Se puteau găsi oare liste cu evreii deportați din Strasbourg în lagărele de exterminare? Mai puteau fi găsite rude ale lui Rene Dalmann cu care să merite să stea de vorbă?

– Dar tata cum a reacționat la tot ce i s-a reproşat?

Abia rostită întrebarea, nu mai dorea să audă răspunsul.

– Tata spunea că el şi acel ofițer şi încă un alt ofițer i-au ajutat pe mulți evrei şi că ofițerul pe care l-a condamnat la moarte trebuia sacrificat, ca să nu aibă aceeaşi soartă finală atât ei, ceilalți ofițeri, cât - mai ales - şi evreii aflați în pericol. Şi tata mai spunea că a fost o simplă întâmplare supărătoare că tocmai el a trebuit să conducă dezbaterile judecății şi să pronunțe sentința.

Fiul rase.

– Aşadar, tata a procedat corect întru totul? Iar ceilalți l-au interpretat greşit?

Mama îi oferi canapeaua ca să doarmă; afirmă că ea doarme oricum adesea pe jos, din pricina durerilor de spate. Dar el nu acceptă; n-ar fi suportat să doarmă pe canapeaua unde se odihnea noaptea maică-sa, înconjurat de mirosul ei, simțind adânciturile lăsate de trupul ei.

Când se trezi în timpul nopții, prezența ei i se impuse totuşi cu atâta pregnanță, de parcă i-ar fi luat locul pe canapea. Îi sesiză mirosul şi-i auzi răsuflarea. În lumina lunii îi văzu hainele aşezate ordonat pe scaun, distribuite pe spetează şi tăblie. Uneori, când se mişca în somn, lumina îi cădea pe față şi îi zărea părul alb şi trăsăturile aspre. Ştia că fusese o femeie frumoasă; văzuse cândva o fotografie făcută de

taică-său în timpul călătoriei lor de nuntă; ea îi ieşea în întâmpinare, păşind cu mers uşor printre tufişurile unui parc, într-o rochie de culoare deschisă, cu o expresie tandră, de uimită fericire pe chip. Dar nu-şi amintea s-o mai fi văzut vreodată atât de fericită şi de relaxată, nici faţă de el şi nici faţă de tatăl lui. Să fi fost de vină războiul? Sau cele petrecute la Strasbourg? Îi făcuse taică-său ei, sau şi altora, ceva ce ea nu putea să ierte? Dar de ce fusese atât de aspră şi cu băiatul ei? Doar pentru că era fiul tatălui său?

Apoi îl copleşi tristeţea. Îi era milă de mama şi de tatăl lui, ca şi de sine însuşi; de sine însuşi mai cu seamă. Prezenţa mamei, hainele, respiraţia, mirosul ei continuau să-l stinghereacă - şi suferea, mâhnit că-l stinghereau. De ce nu păstra din copilărie nici o amintire a grijii, a tandreţii materne? o asemenea amintire i-ar fi îngăduit să recunoască în trupul ei de acum pe cel din trecut şi să-l contemple cu afecţiune.

Dimineaţa ea îi dădu un clasor. Un dosar-arhivă alcătuit de taică-său. Colecţionase şi decupase articolele din presă privind cazul său, le lipise pe coli albe, le adnotase, menţionând pe marginea de sus a filelor sursa exactă, iar pe marginea din dreapta presărase semne de exclamaţie şi de întrebare, exprimându-şi aprobarea sau dezacordul. Cu precădere, tatăl lui respinsese cele relatate, câteodată chiar intervenise, corectând unele afirmaţii, aşa cum se corectează paginile unui manuscris. Astfel tăiase indicarea inexactă a vârstei lui, evidenţiase pe margine linia tăieturii şi scrisese alături care era vârsta lui reală. Corectase perioada eronat indicată a funcţionării lui ca judecător al Curţii Marţiale de la Strasbourg, enumerarea inexactă a gradelor militare ale unor ofiţeri implicaţi, rememorarea inexactă a momentelor depunerii şi respingerii cererii de graţiere, relatarea inexactă a datei când avusese loc execuţia ofiţerului pe care el îl condamnase la moarte.

Corecturile cele mai numeroase fuseseră operate pe textul unui articol amplu dintr-un ziar important. Acesta era urmat

de mai multe file purtând titlul „Contra-prezentare“, pe care tatăl le bătuse la maşina binecunoscută fiului. „Nu este exact că activitatea mea ca judecător al Curții Marțiale de la Strasbourg a început la 1 iulie 1943. Corect este, dimpotrivă, că...“. Şi aşa mai departe, foaie după foaie. „Nu este exact că am ştiut să câştig - pentru a o trăda ulterior - încrederea acuzatului, care mi-a comunicat străduințele sale de a salva etnici evrei de arestare. Corect este, dimpotrivă, că am sprijinit, după puterile mele, străduințele acuzatului, că l-am avertizat asupra unor primejdii care-l amenințau şi am încercat să-l apăr atât pe el, cât şi pe etnicii evrei, chiar şi atunci când eu însumi mă puneam într-un grav pericol, putându-mi-se imputa nerespectarea unor îndatoriri importante. Nu este exact că am decis condamnarea la moarte din motive de interes personal, premeditând să interpretez legea în defavoarea acuzatului. Corect este, dimpotrivă, că - ținând seama de dovezile şi legile existente - nu puteam să iau altă hotărâre decât aceea a condamnării la moarte. Nu este exact că m-am îmbogățit ilegal cu avutul unor etnici evrei, convingându-i să-mi încredințeze temporar în special unele bunuri mobile, cu care evreii apucaseră să fugă, sau pe care intenționau să le ia cu ei, plănuindu-şi fuga - bunuri pe care mi le-aş fi însuşit apoi în mod ilegal. Corect este, dimpotrivă, că nu aveam nici împuternicirea de a dispune de averi evreieşti, nici obligația de a apăra interese financiare evreieşti, în consecință nu puteam nici să folosesc în mod abuziv o asemenea împuternicire, nici să contravin unei asemenea obligații. Nu este corect că...“

Mama îl privea în timpul lecturii. O întrebă:

– “Contra-prezentarea“ o cunoşti?

– Da.

– Ziarul a publicat-o? Tata a trimis-o ziarului?

– Nu. Avocatul lui n-a fost de acord.

– Dar tu, tu ai fost de acord?

– Doar nu-ți închipui că tatăl tău mi-a cerut părerea!

– Dar cum ți s-a părut ce a scris tata? Cum ți s-ar fi părut prezentarea lui, dacă ar fi fost tipărită?

– Cum mi s-a părut? Mama dădu din umeri. Şi-a chibzuit cu mare atenție fiecare frază. Nici măcar un singur cuvânt nu putea fi folosit împotriva lui.

– A copiat paragrafe din codul penal. Le-a copiat pentru a demonstra că nu putea fi pedepsit. Dar ce a scris el sună cumplit. Sună ca şi cum ar recunoaşte totul, dar rămâne ferm convins că nu este pasibil de pedeapsă. E ca şi cum ai recunoaşte că ai otrăvit pe cineva cu mâncare, dar ai afirma cu tărie că ai respectat întocmai instrucțiunile cărții de bucate a doctorului Oetker: uite aşa sună, la lectură.

Mama îi luă clasorul, stivui filele de la stânga la dreapta, le prinse şi închise copertele.

– Ce vrei, devenise prudent. În timpul războiului trecuse prin mai multe tulburări decât putea duce tot restul vieții. După război a fost precaut, de dragul tău şi al meu. Era prudent chiar şi atunci când bea. Ştii doar cum e când beții n-ar trebui să spună anumite lucruri şi nici nu vor să le spună şi până la urmă totuşi le spun. Tatălui tău nu i s-a întâmplat niciodată aşa ceva.

Auzind-o, s-ar fi zis că se mândrea, se mândrea că bărbatul ei măcar nu se fălise cu răul făcut ei şi altora.

– Ți-a cerut vreodată iertare pentru ce ți-a făcut?

– Să-mi ceară iertare? Maică-sa îl privi uluită. Renunță. Îşi dădu seama că ea nu-i ascundea nimic, dar nu pricepea ce anume voia el să ştie, nu înțelegea de ce şi pe ce temă insistă. Nu-şi dorea decât ca fiul ei s-o lase în pace pe ea, să-i lase în pace bărbatul, aşa cum şi ea îl lăsa în pace. Acel loc din sufletul ei care fusese cândva rănit devenise dur şi rigid şi o dată cu el se înăsprise țesutul elastic, apt de fericire şi de dragoste, al întregului ei suflet. Se transformase într-o întinsă cicatrice. Poate că odinioară, îndată după ce fusese lovită, sau curând după aceea, rana dureroasă s-ar mai fi putut vindeca. Acum era prea târziu. De mult era prea târziu.

De atâta amar de vreme trăia cu cicatricele, cu minciunile, cu prudențele ei.

Un gând îl covârşi dintr-o dată. Mama nu-l lăsa în pace doar acum. De când datau primele lui amintiri, ea nu dorea decât să fie lăsată în pace şi, la rândul ei, să-l lase şi pe el în pace. De parcă n-ar avea de-a face deloc cu el. Ca şi cum cândva, într-un ceas anume, el ar fi contrariat-o prea intens, prea adânc.

– Tb-a violat tata atunci când m-ați conceput? S-a întâmplat în timpul şederii lui la Strasbourg, unde făcea lucruri josnice şi trăia cu evreică? A venit pe neaşteptate acasă, într-o noapte, şi tu ştiai de cealaltă şi n-ai vrut să te culci cu el, iar lui nu i-a păsat de ce ştiai şi de ce doreai tu, şi te-a siluit? Aşa am venit eu pe lume? Şi nu m-ai iertat niciodată?

Ea dădu din cap, ca şi cum ar nega, iar şi iar. Apoi văzu că plângea. Şedea țeapănă şi tăcută, doar lacrimile îi curgeau pe obraji, rămâneau o clipă agățate de bărbie şi-i picurau în poală. Abia când îşi ridică mâinile ca să-şi şteargă lacrimile de pe față, izbucni în hohote.

Se duse lângă scaunul ei şi încercă s-o îmbrățişeze. Dar ea deveni din nou țeapănă şi nu-i primi îmbrățişarea. Îi vorbi cu blândețe, dar ea nu-i primi nici vorbele. Mai tăcea şi atunci când el îşi luă rămas-bun.

Se întoarse în oraşul universitar şi-şi reluă existența obişnuită. Când bibliotecara îi scrise într-o zi că are treabă la el în oraş, se întâlni cu ea, merseră la plimbare, mâncară împreună şi o invită în mansarda lui. Tabloul îl ascunsese sub pat.

Dar nu era liniştit. Dacă ea s-ar uita sub pat, din întâmplare? Dacă s-ar îndoi grătarul de fier pe care era aşezată salteaua? Tabloul putea fi vătămat şi oricum ar fi ieşit la iveală, pe când el ar fi încercat să pună toate la locul lor. Dacă ar vorbi în somn cu fata cu şopârla? I se adresa deseori în timpul zilei. „Fată cu şopârla“, îi spunea, „trebuie să mă apuc de învățat“, şi îi povestea ce urma să învețe. Sau îi cerea părerea despre hainele pe care le îmbrăca. Sau o

certă că nu-l trezise la timp dimineața. Sau conversa cu ea despre soarta ei alături de Rene Dalmann şi, mai târziu, alături de tatăl său. „Pictorul tău te-a dăruit tatei? Sau tată te-a luat pictorului prin înşelăciune? Când a vrut pictorul să fugă cu tine? De ce tocmai cu tine?“ o întreba iar şi iar: „Ce să fac cu tine, fată cu şopârla?“

S-ar cuveni să-i caute pe moştenitorii lui Dalmann? Dar nu punea mare preț pe moştenitori. Să vândă tabloul şi să-şi facă o viață mai uşoară, cu banii dobândiți? Sau să-i folosească spre binele altora? Le datora oare ceva celor pe care taică-său îi nedreptățise? Pentru că profită de pe urma acelei nedreptăți? Dar cum profita el, în fond? Oare faptul că o putea contempla pe fata cu şopârlă, că stătea de vorbă cu ea reprezenta un dar al sorții sau o amenințare?

– Ce s-a mai întâmplat cu tabloul tău? Stăteau culcați pe patul lui şi se priveau.

– N-am înaintat cu nimic. Îşi compuse o expresie menită să arate că era cam mâhnit, dar destul de indiferent. Nici nu mai lucrez la avocatul acela.

– Aşadar, e posibil să existe undeva în Manhattan o mică locuință al cărei chiriaş a murit şi unde se află, neştiut de nimeni, tabloul unuia dintre cei mai cunoscuți pictori ai secolului? Chiriaşul a fost sărac şi bătrân, pe masa lui murdară mişună gândacii, pantofii îi sunt roşi de şobolani, pe patul lui sforăie gangsterul care i-a spart casa şi s-a aciuat aici şi, poc şi bum, într-o bună zi, la o încăierare cu gloanțe, fata se alege cu o gaură în frunte, iar şopârlă îşi pierde coada. Poate că bătrânul era Rene Dalmann însuşi?

Vorbea ea cam mult, dar el o asculta cu plăcere.

– Îți poți lua tu această răspundere?

– Ce răspundere?

– Să laşi totul învăluit în mister?

– Cine e dornic să se lămurească n-are decât să se intereseze la Sotheby's sau Christie's sau la unul dintre autorii care au scris despre Rene Dalmann.

Bibliotecara se lipi de el.

– Uite că ai învățat ceva. Ai învățat oare într-adevăr ceva?

Nu voia să adoarmă. Nu voia să vorbească în somn. Nu voia ca ea să se trezească, să aibă nevoie de closet, să-şi caute pantofii sub pat şi să descopere tabloul. Nu voia să... Adormi totuşi şi se trezi doar când afară se luminase, iar ea venea de la W.C. şi sări în pat cu un salt atât de vioi, încât îl cuprinse frica. Dar suportul saltelei nu cedă, salteaua nu se deplasă.

– Trebuie să prind trenul de 7,44 ca să ajung la 9 la Institut.

– Te duc la gară.

Când, înainte de a închide uşa, mai aruncă o privire înăuntru, cameră îl stingheri. Parcă nu mai era a lui. Ea îi răvăşise cărțile, era în zilele menstruației şi-i pătase aşternutul, în timpul plimbării pe plajă dăduse peste un vechi cantar de scrisori ruginit şi-l cărase în odăița lui. Iar Fata cu şopârlă nu mai atârna deasupra patului.

După ce o însoțise pe bibliotecară la tren şi îşi luase rămas-bun, de-acum un pic absent şi neliniştit, se întoarse acasă şi restabili ordinea. Cărțile aşezate iarăşi în raft, patul înfățat cu un aşternut proaspăt, tabloul pus deasupra patului şi cantarul de scrisori pe dulap, în spatele valizei. „Da, fată cu şopârlă, acum toate sunt iar la locul lor."

Stătea în mijlocul camerei şi contemplă ordinea refăcută. Ordinea cărților în raft, amintindu-i de ordinea din rafturile lui taică-său. Curățenia sărăcăcioasă, cu ajutorul căreia maică-sa se străduise să lupte împotriva decăderii familiei. Fata cu şopârlă, lipsită de rama groasă aurie, acum doar o pânză întinsă pe suport de lemn, la fel de dominatoare însă ca pe vremuri, acasă, la părinți. Ca şi acasă, tabloul era o comoară şi o taină, o fereastră spre frumusețe şi libertate şi totodată o instanță de stăpânire şi control, căreia se cuvenea să-i aduci jertfe. Se întrebă ce viață îl aştepta de-acum încolo.

Nu făcu aproape nimic toată ziua. Hoinări prin oraş, nu prea mult, trecu pe lângă Facultatea de Drept, pe lângă bodega unde-şi luase iarăşi un serviciu, pe lângă casa unde locuia studenta pe care o iubise cândva. Sau poate nu învățase nicicând să iubească?

Seara veni pentru un scurt popas acasă şi înveli tabloul, alături de ramă şi de câteva ziare, în cearceaful pe care-l luase de pe pat. Pomi cu ele spre plajă. Ardeau mai multe focuri, în jurul cărora stăteau grupuri de tineri şi petreceau. Alergă, până lăsă în urmă ultimul foc. Ziarele şi cearceaful se aprinseră cu repeziciune, repede se aprinse şi rama. Aruncă în foc şi tabloul. Culorile se topiră, chipul fetei nu mai era de recunoscut. Dar înainte de a se aneantiza, pânza arsă la margini se înălță dintr-o dată şi lăsă să se vadă o altă pictură, a cărei pânza fusese întinsă pe rama de lemn dedesubtul Fetei cu şopârla. Şopârla uriaşă, fata minusculă - în frântura unei secunde îi fu dat să zărească tabloul pe care Dalmann încercase cu adevărat să-l ocrotească, pe care visase să-l ia cu dânsul, dacă ar fi reuşit să evadeze. După o clipă, pânza ardea în vâlvătăi.

Când focul se domoli, mocnind încă, adună cu vârful pantofului jăraticul, Nu aşteptă ca ultimele pâlpâiri să se prefacă în cenuşă. Un timp mai privi flăcăruile roşii-albăstrii. Apoi plecă spre casă.

Pasul greşit

Prietenia cu Sven şi Paula era singura dintre prieteniile mele cu Estul care a supraviețuit căderii Zidului. Celelalte au luat sfârşit curând după ce Zidul a căzut. Stabileam tot mai rar să ne întâlnim şi venea o zi când întâlnirea fixată era contramandată în ultima clipă. Cei din Est aveau prea multă treabă: să caute de lucru, să-şi repare locuințele şi casele, să se folosească de avantajele fiscale, să intre în afaceri, să se îmbogățească, să voiajeze. Înainte vreme nu se putea face nimic în Est, fiindcă statul nu te lăsa, şi-ți puteai îngădui să nu faci nimic în Vest, pentru că banii soseau oricum de la Bonn. Lumea avea mai mult timp.

Sven şi cu mine ne-am cunoscut la jocul de şah. Mă mutasem în vara lui 1986 la Berlin, nu cunoşteam pe nimeni, iar în week-end exploram oraşul, în zona de Est ca şi în cea de Vest. Într-o seară de sâmbătă am întâlnit, într-o ospătărie cu grădină aflată pe malul lacului Müggel, un grup de şahişti, am asistat la o rundă finală, iar învingătorul m-a invitat să joc cu el o partidă. Când s-a lăsat întunericul şi am fost nevoiți să întrerupem, ne-am înțeles să ne revedem în sâmbăta următoare, ca să continuăm.

O dată cu prima nouă cunoştință, un oraş începe să-ți devină familiar. Pe drumul de întoarcere în Berlinul Occidental, monotonia celui răsăritean mi se părea mai puțin descurajantă, urâțenia lui, mai puțin neplăcută. Ferestrele luminate, fie îngrămădite într-un bloc din plăci de beton, fie solitare în vreun zid antifoc, fabricile vechi, cu becuri slabe, străzile largi cu maşini puține, restaurantele rare - le observam şi-mi spuneam că Sven locuieşte pe undeva pe aici, lucrează în vreuna din fabrici, trece pe jos sau în vreun vehicul pe una din străzi. Mă imaginam şi pe mine intrând în vreo casă, parcurgând vreuna din străzi, mâncând în vreun restaurant.

A doua mea cunoştință recentă din Berlin a fost un băiețaş cu ghiozdan. Într-o dimineață, când mă pregăteam să traversez bulevardul larg din fața casei mele, m-am trezit cu un puşti lângă mine întrebându-mă: „Mă treci şi pe mine strada?“ şi luându-mă de mână. De atunci, apărea mereu dimineața, când stăteam pe marginea trotuarului şi aşteptam ca semaforul, la câțiva metri distanță, să se schimbe pe roşu şi circulația să se oprească. Mai târziu, când Zidul abia căzuse, Sven şi Paula călătoreau ca nebunii la Munchen, Köln, Roma, Paris, Bruxelles, Londra, cu trenul său cu autocarul şi totdeauna noaptea, la dus şi la întors, ca să plătească, pentru două zile de şedere, doar o singură înnoptare. Pe timpul călătoriilor o lăsau pe fiica lor Iulia la mine şi cei doi copii se împrieteniră. Ea era încă la grădiniță şi plină de admirație pentru şcolarul dintr-a întâia primară,

el - un pic jenat de compania unei fetițe atât de mici, dar totodată măgulit de admirația ei. Băiețelul se numea Hans şi locuia în apropiere, doar la câteva case de mine, iar părinții lui aveau în acel bloc o prăvălioară cu ziare şi țigări.

În sâmbăta următoare ploua. Am călătorit cu trenul orăşenesc prin Berlinul de Est, mai cenuşiu şi mai pustiu decât de obicei. De la gara Rahnsdorf m-am îndreptat în pas grăbit spre lac; ploaia nu se oprea, era frig, iar mâna cu care țineam umbrela amorțise. De departe am văzut că ospătăria era închisă. Apoi l-am zărit pe Sven. Purta acelaşi pantalon-salopetă albastru ca şi sâmbăta trecută, aceeaşi şapcă şmecheră de piele şi arăta, cu ochelarii lui rotunzi pe fața cu obrajii bucălați, ca un revoluționar copilăros, sociabil. Stătea în uşa deschisă a unui şopron, cu tabla de şah şi cutia cu piese aşezate la picioarele lui, îmi făcea semne de salut şi dădea din umeri; cu brațele larg desfăcute schiță un gest cuprinzând cu mâhnire cerul mohorât, ploaia, băltoacele şi ospătăria închisă.

Venise cu maşina şi mă duse la el acasă. Nevastă şi fata ar fi la bunici, nu s-ar întoarce decât seara şi până atunci am putea juca nestingheriți. Când ele două aveau să revină, va trebui să-şi ducă fiica la culcare şi să-i citească o poveste, timp cam de jumătate de oră, ca în fiecare seară. Dar asta puteam şi eu s-o fac, de ce nu i-aş citi eu fetiței, iar el ne-ar găti, între timp, ceva uşor de mâncare. Oare aveam şi eu copii? Oftă, aflând că n-am, şi clătină din cap, compătimindu-mă pentru lipsa mea de noroc.

Nu am încheiat partida nici în a doua sâmbătă. Sven chibzuia mult înaintea fiecărei mişcări, iar eu îmi lăsam ochii să rătăcească prin încăpere: un corp de bibliotecă din scânduri geluite, construit de stăpânul casei, un bufet masiv de culoare închisă, patru scaune potrivite cu bufetul şi o masă de sufragerie, acoperită cu o față de masă albă, brodată cu flori pe margini, care ajungea până la podea; mai era măsuța din lemn de bambus, cu picioare metalice negre, la care stăteam noi, aşezați pe scaune din împletitură de rafie.

Pe un perete era agățată o țesătură alb-albastră cu porumbelul purtând ramură de măslin în cioc, pe un altul se afla o reproducere după tabloul lui Van Gogh cu floarea-soarelui. Prin geamurile umede de ploaie se vedea o clădire veche, încăpătoare, din cărămidă aparentă, o şcoală, cum îmi confirmă Sven mormăind, ca răspuns la întrebarea mea. câteodată trecea o maşină, zornăind pe pavajul pietruit, iar la intervale regulate un tramvai scârțâia pe şine, luând curba. Altfel, era linişte.

Mai târziu aveam să mă plictisesc de prea lungă chibzuială a lui Sven şi ne-am înțeles să jucăm cu durate prestabilite, partide de patru ore sau altele, fulger, de şapte minute. Apoi şahul însuşi începu să ne plictisească şi preferam să pornim în drumeții cu Paula şi Iulia, ori să ne întâlnim cu prietenii lor ori să ne distrăm cu noile jocuri pe care le aduceam eu din Vest, câteodată respins de soldații grăniceri la prima încercare, dar reuşind la a doua. Sau stăteam pur şi simplu de vorbă. Aveam treizeci şi şase de ani amândoi, ambii eram interesați de teatru şi film şi dornici de oameni şi relații noi. câteodată privirile ni se întâlneau la vreo reuniune cu prieteni, pentru că vreo remarcă, un schimb de replici sau de gesturi ne atrăgeau în acelaşi chip atenția, lui şi mie.

Camera unde jucam şah, Sven şi cu mine, nu mai avea să arate niciodată ca atunci, în acea primă sâmbătă acasă la ei. O găseam mereu în aceeaşi nemaipomenită dezordine, jucăriile Iuliei şi obiectele de lucru ale lui Sven şi ale Paulei erau împrăştiate peste tot, alături de un ceainic, ceşti de ceai, mere din care se muşcase şi ciocolată începută; deseori erau puse la uscat nişte rufe pe un suport. Întreaga existență cotidiană a familiei se desfăşura în această cameră. Locuința mai cuprindea un minuscul dormitor al perechii, o odaie şi mai mică pentru Iulia, precum şi o bucătărie foarte strâmta, deoarece jumătate din încăperea inițială fusese despărțită de un perete şi transformată într-o baie, la fel de strâmtă şi ea. Pentru prima mea sâmbătă petrecută la ei, Sven făcuse curat în camera de zi, adusese şi prăjituri. Dar, adâncit în joc,

uitase de prăjituri şi de ceai. Că avusese de gând să-mi ofere o tratație îi veni în minte abia când Paula şi Iulia se făcură auzite în fața uşii. Se ridică de pe scaun, spunând: „Uf, Dumnezeule, zău că am vrut să...“ şi iar schiță cu brațele un gest larg a regret şi zădărnicie.

Iulia şi cu mine ne-am îndrăgit de la prima vedere. Avea doi ani, era veselă, neastâmpărata, îi plăcea să sporovăie, iar când se ocupa de ea însăşi, zumzăia ceva încetişor. Uneori avea un aer îngândurat şi serios, ca şi cum dorea - şi chiar era în stare - să înțeleagă orice. Altă dată privirile, atitudinile, mişcările ei lăsau să se întrevadă de pe acum femeia în care avea să se transforme ea cândva. Nu era de mirare că mă fermeca. Mă minunam însă de faptul că ea mă întâmpinase din prima seară cu atâta bucurie, de parcă avea un loc liber în inimă, iar eu veneam chiar la timpul potrivit ca să-l ocup.

Cu Paula relația demară mai greu. Era severă şi reținută cu Sven, cu Iulia şi cu mine, părând să dezaprobe hazul pe care-l făceam pe seama unor fleacuri, bunăoară un turn construit din piese de şah, un striptease al ursuleților Iuliei sau o demonstrație cu uriaşe baloane de săpun, pentru care adusesem într-una din sâmbetele următoare dispozitivul cât o farfurioară şi fulgii de săpun, un joc cu care am produs oarecare senzație în parcul Treptow, în mijlocul unei mici adunări de curioşi. Dezaproba şi încercările mele de a-i cuceri simpatia. Le socotea tentative de flirt, iar când încercam la rândul meu să adopt, în prezența ei, o atitudine serioasă şi severă, dar în acelaşi timp prietenoasă, ea nu vedea în străduințele mele decât o altă variantă a dorinței de a flirta. Nu rata vreo ocazie de a-mi arăta fățiş că nu mă bagă în seamă.

Relația noastră a cunoscut o îmbunătățire după ce am descoperit că ne era dragă amândurora limba greacă. Paula o predă la un seminar teologic ținând de biserica evanghelică, iar eu o învățasem la gimnaziu şi citeam, chiar din anii de şcoală, texte greceşti - un hobby durabil, aşa cum alții cânta la saxofon sau îşi cumpără o lunetă şi se uită la stele. A sosit

o zi când, orientându-mă după cărțile împrăştiate prin cameră, am înțeles că Paula are de-a face cu limba greacă, am întrebat-o şi am obținut confirmarea, iar ea a constatat că mă interesează cu adevărat acest domeniu şi că mă pricep în materie. De atunci mi se adresa, întâi numai cu întrebări privind gramatica, sintaxa greacă; după un timp, mă implica şi în unele chestiuni legate de Iulia, sau povestea vreo întâmplare de la cursul ei ori discutam despre o carte pe care o citea.

Dar abia în vara lui 1987, când am petrecut împreună cu familia lui Sven un concediu în Bulgaria, Paula mi-a vorbit deschis despre relația dintre noi. Mărturisind că mă luase drept un ins uşuratic, că-i fusese frică să nu dezamăgesc încrederea lui Sven.

– S-a bucurat atât de mult când v-ați cunoscut şi v-ați înțeles să vă revedeți, dar s-a şi temut foarte tare că n-ai să te ții de cuvânt. Aşa a dus-o el multă vreme - se bucura, dar se şi temea mereu. Habar n-aveți ce înseamnă pentru noi, cei de aici, să cunoşti pe vreunul din voi, să-l cunoşti mai bine, să-l cunoşti îndeaproape. Ni se deschide o altă lume, nu numai ca orizont spiritual, ci şi - de ce n-aş spune-o - din punct de vedere material - suntem dornici să vă arătăm cunoscuților de aici, să ne lăudăm cu voi, dar în acelaşi timp simțim nevoia să vă păzim cu gelozie. Şi ne e teamă necontenit: că atracția exotică pe care o exercităm asupra voastră se va uza, iar voi o să vă interesați de alte lucruri, de alți oameni.

Aş fi putut să-i răspund că şi ei îmi deschid o lume. Nu una exotică, de nu prea mare importanță, reprezentând doar o atracție de scurtă durată, ci cealaltă jumătate a universului nostru, tăiat pe din două de Zid şi de Cortina de Fier. Datorită lor mă simțeam acasă în tot Berlinul, aproape în toată Germania, aproape în lumea întreagă.

Am preferat s-o contrazic. Nu mă împăcam cu ideea ei că lumile noastre erau diferite şi că schimbam accesul spre una dintre lumi cu accesul spre cealaltă. Relația noastră se

cuvenea să fie de prietenie şi nu una bazată pe vreun schimb. Nu acceptam să fiu eu cel din Vest şi ei cei din Est. Voiam să fim pur şi simplu oameni.

– Dar n-ai cum să te prefaci că nu există Zidul - Că prietenia dintre noi seamănă cu prieteniile tale de dincolo sau cu ale noastre de aici.

Alergam de-a lungul plajei. Paulei şi mie ne plăcea să ne sculăm devreme, la o oră atât de matinală încât să vedem soarele răsărind deasupra mării. Locuiam în hoteluri diferite, ei într-unul pentru turişti din Est, eu într-unul pentru turişti occidentali. Când se lumina de ziuă, ne întâlneam pe țărm şi ne plimbam sau alergam până la ora nucului dejun; apoi făceam cale întoarsă. Umblam desculți.

– Uite, zise ea, afundându-şi piciorul gol în nisipul ud peste care tocmai trecuse un val, uite, două valuri sau trei, şi nu se mai vede nici o urmă.

– Şi?

– Şi - nimic.

Mult timp n-am vorbit despre politică. În a doua jumătate a anilor şaizeci lumea se liniştise. Estul era tot Est, dar îmbătrânise, era mai obosit şi mai înțelept, iar Vestul, care nu mai avea nimic de dovedit şi nimic de care să se teamă, era sătul şi voios. Ce s-ar mai fi putut spune despre politică?

După ce mi-am dat examenele, fusesem vreme de trei ani asistent al unei fracțiuni parlamentare la Stuttgart, inițial entuziasmat de politică, curând dezamăgit de ea. La Berlin interesul meu în materie de politică se rezuma la lectura constantă dar superficială a ziarelor. Noțiunile politice de care aveam nevoie în profesia mea de judecător social le dobândeam din revistele de specialitate şi din discuțiile cu colegii. Despre Sven şi Paula ştiam că urmăreau zilnic o amplă emisiune de ştiri la radio; nu erau abonați la vreun ziar şi, propunându-şi s-o crească pe Iulia fără televiziune, nu aveau nici televizor. Socoteam că nici ei nu sunt preocupați de politică şi găseam firească această atitudine la

ea, profesoară de greacă, şi la el, traducător din literaturile cehă şi bulgară.

Că lucrurile nu stăteau chiar aşa am constatat în toamna lui 1987. Când m-au rugat pentru prima oară să transmit telefonic un mesaj criptic în Vest şi mi-au spus o poveste complicată despre nişte prieteni care aşteptau un oaspete din Vest, urmând să-i încredinţeze aceluia un mesaj, dar dovedindu-se că nu-l puteau contacta din pricina unor împrejurări încâlcite, am devenit sceptic. Când mi-au adresat pentru a doua oară o rugăminte asemănătoare, am ştiut că povestea lor nu era adevărată, iar ei ştiau că eu ştiu. Dacă totul s-ar fi oprit aici, n-aş fi zis nimic. Dar a urmat o a treia rugăminte şi n-am mai tăcut. Eram revoltat, nu pentru că mi-ar fi fost teamă că mă expun unui pericol transmiţând mesajul, ci pentru că mă aşteptam ca ei să aibă încredere în mine.

Paula mărturisi că insistase ca eu să nu aflu nimic. Pentru a fi la adăpost, afirma ea. Dar înainte de a trece la convingeri creştine şi de a se devota unei biserici anume, fusese membră a organizaţiei de tineret şi apoi a Partidului Socialist Unit, iar zelul implicării ei actuale în treburile Bibliotecii Ecologice a Bisericii Sionului, precum şi decizia de a mă folosi în slujba noii ei cauze îmi apăreau ca o moştenire a trecutului.

– Scopul scuză mijloacele, nu-i aşa?

– Eşti mojic. Ţi-am vorbit cu franchețe despre anii mei partinici, iar tu faci uz de mărturisirea asta, întorcând-o împotriva mea.

– Nu fac uz de nimic împotriva ta. O dată ce nu mi-e permis să reacţionez la ce-mi spui, nu mai lipseşte decât să dai şi indicaţiile de cenzură: vorba asta-i potrivită pentru urechile tovarăşilor, iar astălaltă e tocmai bună pentru nişte naivi - de pildă, pentru unul ca mine - şi...

– Uf, încetează cu aroganţa şi cu auto-compătimirea! E drept, ar fi trebuit să vorbim deschis cu tine de la bun

început. Dar vorbim deschis cu tine acum. Nu-i chiar aşa de uşor să ai încredere în cineva în țara asta.

Stătea sprijinită de bufet şi mă privea, cu ochi scânteietori pe chipul înfierbântat. N-o văzusem nicicând atât de frumoasă. De ce, mă întrebam, îşi strânge totdeauna părul în cocul ăsta gros şi nu-l poartă şi desfăcut?

Rugămintea de a mai transmite încă un mesaj s-a transformat în solicitarea de a intra într-o legătură permanentă cu im gazetar din Vest. până în toamna lui 1989 îi relatam periodic acestuia despre represaliile împotriva Bibliotecii Ecologice, despre percheziţiile şi arestările aferente, despre acţiunile Paulei şi ale prietenilor ei, care aveau grijă să folosească optim cadrul legal, fără a-l depăşi. Îmi puneam problema dacă eram suspectat şi supravegheat de Siguranța Statului - de Stasi. Dar la graniță nu eram controlat nici mai des şi nici mai atent. Oricum, nu aveam niciodată ceva scris asupra mea.

În primăvara lui 1988, Paula şi Sven m-au luat o dată cu ei la Biserica Sionului. S-a vorbit mult despre pace, ecologie şi drepturile omului, în rest mi s-a părut o slujbă ca oricare alta. Paula însă a susținut că am fost luat la ochi şi, a insistat să mă țin de-acum înainte departe de activitățile ei politice.

– Şi tu, de altfel, i se adresă soțului ei.

– Ce zici? Sven se uita la ea, consternat.

– Oricum, nu vii decât de dragul meu. Iar dacă aş păți din nou ceva, să n-o păţeşti şi tu. Gândeşte-te la Iulia.

– N-o să păţeşti nimic.

– N-ai cum să ştii, nu? Îl înfruntă cu o privire războinică, iar el cedă.

Apoi a venit momentul marii schimbări. Paula lua cuvântul în cursul demonstrațiilor din Alexanderplatz, s-a înscris în Partidul Social-Democrat, s-a implicat în lucrările ce pregăteau o nouă constituție şi era cât pe ce să fie aleasă deputată în cea din urmă Adunare Națională a R.D.G. Sven făcea parte dintr-un grup ce se ocupa de actele Ministerului pentru Securitatea Statului, reuşind să editeze o primă carte

despre organizarea, activitățile şi membrii lui. Vreme de câteva luni amândoi au trăit într-o ameţitoare exaltare politică.

Încă înainte de unificare, Paula s-a trezit la realitate, l-a trezit şi pe Sven din visul său despre întemeierea unui partid politic şi a unei edituri politice şi amândoi au pornit să-şi reclădească viața. El a candidat cu succes la un post de lector la Universitatea Liberă din Berlin, iar ea a fost preluată ca docent de Universitatea Humboldt. Şi-au putut permite să se mute într-un cartier mai bun, de pe Schnellerstrasse în zona Prenzlauer Berg. Noua lor locuință spațioasă, noile funcții şi locuri de muncă, înscrierea Iuliei în clasa întâi: aveau o existență plină. Îşi aminteau de prăbuşită R.D.G. fără nici o nostalgie. „Schimbarea a fost bună cu noi“, spuneau ei câteodată, poate un pic uimiți că nu împărtăşeau soarta altora, mulți la număr, pe care aceleaşi evenimente - schimbarea şi unificarea ce i-a urmat - îi privaseră fie de roadele acomodării, fie de cele ale rezistenței lor.

Câtăva vreme Sven a fost copleşit de ofertele societății de consum. A achiziționat o maşină încăpătoare, şi-a cumpărat costume de la Armani şi o gătea pe Iulia ca pe o prințesă. Paula dezaproba această risipă. „Setea noastră de înavuțire nu a fost niciodată mai bună decât avuția voastră, iar acum e la fel de bătătoare la ochi.“ Dar în chip mai puțin ostentativ se schimbă şi ea. Rochiile şi taioarele ei de culoare gri sau maro, pe care continua să le poarte, au devenit elegante, tocurile pantofilor mai înalte, iar o pereche de ochelari noi, cu rame subțiri, dădea chipului ei o expresie aproape arogantă. În acelaşi timp i se modifică şi vocea: era mai puternică şi mai sigură de sine. Sven încercă s-o convingă să-şi poarte părul desfăcut. Ea nu-şi ascunse dezamăgirea, ca şi cum părul ei ar fi fost o taină pe care nu i-o împărtăşise decât lui şi pe care el o îndemna s-o deconspire acum, de dragul modei.

Şi după ce lui Sven şi Paulei le trecuse gustul excursiilor-fulger, Iulia se instala câteodată peste noapte la mine. Venind de la şcoală, se urcă la colțul străzii lor în

metrou şi cobora la colțul străzii mele; se întâlnea cu Hans şi folosea telefonul din prăvălia părinților lui, pentru a comunica alor ei că rămâne la mine, de asemenea pentru a mă anunța pe mine că mă aşteaptă. Căpătase deprinderile unei fetițe independente.

În primăvara lui 1992 am plecat din nou împreună în vacanță; am străbătut Toscana şi Umbria până la mare, la Ancona. Şi de astă dată Paula şi cu mine ne sculăm devreme şi ne plimbam în zori de-a lungul țărmului mării. I-am povestit că dintre prietenii lor, care deveniseră şi ai mei, nu mai întâlneam pe nimeni.

– Nici noi nu ne mai vedem decât cu doi sau trei din grup. S-au schimbat atâtea.

– Are vreun amestec şi comisia Gauck[2]? Ea dădu din umeri.

– Am decis să nu scormonim în dosare. Ne-am spus că ne cunoaştem şi că n-are rost să. ne lansăm în suspiciuni şi să umblăm după ce-am putea descoperi în hârtiile acelea.

– Cine a decis asta?

– Hans şi Ute, Dirk şi Tatiana, cuplul Theissen şi cei patru din orchestră. Când ne-am întâlnit pentru ultima oară în formație completă, la 3 octombrie 1990. Nu te enerva că nu ți-au cerut şi ție părerea. Am avut sentimentul că e problema noastră, nu şi a ta.

Ba chiar m-am enervat, în sinea mea. Mă aşteptam la altă atitudine - ca prietenii să nu definească problemele lor, şi apoi să le separe de ale mele, fără să stea de vorbă şi cu mine.

Ea înțelese, fără să apuc să scot vreun cuvânt.

– Ai dreptate, s-ar fi cuvenit să discutăm şi cu tine. De fapt, este şi problema ta. Ce pot să-ți spun e că ne-am lovit deodată de acest subiect şi am tot vorbit, înfierbântându-ne până când, în cele din urmă, am avut senzația că nu se cade

---

[2] Comisia Gauck se ocupă de examinarea dosarelor aparţinând fostei Stasi din R.D.G., deconspirându-i şi pe foştii informatori

să lăsăm lucrurile neîncheiate, să ne alegem doar cu vorbe. Doream ceva care să ne oblige - şi aşa a intervenit decizia.

– Unanimă?

– Nu, Hans şi Tatiana au fost împotrivă, iar Tatiana a şi refuzat să accepte obligativitatea deciziei. Ea, una, dorea să-şi vadă dosarul.

– L-a văzut?

– Nu ştiu. Nu mai suntem în relații. Mă întrebasem nu o dată dacă în cercul prietenilor existase vreun informator, un el sau o ea. Brusc, voiam să ştiu. Iritarea nu-mi trecuse.

– Şi eu vreau să-mi văd dosarul.

Toamna, Sven obținu un contract fără limită de termen. Era o împlinire îndelung sperată, însă de la un timp renunțase să mai spere. Şi iată că şeful lui de secție îi înmânase, pe neaşteptate, documentul.

Îmi telefonă la tribunal:

– Vino la noi diseară. Să sărbătorim. După încheierea programului, m-am dus la ei, cu flori şi şampanie. Sven gătea. Deschisese o sticlă de vin alb şi o golise pe jumătate; nu-l mai văzusem vreodată atât de expansiv.

– Ți-a spus şeful tău de ce i-a trebuit atât de mult timp ca să-ți încheie contractul?

– Nici o silabă. Numai că, în sfârşit, s-a aprobat. Şi că sunt primul ossi[3] căruia i s-a oferit un contract nelimitat pentru un post academic la Universitatea Liberă. Sven era radios: Ştii, mi se întâmpla să mă simt mâhnit că nu sunt cine ştie ce lumină. Lector de cehă şi de bulgară nu-i mare lucru. Tu ai să fii cândva judecător la Tribunalul Federal şi ai să porți o robă roşie. Paula va scoate din sertar lucrarea începută şi abandonată cu ani în urmă, o va încheia şi-şi va obține titlul de „doamna profesor“. Dar mulțimea luminilor micuțe este aceea care face din lumea noastră un loc cald şi primitor.

---

[3] Ossi - poreclă uşor ironică, uşor condescendentă, dată de cei din Vest cetăţenilor din fosta Germanie de Est (Ostdeutschland)

Paula n-are un contract nelimitat; odată şi odată, când n-o vor mai dori, sau când ea nu-şi va mai dori să rămână doamna profesor - atunci o să fie bine că voi fi prezent eu, doar o lumină micuță şi atât.

Sosiră Paula şi Iulia. Luată de la şcoală de Paula - avusese ore după-masă - şi invitată de maică-sa la o înghețată, Iulia era gălăgioasă şi părea să se pregătească de pozne şi neghiobii. Ea şi Sven *se* roteau într-un vârtej al bucuriei prin bucătărie şi prin camera de zi. Eu asistam, sprijinit de bufet, beam vinul acela alb şi-mi propuneam să mă molipsesc de bună dispoziție explozivă a tatălui şi a fiicei. Abia după un timp am observat că Paula rămânea tăcută. Zâmbea când Iulia îşi comunică ideile pline de haz şi-şi trecea mâna prin părul fetiței. Dar era absentă. Sven puse un vals la pick-up şi schiță intenția de a-şi duce soția în paşi de dans prin vestibul şi prin bucătărie, dar Paula refuză. Îmi spuneam că se necăjeşte că Sven bea prea mult, dar şi ea golea pahar după pahar.

Sven băgă de seamă că Paula nu-i în apele ei. Deveni atent, preocupat tandru de ea; îşi dădea toată osteneala, cu înduioşătoarea stângăcie a omului băut. Încasă o admonestare după alta; ea îl evită îndată ce-l zărea apropiindu-se, se depărta când încerca s-o ia de umeri şi să-şi lipească obrazul de al ei. Iulia începu să-şi observe tatăl şi mama, cu priviri derutate.

Mă simțeam nespus de stingher. Când ne aşezasem în sfârşit la cină, eu cu Iulia de o parte, Sven cu Paula de cealaltă parte a mesei, mi-am adus aminte de copilărie şi de disperarea ce mă cuprindea când între părinții mei mocnea ceva nedefinit, neştiut de mine; mi-era teamă că deodată amenințarea se va preface în flăcări care vor distruge tot ce constituia temelia încrederii mele în lumea noastră. Memoria mea consemna nenumărate seri când şedeam la masă cu părinții şi nu aveam alt gând decât să mă chircesc, ferindu-mă, pentru ca tensiunea ce domnea între ai mei să nu ia foc, să nu mă ardă şi pe mine. Şi Iulia încerca să treacă

neobservată. Mi-am pus întrebarea ce ştiam, de fapt, despre căsnicia lui Sven cu Paula. Îi socotisem totdeauna un cuplu armonios, dar şi dorisem să-i văd numai aşa. câteodată Sven pornise să-mi spună câte ceva despre relația lui cu Paula, dar îl descurajasem, lăsându-l să vorbească în gol. Nu voiam să aud nimic despre dificultățile conviețuirii lor, aşa cum un copil nu vrea să afle nimic despre neînțelegerile ce există poate între părinții săi. Ce-i drept, nici despre fericirea lor în căsnicie nu voiam să aud nimic.

Am dus-o pe Iulia la culcare. N-am vorbit despre Sven şi Paula. I-am citit o poveste, iar ea a adormit în toiul lecturii, obosită de întâmplările zilei, sau de seara aceasta cu părinții ei. Am rămas lângă patul ei şi am citit povestea până la capăt. Când am vrut să-mi iau la revedere, Sven şi Paula au insistat să mai rămân. Seara era, ce-i drept, ratată, dar iată prilejul să vedem în sfârşit cele două filme video la care ne propuneam de atâta vreme să ne uităm şi nu ne înduram în cursul altor seri reuşite. Insistau cu o energie care ar fi meritat investită, mai degrabă, într-o mărturie sinceră despre ceea ce nu mai mergea între ei.

Ne-am uitat la cele două filme. Mi-ar fi plăcut să mă las captivat de ele, dar nu îndrăzneam. Tensiunea dintre Sven şi Paula se prelungea şi trăiam sentimentul absurd că, lăsându-mă prins de filme şi încetând să-i mai supraveghez pe ei doi, aş îngădui să se întâmple ceva rău. Am băut atâta vin, încât m-am lăsat convins aproape fără împotrivire să nu mai plec acasă cu maşina, ci să rămân să dorm la ei.

M-am culcat în camera cea mare, o cameră de trecere cu două uşi şi o fereastră spre curte. Mi-au pus o saltea pe jos, pe care stăteam întins şi mă uitam, prin fereastra deschisă, la un perete întunecat, la un acoperiş întunecat, cu hornuri întunecate şi ele, pe fundalul cerului luminat al oraşului; auzeam un foşnet ce creştea şi descreştea la intervale regulate, ca şi cum casele din jurul curții ar inspira şi expiră greu, în noaptea fierbinte de vară. Ceasul din turnul unei biserici bătu o dată; aşteptând a doua bătaie, am adormit.

A fost ca un vis - şi mai târziu mi-am dorit nu o dată să fi fost cu adevărat doar un vis.

Se aşezase pe marginea saltelei mele. Am vrut s-o întreb: „S-a întâmplat ceva?“, dar n-am apucat să spun nimic, ea făcând „şşş“ şi apăsându-mi gura cu degetele. O priveam, dar în întuneric nu reuşeam să-i desluşesc expresia. Un pic de lumină veni din stânga, îi străluci trecător pe unul din obraji, îi scânteie în ochi. Avea părul desfăcut, lăsându-i în stânga gâtul liber şi căzându-i lung peste umărul drept, spre sâni. Cu mâna stânga îşi strângea halatul peste piept, cu dreapta continua să-mi atingă buzele, rugându-mă să tac.

Mă întrebam dacă ea îşi dădea seama ce se petrecea cu mine. Paula, soția prietenului meu Sven - soțiile prietenilor sunt intangibile, nu pot fi dorite, iar a flirta cu ele e ca şi cum ai avea un flirt cu o soră mai mică sau cu o bătrână doamnă, un joc care niciodată nu devine serios. Nu zic că nu fuseseră între Paula şi mine atingeri, îmbrățişări, râsete, clipe de comunicare şi chiar de oarecare intimitate, când îmi puteam imagina că fac dragoste cu ea. Au fost şi clipe când eram capabil să-mi închipui că aş face dragoste cu ea mai bine decât Sven, că i-aş dărui mai multă fericire decât îi oferea el şi intuiam că şi ea se întreba uneori cum i-ar fi oare cu mine. Dar acestea erau năzăriri dintr-o altă lume, o lume în care Sven rămânea prietenul meu şi era fericit cu nevastă-sa în ciuda nălucirilor mele, o lume în care poate nici n-o iubeam pe ea, ci doar făceam dragoste cu o făptură care-i semăna, înlocuind femeile reale, prea tinere, cu care trăiam scurte aventuri. Nu, nu exista între noi o dorință refulată ce se cerea împlinită în sfârşit, ştiam amândoi cum stăteau lucrurile şi, dacă am fi vorbit, am fi exprimat în cuvinte acest adevăr şi l-am fi pecetluit.

Dar nu vorbeam. Când degetele ei nu-mi mai atingeau gura, cerându-i să tacă, ci porniră să rătăcească de-a lungul feței mele, retrasându-mi conturul sprâncenelor, apoi al tâmplelor, al maxilarelor şi în sfârşit al buzelor, nu mai doream deloc să vorbesc. Am închis ochii şi i-am păstrat imaginea, strama şi

frumoasă, cu părul desfăcut - promisiunea unei Paule diferite de aceea pe care o ştiam. Nu-i simțeam doar degetele pe față, ci şi apropierea şi căldura trupului. Când mi-am deschis din nou ochii, ea mi-a luat capul în mâini şi, aplecându-se spre mine, m-a sărutat. Părul i-a căzut peste capetele noastre împreunate şi le-a învăluit.

Am făcut dragoste cu atâta linişte, de parcă nu se întâmplă pentru prima oară, de parcă am fi avut înainte tot timpul din lume. De parcă ne-ar fi fost liniştită şi conştiința. A mea nu era nicidecum aşa, mă gândeam la Sven, la faptul că numai câteva uşi îl despărțeau de noi - ce s-ar petrece dacă s-ar trezi şi ne-ar găsi? Şi cum aveam să-l întâmpin a doua zi dimineața? Dar conştiința încărcată n-avea asupră-mi nici o putere, părea doar să-şi facă datoria, fără să-i pese cu adevărat de felul cum mă purtam. Am înregistrat chiar, cu o bucurie răutăcioasă, că nimeni şi nimic nu ne oprea pe Paula şi pe mine. Mă simțeam liber. Şi mă simțeam plin de vigoare; aveam senzația că descopăr, o dată pentru totdeauna, că nu depinde decât de mine să-mi întind mâinile pentru a prinde din zbor şi a trăi ceasul plăcerii. Am fost mândru când ea şi-a avut orgasmul şi eu pe al meu, aşa cum te mândreşti, la dans, de acordul perfect al mişcărilor, de grația partenerei şi de propria suplețe.

După aceea, am rămas întinşi unul lângă altul. Am găsit amândoi, în chip spontan şi firesc, poziția potrivită - acea concordanță între a sta foarte aproape unul de celălalt şi a păstra totuşi un spațiu convenabil între noi. Acum da - acum aş fi vrut să vorbim, nu s-o întreb dacă a fost bine, asta ştiam, ci despre cum gândeşte ea că vor evolua lucrurile între noi. Dar ea mi-a aşezat iarăşi degetele pe buze şi a făcut „şşş“; cu puțin timp în urmă, tăcerea ne fusese aliată, acum ne despărțea. Apoi am văzut lacrimi licărind pe fața ei. Am vrut să mă ridic, să-i sărut lacrimile, să i le şterg de pe chip. Poate că ea a crezut că vreau să-i îndepărtez degetele apăsate pe gura mea şi să vorbesc totuşi - n-a mai rămas culcată; ridicându-se, şi-a tras halatul, l-a strâns peste piept cu

stânga, iar cu dreapta, înclinându-şi uşor capul, şi-a aruncat părul peste umăr. O clipă a mai rămas pe saltea, în aceeaşi poziție; dar înainte ca eu să pot lua o decizie rapidă, să-i adresez un cuvânt sau s-o opresc, a şi ieşit din cameră.

Când m-am trezit iar, era încă noapte şi întuneric. De astă dată am auzit uşa şi picioare lipăind pe podea. Era Iulia.

– Ce-i cu tine?

– M-am trezit şi nu pot să mai dorm. Părinții se ceartă.

Stătea în cămaşă de noapte lângă culcuşul meu, aşteptând. Am invitat-o să se aşeze şi speram că aşternutul nu păstrase prea mult din mirosul amorului său că Iuliei nu i se va părea straniu acel miros. Ea mi s-a băgat sub plapumă.

– Vorbesc atât de tare cum nu i-am mai auzit.

– Părinții se mai ceartă, o dată mai încet şi altă dată mai tare.

Mi-am dat seama că era dornică să afle ceva despre acele lucruri ale vieții care-i fac pe părinți să se certe, fără că ordinea lumii să fie primejduită, dar nu intenționam să înfrumusețez cearta părinților ei, neştiind cât de gravă este.

– Ştii povestea cu oițele?

– Aia cu gardul? Oițele sar gardul şi trebuie să le numeri, până adormi.

– Nu, e altă poveste. Şi aici avem un gard, dar grilajul e deschis şi nu trebuie neapărat să numeri oițele, dacă n-ai chef. Vrei să ți-o spun?

Ea dădu din cap cu un asemenea zel, încât am observat aprobarea ei în ciuda întunericului. Acum îi auzeam şi eu pe Sven şi Paula certându-se, deşi se aflau dincolo de un culoar lung, cotit, la capătul căruia erau dormitorul lor şi camera Iuliei. Li se auzeau vocile depărtate, cu intensitate scăzută, dar mi-era de ajuns ca să mă întreb dacă nu-i cazul să mă îmbrac, să plec pe furiş şi să nu-i mai văd niciodată. Eram furios pe Sven şi pe Paula, care nu se mai descurcau cu problemele căsniciei lor, eram furios pe Paula care mă atrăsese în încurcăturile lor şi apoi mă lăsase baltă, pe Iulia care mă solicită tocmai când aveam şi eu atâtea probleme.

Eram furios pe mine, pentru ce-i făcusem lui Sven, aşezând o barieră între noi doi, şi pentru că îi îngăduisem Paulei să se apropie de mine atât de mult.

– N-ai zis că-mi povesteşti?

– Ba da. E vorba despre o țară cu munți foarte înalți. Când te afli sus, eşti înconjurat de zăpezi şi de ghețuri, iar când cobori întâlneşti întâi stănci şi pietriş, apoi ținuturi acoperite de iarbă, după aceea păduri dese. În fața munților înalți sunt alți munți, de înălțime mai mică, iar la urmă vin iarăşi munți, cei mai scunzi dintre toți, sunt şi ei acoperiți de iarbă, aceeaşi iarbă maronie ce creşte şi la câmpie, câmpia care începe unde se sfârşesc munții şi se întinde până dincolo de orizont, de n-o mai poți cuprinde cu ochii. Mă asculți?

– Te ascult, dar îi aud şi pe mama şi pe tata cum se ceartă.

– Îi aud şi eu. Nu vrei să-ți povestesc mai departe? Nu e o poveste plină de aventuri. Dar poveştile aventuroase nu sunt bune când vrei să ți se facă somn.

– Spune mai departe.

– La poalele munților e un țarc de oi. Un țarc mare cu multe oi.

– Ce e un țarc?

– Un țarc e ca un grajd, dar fără acoperiş, iar în loc de pereți are două grinzi. Vezi țarcul?

– Da.

– Ai fost dimineața în munți, tocmai sus, pe munții cei mai înalți ai fost. Apoi…

– Cum am ajuns pe munții cei mai înalți?

– Nu ştiu. Poate te-ai născut chiar acolo sus?

– Mmm.

– Oricum, ai coborât din munții foarte înalți. Asta ți-a luat mult timp; ai mers prin zăpezi şi ai alunecat pe gheață, a trebuit să te cațeri pe stâncile care ți-au ieşit în cale, iar pe pietriş ai înaintat tare greu. Câteodată ai întâlnit o trecătoare, a fost nevoie să urci pe o parte, ca să cobori pe cealaltă. Prin pădurea cea deasă ai umblat vreme îndelungată. Tocmai

când apune soarele ieşi din pădure şi vezi în faţa ta munţii aceia mai scunzi; apare şi câmpia cea întinsă.

– Şi ţarcul de oi.

– Aşa e, uite şi ţarcul de oi. Pentru că soarele apune după munţii cei înalţi, ţarcul se află de-acum în umbră. Dar câmpia este încă în plin soare, un soare cald în lumina căruia culoarea maronie a ierbii bate spre auriu. Cineva a dat la o parte grinzile care închid ţarcul. N-ai cum să vezi cine a deschis ţarcul, fiindcă în lung şi-n lat nu se zăreşte ţipenie de om. Dar poţi vedea altceva - şi anume că dintre sutele de oi, multe sute de oi, câteva s-au încumetat să iasă din ţarc şi pasc în faţa lui, întâi doar câteva oiţe şi apoi mereu mai multe, la început chiar lângă ţarc, iar apoi tot mai departe de el. Te-ai aşezat. Eşti obosită de atâta umblat şi bucuroasă să stai jos. Eşti tare obosită, dar tot te mai uiţi.

– Mmm.

Iulia se întinse pe o parte. Am mângâiat-o pe cap şi am învelit-o cu plapumă.

– Te uiţi şi vezi cum ies oile din ţarc. Unele se opresc mereu şi ronţăie iarba. Altele se mişcă întruna şi aleargă de colo-colo. Dar toate vor să iasă din ţarc în câmpia cea întinsă. Unele, care au umblat mai repede, au ajuns destul de departe şi le vezi strălucind în lumina soarelui, pe celelalte le învăluie umbra care vine dinspre munţi. Apoi soarele dispare cu totul îndărătul munţilor şi câmpia întreagă e acoperită acum de umbră. Dar umbra e presărată cu sumedenie de pete de culoare mai deschisă, pete care se află în necontenită mişcare, înaintează încet-încet, se depărtează. Ţarcul e gol. Când şi când se aude behăit de oi. Şi tot mai departe se văd petele acelea deschise la culoare, tot mai departe. Le vezi?

Iulia adormise.

De câteva ori vocile, a Paulei şi a lui Sven, se auziseră mai tare. Apoi scăzuseră în intensitate şi speram că disputa să se încheie. Dar ea se prelungea. Îmi aduceam aminte de chinuitoarele discuţii cu nevastă-mea, petrecute cu mulţi ani în urmă; ne certam până la epuizare, dar epuizarea nu

aducea pacea, nu aveam nevoie decât de o pauză, ca s-o luăm de la capăt, cu neistovită energie.

M-am sculat, mi-am pus pantalonii şi puloverul şi am păşit în vârful picioarelor pe duşumelele scârțâind. Am deschis cu grijă uşa camerei unde dormisem, am ieşit pe culoar, am închis uşa în spatele meu. M-am furişat până în dreptul dormitorului Paulei şi al lui Sven.

– De câte ori să-ți repet? Nu mi-aş fi închipuit că o să faci atâta caz.

Sven vorbea cu o anumită încetineală, rostind cuvintele prea apăsat.

– Dacă aşa gândeai, de ce nu mi-ai spus nimic?

– Pentru că aşa erau regulile jocului. Nu se vorbea despre asta.

– Regulile lor, nu ale noastre. Ne-am făgăduit că, dacă va fi cazul, ne-o vom spune şi că o să le spunem şi lor că ne-am spus-o unul celuilalt.

– Atunci mai credeam că nu vom intra în jocul lor. Când am acceptat eu să intru în joc, ce-a fost înainte nu mai era valabil.

– Nu era îngăduit să accepți fără să stai de vorbă cu mine, fără acordul meu. Ceea ce ne-am făgăduit nu era legat de o condiție asupra căreia să poți dispune de unul singur.

– Ai fi fost de acord?

– Nu, n-aş fi fost, degeaba îmi tot repeți întrebarea. Eu...

– Nu te întreb ca să-ți obțin totuşi aprobarea retroactiv, ci ca să înțelegi în sfârşit că nu puteam conta pe tine, că numai pe mine mă puteam bizui. Am fost obligat...

– N-ai fost obligat la nimic. Nu-mi spune că ai fost obligat. Ai vrut. Şi sunt ore în şir de când te rog să-mi spui de ce ai vrut.

– Nu te purta de parcă ar fi vorba despre vreo plăcere, de parcă aş fi făcut ce-am făcut pentru plăcerea mea personală. Pentru tine am făcut-o.

– Pentru mine? Peste capul meu? Pe la spatele meu? Cum îndrăzneşti să mă...

– Sigur, evident. Nu am dreptul să apreciez mai exact decât tine ce-ți este ție de folos. Dar poate să-ți intre oare în cap că sunt dator să ştiu ce este de folos copilului nostru, ce-i bine pentru el? Copilul nostru n-avea nevoie de o eroină, de o martiră, ci de o mamă. Eu am avut grijă să-şi păstreze mama.

– Şi din acest motiv ai trădat tot ce era important pentru mine. Tot ce era important pentru noi. Te-ai vândut ieftin şi jalnic.

Cuvintele sunau de parcă nu erau rostite pentru prima oară. Vorbeau cu glasuri uzate; tonul lui, al unei chinuite judeciți raționale, era obosit, încercarea ei - de a-l face să-i înțeleagă groaza în fața trădării lui - părea disperată. Nu mai voiam să-i ascult. Dar când mă pregăteam să plec pe furiş, aşa cum venisem, Sven deschise brusc uşa.

– Mă spionezi? o iscoadă îşi dă seama când este spionată. Ai dreptate, Paula, e clar că sunt o iscoadă. Şi prietenul nostru, care trage cu urechea la uşă şi se uită pe gaura cheii - a aflat-o şi el. Poftiți, vă rog, la ostracizare.

Schiță o plecăciune ironică, însoțind-o de un gest cu brațul care mimă o invitație. Am intrat, iar Sven a închis uşa şi s-a aşezat în fața ei, de parcă ar fi vrut să ne împiedice, pe Paula ori pe mine, să părăsim încăperea. Ea stătea la fereastră, întorcându-ne spatele.

Am făcut câțiva paşi prin cameră, neştiind încotro s-o iau, unde să stau sau să mă aşez. M-am oprit, Sven era în dreapta mea, Paula în stânga.

– Iulia a venit la mine, pentru că n-ați lăsat-o să doarmă, tot certându-vă. Iar odată trezit şi eu, mi-a fost imposibil să nu vă aud.

– Şi ai vrut să afli exact despre ce e vorba. Simplă curiozitate? Sete de putere? A şti înseamnă a fi puternic, a şti ceva anume despre prieteni înseamnă să dobândeşti o anumită putere asupra lor. Sau te-a îndemnat o solidaritate prietenească? Prietenul care-şi ajută prietenii ce trec printr-o criză, instalându-se comod lângă gaura cheii?

– Nu ştiam ce-i cu voi, dacă să bat la uşă, dacă să vă întreb ce se întâmpla. Tocmai voiam să plec.

– Să pleci? Sau să umbli tiptil, s-o ştergi pe neauzite, ca să nu băgăm de seamă că ai ascultat?

Sven era sarcastic şi-şi sublinia fiecare frază a rechizitoriului arătându-mă cu degetul.

– Încetează, Sven. L-ai trădat şi pe el, pe el şi pe toți ceilalți.

Paula vorbea fără să-şi schimbe poziția.

– Nu era nevoie să spui şi asta, zise Sven.

– O vor afla oricum.

– De la tine?

Paula se întoarse în sfârşit cu fața spre noi.

– Nu, Sven, nu de la mine. Helga are săptămâna viitoare termen la comisia Gauck, o să-şi vadă dosarul şi ştii că ea nu-şi ține gura.

– Helga e cunoscută ca una care bârfeşte, Nimeni n-o ia în serios.

– Sven, vino-ți în fire! O să pierzi totul, o să-ți pierzi slujba, prietenii şi nevasta. Şi într-o bună zi Iulia o să te întrebe ce-ai făcut, iar tu ce-o să-i răspunzi?

Sven rămase o clipă fără replică. Se holba la Paula cu ochii larg deschişi şi cu gura căscată, prostit, refuzând să înțeleagă, buimac.

– De ce vrei să pleci? bâigui după un timp. Te porți ca şi cum te-aş fi înşelat. Dar nici măcar un pas greşit ca ăsta nu te mai face în zilele noastre să-ți rupi piciorul. Cei doi Theissen au călcat pe alături amândoi, şi el, şi ea, şi au ştiut să treacă peste asta, iar noi, noi... Eu nu te-am înşelat niciodată, Paula, n-aş fi în stare să te înşel. Întotdeauna te-am iubit doar pe tine şi doar pe tine o să te iubesc şi de azi înainte.

– Ştiu. Se îndreptă spre uşă. Lasă-mă să trec. Vreau să mă duc după ceva - ceva ce doresc să-ți arăt.

El o apucă de braț:

– Te întorci?

– Da, ți-am spus doar.

Mă privi, cu obrajii bucălaţi şi cu un aer copilăros, ca la prima noastră întâlnire, şi descrise cu braţele cunoscută rotire, gestul lui de regret şi de zădărnicie.

– Cam încurcată situaţia. Îţi vine vreo idee?

– Nu.

Am dat din umeri. Mi-ar fi plăcut să-l îmbrăţişez, să-i spun o vorbă bună, dar mi-a fost peste puteri.

– Poate că ar trebui să-ţi spun... Adică, înainte să auzi ceva de la Helga sau să citeşti cu ochii tăi... Nu că ar fi prea multe de spus... Încercă să fie mai stăpân pe sine: Ei da, m-am lăudat un pic cu tine la cei de la Stasi. Că o să vină vremea când o să ai o funcţie importantă şi că implicit o să ajung prin tine la informaţii importante, nu imediat, ci puţin mai târziu. De fapt, n-am spus nimic despre tine. Nimic personal, am lăsat doar să se întrevadă perspectiva că într-o zi aş putea... că într-o zi ai putea...

– Nu mai spune nimic sau spune cum a fost.

Paula apăruse în uşă.

– Cum a fost, cum a fost... O.K., le-am spus că judecătorul e decepţionat de sistemul politic al Republicii Federale şi că l-aş putea convinge poate să lucreze pentru noi. Că după decepţiile lui pe plan politic, el caută din nou o apartenenţă, ceva în care să se investească. Sven îşi plimbă privirea de la Paula spre mine: îmi pare rău, îmi pare rău... M-am gândit că nu strică nimănui, ci e de folos multora, dacă zic aşa, că ţi-e de folos ţie, şi Paulei, şi, pe lângă Paula şi Iulia, şi mie. Nu te-am trădat. N-am trădat pe nimeni. N-am încercat decât să...

Paula îi întinse un teanc de file.

– Citeşte!

El îşi lăsă în jos mâna cu filele şi din nou ne privi pe rând, plimbându-şi ochii de la ea spre mine şi din nou spre ea. Îşi căuta cuvintele - ca şi cum ar fi existat cuvinte care să-l scutească de citirea acelor file. Ca şi cum adevărul ar fi putut să rămână îngropat şi ascuns în ele. Dar nu găsi nici un cuvânt, oftă şi începu să citească.

– Nu, spuse după câtva timp, n-a fost aşa.

– N-ai vorbit cu ăla despre căsnicia noastră? Un pic de răbdare - acuşi vin amănuntele. N-avea cum să le ştie decât de la tine.

Paula se instalase din nou lângă fereastră, cu brațele încrucişate şi cu ochii țintă la Sven.

El citea mai departe. Apoi repetă gestul de a-şi lăsa în jos mâna care ținea filele.

– Tipul nu era antipatic. Într-un fel, am colaborat. Nu, sigur că n-am fost colegi, dar totuşi ne purtăm de parcă eram nişte colegi, iar colegii discută despre soțiile şi despre prietenele lor. Zău, Paula, doar n-am spus nimic rău despre tine. Ba chiar m-am lăudat cu tine.

– Ai vorbit cu creatura asta de la Stasi despre relația noastră în pat. Ne-ai trădat, pe noi, pe tine şi pe mine. N-ai vorbit cu un prieten sau cu un coleg, ci cu ăia. Aşa-i, te-ai lăudat cu mine, cu mine în pat, iar în rest ziceai că aş fi inofensivă, o umanistă şi o idealistă, doar un pic greşit orientată în privința bisericii. „Nu trebuie să luați prea în serios ce spune nevastă-mea în cadrul adunărilor. Se lasă foarte uşor influențată şi antrenată în vreo acțiune.“ Aşa le-ai spus, iar pe Heinz l-ai turnat, l-ai livrat în mâinile lor. L-ai numit omul care trage sforile, instigatorul care...

– Doar ca să te salvez pe tine. N-am făcut-o decât ca tu să nu... După toate câte se întâmplaseră, era neapărat nevoie să pună ei mâna pe cineva; dacă nu l-ar fi înhățat pe Heinz, era posibil să te ia pe tine. Iar pe Heinz l-au expediat după câteva luni în Vest, n-a pățit nimic altceva.

– Chiar că nu pricepi. Paula tremura, agitată, Nu pe mine m-ai salvat, pe mine aşa cum sunt eu, ci personajul care le convenea lor. Pesemne că aşa îți convin şi ție, în chip de femeie inofensivă: bună la pat, pe care în rest nu e cazul s-o iei prea în serios. Ăsta a fost modul tău de a mă salva, iar cum sunt eu cu adevărat ți-a fost cu desăvârşire indiferent. Că pentru ceea ce socotesc eu cinstit aş risca să mă las arestată, aş prefera să mă las arestată decât să-mi trădez

convingerile, că fiica mea e mai bine să aibă o mamă la puşcărie decât o mamă trădătoare - toate acestea sunt un drept al meu, sunt viaţa mea, sunt crezul meu, aşa doresc să fiu eu ca mamă a fiicei mele. Iar tu mi le-ai luat pe toate, ca un perfid, ca un laş şi un ticălos. Să nu-mi spui că ai făcut-o din dragoste. Dragostea e altfel.

– Dar...

Sven era palid şi o fixă pe Paula cu un soi de uluire.

– Nu, nu e dragoste. Orice ar fi, nu accept ce-mi oferi. Şi să nu-mi mai zici iar că nu-ţi rupi piciorul dintr-un pas greşit. Nu - e adevărat că tu nu m-ai înşelat niciodată, nici măcar într-o aventură ori cât de scurtă. Tu mi-ai smuls de sub picioare pământul pe care-mi duceam viaţa, pământul pe care trăiam amândoi. Am să te părăsesc. N-o să rămân cu tine.

Sven se desprinse de perete. Se duse cu paşi nesiguri spre uşă, o deschise, ieşi în vestibul. L-am auzit deschizând uşa spre baie. Iar apoi l-am auzit vomitând.

Când el lăsă apa să curgă şi închise uşa băii, Paula şi cu mine ne-am uitat unul la celălalt.

– Ce-a fost cu Heinz? De fapt voiseм să întreb altceva.

– Am pus la cale împreună o acţiune pacifistă, în Alexanderplatz. La aşa-numitul „Ceas al lumii“. La 1 ianuarie 1988 am lipit pe harta lumii nişte plăcuţe care - acolo unde avuseseră loc în 1987 războaie şi războaie civile - indicau numărul victimelor. Fireşte că nu era voie să faci aşa ceva. Pentru ăia războiul nu era război, războiul civil nu era război civil. Cum am îndrăznit noi să punem în aceeaşi oală războaiele de eliberare ale popoarelor asuprite şi războaiele de oprimare ale imperialiştilor şi capitaliştilor? Am fost arestaţi, pe mine m-au anchetat trei zile, m-au prelucrat şi mi-au dat drumul, dar Heinz a făcut şapte luni de detenţie, după care l-au expediat peste graniţă. La mine fusese isprava nechibzuită a unei fete naive - aceasta datorită lui Sven, la Heinz - continuarea şi exacerbarea propagandei şi agitaţiei subversive, ocrotită de Biserică şi condusă din Vest. În

realitate, lucram împreună de ani de zile, iar el nu făcuse decât exact ce făcusem şi eu.

– Heinz o fi aflat cum a fost?

– Nu mai suntem în contact. Din Vest nu mi-a mai trimis nici o ştire, nici măcar după unificare. Poate crede că atunci l-am trădat şi am reuşit să-mi salvez în felul ăsta pielea.

– Sven se ducea la Stasi cu tot ce ştia?

Ea dădu din cap afirmativ:

– ... Şi discuta cu ofițerul lui îndrumător cum discuți cu un prieten vechi, despre sine, despre mine şi despre Iulia.

– De când?

– A început cam de când te-am cunoscut noi pe tine, din vara sau din toamnă lui 1986.

– I-au dat ceva pentru asta?

– Câteva sute de mărci, când şi când. Mă miram uneori când ne făcea cadouri, mie şi Iuliei, dar nu-l întrebam nimic. Nu, nu umbla după bani. Nici nu prea era cineva avid de bani, în R.D.G.

– Ai bănuit ceva?

– Pentru că i-am zis atunci să se țină departe de treburile mele politice? Dădu din umeri. Nu ştiu. Nu cred că am bănuit ceva. Sunt sigură că n-am vrut să bănuiesc nimic.

– Paula?

– Da?

Surâse, obosită şi tristă, ca şi cum ştia cum va continua conversația şi că nu va duce nicăieri.

– De ce te-ai culcat cu mine? Ea oftă şi se întoarse lângă fereastră. I-am zărit iarăşi fața oglindindu-se în geam.

– Ai făcut-o pentru că Sven te-a înşelat şi te-ai întrebat dacă nu cumva v-ați putea împăca făcând şi tu un pas greşit?

Ea nu zise nimic, nici nu dădu din cap şi nu i-am putut desluşi expresia feței în oglinda geamului.

– Doreai să mă simt şi eu vinovat față de Sven, ca să-l pot ierta că m-a trădat şi pe mine? Din nou, nici un răspuns.

– Spune ceva, Paula. Nu la mine ți-a fost gândul, nu cu adevărat. Te-ai gândit poate la tine, doreai să te consolez? Nu mi-ai lăsat timp s-o fac.

Aşteptam. Aşteptam să spună ceva care să-mi dea sentimentul că e vorba despre mine: nimic despre o mare iubire, dar ceva despre comunicare şi încredere.

Ea persevera în tăcere.

– Deci te-ai gândit la Sven, într-un fel sau altul. Dacă-i aşa, mărturiseşte-ți-o cu sinceritate şi rămâi lângă el. Nu ştiu dacă e îngrozitor sau minunat - te-a trădat şi totuşi îl mai iubeşti.

Aşteptam şi eram cât pe ce să cred că nu va reacționa nici de data asta. Dar ea îşi întrebă imaginea din oglindă:

– Poți iubi pe cineva pe care nu-l stimezi?

– De ce a devenit Sven informator?

– S-a dus singur la ei. Se temea pentru mine de mult şi mai ales de când am fost arestată pentru prima oară, în 1985. Când te-a cunoscut, şi-a imaginat că ar putea relata câte ceva despre tine şi ar obține în schimb că eu să fiu privită cu mai multă indulgență. Dar despre tine nu era nimic de relatat - surâse - în afară de puținul inventat de el; el se lăsase însă prins în capcană şi de atunci l-au putut manevra cu uşurință.

Deodată, Sven apăru în cameră. Nu-l auziserăm intrând. Pesemne evitase cu grijă orice zgomote. Cât timp stătuse oare lângă uşă şi ascultase ce vorbeam?

Paula se răsuci spre el.

– Aşa vrei să trăieşti pe mai departe? Să te strecori şi să mă spionezi? Întreabă-mă, dacă vrei să afli ceva. Dar nu mai veni niciodată pe furiş, niciodată, şi...

Țipase la el şi deodată se opri.

– Lasă, fă ce vrei. Se duse la uşă.

– Nu pleca, Paula, nu pleca. N-am venit pe furiş. M-am mişcat fără zgomot, fiindcă doarme Iulia. Şi m-am gândit că, dacă aflu ce vorbiți, aş şti ce se cuvine să vă mai spun. Dar nu v-am spionat.

Stăteau unul în fața altuia. El își înălță brațele, plin de regrete, şi plin de regrete le lăsă să cadă. Avea lacrimi în ochi, lacrimile i se simțeau şi în voce.

– Mi-a fost frică, mi-a fost atât de frică în toți anii aceştia. Pentru tine, pentru noi, iar după Schimbare m-am temut întruna că o să afli totul. N-ai vrut să auzi niciodată nimic despre temerile mele, despre frica mea pentru tine şi pentru noi, am fost nebun de frică, iar tu nu m-ai ajutat deloc. Eu n-am forța ta. N-am fost niciodată la fel de puternic ca tine. Am tot încercat să vorbesc cu tine despre frica mea, să te întreb dacă era nevoie să mergi chiar atât de departe, dar tu n-ai acceptat niciodată un dialog. Izbucni în plâns. De ce nu m-ai părăsit atunci când ți-ai dat seama că sunt mai slab decât tine şi mai fricos şi că nu găsesc că e bine ce faci, că nu-ți aprob acțiunile? Pentru că atunci aveai nevoie de mine? În pat? Pentru Iulia, fiindcă n-aveai timp pentru ea? Pentru gospodărie? Îşi ştergea cu mâinile ochii şi nasul. Acum nu-ți mai sunt necesar. Mă părăseşti fiindcă nu mai ai nevoie de mine.

– Ba nu, aş avea nevoie. Dar tu nu mai eşti acela pe care...

– Am rămas acelaşi. Acum țipa el. Acelaşi, auzi, acelaşi! Poate că nu mai sunt destul de bun pentru tine, poate că vrei pe altul mai bun, poate că de-acum I-ai găsit pe acela mai bun decât mine. Dacă-i aşa, fii cinstită şi spune-mi.

– Nu trebuie să țipi, Sven. Oricum eu spun ce am de spus.

– Da, dacă crezi că e cazul s-o spui. Se întoarse spre mine şi mă privi: Şi tu? Tu n-ai nimic de spus?

Păru să aştepte, dar constatând că nu-i răspund, se aşeză pe pat şi-şi aținti ochii asupra propriilor picioare. Paula se duse la uşă, dar nu ieşi din cameră. Se sprijini de perete exact în locul unde stătuse Sven de curând.

Aşteptam toți trei. Eu chiar nu ştiam ce anume aştept. Să zică unul din noi ceva ce nu fusese încă rostit? Să facă unul din noi ceva, orice? Paula să-şi scoată lucrurile din dulap, să-şi ia valiză şi să plece? Ori să plece Sven?

Oricum, aş fi vrut să plec. Dar nu mă simțeam în stare. Nu puteam pleca fără un cuvânt, dar nu ştiam ce să spun. Aşa că am rămas locului, paralizat, fiindcă nu-mi găseam cuvintele. Când mă uitam la Paula, iar ea îmi observa privirea, îmi zâmbea, mereu cu aceeaşi oboseală şi tristețe. Uneori Sven îşi ridică ochii, renunțând să-şi contemple picioarele, şi se uită cercetător la Paula şi la mine.

S-a luminat de ziuă. Cerul a devenit cenuşiu, apoi alb şi în cele din urmă albastru-deschis. Înainte ca soarele să-şi trimită razele pe acoperişul vecin, făcu să strălucească globul din vârful turnului Televiziunii, iar globul scânteie spre noi. Ce multe păsări sunt în această metropolă! mi-a trecut prin minte. Ciripeau cu mare zarvă în bătrânul castan din curte. M-am dus la fereastră, am deschis-o şi am lăsat să intre aer în încăpere. Aer de oraş, proaspăt doar fiindcă mai era plin de răcoarea nopții. În curte puțeau lăzile de gunoi şi o grămadă de compost, pe care asociația de locatari cu preocupări ecologice o depusese grijulie la parterul clădirii. Din turnul bisericii suna ora şase.

Iulia se ivi pe neaşteptate în uşă. Ne privi somnoroasă şi mirată.

– Azi trebuie să fiu la şcoală devreme, la şapte şi un sfert. Avem repetiție pentru o piesă. Oare o să-mi iau micul dejun?

Se întoarse pe călcâie şi intră în baie.

Sven se ridică şi se duse la bucătărie. Am auzit uşa frigiderului, pe aceea a cuptorului, zângănit de vase şi după scurt timp şuieratul filtrului. Când Iulia ieşi din baie şi lipăi de-a lungul vestibulului, Paula se desprinse de perete şi o urmă. Am auzit deschizându-se şi apoi închizându-se sertarele în camera Iuliei, mama şi fiica vorbeau despre repetiție, despre ce urmă fata să îmbrace şi despre programul zilei. Când amândouă trecură în bucătărie, Sven mă strigă pe nume.

Pe masa din bucătărie erau aşezate patru ceşti şi patru farfurii cu pâinişoare prăjite.

– Bei o cafea, nu?

Sven turnă cafeaua în ceşti. M-am aşezat. Iulia povestea despre piesă pe care o repeta grupa ei de teatru, despre desfăşurarea şi progresul repetiţiilor, despre pregătirile tehnice ale reprezentaţiei. Uneori Paula ori Sven plasau câte o observaţie, îşi exprimau admiraţia sau puneau întrebări.

– Te duc eu. Când Iulia se sculă de pe scaun, se ridică şi Sven. Paula dădu din cap.

– Vin şi eu. Mă duc de la şcoală direct la Institut.

Sven închise după noi uşa locuinţei. Pe scară Iulia îmi luă mâna. Dar în faţa casei îşi trase ghiozdanul pe umeri - îl ţinuse până aici în mâna cealaltă - şi-şi luă de mâini părinţii. Trotuarul era pustiu, iar Paula îmi făcu semn să trec lângă ea şi mă luă de braţ.

Aşa am mers toţi patru spre şcoala Iuliei. Aproape nici un vehicul nu circula încă. Numai brutarul îşi deschisese magazinul şi-şi servea primii clienţi. Când ne-am apropiat de clădirea şcolii, ne-am mai întâlnit cu elevi şi eleve, care zoreau şi ei spre repetiţie. Iulia le strigă un salut, dar continuă să-şi ţină părinţii de mână.

De atunci, legătura cu ei s-a întrerupt. Practic, a încetat. N-aveam chef să-l văd pe Sven; şi mi-ar fi fost greu să mă uit în ochii lui. Oare eram dator să-i fac o mărturisire? Puteam să mă spovedesc, fără să o expun pe Paula? Se cuvenea să ne expunem amândoi, Paula, dar şi eu? Uneori mă cuprindea teama că relatările lui Sven, ca informator Stasi, despre judecătorul simpatizant al R.D.G. ar putea deveni cunoscute. Chiar dacă nu-mi periclitau funcţia, colegii şi avocaţii nu s-ar fi abţinut de la remarci penibile, pe care aş fi fost nevoit să le suport. Era un gând care mă înfuria. Furia-mi creştea când dezbăteam în faţa tribunalului meu lăuntric procedurile Paula contra lui Sven, eu contra Paulei, Sven contra mea şi eu contra lui Sven. Nu ieşeam deloc prea grozav din dezbateri - ba chiar cu atât mai rău cu cât Sven obţinea un verdict mai bun. Sven mă folosise, mă spionase, mă trădase. Dar o făcuse din frică. Voia s-o salveze pe Paula şi efectiv o salvase. Ce conta puţină iscodire, o dată ce iscoada îşi salvase soţia?

Apoi mai era povestea cu Heinz şi cea cu Paula - ambele însemnând mai mult decât puțină spionare. Dar cât de mult? Cum puteam măsura cantitatea lui de vină? Ce făcuse el servea la dezvinovățirea mea? Paula nu urmărise nicidecum să mă descarce de orice culpă, ci, dimpotrivă, să mă implice în hățişul problemelor.

Am întâlnit-o odată într-o sală de concert. Ea avea loc în stal, eu în lojă. Aerul ei relaxat când şedea, când se ridica de pe scaun în pauză, când păşea în foaier, când îşi reluă locul după ce sună gongul - toate acestea mă scoteau din sărite. Mă înfuria că-şi purta părul desfăcut; mă înfuria până şi gestul ei de a-şi trage o şuviță pe după ureche.

Ştiam de la Iulia că Paula şi Sven rămăseseră împreună. Iulia se purta ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Când îl vizita pe Hans, trecea şi pe la mine, cu el sau fără el, iar dacă se făcea târziu, rămânea să doarmă în apartamentul meu.

Furia mea nu era dintre cele bune. O furie bună se îndreaptă împotriva celorlalți. Însă pentru asta e nevoie de împrejurări clare - şi nu de o încurcătură ca aceea pe care o provocasem noi trei. Într-un haos, furia nu-i atinge numai pe ceilalți, ci se răfuieşte şi cu tine însuți. Am avut şi eu parte de o astfel de furie, potrivnică mie. Dar pe lângă furie, mă copleşea pur şi simplu tristețea. Îmi lipsea zâmbetul copilăros şi încrezător al lui Sven, îmi lipseau comentariile Im când mergeam împreună la cinema şi la teatru, îmi lipseau atitudinea serioasă şi severă a Paulei, obrazul ei înfierbântat şi ochii scânteietori, când se aprindea într-o conversație.

Toate poveştile Est-Vest îmi apăreau ca nişte poveşti de iubire, cu speranțele şi dezamăgirile implicite. Se hrăneau din curiozitatea față de ceea ce era străin, diferit, la celălalt, față de ce avea el şi tu nu, față de ce aveai tu, iar el nu; erai interesant din start, fără să te mai osteneşti. câte fațete aveau aceste deosebiri atrăgătoare! Destule, oricum, pentru a preface iama căderii Zidului într-o primăvară a curiozității amoroase între Est şi Vest. Dar apoi ceea ce a fost străin, diferit şi foarte depărtat se transformă dintr-o dată în ceva

apropiat, banal şi supărător. Ca părul negru al iubitei, ale cărui fire le descoperi în chiuvetă, sau că, bunăoară, câinele ei cel arătos, care ți-a plăcut în timpul plimbărilor comune, dar în locuința comună te enervează. Obiect de curiozitate rămâne, în orice caz, felul cum se aranjează partenerii în deranjul pe care şi l-au făcut - dacă, fireşte, le pasă unuia de celălalt.

Când Iulia împlini zece ani, mă invită la sărbătorire. Părinții îi lăsaseră mâna liberă în alegerea invitaților, iar ea socoti de cuviință să nu petreacă numai cu prietene şi prieteni din aceeaşi generație, o şi cu unii mai vârstnici. Prima pereche de ochelari, trecerea în alt ciclu şcolar, dar şi criza din căsnicia părinților îi dezvoltaseră o anumită înțelepciune precoce.

Hans şi cu mine am străbătut drumul împreună. Era o zi frumoasă, iar când am ieşit din tunelul metroului aproape de casa Paulei şi a lui Sven, soarele lumina fațadele pe care, de la ultima mea vizită, le mai țineam minte cu tencuiala cenuşie şi sfărmicioasă; erau acum restaurate, tencuite în culori deschise. Existau trotuare noi pentru pietoni, căi refăcute pentru biciclişti, un nou atelier pentru copiere xerox şi o agenție de voiaj recent deschisă, iar pe colț un restaurant nou, cu specific tunisian. Şi terenul dejoacă pentru copii, pe cealaltă parte a străzii, avea aparate şi bănci noi, verdeață recent plantată. Trecutul fusese concediat.

Am urcat scara şi am sunat. Sven deschise uşa şi-mi întinse brațele, de parcă ar fi vrut să mă îmbrățişeze. Dar nu era decât gestul bine-cunoscut de regret şi zădărnicie.

– S-a terminat cafeaua. Bei ciocolată caldă? În camera de zi, masa fusese lungită şi era aşternută festiv. Sosiseră părinții lui Sven, învățătoarea preferată a Iuliei de la vechea şcoală, vecinul cu cei doi copii ai săi şi, fireşte, colegi şi colege de şcoală ai Iuliei. Din Berlinul de Vest venise, în afară de mine şi de Hans, un slavist, alături de care Sven lucrase la Universitatea Liberă. Copiii se agitau cu zarva lor în camera de zi, în culoarul lung şi în camera Iuliei. Noi, cei vârstnici, stăteam pe balcon şi nu prea ştiam despre ce să vorbim.

Slavistul era indignat în egală măsură față de Est şi față de Vest, unde totul mergea prea repede ori prea încet, şi unde se făceau prea multe sacrificii ori prea puține. Dar nimeni nu dorea vreo dispută. Preferam s-o lăudăm pe Iulia, ce mult crescuse, ce reuşită era, şi ce sportivă, deşteaptă şi săritoare.

Când ne adunaserăm cu toții în jurul mesei, Iulia se ridică în picioare. Sven se uită întrebător la Paula, dar ea dădu din umeri. Iulia ținu o cuvântare. Mulțumi pentru cadouri şi pentru că veniseră toți, prietenele şi prietenii tineri, dar şi cei mai vârstnici, cei din Est şi cei din Vest. Păcat că lumea nu se mai întâlnea atât de des ca înainte, când oamenii aveau mai mult timp unii pentru ceilalți. (Aici şi eu am privit-o întrebător pe Paula.) Azi te pierzi uşor din ochi.

– Da, conchise Iulia cu multă seriozitate şi cu o privire foarte hotărâtă, dacă n-am fi noi, femeile, să ținem totul în mâna!

Paula îşi strânse buzele şi râse doar cu ochii. Sven îşi ținea capul plecat. Iulia îşi încheiase cuvântarea, cineva începu să aplaude, ceilalți îl urmară, iar pentru că Hans era bucuros de Iulia şi rădea, îşi permise şi Sven să-şi ridice capul şi să radă împreună cu ceilalți; râse şi Paula - şi ne-am privit răzând.

Celălalt

La puține luni după ce se pensionase, îi muri soția. Avusese un cancer inoperabil şi nemaiputând fi tratat nici pe altă cale, o îngrijise acasă. După deces, când nu-i mai cădeau în sarcină hrănirea, plosca şi oblojirea trupului ei ajuns scheletic şi chinuit de escare, îi mai rămăseseră alte obligații - înmormântarea, socoteli şi asigurări, împărțirea lucrurilor pe care ea le destinase copiilor. Trebui să-i dea hainele la curățătorie, rufele la spălătorie, să-i lustruiască pantofii şi apoi să ambaleze totul în cutii de carton. Cea mai bună prietenă a nevesti-sii, posesoarea unui magazin cu articole

second hand, veni după cutii; îi promisese soției lui că distinsa-i garderobă va fi purtată de femei frumoase.

Chiar dacă aceste activități nu-i erau familiare, se deprinsese în aşa măsură să trebăluiască prin casă, în timp ce din camera bolnavei nu se auzea nici un sunet, încât trăia mereu cu sentimentul că nu avea decât să urce treptele şi să deschidă uşa ca să se poată aşeza lângă patul ei, să schimbe cu ea o vorbă, să-i facă vreo scurtă relatare ori s-o întrebe ceva. Dintr-o dată, îl lovea ca un trăsnet conştiința că ea era moartă. Deseori i se întâmpla la fel când folosea telefonul. Stătea lângă aparat ca de obicei, rezemat de peretele ce despărțea bucătăria de camera de zi, se simțea normal, discuta despre subiecte obişnuite şi brusc îşi dădea seama că ea dispăruse; nu mai era în stare să continue dialogul şi se vedea nevoit să închidă.

Într-o bună zi, toate îndatoririle ce-i mai reveniseră erau îndeplinite. Avu impresia că parâmele de legătură fuseseră tăiate, balastul aruncat şi că el pluteşte fără cârma, în voia vântului. Nu vedea pe nimeni şi nu simțea lipsa nimănui. Atât fiul cât şi fiica lui îl invitaseră, fiecare, să petreacă un timp cu ei şi cu familiile lor, dar - deşi încredințat că-şi iubeşte copiii şi nepoții - ideea de a sta la ei i se părea de nesuportat. Nu dorea să-şi ducă viața într-o normalitate care nu era aceea a vechii lui existențe.

Dormea prost, se trezea devreme, îşi bea ceaiul, cânta un pic la pian, încerca să rezolve o problemă de şah, citea şi-şi făcea notițe pentru un articol privind o temă întâlnită în ultimii ani ai activității sale profesionale, temă de care-şi amintea când şi când, fără să-l preocupe cu adevărat. Spre sfârşitul după-amiezei începea să bea. Îşi aducea un pahar de şampanie lingă pian sau lângă tablă de şah; la cină - o supă din plic sau câteva felii de pâine - termina sticla de şampanie şi deschidea una de vin roşu, pe care o golea treptat, recitindu-şi notițele sau răsfoind o carte.

Se plimba, străbătând străzile, paşii îl duceau şi în pădurile învecinate, deseori înzăpezite, sau de-a lungul răului, ale

cărui maluri erau înghețate câteodată. I se întâmpla să pornească la drum şi noaptea, întâi clătinându-se un pic, împiedicându-se pe alocuri, frecându-se de vreun gard ori vreun zid - curând însă cu capul limpede şi pasul ferm. I-ar fi plăcut să plece la mare şi să alerge pe plajă ore în şir. Dar nu se putea decide să-şi părăsească locuința - casa pe care o socotea învelişul vieții sale.

Soția lui nu fusese prea cochetă. Cel puțin lui nu i se păruse cochetă cu adevărat. Frumoasă da, o găsea frumoasă şi-i arătase că se bucura de frumusețea ei. Iar ea îi arătase, la rândul ei, că se bucura de bucuria lui prin câte un gest, o privire, un surâs. Avuseseră farmec privirile şi gesturile, surâsul, ca şi felul cum se examina ea în oglindă; dar cochetărie nu dovedeau.

Şi totuşi, moartea îi fusese pricinuită de cochetărie. Când doctorul detectase un nodul la sânul ei drept, se temuse că i se va extirpa sânul şi nu-l mai frecventase pe medic. Nu se lăudase niciodată cu sănii ei plini, tari, deloc lăsați, şi nici nu se plânsese când, slăbind excesiv în ultimele luni înainte de moarte, sănii îi atârnau ca nişte buzunare goale, scoase în afară de cineva care vrea să arate că n-are nimic în ele. Crezuse mereu că soția lui are cu trupul ei o relație cu totul firească, la bine şi la rău. Abia după moartea ei, când află - dintr-o remarcă a medicului, făcută pe ton apăsat - despre refuzul de a se opera, se întrebă dacă nu cumva ceea ce socotise el o relație firească nu fusese, lungă vreme, una de răsfăț, iar spre sfârşit una de resemnare.

Îşi făcu reproşuri că atunci, în momentul când operația s-ar fi impus, nu observase nimic; ea evitase să discute cu el, să-i împărtăşească temerile ei, să ia o decizie împreună. Nici o amintire spontană nu veni spre el din trecut, din perioada când ea aflase despre nodul şi despre necesitatea intervenției chirurgicale. Îşi reconstitui amintirile, fragment cu fragment, şi nu descoperi nimic care să-l fi putut frapa. Fuseseră pe atunci la fel de apropiați ca întotdeauna, el nu trecea prin vreo tensiune profesională deosebită şi nici nu era trimis prea

des în voiaj, iar ea îşi văzuse de îndatoririle profesionale ca de obicei. Era violonistă în orchestră oraşului, vioara a doua, pupitrul întâi, în plus preda lecții de vioară. Îi mai veni în minte că tocmai atunci îşi împliniseră o mai veche dorință, mereu discutată: după ani de zile cântaseră din nou în doi, şi anume sonata *La follia* de Corelli.

Aducerile-aminte făcură să amuțească reproşurile pe care şi le adresă sieşi, lăsând loc unui sentiment de stânjeneală: fusese convins că încrederea care-i lega era reciprocă. Să fi fost doar închipuirea lui? Poate că nu fuseseră chiar atât de apropiați? Să fi existat o hibă în relația lor? Dar oare nu avuseseră o viață bună? Făcuseră dragoste până la îmbolnăvirea ei gravă, stătuseră de vorbă până la moartea ei.

Dispăru apoi şi stânjeneală. Trăia acum, deseori, o senzație de vid, fără să-şi poată da seama ce anume îi lipsea. Fireşte, era de neînchipuit să încerce să-şi limpezească trăirile, tentând vreo experiență lămuritoare; dar se întreba dacă regretă cu adevărat absența soției sale sau doar a unui trup cald în pat şi a unei persoane cu care să poată schimba câteva cuvinte, interesată cât de cât de spusele lui şi pe care, la rându-i, s-o asculte cu o umbră de interes. Se mai întreba dacă dorul ocazional de munca lui era autentic sau semnala mai degrabă nevoia unui context social oarecare, a unui rol pe care să-l poată interpreta adecvat. Ştia despre sine că era lent din fire, lent în a asimila cele observate, lent în a se implica ori în a se desprinde de ceva.

Uneori i se părea că s-a prăbuşit din propria lui viață, că se mai află în cădere liberă, dar se apropie de pământ, de unde ar putea năzui s-o ia de la capăt - un nou început, nespus de modest, dar, oricum, un început.

Într-o zi i-a fost adusă o scrisoare pentru nevastă-sa, expeditorul fiindu-i necunoscut. Mereu mai sosea poştă pe numele soției lui - imprimate, chitanțe de la publicații sau adrese de la organizații a căror membră fusese, câteva rânduri de la vreo prietenă căreia uitase să-i trimită anunțul decesului, dar de care, parcurgând cele scrise, îşi amintea

numaidecât, vestea dispariției dintre cei vii a vreunui fost coleg al ei ori o invitație la un vernisaj.

Scrisoarea necunoscutului era concisă, înşirată pe hârtie cu un scris cursiv, evident cu stiloul.

> Dragă *Lisa*,
> După părerea ta, n-ar fi trebuit, atunci, să-ți îngreunez situația - ştiu. Nu sunt de acord nici azi. Şi totuşi - cum nu ştiam atunci, dar azi ştiu - m-am făcut vinovat. Vinovată eşti şi tu. Câtă lipsă de iubire i-am arătat atunci, amândoi, dragostei noastre! Am sufocat-o, tu cu temerile tale şi eu cu pretențiile mele, deşi am fi putut să-i îngăduim să crească, să înflorească. Există păcatul vieții netrăite, al iubirii neiubite.
> Ştiai că un păcat comis în comun îi leagă pentru totdeauna pe cei ce l-au săvârşit? Acum câțiva ani te-am văzut. Ai venit cu un turneu al orchestrei tale în oraşul meu. Pari mai vârstnică. Ți-am văzut ridurile şi oboseala trupului şi m-am gândit la vocea ta, care devine stridentă, din teamă sau din împotrivire. Dar ce folos? Dacă ar fi fost cu putință, m-aş fi suit pur şi simplu într-o maşină sau într-un tren cu tine, am fi plecat oriunde şi am fi petrecut din nou zile şi nopți în pat împreună. N-ai ce face cu gândurile mele? Dar cui să le împărtăşesc, dacă nu ție?
> *Rolf*

Adresa expeditorului indica un mare oraş din sudul țării. Îndată ce citise scrisoarea, făcu rost de un plan al acelui oraş, căută strada şi o găsi în preajma unui parc. Şi-l imagină pe autorul scrisorii şezând la masa de lucru, cu privirea spre parc. El însuşi vedea de la fereastră vârfurile copacilor din stradă lui. Copacii erau golaşi încă.

Nu ştia că vocea soției lui putea să sune strident. Nu petrecuse niciodată zile şi nopți în pat cu ea. Nu i se întâmplase să se suie cu ea într-o maşină sau într-un tren şi s-o pornească la noroc, fără o direcție prestabilită. La început a fost doar uimit, apoi se simți înşelat şi prădat; soția lui îl înşelase, luându-i ceva ce-i aparținea sau, în orice caz, i se cuvenea, iar hoțul era celălalt bărbat. Deveni gelos.

Nu se limită la gelozia față de ceea ce soția lui împărtăşise cu Celălalt, trăiri necunoscute lui. Cum ar fi putut şti dacă ea fusese o anume femeie pentru el şi o alta pentru Celălalt?

Poate că fusese aceeaşi şi pentru Celălalt ca şi pentru el. Gând Lisa era cu el la un concert şi mâinile li se împreunau, fiindcă le plăcea amândurora bucata muzicală, când o contemplă fardându-se, dimineața, iar ea îi dăruia o privire scurtă, un surâs fugar, înainte de a se privi din nou, concentrată, în oglindă, când se trezea, matinală, şi se lipea de el, pentru ca după o secundă să se întindă cu elan şi să se ridice, depărtându-se de el, când îi povestea despre lucrul lui şi ea părea să nu-l prea asculte, pentru ca să-l surprindă, după câteva ore sau chiar după câteva zile, cu o observație ce-i dovedea atenția şi interesul - în astfel de situații i se revelase intimitatea, încrederea pe care se întemeia viața lor împreună. Pentru el fusese de la sine înțeles că era vorba de o intimitate, de o încredere exclusivă. Acum însă nimic nu mai era de la sine înțeles. De ce să nu fi fost intimă şi cu Celălalt? De ce să nu fi stat mana în mâna la concert şi cu Celălalt, de ce să nu fi avut şi Celălalt parte de privirea, de surâsul ei fugar când se farda, de ce să nu se fi lipit şi de el în pat, la trezire, întinzându-se şi ridicându-se vioaie numaidecât?

Veni primăvara şi dimineața îl trezea ciripitul păsărilor. În fiecare dimineață trecea prin aceeaşi suită de senzații. În momentul trezirii era fericit să audă păsările şi să vadă soarele luminând camera şi în clipa aceea lumea părea să fie bine rânduita. Dar îndată îşi amintea de moartea soției, de scrisoarea Celuilalt, de aventura celor doi şi de faptul că soția lui va fi fost, în această aventură, alta decât cea familiară lui şi totodată aceeaşi. Aventură - aşa începuse să numească el ceea ce îi dezvăluise scrisoarea, iar întrebarea inițială, dacă gelozia lui avea o dublă motivație, o transformase în certitudine. Câteodată se întreba ce era mai rău: ca ființa iubită să fie alta alături de un altul - ori să fie exact aceea pe care o cunoşti. Ambele ipostaze erau la fel de rele? Fiindcă, aşa sau altminteri, ți se fură ceva - ceea ce îți aparține, dar şi ceea ce s-ar cuveni să-ți aparțină?

Se simțea ca un bolnav. Şi bolnavul care se trezeşte îşi aminteşte abia după câteva secunde de boala lui. Aşa cum îți trece o boală, trec şi durerea şi gelozia. Ştiind aceste lucruri, aştepta să-i meargă mai bine.

O dată cu primăvara, plimbările lui câştigară în durată. Îşi fixa direcții şi țeluri. Nu mai pornea la întâmplare, ci peste ogoare spre ecluza din câmpie, sau prin pădure spre cetatea aflată deasupra răului, sau printre pomii înfloriți, pe un drum străjuit de munți, spre un orăşel învecinat, unde rămânea să mănânce, luând trenul pentru a se întoarce acasă. Tot mai des i se întâmpla, târziu după-masa, să scoată din frigider obişnuita sticlă de şampanie şi apoi s-o pună la loc. Tot mai des se surprindea gândindu-se la probleme care n-aveau nici o legătură cu soția lui, cu moartea ei, cu Celălalt şi cu aventura lor.

Într-o sâmbătă se duse în oraş. În ultimele luni n-avusese de ce. În zona unde locuia existau un magazin alimentar şi o brutărie şi atât îi fusese de ajuns. Când se apropie de centru, sporind circulația, întețindu-se aglomerația pietonilor ce se înghesuiau şi se împingeau, când revăzu magazin lângă magazin şi-l împresură aerul străbătut de vocile oamenilor, de văuăiala vehiculelor, de melodiile muzicanților stradali şi de strigătele vânzătorilor ambulanți, i se făcu frică. Se simți apăsat de oameni, de agitația lor zgomotoasă. Se îndreptă spre o librărie, dar şi aici era multă lume, clienții se îmbulzeau în fața rafturilor şi a standurilor de cărți, ca şi la casă. Un timp se opri în uşă, fără a izbuti să se decidă dacă să înainteze spre interior sau să iasă, se trezi stând în drumul altora, se lăsă înghiontit şi gratificat cu scuze iritate. Nu dorea decât să ajungă acasă, dar nu avea puterea să iasă în stradă, s-o ia pe jos spre locuința lui, nici să se suie într-un tramvai sau să caute un taxi. Se crezuse mai zdravăn. Ca un convalescent care nu-şi drămuieşte forțele şi suferă o recidivă, şi el urma s-o ia de la capăt cu însănătoşirea.

Când reuşise în sfârşit să ajungă în tramvai, o femeie tânăra se ridică şi îi oferi locul ei.

– Nu vă e bine? V-am observat în librărie, păreați dezorientat, mi-am făcut griji pentru dumneavoastră.

Nu-şi amintea s-o fi văzut în librărie. Îi mulțumi şi se aşeză. Frica nu-l părăsea. S-o ia de la capăt cu însănătoşirea - ajunsese oare la sol? I-ar fi plăcut s-o creadă, dar avea senzația că încă nu se oprise din cădere.

Acasă, se întinse pe pat în plină zi. Adormi şi se trezi după câteva ore. Mai era lumină şi scăpase de frică.

Se duse la birou, luă o foaie de hârtie şi scrise, fără dată şi fără o formulă de adresare:

> Scrisoarea a sosit. Dar nu a ajuns la cea căreia v-ați adresat. Lisa, pe care ați crescut-o şi iubit-o, a murit.
> B.

BB îl strigaseră lungă vreme soția şi prietenii, până când apelativul se transformase într-un simplu B. Cu B de la Benner îşi iscălise la serviciu notele şi dispozițiile. Cu B de la Bengt se obişnuise să-şi iscălească şi corespondența particulară, inclusiv pe cea destinată copiilor, care pe vremuri îl strigaseră drăgăstos pe papă al lor „babă“, conform dialectului moale al regiunii lor. Îi plăcea că B-ului rămas singur îi reveneau atâtea funcții.

Aşeză foaia într-un plic, îl timbră, scrise adresa şi-l puse într-o cutie poştală aflată la câteva străzi distanță.

După trei zile sosi un răspuns.

> Bruno, bruneto! Nu mai vrei să fii acea Lisa pe care am iubit-o? Ea ar fi moartă pentru mine?
> Cum îți înțeleg dorința de a scufunda trecutul într-o tăcere de moarte, o dată ce el se interferează dureros cu prezentul! Dar prezentul nu poate fi atins decât dacă trecutul e încă viu. Trecutul nostru comun, la fel de viu încă pentru tine cum este şi pentru mine - ce sentiment reconfortant! Şi ce bine ai făcut tu, care pe vremuri nu mi-ai răspuns niciodată la scrisori, că mi-ai scris acum. Ai rămas brună, bruneta mea, chiar dacă te ascunzi sub prescurtarea iscăliturii. Scrisoarea ta m-a făcut fericit.
> Rolf

Brună, brunetă? Într-adevăr, ochii şi buclele ei fuseseră de culoare brună, avea pe braţe şi pe picioare un puf maroniu, care se decoloră înspre blond vara, când pielea i se bronza; avea şi o mulţime de alunițe brune. „Frumoasa mea cea brună“ îi spunea el, când şi când, admirativ. Dar „bruna“ era altceva. Un apelativ scurt, dominator, posesiv. Bruna - ca o iapă căreia-i mângâi nările, căreia-i loveşti crupa uşor cu palma, pentru ca în clipa următoare s-o încaleci, făcând-o să-ți simtă strânsoarea pulpelor.

Se duse la birouaşul nevesti-sii, o mobilă în stil Biedermeier. Ştia că există aici un sertar secret. Când, după dispariția ei, îi aranjase hârtiile, o sfială îl împiedicase să caute sertarul acela. Acum goli toate rafturile, trase toate sertarele, găsi peretele în spatele căruia presupunea că se află sertarul cu pricina şi, după scurtă vreme, descoperi şi stinghia pe care trebuia s-o apese pentru a roti peretele, asemenea unui cub în jurul axei sale, în aşa fel încât să apară o uşiță. Era încuiată; o deschise, forțând-o.

Un teanc de scrisori legat cu panglică roşie - după ştampila poştală îşi dădu seama că erau epistolele unui adorator din tinerețe, despre care ştia din povestirile ei. Un album - cu poeme ori cu fotografii - prins într-o curea de piele, pre-văzută şi cu lacăt. Un alt teanc de corespondențe, legat cu panglică verde, pe care recunoscu scrisul părinților ei. Dădu şi peste scrisul Celuilalt. Patru scrisori erau strânse cu o clamă mare. Le luă cu el spre locul pe care şi-l alesese lângă fereastră - un fotoliu bătrânesc cu „urechi“, cum li se spunea rezemătorilor pentru cap, în fața căruia se afla o măsuță de cusătoreasă, piese Biedermeier ca şi biroul, de altfel cumpărate toate trei împreună cu Lisa, în pragul nunții. Se aşeză şi citi.

> Lisa,
> Lucrurile stau altfel azi decât ți le-ai închipuit la început; ți-e mai greu, Ştiu că ți-e frică uneori şi ai vrea să fugi. Dar n-ai voie să fugi. Şi nici nu trebuie. Sunt alături de tine, chiar când nu sunt lângă tine.

Te îndoieşti de dragostea mea, fiindcă nu-ți uşurez situația? Nu stă în puterea mea s-o fac. Şi eu mi-aş dori ca totul să fie mai simplu pentru noi, să trăim laolaltă şi unul pentru celălalt - şi atât. Dar lumea nu-i astfel alcătuită. Şi totuşi e minunată; ne-a îngăduit să ne găsim şi să ne iubim. Nu pot fără tine, Lisa.
Rolf

Nu, Lisa, nu iarăşi! Am mai trăit asta acum un an şi acum jumătate de an şi ştii bine că nu pot să renunț la tine. Nu pot fără tine. Nici tu nu poți fără mine. Nu poți fără dragostea şi nici fără plăcerea pe care ți le dăruiesc. Dacă mă părăseşti şi mă prăbuşesc, fără scăpare, în hău, te trag după mine. Nu lăsa să se întâmple una ca asta. Rămâi a mea, cum rămân, şi eu,
Rolf al tău

N-ai venit. Te-am aşteptat, ceas după ceas, şi n-ai venit. Nu-i nimic, nu reuşeşte să ajungă la timp, mi-am spus întâi, iar apoi m-am îngrijorat şi am început să dau telefoane şi am aflat în cele din urmă de la menajera ta că nu poți să vii la telefon. De la menajeră! Nu numai cd n-ai venit. Ai pus-o pe menajeră ta să nu mi te dea la telefon. Sunt plin de furie; iartă-mă. N-am dreptul să fiu furios pe tine. A fost mai mult decât erai în stare să înduri, nu. mai puteam continua aşa, trebuia să se schimbe ceva şi nu aveai cum să mi-o demonstrezi decât nevenind. Pesemne că, nici n-aş fi fost capabil să înțeleg,decât în felul acesta. Am înțeles, Lisa. Hai să uităm pentru o vreme tot ce ne împovărează. În săptămâna ce vine eşti cu orchestra la Kiel - adaugă o zi sau două la durata deplasării, zile numai şi numai pentru noi. Dă-mi curând de veste.
Rolf

Menajera, menajera! E la voi chiar zilnic? Oricum, mereu răspunde ea, când te sun. Sau bărbatul tău - oare n-au început să-l nedumerească acele apeluri din timpul serii când i se închide telefonul de câte ori ridică el receptorul? Ah, Lisa! Eşecul telefoanelor mele are ceva grotesc, comic. Hai să terminăm cu grotescul ăsta şi să facem haz de aparența comică, hai să râdem de ea amândoi, să radem împreună în pat, să ne tachinăm alintându-ne şi iar să, ne alintăm şi iar să râdem şi... Sunt aici săptămâna viitoare. Te aştept, nu numai în ziua şi la ora noastră, te aştept în fiecare zi şi în fiecare noapte şi la orice oră.
Rolf

Nici una din cele patru scrisori nu purta o dată. Dar ştampila poştală o situa pe primă cu doisprezece ani în urmă, iar celelalte trei, succedându-se la puține zile una după alta, erau vechi de unsprezece ani.

Ce se întâmplase după ultima scrisoare? Cedase Lisa? Se resemnase Celălalt? Să fi renunțat el pur şi simplu, fără să mai scrie nimic?

Îşi amintea clar perioada în care fuseseră expediate scrisorile. În urmă cu unsprezece ani avuseseră loc alegeri; deşi majoritatea parlamentară şi coaliția guvernamentală au rămas aceleaşi, ministrul lui de resort a fost schimbat. Cel nou îi preferase lui, om fără apartenență politică, un funcționar înscris într-un partid; îl şi pensionaseră temporar. Fusese reactivat după un an, angajat la o fundație de stat, unde primise însărcinări pe care le îndeplinea cu interes. De putere însă, cum dobândise în minister, bucurându-se de ea vreme de câțiva ani, nu a mai avut parte.

La minister, ce-i drept, se aflase în acei ani mereu în tensiune, era trimis adesea în călătorii, nevoit să lucreze asupra hârtiilor sale şi în zilele de la sfârşitul săptămânii, nu doar la birou, ci şi acasă. N-avea decât să-şi spună că toate continuau să meargă bine în căsnicie şi în familie, să fie încredințat că-i ajung contactele răzlețe cu soția şi copiii, pentru a se convinge că lucrurile stau întocmai aşa. Dar crezuse el asta cu adevărat? I se părea acum că nu se amăgise doar, ci că fusese de fapt conştient, de pe atunci, că se amăgeşte. Îi veneau în minte situații când Lisa era absentă sau chiar distantă. „Ce ai?“ o întreba. „Nimic“, obişnuia să răspundă. „Dar ceva nu-i în regulă.“ „Ba totul e-n regulă. Sunt obosită, atât.“ Sau „îmi vine ciclul“ sau „Sunt cu gândul la orchestră“ sau „Mă preocupă un elev“. El nu mai insista.

Dar atunci când - la puțin timp după ultima scrisoare - fusese restructurat din minister? Se ruşina constatând că din anul pensionării sale vremelnice păstrase amintiri şi mai lacunare despre căsnicie şi familie. Se simțise nedreptățit, lovit, îşi lingea rănile şi socotea că lumea, statul, ministrul,

prietenii, nevasta, copiii erau datori să repare nedreptatea ce i se făcuse. Fusese atât de obsedat de ce-i dădeau său nu-i dădeau ceilalți, încât nu mai avusese ochi pentru ai săi. Retrăi răbufnirile lui față de zarva copiilor şi a prietenilor acestora. Gălăgia lor veselă i se părea o desconsiderare a nevoii lui de liniște.

Nu descoperea în rememorările sale nimic care să-i rezolve întrebarea dacă relația dintre Lisa şi Celălalt continuase după ultima scrisoare. Uneori, Lisa încercase să se apropie de el în acel an dificil, iar el o respinsese, fie şi numai pentru ca ea să-l iubească în ciuda acestei împotriviri sau poate chiar pentru că dragostea ei să sporească - se purtase copilăreşte. Atât mai ştia, dar altceva nimic din ce se va mai fi petrecut între ei doi. Nu-şi putea imagina că Lisa ar fi zăbovit multe ore în afara casei, pe lângă programul ei cu orchestra; ar fi observat el, că doar stătea acasă mereu. Dar oare fusese în stare să observe ceva, în anul acela?!

Scrise:

> Scrisorile tale de-acum se aseamănă cu cele de pe vremuri: mă simt încolțită. Mă încolțeşti. Dacă asta nu se schimbă, vreau să spun - dacă tu nu te schimbi, n-ai să mai afli nimic despre mine. Nu-ți repeta vechea greşeală.
> B.

Nu-i era bine pe când scria. Dar socoti că starea lui n-are importanță. Nu i-ar fi fost bine nici dacă n-ar fi scris. Sau dacă ar fi compus un alt fel de scrisoare. Lisa se depărtase de Celălalt, iar dacă totul se oprise aici, dorea să cadă la pace cu trecutul. Dacă nu durase prea mult. Şi dacă nu fusese nimic profund.

> Lisa, brună, bruneta mea,
> Nu fi nedreaptă. Eram disperat atunci. Existența mi-era dată peste cap, oricât m-ai ajutat tu şi oricât am luptat eu, iar pe deasupra m-ai aruncat din viața ta, cum dai afară din locuință o javra vagabondă, şi ai închis uşile şi ferestrele toate. Eram neajutorat. N-am vrut să te încolțesc. Nu voiam decât să iau legătura cu tine, să te văd, să-ți vorbesc. Nu-mi mai amintesc exact cuprinsul scrisorilor pe care ți le-am trimis în zilele acelea. Dar mi-e cu

neputință să cred că în ceea ce îți apare ca o tentativă de a te încolți nu se simțea disperarea mea, spaima de a te pierde, de a te fi pierdut deja. Şi oare - după ce te-am prins într-un târziu la telefon şi ne-am întâlnit la un colț de stradă, în ploaie, şi mi-ai spus că s-a sfârşit, s-a terminat o dată pentru totdeauna, că nu mai poți şi nu mai vrei să mă vezi - oare nu te-am lăsat în pace de atunci?
Dar poate nu te referi numai la final. Te gândeşti, oare, la începutul nostru? Când te-ai depărtat în fugă, iar eu am alergat după tine şi te-am oprit lângă zidul bisericii? Dacă nu mi-aş fi proptit mâinile în zid, lângă tine, dacă nu te-aş fi ținut captivă, imobilizându-te între brațele mele, nu ți-aş fi putut spune ce doream neapărat să-ți spun. Însă nu te am atins, până când nu m-ai îmbrățişat tu pe mine. Aşa mi-ai pus brațele în jurul gâtului şi în prima noastră noapte - nu-ți mai aduci aminte? Era frig - atât de frig că n-ai mai vrut să ieşi de sub plapumă; m-am ridicat eu şi m-am aplecat spre tine şi am stins lumina de lângă tine, şi atunci ți-ai scos totuşi brațele de sub plapumă şi m-ai tras lângă tine. Ştiu, mai târziu te-ai tot întrebat şi m-ai tot întrebat dacă n-am pus la cale prima noastră întâlnire cu mult timp înainte, dacă n-am jucat cu tine un joc pregătit cu iscusință. N-am vrut să susțin atunci şi nu vreau să afirm nici acum că a fost o pură întâmplare întâlnirea noastră. A fost un dar al cerului. Mai ai fotografiile? Din primele nu aveai decât nişte copii. Ți le-a făcut un coleg, pe una o am în fața ochilor: restaurantul din Milano, numai muzicieni în jurul unei mese lungi şi lângă tine eu, tocmai luat de oboist de la masa mea singuratică şi adus la a voastră, de oameni sociabili. Următoarele poze sunt de la lacul Como - mai am filmele. Pentru una din ele l-am pus pe băiețaşul de la taraba cu fructe să apese pe declanşator, iar noi avem un aer zăpăcit, îndrăgostit, fericit şi hotărât. În alta apare vechiul, masivul hotel alb al primei noastre nopți; vârfurile munților mai sunt acoperite de zăpadă, iar tu stai rezemata, de maşina pe care o închiriasem şi porți pe cap un batic legat în maniera Caterinei Valente din anii cincizeci. O poză mi-ai făcut-o tu mie, fără să bag de seamă că mă fotografiezi; mă aflu, în pardesiu şi gata de plecare, în balcon şi privesc în jos spre lacul unde, fiind încă frig, nu se zăreşte nici un vapor şi nici o barcă. Mai e şi fotografia ta luată în lumina dimineții, mi-ai dăruit pentru ea o ramă de argint.
Dacă te-ai simțit încolțită de mine, la început, la sfârşit, oricând - îmi pare rău. Eu credeam că am trăit amândoi împovărați de situație şi am suferit, ambii nefiind atât de liberi unul pentru celălalt pe cât ne-ar fi plăcut să fim. Eram prizonieri, fiecare în chip diferit, poate ai dus-o mai greu sub apăsarea conflictului tău lăuntric decât am dus-o eu, cu problemele mele. Dar uşor nu mi-a

fost nici mie, şi cel mai dificil lucru a fost că eram nevoit să apelez întruna la ajutorul tău.
Nu mă. Încumet să-ți cer o revedere. Dar vreau să ştii că mi-o doresc foarte mult.
Rolf

Pusese la loc albumul găsit în sertarul secret. Acum îl scoase din nou la iveală, îi tăie cureaua de piele şi-l deschise. Şi albumul Lisei începea cu fotografiile grupului adunat în jurul mesei din restaurantul milanez: ochi mijiți sub lumina puternică a blitzurilor, gesturi însufleţite de alcool, platouri şi farfurii golite de mâncare, carafe, sticle şi pahare pline şi goale. Recunoscu ici şi colo câte un coleg al Lisei. Ea era aşezată lângă un bărbat pe care el nu-l văzuse niciodată. Acesta rădea în toate pozele, către toți mesenii, către vecinul de masă, către Lisa, rădea şi spre obiectivul aparatului, cu măna stânga ridicându-şi paharul, cu brațul drept ținând-o pe Lisa de umeri. Apoi veneau la rând imaginile de la lacul Como: Lisa şi Celălalt lângă o tarabă de fructe,

Lisa lângă maşină, pe drumul în pantă suind spre un hotel ce părea construit în pragul secolului douăzeci. Lisa lângă un palmier pe malul lacului, Lisa la masa unei cafenele, cu ceaşca de *espresso* şi paharul cu apă în față, Lisa cu o pisică neagră în brațe, Apăru şi poza Celuilalt pe balcon, privind lacul. Şi o descoperi pe Lisa în pat. Era culcată pe o parte, cu brațele şi picioarele încolăcite în jurul plăpumii, şi-şi întorsese fața somnoroasă şi mulțumită spre obiectivul aparatului.

Mai erau destule fotografii. În unele recunoscu străzi, case, piețe, castelul său vreo biserică din oraşul unde trăia. Altele erau făcute probabil în oraşul Celuilalt. Nici o imagine nu indică o nouă călătorie. În ultima fotografie din album, Celălalt - în chiloți de baie, cu un prosop în mâna - venea pe o câmpie spre privitor. Înalt, zvelt, cu ținută dreaptă şi mersul ferm, cu părul des şi cu un zâmbet tandru - arăta bine.

Se examină în oglindă. Perii albi de pe piept, petele şi negii bătrâneții pe tot trupul, depunerile de grăsime pe şolduri, brațele şi picioarele slăbănoage. Capul cu părul rărit, cutele adânci de pe frunte, dintre sprâncene, de la nări spre colțurile gurii, gura însăşi, cu buze subțiri, pielea atârnând sub bărbie. Fața lui nu arăta nici durere, nici tristețe sau manie - nu găsi în expresia ei nimic decât necaz.

Necazul îl rodea şi-i mânca viața trecută cu înghițituri mici. Toate câte constituiseră suportul căsniciei sale, dragostea, încrederea, obişnuința, inteligența şi grija Lisei, trupul ei, rolul ei ca mamă a copiilor lui - toate laolaltă erau şi reazemul universului său din afara căsniciei. Erau sprijinul lui chiar şi atunci când îşi îngăduia fantezii despre o altă existență posibilă, despre alte femei.

Îşi îmbrăcă halatul de baie şi o chemă la telefon pe fiică-sa. Ar putea să vină în vizită mâine? Nu pentru mult timp, doar pentru câteva zile. Nu-nu, rezista încă în singurătate. Dorea doar să stea de vorbă cu ea.

Să vină, zise fiica. Nu-i scăpă şovăiala din vocea ei.

Înainte de a porni la drum în ziua următoare, puse pe hârtie un răspuns. Nici acum nu izbuti să găsească o formulă de adresare pentru Celălalt; aşa că începu, ca şi data trecută, fără vreo introducere.

> Cum te tot iluzionezi! Da, ne aflam în situații diferite - care să fi fost trăirea noastră comună?
> Şi de ce să-ți fi fost atât de greu, fiind nevoit să-mi ceri ajutorul? Ți l-am dat. Asta n-a fost mai greu?
> Să înfrumusețezi lucrurile - aşa ai făcut atunci, asta încerci şi acum.
> Da, mai am fotografiile.
> Dar mă uit la ele şi nu-mi evocă amintiri fericite. Prea multă minciună.
> Vrei să mă revezi - n-am ajuns încă acolo şi nu ştiu dacă vom mai ajunge vreodată.
> B.

Nu-şi mai folosise maşina de luni de zile. Trebui să cheme pe cineva de la atelier, ca să-l ajute s-o pornească. Nu mai avea obişnuința să conducă, dar nu era o senzație neplăcută.

Deschise radioul, înălță capota glisantă şi lăsă să-l invadeze aerul de primăvară.

În ultima călătorie înaintea acesteia străbătuse traseul alături de soția lui. Era de-acum foarte bolnavă, nu mai cântarea decât puțin; o învelise într-o pătură şi o dusese în brațe pe scări şi pe stradă până la maşină. Îi plăcea s-o învelească, s-o cuprindă, s-o poarte. Înainte de a pleca, îl pusese s-o spele şi s-o pieptene şi-şi dăduse cu un pic de colonie; renunțase să se mai fardeze. O purtă în brațe, iar ea mirosea frumos, oftă şi zâmbea.

Amintirea acelei călătorii era nealterată. Constată că nici una din amintirile ultimilor ani, cei ai bolii şi ai agoniei, nu era atinsă în vreun fel de recentele descoperiri. Ca şi cum acea Lisa - pe care o curtase, alături de care întemeiase o familie şi înfruntase viața - şi cealaltă, care se stingea încet, ar fi fost două personaje diferite. Ca şi cum boala şi aşteptarea sfârşitului ar fi anihilat în ea toate elementele de care se lega gelozia lui.

Şoseaua ducea prin mici aşezări, de-a lungul unor câmpuri şi păduri, trecea printr-o lume ordonată - albul varului şi roşul cărămizilor; ordonată era şi natura, fălindu-se cu verdele-i deschis, cu florile multicolore ale grădinilor. Străzile erau pustii; copiii erau la şcoală, adulții la muncă. Între localități întâlnea când şi când o maşină, un tractor, un camion. Îi era drag acest ținut dintre munți şi câmpie. Era parte din regiunea lor natală, a lui şi a Lisei, o regiune căreia-i rămăseseră credincioşi şi atunci când cariera îl dusese pe el în minister şi în capitală, îşi păstraseră casa, copiii rămăseseră în şcolile lor, iar el făcuse naveta, uneori numai pentru o singură zi, altă dată pentru mai multe sau pentru o săptămână întreagă. Şi copiii erau ataşați de acest ținut al lor; când plecaseră de acasă, nu se stabiliseră prea departe.

Făcea o oră cu maşina până la fiică-sa, două ore până la fiu - pe autostradă şi mergând cu oarecare viteză reuşea să ajungă şi în jumătate de timp. Dar acum nu era grăbit.

Încercă să se pregătească pentru dialogul cu fiică-sa. Ce ar fi putut el să-i spună despre Lisa, despre sine şi despre Celălalt? Cum s-o întrebe dacă Lisa îi vorbise vreodată despre el sau despre Celălalt? Avea sentimentul că Lisa fusese apropiată de fiica lor. Dar nu era chiar sigur; amintirile lui despre Lisa, braț la braț cu fața lor, despre fiică-sa sosind acasă şi strigându-şi imediat mama, despre Lisa plecată în vacanță cu el, dar petrecându-şi ore în şir la telefon, fiindcă fiică-sa avea de vorbit cu ea - amintirile acestea datau din vremea când fiică nu era decât o adolescentă.

– Despre ce vrei să vorbeşti cu mine? Fiică-sa îi punea întrebarea, în timp ce-i aşeza aşternutul pe canapeaua din camera de zi, unde urma să doarmă. Se oferise s-o ajute, ea refuzase, el stătea în picioare, cu mâinile în buzunare. Tonul ei era distant.

– Hai s-o lăsăm pe mâine.

Ea întinse pătura şi se îndreptă din şale.

– De când s-a prăpădit mama, te-am tot invitat şi m-am gândit că ne-ar face bine, ție şi mie, să ne apropiem, pentru că amândoi... Pentru că tu ți-ai pierdut soția şi eu mamă, şi s-ar fi bucurat şi Georg şi copiii. Dar tu ne-ai refuzat întruna invitațiile şi m-ai mâhnit profund. Iar acum apari şi vrei să vorbeşti cu mine. Ca şi pe vremuri: luni de zile nici că-ți păsa de noi şi, dintr-o dată, în vreo duminică dimineața, aveai chef să te plimbi, să vorbeşti cu noi. Iar nouă nu ne trecea nimic prin cap, habar n-aveam ce ți-am putea apune. Şi te enervai - mi-ar plăcea să uit toate astea.

– A fost chiar atât de grav?

– Da.

El îşi privea pantofii.

– Îmi pare rău. De câte ori eram foarte prins cu lucrul, pentru o perioadă mai lungă, pierdeam contactul cu voi. Şi aveam conştiința încărcată. Dar nu ştiam ce să vă întreb. Enervat nu, mai degrabă disperat.

– Disperat? întrebarea era ironică.

– Da, dădu el din cap. Chiar disperat. Ar fi vrut să-i explice fiică-sii cum fusese viața lui pe atunci, dându-şi seama că pierde încrederea copiilor şi suferind din pricina asta. Dar citi pe fața ei refuzul mărturiei lui nerostite. Devenise severă şi acră. Dincolo de această aparență, se mai disimula poate ceva din firea deschisă, veselă şi încrezătoare a fetei de odinioară, dar lui nu-i stătea în puteri s-o readucă în prezent, nu găsea cuvântul potrivit. N-avea curajul s-o întrebe cum de se transformase tânăra fată zglobie în femeia posacă din fața lui. Adusese însă cu el o întrebare anume şi pe aceasta avea să i-o pună, cu riscul unei noi respingeri.

– Ți-a vorbit mama ta despre căsnicia noastră?

– "Mama ta" - nu poți să spui şi tu, ca alți bărbați, pur şi simplu „mama" sau „Lisa"? Tot subliniezi că este mama mea, ca şi cum... ca şi cum...

– Ți-a zis oare mama ta... mama... că nu-i place să-i spun aşa?

– Nu. N-a zis niciodată că nu i-ar fi pe plac. ceva din ce făceai tu.

– Îți aminteşti de perioada de acum unsprezece ani? Ți-ai dat bacalaureatul, iar vara...

– Nu e nevoie să-mi aduci tu aminte ce făceam atunci, ştiu şi singură. Vara, mama a plecat o săptămână cu mine la Veneția, ca să sărbătorim bacalaureatul. De ce?

– Ți-a vorbit în timpul călătoriei despre mine? Despre căsnicia noastră? Poate despre un alt bărbat?

– Nu, n-a vorbit. Ar trebui să-ți fie ruşine să pui asemenea întrebări despre mama. Să-ți fie ruşine.

Se duse în vestibul şi se întoarse cu două prosoape.

– Poftim. E liber la baie. Micul dejun e la şapte şi jumătate, am să te trezesc la şapte. Noapte bună.

A încercat s-o ia în brațe, dar când să se apropie, ea îi făcu un scurt semn cu mâna şi o zbughi din cameră. Poate că semnul nu era unul prietenos, ci unul menit să-l oprească?

Nu se duse la baie. Drumul prin vestibul spre baie îi cerea un curaj de care nu se simțea în stare. Dacă se încurca prin

apartament şi se trezea în dormitorul fiică-sii şi al soțului ei? Sau În camera copiilor? Sau pe coridor, cu uşa apartamentului închisă în urma lui? Ar fi nevoit să suporte o admonestare, obligat să se scuze. Decise să nu-şi mai viziteze şi fiul. Nici la cea mai bună prietenă a nevesti-sii nu se va mai duce, deci nici pe ea n-o va mai întreba despre Rolf.

Plecă a doua zi dimineața, când nu era nimeni în casă - fiică-sa şi bărbatul ei la muncă, iar copiii la şcoală.

În chip de rămas-bun lăsă câteva cuvinte - salutări - pe un bilet.

Călătoria dură patru ore. Nu prea cunoştea oraşul, dar găsi strada, casa de lângă parc şi o cameră într-un hotel din apropiere, îşi atârnă hainele în dulap şi se duse sa se plimbe. Străduța pe care se afla hotelul se încrucişa cu o stradă. largă, având trotuare încăpătoare şi dând spre o piațetă. De pe o bancă din piațetă putea să observe strada unde locuia Celălalt. Casa era o vilă din perioada Jugendstil, împărțită în mai multe locuințe; zidul ei din spate se mărginea, asemenea celor ale caselor vecine, cu un pârâiaş şi cu parcul.

Când ajungea, în timpul plimbării sale cotidiene din zilele următoare, lingă banca din piațetă, o găsea liberă. Vremea destul de caldă te îmbia să stai jos, dar era mai plăcut să te aşezi pe o bancă din parcul aflat doar la câțiva paşi distanță. Aşa că se oprea aici doar cât să-şi citească ziarul, atât şi nu mai mult, după care trecea pe lângă casa Celuilalt şi peste pârâiaş în parc. În fiecare zi îşi făcea rondul ceva mai târziu. Urzea planuri. Să-l cerceteze, să-l încercuiască pe Celălalt, să-i afle obiceiurile şi înclinațiile, să-i câştige încrederea, să-i găsească punctul vulnerabil. Şi apoi? Apoi - nu mai ştia ce avea să urmeze, ce va face. Într-un fel sau altul, avea să-l elimine pe Celălalt din viața lui şi a Lisei.

Într-o marți, săptămâna următoare, se afla pe bancă în jurul orei douăsprezece, când Celălalt ieşi din casă. Purta un costum cu vestă, avea cravată şi o batistă de culoare potrivită în buzunarul de la piept. Un filfizon! Era mai masiv decât în fotografii, de statură impunătoare, şi înainta în pas alert.

Când ajunse în piațetă, coti înspre străduță şi de aici, la intersecție intră în strada cea largă. După câteva sute de metri se opri pe terasa unei cafenele. Chelnerul îi aduse, fără să aştepte comanda, o cafea, două cornuri şi un joc de şah. Celălalt scoase o carte dintr-un buzunar interior al costumului, dispuse figurinele şi jucă o partidă de unul singur.

A doua zi, se instală înainte de apariția Celuilalt în fața unei table de şah. Celălalt îl găsi jucând de unul singur o partidă după modelul Keres contra Euwe.

– Deschidere indiană? întrebă Celălalt, oprindu-se şi privind.

– Aşa e.

Cu tura albă scoase din luptă un pion negru.

– Negrul trebuie să ia dama.

– Aşa a gândit şi Keres. Luă tura albă cu dama neagră, iar pe aceasta cu dama albă.

Se ridică în picioare.

– Permiteți - numele meu este Riemann.

– Feil.

Îşi strânseră mâinile.

– Nu luați loc?

Băură câte o cafea, mâncară cornuri şi încheiară partida. Apoi mai jucară o partidă.

– Doamne, e ora trei, trebuie să fug! Celălalt îşi luă rămas-bun în mare grabă. Vă mai văd mâine?

– Cu plăcere. Mai rămân un timp în oraş. Stabiliră o întâlnire pentru a doua zi, apoi pentru ziua următoare, după care nu mai fu nevoie de vreo înțelegere prealabilă. Se întâlneau la douăsprezece şi jumătate, comandau un mic dejun târziu şi jucau o partidă de şah. Apoi stăteau de, vorbă. Câteodată hoinăreau prin parc.

– Nu, n-am fost însurat vreodată. Nu sunt făcut pentru căsnicie. Sunt făcut pentru femei, iar femeile - pentru mine. Dar să mă căsătoresc... uneori, când se îngroşa gluma, a trebuit să fug - şi am fost totdeauna destul de iute de picior.

Râse.

– N-aţi întâlnit niciodată o femeie lângă care v-ar fi plăcut să rămâneţi?

– Sigur că am întâlnit femei care ar fi vrut să rămână cu mine. Dar când se termină, se termina. Ştiţi ce zice Sepp Herberger: După un joc, eşti înainte de alt joc.

Se întâmpla să vorbească despre profesie.

– Ştiţi, pentru mine, care am avut ani de zile răspunderi internaţionale şi eram azi la New York şi mâine la Hong Kong, profesia era altceva decât pentru un ins care se duce zi de zi la acelaşi birou şi face mereu aceeaşi muncă.

– Dar dumneavoastră cu ce v-aţi ocupat?

– Să-i zicem *troubleshooting*, adică, eram detector de încurcături. Readuceam ordinea acolo unde alţii o încurcaseră. Nişte rebeli o răpesc pe soţia ambasadorului german sau pe fiica reprezentantului concernului Mannesmann, un hoţ oferă Galeriei Naţionale spre achiziţie tabloul furat chiar de el, Partidul Socialismului Democratic[4] adăposteşte fondurile Partidului Socialist Unit Gennan tocmai la mafia - înţelegeţi ce vreau să spun?

– Aţi dus tratative cu rebelii, cu hoţul ori cu mafia?

– Cineva trebuia s-o facă, nu? Celălalt afişă o mutră deopotrivă plină de importanţă şi, de modestie.

Sau vorbeau despre înclinaţiile lor.

– A fost o vreme, destul de lungă, când nu-mi puteam închipui să trăiesc fără să joc polo; Jucaţi golf? Nu? Ei bine, polo faţă de golf ar fi cam ce este călăria în comparaţie cu alergarea.

– Nu mai spuneţi!

– Nu practicaţi nici călăria? Cum v-aş putea explica? Este jocul cel mai rapid, cel mai dur şi cel mai cavaleresc. Din păcate, am fost obligat să renunţ, după ultima cădere de pe cal.

Vorbeau şi despre câini.

---

[4] Formaţiuni politice în fosta R.D.G

– Ziceți c-ați avut mulți ani un câine? Ce rasă?

– Era o corcitură. Un pic dintr-un câine ciobănesc, un pic dintr-un Rottweiler şi un pic altceva. L-am căpătat când avea un an sau doi, un amărât împins de colo-colo, ciomăgit şi abătut. Aşa a şi rămas. Dar a fost nespus de fericit la noi, iar pentru familie s-ar fi lăsat sfâşiat în bucăți. Dacă nu a-ar fi pitit de frică sub un scaun.

– Un ratat! lată ce nu pot să sufăr, zise Celălalt. Rataţii. Am avut mulți ani un Doberman, premiat; luă un premiu după altul. Un animal nemaipomenit.

Un fanfaron, se gândi; lăudăros şi filfizon. Ce-o fi găsit Lisa la el?

Îşi sună menajeră şi o rugă să-i trimită corespondența la hotel.

> Nu, brună, bruneta mea, chiar aşa de greu nu ți-a fost sa mă ajuți. Am sperat amândoi că, va fi un succes. În plus îți plăcea că aveam nevoie de tine. Mie mi-a fost mai greu, era prost că nu mă descurcam de unul singur.
> *A* fost o învățătură de minte. Între timp, viața mea s-a schimbat, arată altfel. Că aş înfrumusețea lucrurile nu este adevărat. Văd în lucruri frumosul pe care alții îl ignoră. Ți-am dezvăluit şi ție frumuseți pe care nu le văzuseşi şi te-ai simțit fericită datorită lor. Dă-mi voie să-ți deschid iarăşi ochii şi să te fac din nou fericită!
> Rolf

De teamă să nu se deconspire, nu-i spusese Celuilalt din ce oraş venea. Fusese o prudență inutilă şi-i răpea nişte puncte de contact pentru dialogurile cu Celălalt, nişte cârlige de undiță de care Celălalt să se agațe, ca să-l poată prinde. Aşa că-şi pomeni oraşul; trăise acolo un timp, afirmă.

– Şi eu, cândva. Ştiți casele de lângă râu, între podul cel nou şi celălalt pod, şi mai recent, am uitat cum se numea? Asta era zona.

– Am avut şi noi o casă în acelaşi cartier, dar era aproape de câmpul din spatele şcolii.

Numi strada; strada lui. Celălalt îşi încreți fruntea.

– Vi-i amintiți cumva pe vecinii dumneavoastră?

– Pe unii mi-i amintesc.

– O țineți minte pe doamna care locuia în casa cu numărul 38?

– Păr şi ochi de culoare brună, violonistă, doi copii, soțul funcționar? La ea vă referiți? Ați cunoscut-o?

Celălalt dădu din cap.

– Ce întâmplare, ce întâmplare! Da, ne-am cunoscut cândva. Adică, am avut... Îşi privi mâinile: Este o femeie fină.

Nevastă-mea a fost „o femeie fină“? Celălalt vorbise respectuos, lui însă vorbele îi sunară condescendent şi arogant. Îi era necaz.

Necaz îi era şi când pierdea la şah în favoarea Celuilalt. Se întâmplă rar; Celălalt juca neatent, ochii îi fugeau ba spre stradă, ba la vreo femeie sau la vreun câine de la o masă învecinată, vorbea mult, îşi lăuda mutările, retracta jignit când se dovedeau greşite, iar când pierdea, explica logoreic de ce ar fi trebuit, de fapt, să câştige. Era bucuros şi se dădea mare ca un copil, când câştiga cu adevărat. Cu câtă inteligență schimbase tura pe un cal, sau sacrificase un pion, cu câtă istețime slăbise aripa damei, întărind în schimb centrul - tot ce se petrecuse în timpul jocului era interpretat şi prezentat de Celălalt ca dovadă a priceperii şi superiorității sale.

După încă o săptămână, Celălalt îl tapă de bani. Putea oare să achite notă şi pentru el? Îşi uitase banii acasă. În dimineața următoare îl tapă din nou. Nu şi-a uitat banii acasă, cum a crezut. Pesemne că i-a lăsat în buzunarul pantalonului pe care l-a dus la curățătorie şi n-are cum să-l ia de acolo decât la sfârşitul săptămânii. De aceea e nevoit să ceară un împrumut mai mare, să-i ajungă suma pentru toată săptămâna, patru sute de mărci ar fi probabil prea mult, dar trei sute era posibil? Îi dădu banii. Îi era iarăşi necaz pe Celălalt; îl irita expresia feței lui când îi ceruse - şi când îi luase banii; ca şi cum i-ar face un hatâr atât cerându-i, cât şi luându-i suma aceea.

Îi era necaz că nu ştia cum să procedeze mai departe. Să joace în continuare şah cu Celălalt, să se plimbe cu el, să-i

împrumute bani şi să-i asculte poveştile lăudăroase, printre ele, într-o bună zi, poate şi povestea aventurii cu nevastă-sa? Trebuia să înainteze, să se apropie altfel de el.

Îi scrise menajerei, adăugă un plic pentru Celălalt şi o rugă să-l expedieze.

> Da, poate ar trebui să ne revedem. Peste câteva săptămâni vin în oraşul tău şi te-aş putea întâlni. Viaţa ta arată altfel - demonstrează-mi-o. Prezintă-mi munca ta, prezintă-mi-i pe prietenii tăi şi, dacă există, pe femeia din viaţa ta. N-ar fi posibil s-o luăm de la capăt din punctul unde a încetat, pe vremuri, relaţia noastră. Dar poate descoperim un loc pentru mine în viaţa ta şi unul pentru tine în viaţa mea - înăuntrul vieţilor noastre şi nu la margine.
> *B.*

Îl vizită pe Celălalt. Nepoftit şi neanunţat, se trezi în faţa casei lui. Tăbliţa cu numele locatarilor, cu soneriile şi cu interfonul, era strălucitoare şi se potrivea cu faţada şi cu intrarea, ambele purtând amprenta Jugendstil-ului, ca şi întreaga clădire îngrijită; numele Celuilalt era ultimul în şirul locatarilor. Poarta era deschisă; când nu găsi numele Celuilalt pe nici una din uşile celor două apartamente de la parter, coborî pe o scară - din marmură, ca şi pardoseala holului de la intrare -, având, aidoma scării spre nivelurile superioare, balustrada din lemn cioplit. Scara ducea spre subsol; la capătul ei se afla, în dreapta, o uşă de fier, cu inscripţia „pivniţă“. În stânga însă era uşa unei locuinţe, o plăcuţă indicând numele Celuilalt. Sună.

Celălalt strigă „Doamna Walter?“, iar după câteva minute „Vin imediat!“ Mai trecu ceva timp până deschise, Apăru în nişte pantaloni de trening lălăi şi într-un maiou pătat. Prin uşă se puteau zări o fereastră foarte joasă spre grădină, un pat nefăcut, o masă plină de vase, ziare şi sticle, im dulap şi, printr-o altă uşă întredeschisă, closetul şi duşul.

– O, zise Celălalt şi trase aproape cu totul uşa în spatele lui, ce surpriză!

– Mi-a trecut pur şi simplu prin minte să...

– Dar e grozav, de-a dreptul grozav! Nu-mi pare rău decât că nu vă pot primi cum se cuvine. Aici e prea strâmt şi sus n-am mai avut de multă vreme răgazul să mă ocup de cele trebuincioase. M-am instalat de două luni în subsol, cam incomod, ca să am grijă de broaştele ţestoase. Vă plac broaştele ţestoase?

– N-am avut niciodată...

– N-aţi avut niciodată de-a face cu broaşte ţestoase? Chiar şi oamenii care au unele acasă nu se pricep la ele. Cum să le placă, o dată ce nu le cunosc? Veniţi cu mine!

Îl conduse prin uşa de fier şi apoi printr-un gang spre încăperea ţevilor de termoficare.

– Curând vor ieşi toate, dar, mi-am spus, mai bine prea multă precauţie decât prea puţină. Prin părţile noastre nu se întâmplă aproape nici-odată ca o broască ţestoasă să facă pui. Când am văzut-o pe cea bătrână, toamna trecută, săpând în preajma tufişurilor, la orice m-aş fi gândit, dar nicidecum că-şi îngroapă ouăle. Trei ouă au fost - şi le-am adus aici, în beciul termoficării; din două au ieşit nişte micuţe ţestoase.

Lumina din încăperea termoficării era slabă; până să i se obişnuiască ochii cu ea, Celălalt îi luase mâna stânga şi-i aşezase în palmă o minusculă broască ţestoasă. Îi simţi picioruşele agitându-se neajutorate, o gingaşă furnicătură în podul palmei. Apoi reuşi s-o vadă, cu platoşa întocmai ca a unei ţestoase adulte, cu aceeaşi bătaie înceată a pleoapelor deasupra ochilor ce păreau bătrâni şi înţelepţi. Şi totuşi, era înduioşător de mică - când o atinse cu degetele dreptei, îşi dădu seama cât de moale îi mai era platoşa.

Celălalt îl privea. Avea un aer caraghios; pantalonii de trening îi atârnau sub pântecele proeminent, braţele erau jalnic de albe şi de subţiratice, iar pe chip îi era imprimată dorinţa arzătoare de a culege laude, de a fi admirat.

Era adevărată oare istorioara Celuilalt? Sau cumpărase puii de broască ţestoasă? Se găseau oare de vânzare broaşte ţestoase atât de mici? Purta el de regulă un corset, care-i disimula burta? Locuia în această gaură de pivniţă doar ca să

indice o adresă distinsă şi să iasă dimineața, în costumul lui cel bun, dintr-o casă arătoasă?

Broscuța țestoasă din mâna lui îl emoționa până la lacrimi. Atât de nevârstnica încă şi atât de bătrâna de-acum, atât de lipsită de apărare, de stângace şi atât de ştiutoare totodată. Dar în acelaşi timp îl irita Celălalt. Aspectul lui îngălat, locuința părăginită, lăudăroşenia lui, aviditatea de a i se recunoaşte meritele - pe acest ratat i-l preferase Lisa?

Câteva zile mai târziu, în timpul micului dejun comun, Celălalt scoase din buzunarul hainei un plic şi-l puse pe masă.

– O să mă viziteze o violonistă celebră - veți înțelege că nu-i pot dezvălui numele. O să-i organizez o mică recepție. Rămâneți în oraş? Îmi îngăduiți să vă invit?

Dar nu era vorba atât despre invitație, cât despre câştigarea lui ca susținător financiar.

– O să încercați să veniți? Ce frumos! Mi-aş putea pernițe, în cazul acesta, să vă rog să mă scoateți dintr-o temporară dificultate financiară? La una din instituțiile imobiliare cu care am de-a face în prezent am rămas fixat mai multă vreme decât îmi convine. În consecință, am o mică problemă de *cash-flow*, un deficit în bugetul meu - care n-ar trebui să dăuneze recepției proiectate, nu-i aşa?

Îl contemplă pe Celălalt, redevenit o apariție îngrijită, în costum cu vestă, nelipsindu-i cravata şi nici batista asortată la ea. Cravatele şi batistele se schimbau des, costumele erau două la număr, dar pantofii negri cu găurele, de model budapestan, întotdeauna perfect lustruiți, erau mereu aceiaşi. Abia acum sesiză acest amănunt. Tot acum îi veni în minte insistența Celuilalt, de câte ori se plimbau împreună prin parc, de a o lua pe drumurile cu pietriş ori cu asfalt, unde - spunea el - pantofii ar fi mai bine protejați. Că avea de-a face cu instituții imobiliare şi rămăsese „fixat“ la una din ele mai multă vreme decât ar fi dorit - să însemne oare că era îngrijitor al vilei în stilul Jugend? Avea să-i dea banii.

Recepția putea să constituie un prilej de a-i întâlni prietenii şi cunoscuții. Un prilej de a-l compromite în fața acelora.

– Ați auzit de *trattoria* Vittorio Emanuele, două străzi mai la stânga? Este unul dintre cele mai bune restaurante italieneşti din câte cunosc, iar încăperea din spate, cea dinspre curte, se poate obține pentru o invitație de grup. Îl ştiu pe patron. N-ar cere mai mult de trei mii de mărci ca să pregătească o masă pentru douăzeci de persoane.

– O masa? Am înțeles că v-ați gândit să dați o recepție.

– Eu aşa mi-o imaginez. Mă ajutați cu banii? Abia apucase să aprobe din cap, că se şi porni Celălalt să-şi expună planurile. Care ar fi felurile de mâncare. Aperitivul, dacă vremea ar fi frumoasă, s-ar putea servi în curte; oaspeții ar putea ține scurte cuvântări. Pe cine ar dori să invite.

Pe cine dorea să invite - aborda subiectul la fiecare mic dejun din zilele ce urmară. Treptat, din descrierea eventualilor oaspeți, cărora le şi dădea numele, începea să prindă contur viața lui. Vorbea despre un teatru pe care-l avusese cândva şi despre oameni din lumea scenei şi a filmului, care nu erau sau nu mai erau celebri, un nume sau altul sunând totuşi cunoscut. Pomeni apoi un prefect de poliție, un canonic, membru al capitulului, un profesor şi un director de bancă; le făcuse tuturor câte un serviciu, pe vremuri, aşa că aveau să vină cu plăcere. Ce fel de serviciu? Prefectului de poliție îi dăduse o sugestie, când fuseseră luați nişte ostatici, profesorul şi directorul de bancă n-ar fi prins de veste la timp, dacă nu le-ar fi atras el atenția, că - adolescenți fiind - copiii lor aveau probleme cu drogurile, iar canonicul nu se împăcase uşor cu celibatul. Intenționa să-i invite şi pe cei de la prima şi a doua masă a echipei de şah, în cadrul căreia el reprezentase masa a treia. Dintre funcționarii instituțiilor imobiliare cu care lucra acum, prea puțini erau cât de cât de calitate, dar unul sau doi meritau poftiți.

– Cât despre contactele mele internaționale, trebuie să mă abțin din păcate. Păstrarea secretului contează decisiv, în cazul lor.

După ce trecuse în revistă în repetate rânduri aceleaşi nume, Celălalt adăugă:

– Mi-aş chema şi fiul.

– Aveți un fiu?

– N-am prea ținut legătura cu el. Vă amintiți, probabil, cum erau pe vremuri relațiile cu copiii din afara căsătoriei. Ca tată nelegitim puteai să-i dai copilului o pensie alimentară, dar vizite, zile ori chiar vacanțe în comun nu se obişnuiau. Oricum, fiul meu ştie că sunt tatăl lui. Îşi clătină capul: Mă tem că are câteva idei preconcepute despre mine. Dar tocmai de aceea ar fi de dorit să mă vadă în lumea mea, nu sunteți de aceeaşi părere?

După ce, zile în şir, se dedicase bucuros proiectelor sale, îl cuprinse îngrijorarea. Afirmă că primise o nouă scrisoare, cu data exactă a vizitei.

– De sâmbătă în două săptămâni. *Trattoria* este liberă; dar trebuie să mă grăbesc cu invitațiile. Ce mă fac dacă nu vine nimeni?

– De ce n-ați menționat pe invitații că solicitați un răspuns?

– Dar fireşte că trec formula asta pe invitații -"în aşteptarea răspunsului dvs.". Însă un răspuns poate cuprinde o acceptare sau un refuz. Să scriu:

„În onoarea violonistei... permiteți-mi să vă invit la *trattoria* Vittorio Emanuele, unde va avea loc o masă festivă", ori scriu: „Cu prilejul sosirii violonistei... În oraşul nostru, permiteți-mi să vă invit..." sau omit numele ei şi scriu: „O veche prietenă şi celebră violonistă soseşte în vizită în oraşul nostru. Permiteți-mi să vă invit la o masă alături de ea...", ori schimb ordinea caracterizărilor şi încep cu: „O celebră violonistă", apoi continui: „...şi veche prietenă...".

– Eu, unul, aş omite numele. Şi găsesc că invitațiile formulate concis sună cel mai bine.

Celălalt renunță la menționarea numelui, dar nu se lăsă convins să lipsească textul de „celebra violonistă“ şi de „vechea prietenă“. Cu două săptămâni înaintea termenului fixat, invitațiile ajunseseră la destinatari. Începea aşteptarea acceptărilor şi refuzurilor.

Înregistra pregătirile, speranțele şi temerile Celuilalt cu un amestec de sentimente. Dacă avea de gând să se răzbune, serată cu invitați îi oferea prilejul, chiar dacă încă nu ştia cum avea să procedeze. Aşa că nădăjduia, alături de Celălalt, că vor sosi destule acceptări - şi se făcea util eu sfaturi şi cu bani. Dar, în acelaşi timp, în ochii lui, Celălalt nu merita să aibă parte de nimic, nici măcar de acceptarea unor invitații. Celălalt nu era decât im filfizon, un fanfaron, unul care umbla să înfrumusețeze realitatea cu vorbăria lui, un ratat. Se strecurase hoțeşte, ca un spărgător, în căsnicia lui. Nu era greu de presupus că se furişase ca un spărgător şi în alte căsnicii. Pesemne că nu-l tapase de bani doar pe el, ci-i escrocase şi pe alții.

Într-o seară merseră împreună la *trattoria* Vittorio Emanuele, ca să inspecteze sala şi să guste meniul: pateu *tricolore*, miel *capolenta* şi *contomi* - aşadar cu mămăligă cu garnitură -, *torța di ricotta* - o prăjitură cu urdă; băură *grigio* şi vin de Barbera. Mâncarea era excelentă, dar Celălalt îşi făcea griji pentru toate: nu era pateul prea întărit? Puseseră destul rozmarin la miel? Oare n-ar fi mai potrivită altă garnitură? Se întreba dacă va veni lume, dacă-i va veni fiul şi ce părere va avea despre recepție, dacă-i va reuşi propria cuvântare, se gândea în fel şi chip cum să facă un succes din vizita celebrei violoniste şi vechii prietene. Îşi deschise mima: era vorba despre o femeie care-i fusese cândva foarte aproape - ca şi el ei. Apoi îşi aduse aminte că avea în față un fost vecin al acelei femei.

– Am vorbit de curând despre ea - mai țineți minte? Este o femeie fină şi vă rog să nu trageți concluzii greşite.

Majoritatea răspunsurilor aduceau un refuz. Acceptări veniră din partea câtorva persoane din lumea teatrului şi a

filmului, de la canonicul membru al capitulului, de la masa a doua şahistă; acceptase şi fiul. În locul celor care trimiseseră refuzuri, Celălalt invită pe alții. Dar nu era tocmai mulțumit de aceşti invitați suplimentari; nu-i cunoştea mai deloc, ori bănuia - despre unii cel puțin - că nu va avea cum să se laude cu ei.

Cu cât părea mai dificil ca proiectată întrunire să devină un eveniment reuşit, cu atât se arăta Celălalt mai descurajat:

– Trebuie să ştiți că în vremea din urmă m-am retras din viața socială. Probabil că aveți idee cum e: uneori trăieşti mai degrabă o existență exterioară, alteori una mult interiorizată. Am sperat că o dată cu recepția asta să mă întorc în societate. Bine că veniți. Mă pot baza pe prezența dumneavoastră, nu-i aşa?

Într-o zi, întorcându-se de la toaletă spre terasa cafenelei unde luau micul dejun şi jucau şah, trecu pe lângă telefon; Celălalt tocmai povestea cuiva despre vechiul său prieten, fost secretar de stat la Ministerul de Interne.

– Cine-i fostul secretar de stat cu care sunteți prieten? se interesa.

– Dumneavoastră! Nu mi-ați spus că ați lucrat în minister? O personalitate ca dumneavoastră - eu ştiu cine are clasă, chiar dacă nu mi se spune.

În fața cui avea el să-l discrediteze pe Celălalt? În fața unor oaspeți la fel de ratați cum era chiar Celălalt? Îşi imaginase câteodată cum avea să procedeze. Violonista celebră, din păcate, neputând să vină, îi expediase lui - fostului vecin care îi adresase câteva rânduri, în perspectiva apropiatei revederi - o scrisoare. Îl rugase s-o citească tuturor, în timpul mesei. Prin intermediul scrisorii avea să-l facă de râs pe Celălalt, să-l lase pradă disprețului celor prezenți, fără vreo grosolănie, ci aparent pe tonul cel mai drăgăstos. „Mă bucur că ți se împlinesc după atâta vreme speranțele. cât mi-ar fi plăcut să-ți sărbătoresc succesul împreună cu tine, cu voi toți! Nu sunt mândra numai de tine, ci şi de mine însămi - poți înțelege de ce? Atunci când nimeni nu credea în tine, eu am

crezut şi te-am putut ajuta cu banii mei. Iar acum i-ai arătat lumii, în sfârşit, cine eşti!“

Era aproape convins că în această constase ajutorul primit de Celălalt de la Lisa: în bani. Nu-i fusese greu să descopere că teatrul Celuilalt dăduse faliment cu unsprezece ani în urmă. N-a fost nevoie decât să stea de vorbă cu actualul proprietar. Nu adresase nici o întrebare băncii Lisei. Dar din moştenirea ce-i revenise imediat după nuntă nu mai rămăsese după moartea ei nimic. Se mirase când îi lichidase conturile bancare - dacă ar fi folosit chiar ea micul capital sau l-ar fi dăruit copiilor, ar fi fost informat şi el. În primii ani ai căsniciei lor, banii aceştia le-ar fi făcut viaţa mai uşoară, dar îşi propuseseră să nu se atingă de ei decât dacă nu s-ar fi putut altfel. Se putuse altfel întotdeauna; câştigaseră curând mai mult decât era necesar să cheltuiască. Aşa că rămăsese nedumerit. Dar să cerceteze când şi unde dispăruseră cele cincizeci de mii - de aşa ceva nu se simţise în stare după moartea ei.

Nu compuse scrisoarea menită să-l facă de râs pe Celălalt. Avea în cap câte un paragraf, dar când se aşeza să aştearnă pe hârtie o ciornă, îi lipsea energia. Întâi, se gândi că mai are destul timp pană la întâlnirea îndelung plănuită; apoi, ţinând seama cine erau oaspeţii aşteptaţi, tot proiectul deveni discutabil.

Dar nu din aceste pricini nu găsea energia necesară. Gelozia şi necazul lui pierdeau din intensitate. E adevărat, fusese înşelat şi furat. Dar nu ispăşise Lisa cu prisosinţă? Şi nu-i aparţinuse ea în ultimii ani într-un fel de care Celălalt nu avea habar? Dar de ce avea habar Celălalt, de fapt? Un ratat, un mincinos, iar dacă Lisa nu ar fi trăit un moment greu, nu i-ar fi dat nici o şansă. Pentru a stârni gelozie şi necaz era prea nevolnic.

Se hotărî să plece. Întâi se gândi să-i mai facă o vizită Celuilalt în pivniţa lui amărâtă, ca să-şi ia rămas-bun. Apoi amâna până la următorul mic dejun.

– Plec azi.

– Când vă întoarceți? Nu mai sunt decât trei zile...

– Nu mă întorc. Nici nu vreau să-mi dați banii înapoi. Mâncați cu cei care vor veni. Lisa nu vine.

– Lisa?

– Lisa, brună, bruneta dumitale, soția mea.

A murit, toamna trecută. Nu cu ea ați corespondat, ci cu mine.

Celălalt îşi lăsă capul în jos. Îşi luă mâinile de pe masă, şi le aşeză în poală şi îşi plecă mai mult capul, apoi îi căzură şi umerii. Vânzătorul de ziare apăru, puse fără vorbe un ziar pe masă şi tot fără vorbe îl luă de acolo. Chelnerița întrebă:

„Mai doriți ceva?“ şi nu primi nici un răspuns. O maşină cabriolet se apropie de marginea străzii şi opri într-un loc unde parcarea era interzisă; coborâră două femei, traversară răzând trotuarul şi se aşezară, răzând mereu, la o masă învecinată. Un cățeluş terier se plimba, adulmecând, de la o masă la alta şi ajunse la picioarele Celuilalt.

– De ce a murit?

– Cancer.

– I-a fost rău?

– A slăbit tare de tot, era atât de slabă încât puteam s-o ridic cu un singur braț. Durerile n-au devenit insuportabile, nici măcar spre sfârşit.

Asta se poate aranja în zilele noastre.

Celălalt dădu din cap. Apoi îşi ridică ochii.

– Mi-ai citit scrisoarea către Lisa?

– Da.

– Şi atunci ai vrut dumneata să te lămureşti ce am fost eu pentru Lisa? Cine sunt eu? Ai vrut să te răzbuni?

– Cam aşa ceva.

– Acum ştii? Neprimind vreun răspuns, continuă: Chestia cu răzbunarea nu mai are rost, pentru că sunt oricum un ratat. Nu-i aşa? Un lăudăros care pălăvrăgeşte despre vremurile de altădată ca şi cum ar fi fost minunate, de aur, şi nu de tinichea; ca şi cum n-ar fi însemnat faliment şi puşcărie. Cum? De puşcărie nu ştiai?

Acum ştii.

– De ce?

– Soția dumitale mi-a plătit datoriile şi avocatul apărării la al doilea proces, dar perioada de reabilitare de după primul proces s-a irosit. Am încercat să-mi salvez teatrul.

– Pentru aşa ceva nu...

– ...n-ajungi la puşcărie? Ba ajungi, dacă te prefaci că totul merge bine, când de fapt nu merge bine deloc, dacă vorbeşti de bani acolo unde nu sunt, de contracte, când nu există nicăieri cineva măcar cât de cât interesat; dacă pretinzi că ai primit acceptul unor actori pe care nu i-ai văzut, cu care n-ai vorbit niciodată. Dar toate astea le ştii dumneata. Nu mi-ai scris că înfrumusețez lucrurile? Da, le fac frumoase. Mai frumoase decât ar fi fără contribuția mea. Asta-mi stă în puteri, pentru că văd în lucruri frumosul pe care dumneata îl ignori.

Celălalt îşi îndreptă umerii.

– Nu găsesc cuvinte pentru a-ți spune ce rău îmi pare de Lisa.

Privirea îi deveni sfidătoare.

– De dumneata nu-mi pare rău. Pentru că mai am să-ți zic ceva. Lisa a rămas cu dumneata fiindcă te-a iubit, chiar şi în zilele dumitale rele te-a iubit mai mult decât pe mine în zilele mele bune. Nu mă întreba de ce. Dar cu mine s-a simțit fericită. De astă dată am să-ți spun de ce. Pentru că sunt lăudăros, palavragiu, ratat. Pentru că nu simt monstrul eficient, cumsecade şi morocănos care eşti dumneata. Pentru că eu înfrumusețez lumea. Dumneata nu vezi decât ce este evident şi nu ce se ascunde sub această evidență.

Se ridică în picioare.

– Trebuia să-mi dau seama. Scrisorile sunau tot atât de morocănos, pe cât de morocănoase sună vorbele dumitale. Eu, citindu-le, le-am înfrumusețat.

Râse.

– Cu bine!

Plecă acasă. În spatele intrării găsi scrisorile pe care factorul le aruncase prin deschizătura îngustă a uşii, alături de avizele coletelor ce se stocaseră la poştă. Menajera nu mai fusese în locuință, după ce o rugase să-i expedieze corespondența sosită în timpul absenței lui. Lăsase locului gunoiul pe care el, înaintea plecării, îl strânsese în bucătărie, dar îl uitase în vestibul. Acum puțea în vestibul şi în casa scării. Plantele care-i fuseseră dragi Lisei, îngrijite de el în memoria soției, nu mai erau decât o împletitură de ramuri cenuşii, uscate,- sfrijite, abandonate în pământul crăpat.

Se apucă numaidecât de treabă. Scoase din casă gunoiul şi plantele, făcu lună bucătăria, dezgheță şi spălă frigiderul, trecu prin camera de zi şi prin dormitor cu aspiratorul, schimbă patul şi spălă rufe. Luă de la poştă micile colete care nu fuseseră încă returnate, se ocupă de aprovizionare şi examină grădina, ca să-şi dea seama unde va avea de lucru aici, în următoarele zile şi săptămâni.

Termină abia seara. Se făcuse târziu; când scosese ultimele rufe din maşină şi le atârnase la uscat, era miezul nopții. Se simți mulțumit. Încheiase un capitol neplăcut. Îşi pusese casa în ordine. A doua zi dimineața avea să înceapă să-şi trăiască din nou viața proprie.

Numai că a doua zi dimineața se trezi întocmai aşa cum se trezise înainte de a pleca în călătorie. Era soare, păsările ciripeau, prin fereastră intra în cameră o boare uşoară, aşternutul avea un miros proaspăt. Trăi o scurtă senzație de fericire, până când îi veniră în minte, iarăşi, scrisorile, aventura Lisei, gelozia şi necazul lui, silă de toate acestea. Nu, nimic nu era încheiat. Nu ajunsese nicăieri, nici în punctul cel mai de jos, de unde ar fi putut s-o ia de la capăt, nici în viața lui cea veche şi nici în alta nouă. Vechea viață fusese alături de Lisa, chiar şi după moartea ei, până şi atunci când aflase de aventura ei şi se lăsase cuprins de gelozie. În campania împotriva Celuilalt o pierduse pe Lisa, îi devenise străină, aşa cum străin îi rămăsese Celălalt - un termen în calculul lui cvasimatematic de iubire, gelozie, lămurire şi

răzbunare, de care acum se plictisise. Aici stătuse ea culcată alături de el şi continuase să trăiască în amintirea lui, atât de vie încât adeseori i se părea că n-are decât să-şi întindă braţul ca s-o atingă. Azi lângă el se afla doar un pat gol.

Se apucă să lucreze în grădină. Cosi, tunse iarba, săpă, plivi, cumpără şi răsădi plante noi, constată că plăcile băncii de sub mesteacăn trebuiau iarăşi aşezate, că gardul dinspre stradă trebuia din nou vopsit. Se ocupă două zile de grădină şi îşi spuse că ar mai putea persevera încă trei zile, sau patru, sau cinci. Dar de a doua zi ştia că, trebăluind cu sapa, greblă şi foarfecă, nu punea în ordine altceva decât un strat de flori, o tufă de trandafiri ori un arbust de cimişir - şi nicidecum propria viaţă.

Nu mai credea nici în căderea liberă şi nici că doar ajungând la pământ te poţi ridica, luând-o de la capăt. Ţinuse la această metaforă şi-şi închipuise căderea şi ridicarea lipsite de dureri şi greutăţi. Dar o cădere putea arăta cu totul altfel. Căzând, era posibil să se lovească dur de pământ şi să rămână locului cu oasele frânte şi ţeasta spartă.

După trei zile se opri din lucru. Era spre prânz; strânse vopseaua şi pensula şi atârnă o tăbliţă cu inscripţia „Vopsit proaspăt“ pe gardul recondiţionat doar pe jumătate. Se uită în Mersul trenurilor şi căută legăturile cu oraşul din sud. Trebuia să se grăbească. Recepţia era anunţată pentru ceasul şapte; Celălalt i-o repetase îndeajuns şi precizase ora şi în ultima scrisoare către Lisa, pe care o găsise printre celelalte corespondenţe.

Odată suit în tren, se întrebă dacă n-ar fi mai bine să coboare la prima staţie, făcând cale întoarsă, iar odată ajuns la destinaţie - dacă să nu meargă la hotel, să rămână în oraş două-trei zile şi să-i exploreze frumuseţile. Dar adresa indicată şoferului de taxi era aceea a *trattoriei* Vittorio Emanuele şi acolo coborî, intră şi se îndreptă spre încăperea dinspre curte. Uşile erau deschise, iar în curte se aflau invitaţii, stând în picioare în grupuri de câte doi sau trei, cu pahare şi farfurioare în mână, iar Celălalt trecea de la un

grup la altul. Purta un costum din mătase de culoare închisă, o cămaşă de nuanță închisă şi ea, cravată şi batistă asortate, cunoscuții pantofi de model budapestan, iar părul îi era des şi negru, expresia feței plină de viață, mişcările uşoare şi sigure - era vedeta serii. Împrumutase costumul? Îşi vopsise părul? Purta corset sau se pricepea atât de bine să-şi sugă burta? Pe când îşi punea aceste întrebări şi încerca să-şi sugă burta şi el, Celălalt îl zări şi veni spre el să-l întâmpine.

– Ce frumos că ați venit!

Celălalt îl ducea de la un grup la altul şi-l prezenta ca secretar de stat în retragere. Dacă eu sunt secretar de stat în retragere, cine s-o fi ascunzând în spatele canonicului membru al capitolului sau sub identitatea imaginară a actorilor sau actrițelor? Cine erau de fapt colegii din branşa imobiliară, care zâmbeau stingheriți, cine gălăgioasele doamne de la Salonul de modă? A doua masă şahistă era autentică: un pensionar, fost şofer de camion, care-şi descria performanțele la şah cu gesturi largi ale brațelor, aceleaşi cu care-şi va fi condus cândva camionul prin curbele drumurilor. Autentic era şi fiul, un tehnician de televiziune de vreo treizeci de ani, care-l contemplă pe taică-său, ca şi pe invitații lui, cu un interes calm, oarecum uimit.

Celălalt se dovedi o gazdă desăvârşită. Oriunde se golea un pahar sau o farfurie, oriunde un invitat rămânea singur, fără interlocutor - nu-i scăpa nimic -, alerta chelnerul, îi antrena în conversație pe cei temporar însinguraţi şi-şi regrupa mereu musafirii, până când toți se găsiseră în aşa fel, încât le făcea plăcere să stea de vorbă unii cu ceilalți. După o jumătate de oră curtea răsuna de vălmăşagul vocilor.

Când se lăsă întunericul, Celălalt îşi pofti oaspeții înăuntru. Din numeroase mese mici fusese alcătuită o masă impunătoare. Celălalt îl conduse pe fiecare spre locul lui, îl plasă în capătul de sus al mesei pe secretarul de stat pensionar, chiar la dreapta sa, la stânga pe canonic, iar lângă aceştia, pe laturile longitudinale, două doamne de la

Salonul de modă. Când toți se aşezaseră, el rămase în picioare. Oaspeții, privindu-l, făcură liniște.

– V-am invitat aici ca să sărbătoresc alături de dumneavoastră vizită unei vechi prietene. Dar ea nu mai vine. A murit. Masă ce urma să fie una de reîntâlnire şi de bun venit s-a transformat într-o masă de rămas-bun.

Dar asta nu înseamnă că nu se cuvine să fim bucuroşi. Eu însumi sunt bucuros că ați venit, voi, prietenele şi prietenii mei, fiul meu - şi soțul Lisei. Îi puse mâna pe umăr: Astfel nu voi fi nevoit să-mi iau rămas-bun în singurătate. Nu sunt nevoit să-mi iau rămas-bun cu tristețe de la Lisa, care a fost o femeie plină de voioşie.

Fusese nevasta lui o femeie plină de voioşie? Simți din nou un val de gelozie. Nu voia ca ea să fi fost veselă alături de Celălalt şi nu alături de el, să fi fost mai voioasă în compania Celuilalt decât lângă el. Cu el - şi-o amintea pe Lisa strălucind de bucurie, răzând, arătând fericită, răzându-i, răzând pentru el, dornică să-l molipsească de fericirea ei datorată copiilor sau unei muzici frumoase sau grădinii lor. Dar erau amintirile unor clipe destul de rare. O femeie plină de voioşie?

Celălalt vorbi despre profesia de violonistă a Lisei, despre diversitatea repertoriului şi interpretărilor ei şi cuvintele lui îi înfrumusețară rangul, parând s-o strămute de la primul pupitru al viorii a doua pe podiumul de solistă. Dar curând povesti că o ascultase la Milano, cântând variațiunea întâi din adagio-ul *Cuartetului de coarde* opus 76 nr. 3 de Joseph Haydn. Ca şi cum ar auzi-o în prezent, povesti cum vioara ei dănțuieşte, în pas jucăuş şi totodată măsurat, în jurul calmului suiş şi coborâş al începutului melodiei.

Cum acompaniază ea, cu câte un hohot de plâns al viorii, melodia lin descendentă, înainte de a o îndemna, cu un mic tremolo, să se înalțe ca într-o aşteptare. Acum melodia îşi ia un nou avânt, porneşte iarăşi cu acel calm suiş şi coborâş, pentru a urca apoi, chemătoare, oprindu-se mândra pe im acord că pe o terasă, coborând, plină de voioşie, dar şi de

solemnitate, pe o scară largă spre o grădină frumoasă, înainte de a se înclina, mulțumind cu grație şi luându-şi rămas-bun. Iar vioara Lisei a dansat din nou în jurul suişului şi a coborâşului, a trecut apoi la câteva acorduri profunde şi ferme, pentru a întări chemarea, după care a izbutit, cu toată mişcarea agitată a variațiunii, să facă o lungă reverență mândrei opriri pe terasă, solemnei coborâri pe scară. Însă la repetarea motivului, vioară, numai ea, îşi ia elanul unui salt temerar înspre acordul terasei, până să ajungă şi melodia acolo, ca o răzvrătire.

Celălalt făcu o pauză. Oare o ascultase cântând această piesă muzicală în seara dinaintea primei lor întâlniri? În timpul turneelor mai lungi ale orchestrei dădea totdeauna un recital şi cvartetul, pe care concertmaistrul îl formase împreună cu Lisa, cu interpreta de la violă şi cu violoncelistul. O văzuse Celălalt atunci şi se îndrăgostise de ea? Se îndrăgostise pentru că ea, femeia fragilă, cântase cu atâta forță, claritate şi pasiune, încât îl cuprinsese dorința să aibă şi el parte de aceste însuşiri? Da, aşa cânta ea. Când de-abia se cunoscuseră, îşi dăduse seama şi el, viitorul ei soț, cum cântă. Mai târziu nu mai fusese atent. Mai târziu, Lisa era pur şi simplu soția lui, care cânta la primul pupitru al viorii a doua şi era deseori absentă seara, tocmai când el ar fi avut nevoie de ea acasă - şi nici măcar nu câştiga cine ştie cât.

Vorbind despre ea, Celălalt n-o transformase totuşi pe Lisa în solistă. Nu făcuse decât să vadă ce violonistă minunată era. Solistă, vioara întâi sau a doua, având mai mult sau mai puțin succes, fiind mai mult sau mai puțin celebră - pentru el nu era deloc important. Nu înfrumusețea, ci găsea frumosul, descoperea frumusețea acolo unde alții îi stăteau în cale sau o ignorau; şi împrumuta atributele folosite de alții când îşi exprimau admirația, pentru a da glas admirației sale proprii. Atâta vreme cât ceilalți nu-şi puteau imagina o violonistă minunată decât sub chipul unei violoniste celebre, el era nevoit să vorbească despre cea minunată ca despre una celebră. Pesemne că într-un fel asemănător simțea în el

însuşi aptitudinile pentru a fi fost *troubleshooter* - acel detector de nereguli -, jucător de polo ori stăpânul unui Doberman multipremiat. Poate chiar avea aceste aptitudini. Pentru că frumusețea pe care o elogia nu se baza numai pe un adevăr de ordin superior, ci şi pe unul concret; nu-i atribuise Lisei recitaluri de solistă, chiar dacă laudă şi omagiul lui aşa or fi sunat pentru invitați şi nimeni nu fusese de altă părere; el vorbise despre o anume bucată muzicală, unde în mod excepțional viorii a doua îi revenea o partitură esențială, definitorie, strălucitoare.

Şi veselia Lisei ținea de adevăr. Nu fusese veselă cu alții şi cu el nu, nu fusese mai veselă cu alții decât cu el. Lisa ştiuse în multiple feluri să dăruiască bucuroasă şi să primească bucuroasă, să-i înveselească, să-i bucure şi pe alții. Voioşia pe care i-o dăruise lui nu era mai puțină, ci exact aceea căreia inima lui greoaie şi morocănoasă putuse să i se deschidă. Nu-l privase de nimic. Îi dăruise tot ce fusese capabil să primească. Celălalt îşi încheiase cuvântul şi-şi ridică paharul. Fiul se ridică în picioare, se ridicară în picioare toți, şi aşa, în picioare, închinară pentru Lisa. Mai târziu, fiul rosti un scurt toast în onoarea tatălui său. Vorbi şi canonicul; se referi la Sfânta Elisabeta a Ungariei şi la Sfânta Elisabeta a Portugaliei, care izbutise să-şi împace soțul cu fiul. Băuse prea repede şi prea mult şi era uşor confuz. O actriță anunță că va ține un mic discurs despre relația dintre femei şi artă, dar după puține vorbe - întâi despre muzică şi apoi despre teatru - cuvânta despre ea însăşi. Şahistul celei de-a două mese se sculă în picioare, bătu zgomotos cu furculița în pahar şi solicită, cu limba uşor împleticită, atenția mesenilor. Nu era - zise - omul cuvintelor mari, dar când deschiderea damă-pion, la care lucra de mulți ani, avea să fie gata elaborată, o va numi „deschiderea Lisei“.

Sărbătorirea continuă până noaptea târziu. După ce-şi luase rămas-bun de la toată lumea, merse pe jos pe străzile pustii spre gară. Acolo aşteptă pe peron până la sosirea primului tren spre casă. Când trenul lăsă în urmă oraşul, se

iveau zorile. Îşi imaginã dimineaţa zilei urmãtoare, acasã. Se va trezi, va vedea soarele, va auzi pãsãrile, va simţi vântul şi toate i se vor reaşeza în minte - şi totul avea sã fie în ordine.

Mazãre dulce

Când Thomas se lãmuri cã revoluţia nu mai vine, îşi aduse aminte cã înainte de anul 1968 studiase arhitectura; îşi reluã şi-şi încheie studiile. Se specializã în valorificarea acoperişurilor; gãsea acoperişuri utilizabile, descoperea solicitanţi şi se ocupa de planificarea, aprobarea şi supravegherea construcţiilor. Locuinţele la mansardã erau la modã şi Thomas ştia meserie. Dupã câţiva ani nu mai pridídea sã facã faţã cererilor, numãrul mansardelor şi al solicitanţilor crescuse prea mult. Dar se plictisea. Acoperişuri, mansarde - atât doar sã-i fie dat?

Într-o zi dãdu peste anunţul unui concurs pentru construirea unui pod peste rãul Spree. Din copilãrie îl impresionase cât de impunãtor îşi adâncea bãtrânul pod din Rastatt pilonii groşi în albia rãului Murg, cu cât mândrie ocrotea podul de fier din Köln trecerea trenului - arc succedându-se dupã arc - peste Rin, cu cât uşurinţã se avânta podul Golden Gate peste oceanul unde vapoarele mari pãreau atât de mãrunte. Cartea despre poduri, primitã în dar cu prilejul confirmãrii sale religioase şi pe care o tot citise şi recitise, era aşezatã printre volumele din biroul sãu. Elabora proiectul unui pod cu aspect fragil, pe care pietonii sã nu pãşeascã fãrã sfialã, iar cei aflaţi la volan sã-şi conducã mai încet şi mai prudent maşinile. El nu socotea de la sine înţeles sã treci de pe un mal pe celãlalt ca şi cum ar fi o nimica toatã şi nici cei ce aveau sã foloseascã podul nu se cuvenea sã privească trecerea ca de la sine înţeleasã.

Spre surpriza lui şi a tuturor, câştiga premiul al doilea. În plus, primi solicitarea de a participa la alt concurs pentru

proiectarea unui pod peste răul Weser. Să nu renunțe la afacerea cu mansardele să lucreze la proiectul podului peste Weser, să ia parte la noi concursuri - era prea mult. Şi-o asocie ca parteneră pe Jutta, care-şi făcuse practica studențească în biroul lui de arhitectură şi tocmai îşi luase diploma. Ea se ocupa de mansarde, el construia poduri. Când îl anunță că aşteaptă un copil, o luă pe Jutta de nevastă. Se mutară în cea mai frumoasă locuință la mansardă din câte construise vreodată firma lor; solicitantul se îmbolnăvise şi renunțase. De pe terasă privirea putea hoinări peste răul Spree spre Tiergarten, şi de la parc spre Reichstag şi spre Poarta Brandenburg. Din grădina de pe terasă vedeau soarele coborând spre apus.

De la un timp nici podurile nu-i mai aduceau satisfacții. Succesul, tranzacțiile, firma, familia - toate se aflau în linie ascendentă, însă lui îi lipsea ceva. Întâi nu descoperi ce anume; credea că-şi doreşte o şi mai intensă solicitare în profesie; munci şi mai mult. Dar se simțea şi mai nemulțumit. Abia când - în vacanța de vară din Italia - în loc să proiecteze poduri, ca în alte concedii, se apucă să picteze podurile care-i ieşeau în cale şi-i plăceau, îşi dădu seama că-i lipsise pictura. Pictase cât fusese elev şi apoi student, dar la un moment dat îşi imaginase că bucuria de pictor i se va împlini în proiectele de arhitectură.

O vreme şi simțise o anume împlinire. Dar mai târziu pesemne că regretase pictura, fără să ştie.

Dintr-o dată lumea era din nou pe gustul lui. Arhitectura nemaifiind totul pentru el, putea fi tratată mai în joacă. Afirmându-se ca arhitect de succes, nu mai socotea că şi pictura trebuie să-i aducă neapărat succesul. Nu-i păsa de mode sau curente, ci picta ceea ce-i era drag să prindă într-un tablou: poduri, râuri, femei şi privelişti văzute prin fereastră.

Pe galerista care avea să-i lanseze tablourile o cunoscu din întâmplare. Aveau locuri alăturate în avionul ce zbura de la Leipzig la Hamburg, ea întorcându-se acasă de la una din

filialele ai, el deplasându-se de la un şantier la altul. Îi povesti despre picturile lui, după câteva săptămâni îi aduse o selecţie, mai pictă ceva, urmând sugestiile ei, şi într-o bună zi îşi descoperi tablourile grupate într-o expoziţie. Ea îl chemase la Hamburg, pretextând că vrea să-i ceară nişte sfaturi pentru renovarea galeriei. Dar la sosire îşi găsi tablourile în toate încăperile, în aşteptarea vernisajului pregătit. El venise la patru, la cinci apărură primii invitaţi, la opt se vânduseră primele tablouri. La nouă Veronika şi Thomas erau atât de îmbătaţi de succes, de şampanie şi unul de celălalt, încât plecară înainte de încheierea vernisajului la ea acasă. A doua zi dimineaţa îi era limpede că o întâlnise pe femeia vieţii lui.

Pe când se întorcea cu trenul de Berlin, nedormit şi fericit, se gândi la explicaţia cu Jutta. N-avea să fie uşor. Erau căsătoriţi de doisprezece ani, împărţiseră zile bune şi zile rele, grija celor trei copii, sarcina ei grea înainte de a naşte fetiţa, bătăliile pentru reuşita profesională şi depăşiseră o aventură a ei şi două ale lui. I se părea că li se împreunaseră existenţele, dobândind rădăcini comune, ea fiind o parte a lui, el o parte a ei. Fuseseră întotdeauna sinceri unul cu celălalt, conştienţi şi de faptul că lumea e în schimbare, împrejurările existenţei se modifică şi o dată cu ele şi oamenii. Nu se gândea că-i va fi uşor nici să-şi confrunte copiii cu despărţirea şi divorţul şi apoi cu femeia ce intrase în viaţa lui. Dar Jutta avea să fie loială, iar Veronika avea să găsească negreşit atitudinea adecvată şi tonul potrivit în relaţia cu copiii. Era pur şi simplu minunată.

La Berlin totul era cu susul în jos. Mansardă din Ansbacher Strasse, unde firma lor era în curs să amenajeze o locuinţă, fusese lovită de un incendiu, în timpul nopţii precedente. Fetiţa lor se îmbolnăvise. Iar femeia care se ocupa de menaj şi de copii era plecată pentru două săptămâni în Polonia, la familia ei. Când Thomas şi Jutta apucaseră să se aşeze, la zece seara, la masa din bucătărie, ca să mănânce pizza, erau absolut epuizaţi.

– Aş vrea să-ţi spun ceva. O opri, când terminase de mâncat şi se îndrepta spre dormitor.

– Da?

– Am cunoscut o femeie. Vreau să spun că m-am îndrăgostit de o femeie.

Ea îl privi. Fața ei avea o expresie de nepătruns. Sau nu era decât obosită? După o clipă surâse şi îi dădu un scurt sărut.

– Ei da, iubitule. Au trecut de-acum patru ani de la ultima dată. Calculă: Opt ani de la penultima oară.

Stătu o clipă locului, cu ochii ațintiți în jos. El nu-şi dădea seama dacă mai dorea să spună ceva sau aştepta ca el să mai aibă ceva de zis. Dar ea nu spuse decât:

– Vrei, te rog, să închizi fereastră la Regulă?

El dădu din cap. Fetița tot mai avea febră. După ce îi îndreptase plapumă şi o privise câtva timp dormind, o găsi pe Jutta culcată. I se păru dintr-o dată o copilărie să doarmă pe canapeaua din camera de zi, cum avusese de gând. Se dezbrăcă şi se întinse pe partea lui de pat. Jutta se ghemui lângă el, pe jumătate adormită.

– E brunetă, ca mine?

– Da.

– Să-mi povesteşti mâine despre ea.

Veronika nu-l zorea. Înțelegea că nu sosise momentul potrivit pentru explicația cu Jutta, pentru despărțirea de ea, câtă vreme Regula era bolnavă. Câtă vreme menajera, care era şi bona copiilor, se afla în Polonia. Câtă vreme Jutta era peste măsură de solicitată, ocupându-se de urmările incendiului, ca şi de instruirea a doi colaboratori nou angajați. Câtă vreme el însuşi se concentra asupra proiectului pentru podul peste răul Hudson. În fond, şi Veronika era prinsă până peste cap cu treburile galeriei de la Hamburg şi ale celor două filiale de la Leipzig şi Bruxelles şi oricum nu părea tipul de femeie care să aibă nevoie permanentă de prezența unui bărbat în preajma ei. Să nu-i fie de ajuns că Thomas îşi menținea căsnicia cu Jutta - un înveliş fără conținut real - doar datorită obligațiilor comune

față de firmă şi copii, dar îşi trăia adevărata viață alături de ea? Că-şi petrecea cu ea fiecare clipă liberă?

Concediile şi le împărți. După o săptămână la schi cu Jutta şi copiii, luă pentru o altă săptămână avionul de la München spre Florida, unde Veronika mai avea o locuință. Vara făcu o excursie de zece zile, cu bicicletele, împreună cu ambii lui băieți, înainte de a dedica două săptămâni Veronikăi, în compania căreia străbătu ținutul Peloponezului. De Crăciun rămase acasă în seara de ajun şi în prima zi, iar pentru perioada sfârşitului de an, până la revelion, plecă la Hamburg. Veronika îi amenajase în locuința ei spațioasă un atelier, unde el îşi vedea de pictură. Şi familia lui acceptă că el se retrage pentru a picta, nespunând nimănui unde se duce.

Şi dintr-o dată, primăvara, vara, toamna şi iama succedându-se, se trezi că trecuse un an. La 15 ianuarie se aniversa vernisajul şi Veronika inaugura a doua lui expoziție de pictură. Din nou se întorcea în dimineața următoare cu trenul la Berlin, nu chiar atât de nedormit ca anul trecut şi nici chiar atât de fericit. Destul de fericit, totuşi. Deşi nu i se părea corectă viața lui dublă. Nu se cuvenea să trăieşti aşa. Nu se cădea să te porți astfel cu femeile. Nu era drept să fii tatăl copiilor tăi doar pe jumătate, mereu pe picior de plecare. Dar dacă Veronika ar aduce şi ea pe lume un copil? Nu-i spusese nimic, dar el observase că nu se mai proteja.

Luă hotărârea fermă să discute cu Jutta. Dar acasă găsi ambianța dintotdeauna şi nici un motiv să pună pe tapet atunci, chiar atunci, problema despărțirii şi a divorțului. Când se aşezară seara în jurul mesei rotunde, pentru cină, nu se mai îndoia că nu dorea să-şi piardă familia. Cei doi băieți, un pic cam neastâmpărați, dar drăguți, sinceri, inimoşi, fata, îngerul lui blond, Jutta, plină de căldură, generoasă, eficientă şi încă atât de atrăgătoare - îi iubea pe toți. Cum să renunțe la ei?

În al doilea an al legăturii lor, Veronika născu o fetiță. El asistă la naştere, o vizită la maternitate de câte ori era permis

şi în restul timpului o aştepta în locuința ei, pictând, până când veni momentul să le aducă acasă, pe ea şi pe Klara. Îşi luase rămas-bun de la Berlin pentru două săptămâni, iar la încheierea răgazului apartamentul din Hamburg devenise casa lui. A doua lui casă - nu înceta să fie acasă şi în locuința lui berlineză. Doar că nu mai putea fi vorba despre viața de acasă aici - şi despre viața cu cealaltă femeie, dincolo.

Totul deveni mai anevoios. Veronika îl solicită.

Aborda față de el un ton iritat, crispat-răbdător, care-l scotea din minți, îl trata ca pe un figurant în desfăşurarea evenimentelor, nu incapabil de afecțiune, dar nu tocmai om de nădejde, în ultimă instanță un egoist. Atitudinea ei îl jignea. „Habar n-am cum să mă mai descurc“ - țipă la el într-o zi - „nu văd cum să-ți mai şi demonstrez că o duci mai uşor şi mai frumos cu mine şi nu cu nevastă-ta.“ După care începu să plângă. „Sunt greu de suportat acum, ştiu. N-aş fi aşa, dacă am fi în sfârşit împreună cu adevărat. N-am insistat niciodată, iată că acum insist. În numele meu şi al fiicei noastre. În primii ei ani fetița are nevoie de tine, mai mult ca oricând. Copiii tăi de la Berlin au depăşit de mult primii lor ani.“

Acasă, la Berlin, trecu la presiuni şi Jutta. Nu încetaseră să facă dragoste, iar în lunile dinainte şi de după naşterea Klarei, Thomas se purta din nou cu atenția şi pasiunea cunoscute ei din vremurile de altădată. Când stăteau întinşi unul lângă altul, obosiți şi mulțumiți, Jutta îşi prezenta proiectul numit New York. N-ar vrea el să preia personal executarea lucrărilor la podul peste răul Hudson? O dată în viață, să conducă el însuşi şantierul de construcție a unui pod? Ce-ar fi să plece împreună, pentru cei doi sau trei ani, cât ar dura construirea podului, la New York? Copiii să meargă la şcoală acolo? Să se instaleze într-una din frumoasele locuințe de lângă parc, pe care le văzuse în timpul unei recente călătorii? Jutta nu-şi expunea propunerile pe un ton revendicativ. Dar se săturase de starea de lucruri existentă şi dorea să-i pună capăt. El pricepu şi se încordă.

Toamna simți că nu mai face față. Cu un vechi amic din şcoală şi studenție porni într-o excursie de câteva zile prin munții Vosgi. Frunzişul era multicolor, soarele cald încă, iar din pământ, după ce plouase săptămâni în şir, venea spre ei un miros intens, reavăn. Drumul, urmând traseul vechii granițe germano-franceze, şerpuia printre înălțimile muntoase. Seara poposeau în vreo ospătărie cu aer rural sau coborau într-un sat din vale. În a doua seară întâlniră într-o pensiune două tinere din Germania, una - studentă la Istoria artelor, cealaltă - la Stomatologie. În seara a treia se reîntâlniră, fără vreo înțelegere prealabilă. Alcătuiră un grup vesel, exuberant, lipsit de griji, şi lui Thomas i se păru firesc să se găsească la urmă în camera fetelor, alături de stomatologă, o dată ce prietenul lui o invitase în camera lor, a bărbaților, pe viitoarea specialistă în istoria artelor. Blonda Helga nu avea nimic din zveltă, rasat-vibratila eleganță şi agilitate comune Juttei şi Veronikăi, ci era de o constituție trupească robustă, deplin încrezătoare în bucuria ce şi-o ofereau unul altuia, atât de feminină şi de generoasă încât toate eforturile şi grijile lui, ca şi deciziile ce se impuneau, îşi pierdură dintr-o dată importanța.

În ziua următoare îşi continuară excursia în patru; peste încă o zi, când fetele se pregăteau să se întoarcă la Kassel, ieşi la iveală că aveau să se transfere pentru semestrul de iarnă la Berlin. Helga îi dădu viitoarea ei adresă. „Ai să mă cauți?“ Thomas dădu afirmativ din cap. O sună în noiembrie: atunci când se simțea întru totul depăşit şi epuizat, incapabil să mai înfrunte proiectele Juttei şi reproşurile Veronikăi, să mai suporte mirosul dulceag de sugar în casa de la Hamburg şi zarva băieților lui preadolescenți în cea de la Berlin, având prea multă treabă la birou şi prea puțin timp pentru atelier, nemaifiind în largul lui niciunde.

Ajuns la Helga, dădu două telefoane şi anunță de două ori că trebuie să se repeadă urgent la Leipzig; observându-l, ea îl întrebă răzând: „Ai două neveste?“

Fără Helga n-ar fi ştiut cum să treacă iarna. Nu-l obosea cu întrebări, de obicei nu vorbea mult, se bucura de el în pat, cum se bucura de plimbările lor cu maşina, de mesele împreună, de cadourile lui. Fericit în relația cu ea, o răsfăța. Când nu se mai descurca nicicum, la ea apela, până la pregătirea examenului ei de licență. Avea nevoie de un pacient, i se adresă lui, iar el nu-şi îngădui s-o refuze. Se aştepta la injecții extrem de dureroase, manevrări cum nu se poate mai chinuitoare cu bormaşina, plombe puse prost şi coroane strâmbe - şi era gata să ia asupră-şi aceste încercări, de dragul ei.

În realitate, se trezi implicat în cu totul altceva. Nici o procedură greşită, nimic dureros sau chinuitor, dimpotrivă, fiecare pas prevăzut de Helga era supervizat întâi de medicul-stagiar, iar dacă acesta avea vreun dubiu sau socotea o etapă a tratamentului mai importantă ori mai dificilă, de medicul-şef. Nu interveni nici un rateu. Aşteptarea medicului-stagiar sau a medicului-şef nu era nici ea neplăcută. Helga şi colega ei de studii - se asistau reciproc - conversau şi glumeau cu el, iar când Helga se apleca spre el, îi simțea sănii atingându-i obrazul. Numai că experimentul dura o veşnicie. Petrecea ore şl ore, jumătăți de zi interminabile la policlinica dentară. Convocat la nouă, se vedea nevoit să-şi anuleze toate întâlnirile plănuite pentru dimineața aceea; chemat la două, nu scăpa nici la cinci după-amiaza, ratând rezolvarea unor tratative, vizitarea unor şantiere, drumul la o instituție publică. Trebui să-şi reprogrameze prea multe întâlniri pentru ceasurile de seară, să-şi amâne prea multe lucrări pentru sfârşitul săptămânii, aşa că meşteşugita alternare a orelor şi zilelor berlineze cu cele de la Hamburg îşi pierdu echilibrul.

Când îşi dădu seama în ce se băgase - sau în ce-l băgase Helga - îşi propuse să evadeze, cu rădăcini pe jumătate tratate, cu plombe şi coroane neterminate, la dentistul lui dintotdeauna; avea să rezolve totul în două ore. Anunțată, Helga reacționă cu o izbucnire de furie rece. Să nu se mai

arate vreodată în fața ochilor ei, dacă dă bir cu fugiții acum. Nu-i e clar deocamdată cum o să se răzbune pentru daunele pe care un asemenea abandon le-ar pricinui examenului ei, dar o să-i vină în cap ceva, de o s-o țină el minte cât o trăi. Nu dorea să-i pericliteze examenul, pur şi simplu nu ştiuse ce ar însemna retragerea lui, aşa că acceptă pe loc să se lase tratat de ea în continuare. N-ar fi fost necesar să-l ia atât de tare. Dar incidentul îl învăță că feminitatea generoasă a Helgăi ascundea o fire dură şi neşovăielnică.

După ce-şi trecu strălucit examenul, Helga îi împărtăşi planul ei de viitor: o clinică stomatologică particulară. Avea să-şi înceapă pregătirile în timpul stagiaturii. N-ar dori să-i fie alături? În calitate de arhitect, proiectant şi constructor? În chip de asociat discret, consilier financiar şi beneficiar al succesului comun?

– Cine are nevoie de o clinică stomatologică particulară?

– Cine are nevoie de locuințele tale? De podurile tale? Ori de tablourile tale?

Îl privea sfidătoare, ca şi cum l-ar întreba implicit: Cine are nevoie de tine?

Pentru o clipă descumpănit, se pomeni apoi izbucnind în râs. Ce luptătoare, Helga! Va trebui să fie atent la formulările din contractele de arhitectură şi asociere, ca să nu iasă în pagubă.

Socotind că întrebarea lui nu exprima un refuz de principiu, ea îl lămuri, cu răbdare, în privința avantajelor unei clinici stomatologice față de un cabinet dentar.

– Uite cum trebuie gândit: medicul tău generalist te-a trimis destul de des la o clinică, pe când doctorul tău dentist nu te-a îndrumat nici-odată la o clinică stomatologică. Dar înaintezi în vârstă, asta-i situația, şi chiar dacă dentistul tău ți-ar rezolva, cum-necum, problemele - având la dispoziție un specialist în întreținerea danturii, un altul în protezare şi încă unul în paradentoză, ți-ar fi mult mai bine.

Aşa deci; întâi: cine are nevoie de tine, apoi: înaintezi în vârstă; Thomas se gândi că, o dată ce ei îi aparține

aranjamentul - cine ce dă şi cine ce ia -, Helga i-ar datora o purtare ceva mai afectuoasă.

Ea îl simți. Îi spuse ce noroc a avut că l-a întâlnit. Cât îl admiră, ca arhitect şi ca prieten. Cât de bărbat este. Cât de femeie se simte în brațele lui.

După care nu mai trebui să spună nimic.

Vara era încărcată de energii. Oraşul lansa energic macarale spre cer, săpa găuri în pământ şi făcea să răsară case. Energia meteorologică se descărca în furtuni fără număr. Zilele erau caniculare, spre prânz apăreau norii, după-amiaza târziu cerul se întuneca, se pornea vântul şi cădeau, în scânteiere de fulgere şi bubuit de tunete, primele picături grele. Turna douăzeci de minute, jumătate sau trei sferturi de oră. Apoi, oraşul mirosea a praf şi a ploaie şi se lăsa liniştea, până când oamenii, goniți de furtună în casele lor, ieşeau din nou pe străzi, în pragul serii. Se mai lumina o dată, erau ultimele raze ale soarelui, un amurg luminos între întunecarea adusă de furtună şi întunericul nopții.

Şi Thomas se simțea energic, suplu, uşor. Îi reuşeau toate, proiectul podului peste răul Hudson, o suită de tablouri, detalierea planului pentru clinica stomatologică particulară, lucrările curente de la birou. Discuta cu Jutta despre perspectiva plecării la New York pentru doi sau, trei ani, cu Veronika despre traiul lor comun după ce va divorța de Jutta, iar cu Helga despre ce numea ea modelarea şi degustarea succesului lor viitor. Trăia încântarea jonglerului care adaugă tot mai multe inele jocului său şi căruia performanța îi reuşeşte cu încă un inel şi încă unul.

Dar cum stă jonglerul cu frica? Sporeşte ea, cu fiecare inel adăugat? Ştie el că jocul nu poate continua la nesfârşit, că odată şi odată se va încurca, se va încalci, va eşua? Sau nu ştie? Poate că nu-i pasă? În uşurătatea acelei veri, Thomas se vedea încheindu-şi cu uşurință şi jocul. Dând la o parte, cu grijă, un inel după altul. Spunându-i Helgăi, pe un ton amabil, că s-a terminat, îi va rămâne cu drag un prieten bun şi cu plăcere o va ajuta, în chip de prieten, dar nici

constructor, nici asociat discret n-o să-i mai fie. Să discute calm cu Veronika: ce-ar fi să nu mai rămână împreună? Pensie alimentară, cât de des vă putea s-o vadă pe Klara, reprezentarea atelierului său - ea ştia să negocieze, era femeie de afaceri, la fel de interesată de vânzarea profitabilă a picturilor lui cum era el de păstrarea legăturii cu fiică-sa. Să-i explice Juttei că cincisprezece ani sunt de ajuns, ei doi pot rămâne aliați în ceea ce priveşte copiii, parteneri şi la birou, dar în rest ar fi chibzuit să-şi redea unul altuia libertatea. Ce putea fi oare greu în a scoate din joc toate inelele? Sau măcar pe unul ori pe altul?

În august împlinea patruzeci şi nouă de ani. Fiecare dintre cele trei femei dorea să-l sărbătorească. Să se sustragă planurilor a două femei, pentru că intenționa să se vadă cu a treia îi devenise o obişnuință. Nu i-a fost prea greu să se sustragă tuturor celor trei.

Îşi petrecu ziua aniversară de unul singur şi se simți ca un elev care chiuleşte de la şcoală. Ştia un lac aflat dincolo de porțile oraşului, înotă, se întinse la soare, bău vin roşu, ațipi, mai făcu o rundă de înot. Când se înseră, găsi un restaurante la celălalt capăt al lacului. Mânca, bău iar vin roşu şi contemplă seara. Era împăcat cu sine şi cu lumea.

Să fi fost vinul roşu? Ori frumusețea zilei şi a serii? Succesul lui în profesie, norocul la femei? Mai avea în față un an până să împlinească cincizeci şi să vină vremea unui bilanț. Dar bazele de calcul din cartea vieții sale nu aveau să se schimbe în acest răstimp. Cu aproape treizeci de ani în urmă fusese dornic să se implice în treburile lumii, făcând-o mai bună şi mai dreaptă: fiindcă se găsea pe pământ pâine destulă, se găseau trandafiri şi mirt, frumusețe, bucurie şi boabe de mazăre dulce pentru toți. Imaginea cu mazărea dulce din poemul lui Heine îl fermecase cu deosebire pe atunci, îl cucerise mai mult decât societatea comunistă descrisă de Marx, deşi nu avea nici o idee cum arăta, ce gust avea şi în ce relație se afla ea cu mazărea obişnuită. Dar nici despre cum arăta, ce gust ar avea şi în ce relație s-ar afla o

societate comunistă cu o societate normală nu avusese habar. Mazăre dulce? Da, mazăre dulce pentru toți, „păstaia când se crapă“![5]

Oare ar fi cazul să reintre în politică? Să se înscrie la ecologişti, unde erau prietenii lui din vremea tinereții? Ori la social-democrați, alături de prietenii lui recenți? Îl solicitau să se angajeze politic. Berlinul de Est şi cel de Vest, unificate administrativ, se cuvenea să se sudeze şi sub raport politic, şi ca ansamblu arhitectonic. Una nu se putea fără cealaltă şi în ambele probleme era nevoie de bărbați de calibrul lui. Bărbați - ar fi preferat să întâlnească şi în politică femei. O emancipată politiceşte, purtând ochelari cu ramă nichelată ai coc, dar căreia părul roşu să-i cadă bogat pe umeri, de îndată ce-şi desfăcea cocul, ai cărei ochi să-l privească uimiți şi seducători, de îndată co-şi scotea ochelarii.

Râse în sinea lui. Acum, da, era vinul roşu. Dar era numai vinul? Nu se ascundea în licoarea cea roşie o înțelepciune profundă care se revela numai aceluia *ce se* dovedea gata s-o primească? Înțelepciunea simbolizată de mazărea dulce? Trebuie să fii fericit tu însuți, ca să dăruieşti şi altora fericire. Trebuie să ai grijă să-ți meargă ție bine, ca să te bucuri de bunăstarea ta şi să poți contribui la bunăstarea altora. Chiar dacă nu-ți oferi fericire decât ție - cu orice pic de fericire ce se iveşte pe lume sporeşte fericirea pe pământ, aşa că e la fel de utilă micuța ta fericire proprie ca şi una străină. Să nu faci rău nimănui, atât se cere. El nu făcea rău nimănui.

Aşa medita Thomas, şezând pe terasă. Luminată de lună, noaptea era senină. Ah, ce bine ți-e când ai toate motivele pentru a fi mulțumit de tine şi de lume!

---

[5] în foarte cunoscutul poem Germania, un basm de iarnă, Heine visează să existe pâine, trandafiri şi „mazăre dulce" - simbol al îndestulării - pentru toţi: „Doar creşte pâine din belşug / s-o aibă oricine la masă / Şi trandafiri, şi frumuseţi - Şi mazărea cea mai aleasă. / Dă, boabe fine sunt pentru toţi, / Păstaia când se crapă" (s.n.) (Versiune românească: I. Cassian-Mătăsaru, în col. „Cele mai frumoase poezii", Ed. Tineretului, 1963.).

Toamna trebui să plece la New York. Tratativele cu consorțiul construcției de poduri se prelungiră vreme de câteva săptămâni şi stilul lor îi deveni insuportabil. Falsa familiaritate a adresării pe numele mic, ca şi a dialogurilor despre soție, copii şi excursii la sfârşit de săptămână, falsa cordialitate a saluturilor matinale - se săturase de ele. După cum se săturase să constate că rezultatele obținute în tratativele orale ale zilei precedente nu se regăseau decât pe jumătate, a doua zi, în proiectul scris al contractului ce i se prezentă; cealaltă jumătate trebuia renegociată. În plus, atunci când se încheia ziua newyorkeză de lucru şi dezbateri, începea ziua de lucru la Tokio şi toate tratativele trebuiau reluate şi puse la punct cu partenerul japonez, în convorbiri telefonice durând până spre dimineață.

Veni şi ziua când nu mai mergea nimic. Cu statul New Jersey se iviră probleme politice pe care nu le putea rezolva decât guvernatorul. Când deveni evident că nu le va rezolva chiar în ziua aceea, Thomas nu mai socoti că e cazul să rămână cu ceilalți, într-o aşteptare fără rost. Plecă.

Se lăsă dus de val prin oraş, hoinări prin parc, se opri o vreme într-un muzeu, trecu pe lângă casele în care Juttei i-ar fi plăcut să locuiască, străbătu un cartier unde nu auzi vorbindu-se decât spaniola şi descoperi în cele din urmă, față în față cu o biserică impunătoare, o cafenea pe gustul lui. Nu era unul dintre acele localuri la modă, unde erai servit cu promptitudine şi ți se aducea la fel de prompt nota de plată, încât te vedeai obligat să plăteşti şi să pleci. Clienții şedeau la mese, citeau, scriau său stăteau de vorbă, ca într-o cafenea vieneză. Ca şi cum n-ar exista nici o grabă. Mesele din stradă erau ocupate, aşa că se aşeză înăuntru.

În drum luase trei cărți poştale ilustrate. „Dragă Helga“, scrise pe prima, „oraşul e torid şi gălăgios şi nu pricep ce-i place lumii aici. M-am săturat de tratative. M-am săturat de americani şi de japonezi. M-am săturat de felul cum trăiesc. Mi-e dor de pictură şi, înainte de toate, mi-e dor de tine. Când mă întorc, pornim altfel, vrei?“ Mai scrise „Te iubesc“ şi

iscăli. Helga îi apăru în fața ochilor, frumoasă, tandră şi în acelaşi timp dură, calculată şi în acelaşi timp previzibilă, deseori lipsită de duioşie şi totuşi atât de des dornică de afecțiune şi gata de dragoste. Ah, şi nopțile cu ea! „Dragă Veronika“, scrise pe a doua carte poştală şi nu mai ştiu cum să continue. La ultima lui vizită se despărțiseră certați, Ea îi spusese cuvinte nedrepte, dar ştia că o făcuse din disperare. Apoi se postase în pragul uşii şi strigase în urma lui să se ducă dracului, încă o dată şi încă o dată, şi aşteptase ca el să se întoarcă, s-o ia în brațe şi să-i şoptească la ureche promisiunea că o să fie bine totul. „Când mă întorc, o pornim altfel, da? Mi-e dor de tine. Mi-e dor şi de pictură, dar de nimic nu-mi e atât de dor ca de tine. M-am săturat să mai trăiesc aşa cum trăiesc. M-am săturat de munca mea de-aici, de tratative, de americani şi de japonezi. Oraşul e torid şi gălăgios şi nu pricep ce-i place lumii la el. Te iubesc. Thomas.“ În fața celei de-a treia ilustrate zăbovi vreme mai îndelungată. Şi pe ea se vedea Podul Brooklyn în lumina apusului de soare. „Dragă Jutta! Îți mai aminteşti cum arăta oraşul primăvara? Acum e torid şi gălăgios şi nu pricep ce-i place lumii la el. M-am săturat peste poate de tratative şi de cei cu care le duc, de americani şi de japonezi. M-am săturat şi de felul cum trăiesc şi mi-e necaz că pictura nu ocupă mai mult loc în viața mea. Că tu nu ocupi mai mult loc în viața mea. Te iubesc şi îți simt lipsa. Când mă întorc, o pornim altfel, da?“ Ştia că Jutta va surâde citindu-i textul, mirată, fericită, un pic sceptică. Şi de surâsul ei se îndrăgostise cu douăzeci de ani în urmă; îl mai fermeca şi acum. Lipi timbrele pe vederi, îşi lăsă jacheta pe spetează scaunului şi ziarul pe masă, traversă şi-şi aruncă ilustratele în cutia poştală aflată pe trotuarul celălalt.

Reveni la masa lui şi se uită pe fereastră la forfota străzii. Fereastră era deschisă, ar fi putut să-i strige pe trecători şi să intre în vorbă cu ei. Doar câțiva metri îi despărțeau. Doar câțiva paşi şi devenea unul dintre ei, un trecător de pe stradă. După cum oricare din trecători, făcând doar câțiva paşi,

putea să intre în cafenea, să se aşeze asemenea lui la o masă, faţă în faţă sau chiar lângă el. Tocmai intrase unul de pe trotuar în cafenea, comandase la tejghea o prăjitură şi o cafea, îşi rostise numele, găsise o masă şi se instalase, scoţând din geantă o carte, creion şi hârtie; chelneriţa fi strigă pe nume, Tom, şi clientul îi făcu semn să se apropie cu tava pe care se afla comanda lui. Tom, deci. Ei doi aveau acelaşi nume.

Privi din nou afară. Pe trotuar era animaţie. Ce rost aveau toţi oamenii ăştia? Fireşte, vedea: ici o pereche strâns îmbrăţişată, privindu-se în ochi şi sărutându-se în mers; colo o familie, tată, mamă şi copil, sosind cu sacoşele pline de la târguieli; fireşte, îşi dădea seama că negrul în haine ponosite, care-i tot venea sub ochi, dinspre stânga, e un cerşetor; că o dată treceau în pas lent turişti, iar în clipa următoare elevi; că bărbatul în pantalon şi cămaşă maro livrează pachete la United Parcel Service. Dar de ce făceau ei oare ce făceau? De ce fata aceea nostimă, cu un aer plăcut, îl ţinea de talie pe individul cu mutră obraznică şi cu obrazul plin de coşuri? De ce părinţii aduseseră pe lume odrasla asta plângăcioasă şi pisăloagă, de ce o creşteau şi târguiau pentru ea? Ce căutau ei înşişi pe lume? În bărbatul cuplului îl intuiai lesne pe tipul care o făcea fără succes pe savantul, dându-şi importanţă, iar femeia părea suprasolicitată chiar şi de unicul copil. Ce aştepta cerşetorul, cum de-i trecea prin cap să aştepte ceva, de ce i-ar păsa cuiva de soarta lui? Cui i-ar lipsi turiştii, bine dispuşi fără motiv, dacă dintr-o dată i-ar înghiţi pământul? Cui i-ar lipsi elevii, dacă s-ar prăpădi instantaneu? Părinţilor? Nu ar fi totuna dacă i-ar regreta azi părinţii sau mai târziu copiii lor, iar şi mai târziu nepoatele şi nepoţii? Tragismul unei morţi timpurii? Că ţi se curmă viaţa printr-o moarte timpurie i se părea lui Thomas la fel de puţin tragic ca şi oprirea vieţii printr-o moarte târzie; nu era tragic deloc nici faptul că n-ai apucat să trăieşti dacă nu te-ai născut încă.

Omul care livra pachete pentru United Parcel Service se împiedică şi căzu pe trotuar cu coletul pe care tocmai îl

ducea. De ce înjura oare? Dacă moartea e rea, să fie bucuros că trăieşte, iar dacă moartea e frumoasă, în faţa veşniciei ei s-ar cuveni să-i fie indiferent prezentul, să-i fie indiferentă şi clipa căzăturii. Frumoasă era, iată, şi perechea pe care o vedea trecând acum, amândoi supli, plini de forţă şi voie bună, cu expresii inteligente şi pline de vitalitate. Nu, ea nu ţinea de talie o mutră insolentă cu coşuri pe obraz - el nu îndrăgea o prostuţă nostimă şi drăgăstoasă. Dar lucrurile nu se îmbunătăţeau doar din atât. Chiar dacă zădărnicia şi nimicnicia n-ar fi fost evidente, Thomas le descoperea şi acolo unde nu săreau în ochi. Le zărea pretutindeni.

Re întrebă dacă, posedând o armă, ar trage în trecători, aşa cum îşi lichidau băieţii lui adversarii din jocurile de la computer. I-ar aduce necazuri şi el n-avea chef de necazuri. Dar trecătorii pe care-i vedea prin fereastră nu-i păreau mai apropiaţi, mai adevăraţi, mai vii decât figurile de pe ecranul calculatorului. Erau oameni ca el, însă nu izbutea să-i simtă aproape.

Când îşi recapitula mai târziu trecutul, căderea lui începea din ziua şi din locul acela. De acum înainte era un ins în cădere - ca în tabloul lui Max Beckmann, pe care-l văzuse în locuinţa preşedintelui consorţiului de construcţii, unde se prăbuşea, dându-se peste cap, neajutorat, în ciuda forţei vădite a trupului musculos şi a braţelor şi picioarelor puternice, întinse ca pentru înot. Se prăbuşea şi el, printre case arzând, casele lui cuprinse de foc - cele pe care le construise şi cele în care vieţuia. Se prăbuşea printre păsări care-şi băteau joc de el, printre îngeri care l-ar fi putut salva, dar nu-l salvau, printre bărci care pluteau, sigure de ele, pe cer, aşa cum şi el ar fi putut pluti, sigur de sine, pe cer, dacă n-ar fi fost treaba cu casele.

Se întoarse şi-şi reluă viaţa. Viaţa berlineză cu familie, birou şi cu prietenii pentru care era soţul Juttei, tatăl a trei copii, arhitect şi pictor amator. De ei şi de familiile lor era de mult legat, împreună petrecuseră destule concedii, cu ştiinţa lor depăşise unele crize conjugale, lor le împărtăşise grijile

privind copiii. Se mişca printre ei ca peştele în apă, sigur de încrederea reciprocă ce domnea între ei, chiar dacă n-o punea la încercare, sigur şi pe tezaurul comun de amintiri, anecdote şi glume. Altfel stăteau lucrurile cu prietenii din Hamburg, mai puțini la număr decât cei din Berlin, cunoscuți nu datorită profesiei, ci prin intermediul Veronikai, de regulă necăsătoriți, unii din ei cu un copil. În ochii lor era pictorul cu care Veronika avea un contract şi un copil, plăcut în societate, dar menținându-şi şi o altă existență, din care sosea oarecum ca un intrus în lumea lor. Între el şi cea mai bună prietenă a Veronikăi, o doctoriță pediatră, se stabilise o relație cordială, apropiată, dar şi din această comunicare cealaltă existență a lui era eliminată. Iarăşi diferit se desfăşura a doua lui viață berlineză. Ca şi Helga, prietenii ei erau cu aproape douăzeci de ani mai tineri decât el, preocupați de încheierea studiilor şi de începerea unei cariere profesionale, fără o lume consolidată, minți deschise şi implicit receptive şi față de prietenul mai vârstnic al Helgăi, pe care-l socoteau un ins multilateral şi generos, un sfetnic binevoitor şi avizat în problema demarării unui centru de tratament şi a cumpărării unei locuințe. Se bucurau când Helga venea însoțită de el sau când era de față la primirile Helgăi. Dar contactele lui Thomas cu ei rămâneau lipsite de vreo implicare, cum poate lipsite de implicare erau şi contactele chiar dintre ei, în grupul lor.

În ciuda non-implicării şi a menținerii unui rest de distanță față de prietenii din Hamburg şi - dacă era sincer cu sine - chiar şi față de vechii prieteni berlinezi, coexistența cu ei toți devenea obositoare. Nu ştia de ce; vara o dusese mai uşor. Acum avea sentimentul că trebuie să se reinventeze mereu, pe Thomas al Helgăi, pe cel al Veronikăi şi pe cel al Juttei, pe Thomas arhitectul şi pe Thomas pictorul, pe Thomas tatăl a trei copii în pragul adolescenței şi pe celălalt tătic Thomas, care - cu o copilă de un an - putea fi aproape un Thomas bunic. câteodată îl cuprindea teama că nu se va reinventa îndeajuns de repede şi nici pe deplin, că la Hamburg va fi

încă Thomas-cel-din-Berlin, ori, la Helga, încă Thomas al Juttei. După ce, la ceasuri târzii, obosit şi băut, îi povestise unuia dintre prietenii Veronikăi cum îşi imaginează viaţa unei familii de nemţi, cu copii de vârsta şcolară, la New York, iar unui cuplu căsătorit, o pereche prietenă cu Jutta şi cu el de lungă vreme, îi vorbise pe larg despre necazurile unor femei - bunăoară a stăpânei unei galerii de tablouri - care-şi cresc singure copilul, deveni prudent cu alcoolul. Îşi făcu un obicei din a se concentra, atunci când trecea dintr-o viaţă în alta, ca înaintea unor tratative cu oameni de afaceri; îşi golea capul, nepăstrând în el decât ce-i era de folos imediat. Dar şi deprinderea asta nu întârzie să-l obosească.

Obositoare îi ajunseră şi visele. Imaginea jonglerului îl bântuia acum noaptea, se visă în chip de jongler, dar nu cu inele, ci cu farfurii, cum le îngrămădesc jonglerii chinezi pe o vergea, ori cu făclii aprinse sau cuţite. La început totul mergea bine, apoi el sporea într-atât numărul farfuriilor, al făcliilor sau al cuţitelor, încât nu le mai făcea faţă. Atunci când obiectele îl îngropau sub ele, se trezea scăldat în sudoare. Deseori nu mai dormea decât puţine ore.

Într-o dimineaţă, venind cu trenul de la Hamburg la Berlin, intră în vorbă cu pasagerul din faţa lui. Acela era reprezentantul unei întreprinderi care fabrica jaluzele şi-i povesti despre jaluzele pentru casă şi birou, din lemn sau din material plastic, absorbind căldura caniculară sau zgomotele, despre inventarea jaluzelei şi superioritatea ei în comparaţie cu perdeaua, apoi despre călătoriile sale şi despre familia lui. Era o expunere plăcută, amuzantă, lipsită de importanţă. Destulă vreme Thomas se mulţumi să asculte. Când fu întrebat despre propria lui persoană, despre profesie, familie, mod de viaţă, se trezi vorbind despre întreprinderea lui de la Zwickau, despre rechizitele de desen pe care le producea, despre problemele cu care se confrunta în urma înlocuirii lucrului la planşetă cu cel la computer, despre lupta familiei sale pentru menţinerea întreprinderii în anii cincizeci, ca şi după unificare. Se auzi descriindu-şi casa de pe malul răului,

povestind despre soția lui paralizată, țintuită într-un scaun cu rotile şi despre fiicele lui, patru la număr. Acum se întorcea de la Hamburg, unde achiziționase lemn de cedru şi santal pentru o nouă serie de creioane, destinate exigențelor unor clienți mai rafinați. Pentru a-şi procura lemnul necesar creioanelor, i se întâmpla să călătorească până în Brazilia sau Burma.

Îşi puse în gând să încheie relația cu Veronika. Sosea la Hamburg cu intenția să-i mărturisească seara, când fetița va fi culcată şi ei doi vor sta la masa din bucătărie, că vrea să se întoarcă la Jutta, dar e dispus, oricând va dori ea, să discute despre pensia alimentară, vizitele lui la fiică-sa, vânzarea tablourilor sale; apoi avea să plece în linişte. Dar când şedeau în bucătărie şi o vedea pe Veronika atât de fericită că ziua se încheiase cu bine şi că el era prezent, nu se îndura să vorbească. Cu atât mai puțin putea vorbi când ea era nefericită, ca să n-o mâhnească şi mai tare. Amâna convorbirea pentru dimineața următoare, dar dimineața îi aparținea fetiței.

Îşi spunea mereu - tot ce era de spus într-o astfel de situație. Că, în fond, nu mai trebuia să dureze o stare de fapt, devenită de nesuportat. Că, o dată ce nu dorea cu adevărat să rămână cu Veronika, se cuvenea să n-o țină nici pe ea legată, ci s-o lase liberă, ca să-şi poată trăi viața ei. Că un sfârşit de spaimă era mai bun decât o spaimă fără sfârşit. Dar poate că avea totuşi să rămână cu ea? Nu, se depărtase de ea sufleteşte şi trupeşte, nu simțea că o va mai regăsi vreodată, n-avea cum să mai rămână lângă ea. Nu exista nimic, absolut nimic ce-ar fi putut invoca drept scuză pentru neputința lui de a-i vorbi deschis. Îşi trăia neputința în chip fizic, ca şi cum nu l-ar asculta gura, limba şi gâtlejul, când voia să vorbească, asemenea brațului paralizat care nu ascultă comandă de a se mişca. Dar gura, limba şi gâtlejul nu-i erau paralizate. Îi era ruşine de câte ori se întorcea cu trenul la Berlin.

Apoi se hotărî să rezolve înaintea problemei dificile pe cea mai uşoară, să tragă învăţăminte din ce era mai uşor pentru ce avea să fie mai greu - aşadar, s-o încheie întâi cu Helga. Cu ea reuşi să discute. O lămuri că doreşte să se întoarcă la soţia şi familia lui. E drept că nu aveau să se mai realizeze ambiţioasele lor proiecte comune. Dar cu drag îi va rămâne prieten şi cu drag o va ajuta prieteneşte. Nu petrecuseră ei oare un timp frumos împreună? Nu se cădea să-şi ia frumos rămas-bun?

Helga îl ascultă cu atenţie. Când terminase, îl privi cu ochi mari. Ochii i se umeziră, i se umplură de lacrimi, lacrimile-i curgeau pe obraji şi-i picurau pe fustă. Se aruncă hohotind în braţele lui şi el o cuprinse, îi simţi trupul catifelat, încercă să-i vorbească şi s-o consoleze, dar ea îi făcu semn din cap să tacă şi-şi apăsă buzele pe ale lui.

A doua zi dimineaţă, la micul dejun, îi împărtăşi ideile ei de ultimă oră cu privire la clinica stomatologică. Se puteau pune în practică?

Cu Jutta nici nu mai încercă măcar să se înţeleagă. Şedea într-o seară în faţa ei şi-şi imagină ce avea să-i spună, cum avea să reacţioneze ea şi cum îşi va coborî el pânzele. Nici vorbă, şi în dialogul cu Jutta el avea să fie cel ce coboară pânzele, cedând repede, bucuros s-o poată împăca şi s-o ia în braţe. Jalnica zădărnicie a hotărârilor lui, ridicolul pendulărilor lui - îl apucă râsul şi nu se mai opri, rădea isteric până când Jutta, nemaiştiind ce să facă, îi trase două palme, care-l potoliră.

Era uimit de cât era în stare să lucreze în toată această tensiune. Revizui proiectul podului peste Hudson şi elaboră proiectul unui alt pod peste Drina. Pictă o nouă suită de tablouri; toate înfăţişau femei vâslind într-o luntre, în picioare sau aşezate, îmbrăcate sau nude, brunete, cu trupul zvelt şi rasat, blonde şi blajine, ori roşcate şi viguroase. Veronika expuse primele tablouri, înainte ca toată suita să fie terminată şi imediat se găsi un colecţionar interesat de suită întreagă.

Într-o zi veni peste el în chip salvator apendicita acută. Era în drum cu maşina de la Dresda la München, când începură durerile. Stomacul, gândi întâi, dar se lămuri curând că i se întâmpla altceva, mai grav şi mai rău. Chircit asupra volanului, pentru că aşa putea îndura mai uşor durerile, şi de-a binelea speriat, izbuti să ajungă într-un spital județean, dincolo de oraşul Hof. Fu operat imediat. A doua zi dimineața medicul îi povesti, în timpul vizitei, că judecând după simptome s-ar fi putut aştepta şi la un cancer al pancreasului şi că era bucuros că nu dăduse decât peste un apendice inflamat.

Thomas rămase internat o săptămână. Îşi imagină cum îl deschide chirurgul, cum îi descoperă cancerul inoperabil de pancreas sau pântecele plin de metastaze şi cum îl închide la loc. Ar mai avea de trăit câteva săptămâni sau câteva luni. N-ar mai fi răspunzător pentru nimic, n-ar mai datora nimic nimănui, ar fi tratat cu grijă şi atenție de toți, poate chiar admirat pentru atitudinea lui demnă. Şi-ar lua rămas-bun de la Helga, Veronika şi Jutta, fără ca ele să-i poată reproşa ceva şi fără ca el însuşi să aibă ceva să-şi reproşeze. Ar mai picta un tablou, cel din urmă şi cel mai expresiv. Ar petrece un timp cu copiii săi, atât de frumos şi fiindu-le atât de aproape, încât această amintire le-ar lumina viața multă vreme după moartea lui. Ar scrie un eseu despre construcția de poduri, testamentul lui teoretic în domeniul arhitecturii, câteva luni - de mai mult nu avea nevoie ca să încheie şi să cadă la pace cu toate frământările. Ar fi un noroc. Îl invidia pe unul care mai avea doar câteva luni de trăit ca pe un om norocos. Ca pe cineva pentru care se sfârşiseră cu adevărat toate grijile.

De ce n-ar fi chiar el acel om norocos? Chemase la telefon Berlinul şi Hamburgul, relatând că a fost operat de apendicită. Dar atitudinii pe care ar adopta-o dacă ar şti că moare peste câteva luni i s-ar potrivi exact acest procedeu: să pomenească inițial despre o operație de apendicită, ca să nu-i

sperie pe ceilalți, şi să mărturisească adevărul ceva mai târziu şi într-un mod cât mai cruțător.

Se întoarse la Berlin şi se purtă ca de obicei, doar un pic mai tăcut, mai preocupat, mai demn, câteodată absent - întocmai ca un ins însemnat de moartea pe care şi-o ştie aproape. Apoi mărturisi. Suportă şocul femeilor, insistența lor să consulte şi alți medici, compasiunea lor neputincioasă. Fiecare îl întreba ce are acum de gând, iar el răspunse că va trăi ca până acum, ce altceva putea să facă decât ce era esențial şi lăsând deoparte neesențialul. Va picta un tablou. Va scrie un eseu despre construcția de poduri. Va dedica mai mult timp copiilor. Şi chiar fixă o pânză nouă pe şevalet, îşi cumpără un stilou nou şi făcu proiecte cu copiii.

Nu că i-ar fi intrat în cap, în urma acestor înscenări, că are cancer cu adevărat. Dar când, petrecând un sfârşit de săptămână la Hamburg, Veronika îl apostrofă pentru că a rămas aşezat, după ce mâncaseră, în loc să se apuce de spălatul vaselor, reacționă cu indignare. Cum îşi permitea ea, înştiințată că are cancer, să-i ceară s-o mai ajute în gospodărie? În plus, incizia chiar îl mai durea; dacă i-ar fi deschis burta şi i-ar fi închis-o la loc, lăsându-i apendicele şi metastazele, n-ar fi putut să-l doară mai rău decât acum, cu apendicele scos. Se simțea slăbit, suprasolicitat, extenuat.

Nu, nu era corect cum se purta cu el Veronika, şi de fapt nici Jutta, nici Helga nu-l cruțau atât cât s-ar fi cuvenit. Jutta, care-l vedea acasă mai des decât în anii din urmă, îl ruga să-i ajute pe băieți la lecții, s-o ia pe fată de la ora de muzică, să repare oblonul, să atârne rufele la uscat. „Doar nu e prea mult pentru tine, sau...?“ Helga, ținând să-l aibă alături în cursele şi convorbirile ei în vederea găsirii unui imobil potrivit pentru viitoarea clinică stomatologică, se arătă ce-i drept dispusă să con-ducă ea maşina - dar, bănuia el, nu atât ca să-l protejeze, ci fiindcă-i plăcea să se afişeze la volanul BMW-ului său. Când încerca să se culce cu ea, dădea din cap, a refuz: „Crezi că-ți face bine? „

Îşi dădea şi el seama că devenise văicărit şi cusurgiu. Dar socotea nedrept ce i se întâmpla. Se spetise pentru trei femei, iar acum, când dăduse de necaz şi ar fi avut nevoie de ele, iată-le continuându-şi viața, pur şi simplu. O numise pe Jutta parteneră cu drepturi egale la firmă şi împărțise cu ea beneficiile succesului său, îi îngăduise Veronikăi să obțină un câştig mai bun din vânzarea tablourilor sale decât realizează de regulă galeriile de pe urma lucrărilor expuse, iar pe Helga o răsfățase cu daruri scumpe, cum şi-ar fi răsfățat prințişorul unui ducat amanta. Sigur că fiecare din ele ar fi dorit să-i dedice mai mult timp. Dar cât fusese împreună cu ele, le făcuse fericite. Oricum, toate femeile se plâng că bărbații nu le acordă destul timp, chiar şi cele ale căror bărbați n-au şi alte femei pe lângă ele. Ei bine, le oferise tot ce se putea, iar ele nu-l răsplăteau cum ar fi fost datoare. Îl împinseseră într-o situație din care n-avea cum ieşi decât refugiindu-se în cancer şi moarte. Cam ce ar mai fi capabil să întreprindă în câteva săptămâni sau luni? Sănătos, cum era? Situație fără ieşire - din cauza lor.

Într-o zi se duse la croitorul lui. Deasupra uşii micului atelier, spre care coborau câteva trepte din stradă, stătea scris „Modificăm haine“, dar grecul cu mustață pe oală, căruia-i aparținea prăvălioara, nu era meşter numai la modificări şi reparații, ci ştia să şi confecționeze cele mai frumoase cămăşi, costume şi paltoane. Thomas îl punea să-i croiască periodic cămăşi de noapte lungi până la glezne, cum nu se găseau de cumpărat nicăieri. Când se afla în atelier şi se pregătea să comande o nouă cămaşă de noapte, îşi dădu dintr-o dată seama - abia atunci - cât de absurdă era comanda. Doar urma să moară peste câteva luni!

Apoi zări un balot de stofă din lâna grea, de un albastru-închis, strălucitor.

– Stofa e bună pentru un palton sau o jachetă. Un client a vrut să-şi comande o pelerină, dar s-a răzgândit.

– Poate-mi croiți mie ceva din materialul ăsta?

– Ce ați dori?

– O rasă ca de călugăr, lungă până la glezne cum sunt cămăşile mele de noapte, prevăzută cu glugă şi cu buzunare adânci.

– Cu nasturi? Căptuşită? Cu găici pentru cordon sau pentru un şnur împletit?

Thomas chibzui. Aveau rasele de călugăr nasturi? Dar căptuşeală? Optă pentru căptuşeală şi găici şi renunță la nasturi. Avea să-şi tragă rasa peste cap. Alese apoi un şnur împletit verde-închis şi ceru culoarea verde-închis şi pentru căptuşeală şi cusături.

– Doriți şi... - grecul indică doar cu mâna crucea de pe piept -... brodată în aceeaşi culoare? Nu, Thomas nu dorea o cruce.

– Atunci ştiu ce am de făcut.

– De cât timp aveți nevoie?

– De o săptămână.

O săptămână.

– Vreau să fiu singur un timp, le comunică după câteva zile Juttei, Veronikăi şi Helgăi. Nu ştiu încă unde o să mă duc, dar ştiu că vreau să plec. Am pățit cam multe. Trebuie să-mi revin.

Crezuse că vor protesta, vor încerca să-l rețină sau să-l însoțească. Dar ele se mulțumiră să ia cunoştință de veste. Jutta nu-l rugă decât să-şi amâne călătoria cu două zile, ca să poată supraveghea meseriaşii care reparau acoperişul. Veronika spuse că, în cazul acesta, o să-şi poată găzdui pentru o săptămână prietena în atelierul lui. Helga îl întrebă dacă intenționează să plece cu maşina lui sau i-o poate lăsa.

Îşi cumpără o haină de ploaie lungă, uşoară, de culoare închisă. Aşeză într-o geantă de piele haina, o pereche de pantofi - unii solizi - de rezervă, un pulover, o cămaşă, rufărie de schimb, ciorapi negri şi o pereche de blugi, îşi luă săpun, prosop, aparatul de ras. Amâna plecarea cu două zile, îi lăsă Helgăi BMW-ul, la atelier strânse grămadă într-un colț tablourile pictate şi pânzele pregătite. Nu uită să strângă şi şevaletul cu pânza menită ultimei lui picturi, cu mesajul cel mai profund. Cu geanta şi cu o încăpătoare pungă de plastic

se încuie, la Gara Zoo, într-o cabină de toaletă. Când ieşi, era îmbrăcat cu rasă de călugăr şi băgase, în locul ei, hainele pe care le purtase dimineața în punga de plastic. Duse punga la gunoi, îşi cumpără un bilet de călătorie şi se urcă în tren.

Călători vreme de un an.

La început îşi cheltuia banii din plin. Rămase câteva săptămâni în Hotelul Brenner, cu parc, din Baden-Baden şi alte câteva în hotelul numit Baur au Lac din Zürich. Personalul şi oaspeții hotelurilor îl priveau întâi cu mirare, dar apoi intrau cu plăcere în vorbă cu el şi prindeau încredere. Ascultă poveştile unor vieți, poveşti despre durere şi vină, despre noroc şi suferință în dragoste, despre căsnicie, familie, întâmplări cotidiene. Odată şeful recepției îl chemă noaptea la soția lui, care fusese pe cale să se sinucidă, spânzurându-se - dar a fost găsită la timp de cameristă, care-i tăiase ştreangul. Stătu de vorbă cu ea până dimineața. Când plecă a doua zi, sinucigaşă salvată îi transmise un cec de câteva mii de dolari pentru ordinul lui monahal.

Câteodată expedia cărți poştale ilustrate la Berlin sau la Hamburg, dar nu adresate Juttei, Veronikăi sau Helgăi, ci copiilor săi. Helga, pe care o chemă într-o zi la telefon, îl întrebă în primul rând dacă vrea să-i restituie maşina, în al doilea rând, pomeni despre nişte plăți pe care el ar fi dator să le facă, în contul parteneriatului său discret. Îi închise telefonul. Când îi expiră cartea de credit, i se făcu frică şi retrase din conturi ce mai putea, în bani lichizi.

Dar n-ar fi avut de ce să-i fie frică. Când se plictisi de hotelurile scumpe, aproape că nu mai avu nevoie de bani. Înnopta cel mai adesea în mănăstiri şi acolo avea parte şi de mese gratuite. Inițial se sfia să-şi expună povestea despre Ordinul Thomasienilor, care ar fi supraviețuit, la saşii din Transilvania, Reformei şi comunismului, căruia azi îi mai aparțineau cinci frați şi în care intrase, trăgându-se el însuşi din strămoşi saşi ardeleni, în urmă cu câțiva ani. Dar de fiecare dată relatarea câştiga în siguranță; îşi îngăduia înfloriturі ale istorisirii şi răspundea calm. la întrebări.

Deseori însă călugării nici nu voiau să afle prea multe. Îi arătau chilia lui, îl salutau la biserică sau la masă şi răspundeau la salutul lui de rămas-bun.

Când se sătura de viața monahală, îşi petrecea noaptea în hoteluri modeste sau pensiuni. Aici sau în călătoriile cu trenul, oamenii îi solicitau conversația. Nu judecă pe nimeni, nu aprobă pe nimeni, nu-i părea rău de nimeni. Ascultă - şi când i se adresă o întrebare, îi întorcea mingea interlocutorului.

– Ce ar trebui să fac?

– Ce ați dori să faceți?

– Nu ştiu.

– De ce nu ştiți?

Odată era cât pe ce să facă dragoste cu o femeie. Când dădea rasă la curățat, intra în atelier şi rugă să i se îngăduie să rămână într-un colț şi să aştepte până seara, când rasa avea să fie gata. Într-o mică localitate din zona muntoasă Hunsruck se făcuse târziu când rasa ieşi de la curățat. Femeia închise obloanele şi coborî jaluzelele. Apoi veni lângă el, îşi ridică un pic halatul, se aşeză călare pe genunchii lui şi îi luă capul în brațe şi între sâni.

– Puiuțule, îi spuse cu tristețe şi milă, pentru că, în tricoul lui alb devenit prea larg, în blugii lăbărțați şi cu părul tuns neîndemânatic de el însuşi, îi amintea de un pui de găină jumulit. Rămase peste noapte în casa ei, dar nu se culcă cu ea. Dimineața, la micul dejun, când şedea în fața ei în halatul răposatului ei soț, îl întrebă dacă-n-ar vrea să stea cu ea o vreme.

– Nu e nevoie să te ascunzi. Poți să te îmbraci cu lucruri de-ale soțului meu şi am să zic că eşti fratele lui şi ai venit să mă vizitezi.

Curios - şi dezbrăcat de rasa ta eşti întocmai ca atunci când o porți...

Ştia că era aşa. Chiar la începutul călătoriei sale se aflase în tren, ore în şir, față în față cu un antreprenor de construcții din Leipzig, cu care avusese frecvent de-a face în chestiuni

profesionale; omul îl examinase din priviri, dar nu-l recunoscuse.

Dar nu dorea să rămână. Îi surâse strâmb şi ridică din umeri a părere de rău. - Trebuie să-mi urmez drumul.

Socotea că, dacă rămâne, s-ar cuveni să se culce cu femeia care-l găzduia. Dar nu dorea. Trecuseră ani de când se lăsase de fumat, de la o zi la alta, şi uşurința cu care trăia fără cele cincizeci sau şaizeci de țigări care fuseseră rația lui cotidiană până atunci îl îndemnase să mediteze la renunțări. Să renunțe succesiv la alcool, la amor, la mâncare - i se păreau paşi lesnicioşi, fireşti; după ultimul din ei s-ar putea lipsi chiar de existența lui fizică. Când pornise în călătorie în rasă de călugăr, renunțase la alcool şi rezistă uşor fără sticla de vin roşu pe care, până atunci, obişnuise s-o bea seară de seară. Luând asupră-şi traiul celibatar al unui bărbat în rasă monahală, făcuse imediat şi pasul următor, iar mâncarea îi devenea oricum tot mai indiferentă.

Nu rareori avea senzația că pluteşte. Că picioarele nu-i ating cu adevărat pământul. Mai avea şi altă senzație: că oamenii nu-l observă cu adevărat, ori că fețele şi trupurile pe care le vede n-ar fi fapturi reale, vii, ci năluciri, plăsmuiri ce se formau şi se destrămau şi iar se formau şi iar se destrămau, câteodată atingea făpturile, întâmplător sau intenționat, şi se convingea că trupurile lor opuneau rezistență. Nu se îndoia nici că ar sângera, dacă ar fi rănite. Poate ar scoate strigăte sau, dacă rana ar fi îndeajuns de gravă, nu s-ar mai mişca. Dar dacă se mişcau sau nu - ce însemnătate avea? Nu mişunau peste tot plăsmuiri în mişcare, un preaplin de plăsmuiri, pretutindeni?

Existențele lui din Berlin sau Hamburg îi apăreau cu atât mai fantomatice. Ce-l legase de cele trei femei? Pentru ce pictase tablouri şi construise poduri? Ce era forfota aceea, în care se lăsase prins alături de mulți alții? Agitația din biroul său, din galeria de pictură ori febrilitatea planurilor şi proiectelor Helgăi? Nici în copiii lui nu mai vedea un sens. Ce mai căutau pe lume? Cine-i chemase, cine avea nevoie de ei?

Lângă lacul Como un băiețel căzu de pe debarcader în apă. Fu martor la țipetele şi scurta zbatere în apă a copilului şi văzu cum se scufundă. Nu era nimeni acolo care să-l ajute. Thomas se ridică după câteva clipe de pe banca pe care şedea, alergă spre debarcader, sări în apă, îl scoase pe băiețel şi-l făcu să respire din nou; procedă astfel numai ca să nu dea de necaz. Dacă l-ar fi observat cineva, şezând şi nesărind în ajutor, şi i-ar fi comunicat poliției cele observate, viața lui în rasă de călugăr ar fi fost compromisă.

Viața lui în rasă de călugăr fu compromisă. Pe ruta de la Como spre Torino avea de schimbat trenul la Milano. Uşile trenului de la Milano spre Torino se închiseră automat, chiar în momentul când voia să urce. Se dădu înapoi şi băgă de seamă că rasa i se prinsese în uşă. Încercă zadarnic să întredeschidă uşa, să-şi desprindă veşmântul, alergă, trăgând mereu de rasă, pe lângă trenul care pornise, şi curând fu nevoit să gonească, pe lângă trenul care mergea tot mai repede, cu asemenea viteză încât nici nu mai putea încerca să-şi elibereze rasă din uşă. Auzea râsetele celor rămaşi pe peron, care nu-şi dădeau seama cât de primejduit era, ci-l găseau amuzant pe călugărul albastru ce gonea în neştire. Când Thomas nu mai era în stare să alerge în ritmul trenului, se aruncă disperat în direcția opusă mersului, sperând că rasa se va rupe. Dar stofă grea de lână rezistă şi trenul îl trase şi-l târî de-a lungul gării şi apoi pe pietrişul de lângă şină, până ce un călător care se uita pe fereastră observă întâi spaima bruscă a celor de pe peron, iar în momentul următor se lămuri ce se întâmpla - şi trase semnalul de alarmă. Când trenul se opri în sfârşit, Thomas nu mai era decât o grămadă de came însângerată.

Îl transportară la spital. Când, după multe zile, se trezi din inconştiență, medicul îi spuse că îi fusese lezată coloana vertebrală şi că va rămâne paralizat de la mijloc în jos. Dorise să ajungă la Brino doar pentru a afla dacă mai erau acolo trăsuri şi căi ce se înhămau la trăsurile acelea; smintitul Nietzsche îmbrățişase odată un asemenea cal.

La reanimare toți pacienții seamănă între ei. Scos de acolo, Thomas nimeri într-o sală imensă cu şaizeci de paturi, construită în anii douăzeci pentru situații de calamitate şi unde erau internați acum pacienții din categoria cea mai modestă. Era gălăgie, chiar şi noaptea. Soldații, însănătoşiți de fapt, dar care o mai făceau pe bolnavii, pentru că preferau să stea la spital în loc să se întoarcă la cazarmă, beau, petreceau şi aduceau câteodată fete, oprindu-le noaptea. Peste zi era foarte cald şi duhnea a mâncare, dezinfectante, detergenți şi excremente. Patul lui Thomas putea; îşi pierduse controlul organelor de excreție. Călugărițele care se ocupau de spital încercară să-l protejeze pe călugărul albastru, dar nu ştiau nemțeşte, iar el nu vorbea italiana. Într-o zi o călugăriță îi aduse o biblie în germană. Fu uimit de câtă viață era în carte. Dar tocmai de aceea renunță s-o citească.

Rănile i se vindecară. După trei săptămâni simți că nu mai poate rezista în gălăgia şi duhoarea lăcaşului. Oare viața dinainte de accident nu-i păruse fantomatică şi indiferentă, oare nu se distanțase de ea şi de sine însuşi? Acum, dintr-o dată, era cum nu se poate mai aproape, mai reală şi mai palpabilă - viața de infirm într-o cloacă. Numai plutirea pe care o cunoscuse înaintea accidentului se adeverea. Trăise senzația că picioarele nu-i ating cu adevărat pământul, şi chiar aşa era acum: nu mai atingea cu adevărat pământul cu picioarele.

După patru săptămâni veniră să-l ia, fără să-l fi prevenit. Într-o zi, nişte bărbați sosiră lângă patul lui cu o targă pliantă şi-l culcară pe ea.

– Încotro mă duceți?

– Vă transportăm într-o clinică de recuperare, aproape de Berlin.

– Cine vă trimite?

– Dacă dumneavoastră nu ştiți, nouă şeful nu ne-a spus nimic. Dar dacă nu vreți să veniți cu noi, vă lăsăm aici. Omul cu targa se opri:

Vreți sau nu să vă luăm de aici?

Stăteau în uşa sălii unde zăcuse aproape patru săptămâni. Nu, n-avea să rămână, oriunde l-ar fi dus.

Rămase două luni în clinica de recuperare. Învăță să se poarte cu jumătatea sa de trup imobilă şi insensibilă, cu funcțiile sale de excreție, învăță să se protejeze de escare, când şedea sau era culcat, se familiariză cu uneltele pentru exercițiile de gimnastică medicală şi cu scaunul rulant. Petrecea mult timp în apă, întâi în piscină şi apoi în lacul pe malul căruia se afla clinica.

Învățând, făcea asemenea progrese, încât îşi imagină că, prin voință şi disciplină, va fi în stare să recucerească totul, apa cu ajutorul colacului pentru înot, uscatul cu ajutorul scaunului rulant, iar mobilitatea şi iuțeala în mişcări a trupului său schilodit, cu ajutorul brațelor sale puternice. Dar când se trezi pentru a treia oară cu una din acele escare de care suferă oamenii legați de scaunul pe rotile, se lămuri că, în ciuda voinței şi a disciplinei, nu se va mai putea baza niciodată pe trupul său.

Aflase că medicul său, cu care era prieten de multă vreme, organizase transportarea sa de la Milano în clinica de recuperare. Atât transportul, cât şi perioada de internare în clinică fuseseră achitate din asigurarea sa medicală. Când avu nevoie de bani ca să-şi cumpere rufărie, cămăşi, pantaloni, cărți, o instalație pentru CD-uri şi chiar CD-urile, îşi chemă la telefon banca. Dar contul lui era lichidat. Primi totuşi un aviz pentru câteva mii de mărci, care-i şi fură plătite. Într-a şasea săptămână a şederii la clinică împlinea cincizeci şi unu de ani. În dimineața zilei sale de naştere primi un buchet, cincizeci şi unu de trandafiri galbeni. Cartea de vizită anexată indica firma ȚȚȚ, o societate de valorizare şi marketing, de care nu auzise niciodată. După-amiaza veni în vizită medicul prieten cu el.

– Arăți bine, mai bronzat, mai sănătos, chiar mai viguros decât la ultima noastră întâlnire. Când să fi fost? În urmă cu

vreun an şi jumătate? Sau la vernisajul tău din primăvară? Oricum, ce frumos că în curând ai să fii din nou acasă.

– Habar n-am cum o să arate viața mea de aici înainte. Nu mi-am îngăduit s-o chem la telefon pe Jutta, va trebui s-o fac totuşi. Îmi închipui c-o să capăt o pensie pentru incapacitate de muncă, o locuință socială şi un însoțitor, de pildă dintre cei care refuză serviciul militar - crezi c-o să mi se dea unul?

– Ăstora li se spune „înrolați în serviciile civile“, iar dacă ai dreptul la un astfel de îngrijitor, Jutta cu siguranță ți l-a angajat deja.

Şedeau pe malul lacului, Thomas în scaunul rulant şi prietenul lui pe o bancă. Thomas avea sentimentul că se cade să fie atent atât la ce spune, cât şi ce întreabă. Dar era curios. Riscă o înaintare prudentă:

– Despre câte ceva aş dori totuşi să mă informez.

– O să meargă de la sine. Găsesc că a fost un gând înțelept să laşi totul în mâinile Juttei şi să nu te ocupi personal de nimic. Intrarea în cotidian va veni curând şi nu va fi uşoară. Prietenul îl luă pe Thomas de umeri: Apreciez hotărârea ta să n-o întâlneşti pe Jutta decât atunci când recuperarea ta o să se încheie.

– Când va fi asta?

– Trebuie să rămâi aici două luni întregi. Am atât de vorbă cu medicii. Ei sunt de părere că o să faci şi alte progrese şi, în plus, vor să-ți mai supravegheze inima un timp.

Doctorul prieten îi lăsă un pachețel de la Jutta. Thomas îl desfăcu şi dădu peste catalogul expoziției sale din primăvară. Avusese loc cu adevărat - organizată de galeria hamburgheză a Veronikăi, de astă dată însă la Berlin. Creația sa grafică - Veronika îi adunase schițele, crochiurile, toate desenele şi le înzestrase cu prețuri temerare. Thomas mai găsi şi o broşură, care-l prezenta drept autor explorând tema „Gânduri despre construirea unui pod fantastic peste un râu fantastic“. Era o comunicare prezentată de Jutta, în numele lui, primăvara trecută la Hamburg. Recunoscu idei care-l preocupaseră, când şi când, oarecum în joacă, şi pe care le notase ocazional

într-un caiet; pesemne că Jutta găsise caietul şi-i sintetizase ideile în acea expunere. Într-un Cuvânt înainte, tipărit în broşură înaintea textului comunicării, Jutta se pricepuse să-l prezinte publicului drept un om care evadează dintr-o existență împlinită, pentru a se dedica, în libertate şi solitudine, înțelegerii şi elaborării aprofundate a conceptelor arhitecturii podurilor. lată de ce nu-şi prezentă el însuşi comunicarea. A se despărți de manuscrisul său, încredințându-i-l ei - era deja o decizie majoră, mai mult nu putea să facă. Motivații similare îl determinau să nu preia chiar el construirea podului peste răul Hudson. Îi transferă ei această răspundere, pentru a se concentra cu totul asupra ideii teoretice a proiectului şi a nu fi nevoit să se zbată cu tracasările impuse de aspectele birocratice, politice şi financiare ale problemei. Thomas începu să râdă; n-ar fi crezut-o pe Jutta în stare să-l valorifice, să-l adapteze atât de abil cerințelor pieții, nici să înhațe pentru sine construirea podului Hudson. Iar Veronika - şi ea dăduse dovadă, în valorificarea şi comercializarea lucrărilor lui, de un talent pe care nu i l-ar fi bănuit. Râse mai tare. Nu mai lipsea decât Helga!

Helga sosi cu un BMW nou.

– Pe cel vechi l-am dat spre vânzare.

– Cum de vii tu să mă iei? De ce nu vine Jutta?

El, care altădată nu-şi făcea bagajele decât în ultima clipă, care sosea mereu în ultimul minut la gară, ori la aeroport, la vizarea biletului - el aştepta de o zi, cu valizele făcute, să fie luat de Jutta. Era agitat.

– Jutta e foarte prinsă. Nu vrei să mergi cu mine? Vrei să-ți chem un taxi, să-ți închiriez o maşină cu şofer?

– Nu, dar dacă... Privirea îi coborî de-a lungul trupului.

– Dacă o să ai probleme cu cateterul? Parcă nu ți-aş cunoaşte cocoşelul! Râse: Intră în maşină şi nu ține treburile în loc.

Conducea repede, cu multă siguranță, şi-i povesti în timpul drumului despre clinica stomatologică particulară.

– Peste câteva săptămâni este festivitatea de inaugurare; trebuie să vii să ții un discurs. De altfel, trebuie să te ocupi imediat de proiectul clinicilor de la Hanovra şi Frankfurt. Nu obținem pe cale legală scutirea de impozit, dar am o idee, cum am putea...

– Helga!

– ...realiză acelaşi efect. Nu trebuie decât să...

– Helga!

– Da?

– Oare te-am rănit, când am plecat pur şi simplu, pe furiş?

– E în regulă. Ai mai demarat treaba cu clinica stomatologică, iar noi am reuşit să ducem totul la bun sfârşit şi fără tine.

– Nu mă refer la clinică. Mă gândesc la...

– Despre celelalte chestiuni să-ți povestească celelalte. Nu că n-aş şti ce să-ți spun, dar n-ar fi loial.

Nimeriră într-un blocaj şi drumul dură mai mult decât era prevăzut. Avu într-adevăr probleme cu cateterul şi ea îl ajută cu eficiență, fără scârbă şi fără compasiune, ca şi cum ar fi fost lucrul cel mai firesc de pe lume.

– Mulțumesc. Îi era ruşine. Nu se terminase cu erotismul şi sexualitatea, cum sperase uneori, iar altădată se temuse. Doar că nu le mai putea trăi efectiv. Era impotent; capul dorea, dar trupul nu era în stare. Nu-i folosea la nimic că nu-şi simțea sexul imobil. Nu-i era de ajutor nici faptul ca Helga era rece şi distantă.

Scaunul lui rulant încăpea exact în cabina ascensorului. Helga o luă pe scări. Când ajunse sus, Jutta şi Veronika stăteau în uşa apartamentului.

– Bun venit acasă!

Se uită deconcertat de la una la alta.

– Bună.

Veronika veni să-i împingă scaunul, dar el refuză şi rulă de unul singur în interiorul locuinței şi prin culoar pe terasă. Întâlni vederea cunoscută spre răul Spree şi Tiergarten, spre Poarta Brandenburg şi Reichstag. Cupola cea nouă era gata.

Întoarse capul. Jutta stătea în uşa terasei.

– Unde sunt copiii?

– Ai noştri au vacanță. Băieții sunt în Anglia, iar Regula - la părinții mei. Fetița voastră e la doamna care, ziua, are grijă de ea.

– Cum v-ați... Cum ați... De unde vă cunoaşteți?

– Helga ne-a reunit. Pur şi simplu ne-a invitat o dată.

Thomas auzi cum urcă Helga ultimele trepte, cum intră în casă şi o salută pe Veronika. Întoarse scaunul rulant şi se postă în fața Juttei.

– N-am putea sta de vorbă numai noi doi? Aş vrea să-ți explic cum s-au întâmplat toate. N-am vrut să te mâhnesc, cu adevărat n-am vrut să...

Jutta îl opri.

– Nu are rost să vorbim despre zăpezile de altădată. Nu e nevoie să te scuzi. Mai bine hai să mai punem nişte treburi la punct. Veronika trebuie să plece curând.

Îşi puse mâinile pe scaunul lui rulant, nu dădu atenție dorinței lui de a-l manevra singur, le chemă pe Helga şi pe Veronika şi-l duse în camera alăturată.

Abia o recunoscu. Camera de zi era transformată într-un atelier înzestrat cu şevalete, pânze fixate pe rame de lemn, culori, pensule; pe pereți fuseseră expuse câteva din schițele lui.

– Ce te uiți aşa? Sunt lucrurile tale vechi din atelierul de la Hamburg. Veronika îi arătă una din schițe: N-am vrut s-o includ în expoziție, fiindcă mi-am zis că ai putea s-o foloseşti. Motivul trenului - ai putea să-l dezvolți într-o nouă suită de tablouri. Confruntarea pe planul artei cu trenul care te-a schilodit - picturile s-ar vinde nemaipomenit.

Jutta îl duse prin uşa glisantă în fosta sufragerie. În fața ferestrei era aşezat biroul la care-şi lucra proiectele, într-un raft fuseseră rânduite cărțile pe care le avusese la firmă, iar pe locul mesei unde se mânca se afla alta, pentru întâlniri profesionale, înconjurată de şase scaune. Jutta îi împinse scaunul în capul mesei. Femeile se aşezară.

– Asta e locuința ta. Ai văzut cele două camere de lucru. Dormitorul a rămas pe loc, în camera băieților va dormi infirmieră, iar în camera Regulei aceea dintre noi căreia i-a venit rândul să se ocupe de tine.

Helga o întrerupse pe Jutta.

– Regret că intervin. Dar Veronika trebuie să plece numaidecât şi eu la fel. Treaba cu locuința şi gospodărirea ei o pricepe el, oricum. Cu proiectul e mare grabă; l-am promis englezilor până în toamnă şi mâine l-am convocat aici pe Heiner, ca să-i arate lui Thomas ce a făcut el până acum. Heiner - se întoarse către Thomas - a pregătit un pic proiectul. Iar lunea viitoare vine reportera de la *Vogue*. până atunci, ar fi bine să se vadă ceva pe şevalet. Dacă începem acum cu publicitatea în presă, pregătim până la expoziția din iarnă un succes demențial.

Helga făcu o pauză, se concentră, îşi roti privirea de la Jutta la Veronika.

– Ar mai fi ceva?

– Câteva vorbe despre concepția noastră de ansamblu?

Helga dădu din cap.

– Veronika are dreptate. Cunoşti societatea noastră de valorizare şi marketing încă de la florile de ziua ta: TTT, cei trei Thomas. Ne transferi drepturile asupra lucrărilor tale, iar noi avem grijă de tine.

– Drepturile asupra...

– Mai exact spus, ni le-ai transferat deja. Când ai dispărut pur şi simplu, fără să-ți pese de copiii tăi, de noi, de biroul vostru, de atelierul ei şi de clinică mea, viața trebuia să meargă mai departe - şi nu putea merge mai departe fără iscălitura ta. Nu te enerva, că nu-ți face bine. N-am anulat cartea ta de credit şi nu ți-am jefuit conturile. N-am profitat de semnătura ta, am folosit-o numai, când am avut nevoie de ea.

– Şi dacă aş vrea să mă ocup eu singur de valorizarea şi de marketing-ul lucrărilor mele? Dacă nu vreau să fac joc comun cu voi? Doar nu sunt...

– Ba da, eşti. Eşti un infirm într-un scaun rulant şi ai nevoie de ajutor. Ajutorul trebuie să-ți fie permanent accesibil. Noi avem grijă de asta.

Te ducem în concediu şi te scoatem la plimbare, iar dacă vrei să vezi un anumit film video ori să mănânci *spaghetti alla puttanesca*, capeți ce doreşti. Nu fi caraghios, nu ne sili să oprim ascensorul şi telefonul şi să te lăsăm să faci de câteva ori escare sau infecții urinare. În plus, ai şansa să dobândeşti o reputație de seamă că arhitect, pictor şi fondator al unui imperiu de clinici. Dacă nu eşti cooperant, găsim noi un artist tânăr care să picteze în locul tău, Jutta proiectează podurile, iar eu mă ocup de clinicile stomatologice. Între timp, tu zaci aici sus, fără ascensor, fără telefon, iar la fereastră instalăm obloane. Dacă vrei să te arăți atât de idiot, aşa să fie. Eu, una, m-am săturat de mofturile tale. Toate trei ne-am săturat de mofturile tale. Ți-am făcut destulă vreme jocurile, ți-am tolerat evadările, ți-am răbdat toanele, te-am ascultat mâncând rahat şi...

– Hei, Helga, rase Veronika, nu te înfierbânta. O să coopereze el. Se răsfață doar.

– Eu plec. Helga se ridică în picioare. Veniți şi voi? Se întoarse spre Thomas. La şase vine cineva şi rămâne până mâine dimineață. Tot aşa şi în zilele următoare. Pentru început, programul ăsta e preferabil.

Helga şi Veronika plecară fără să-şi ia rămas-bun. Jutta îl mângâie pe cap.

– Nu face prostii, Thomas. Apoi se duse şi ea. Îşi rulă scaunul prin locuință. Există tot ce-i era de trebuință pentru traiul zilnic. Ieşi din apartament în casa scărilor şi apăsă pe butonul ascensorului. Ascensorul nu veni. Ieşi pe terasă, îşi aplecă peste balustradă capul şi strigă în jos „alo“, şi iar „alo“. Nu-l auzi nimeni. Ar fi putut încerca să lunece pe scări, fără scaunul rulant, până la poartă. Ar fi putut să zvârle obiecte în stradă, până atrăgea atenția vreunui trecător. Ar fi putut să scrie „Ajutor!“ pe o planşă mare şi s-o atârne pe balcon.

Rămase pe terasă şi se gândi la discursul pe care urma să-l țină la inaugurarea clinicii stomatologice. Se gândi la tablourile pe care le-ar putea picta şi la podul pe care-l doreau clienții englezi. Ce pod oare? Peste Tamisa? Peste răul Tay? Se gândi la mazărea dulce. Acum avea timp pentru politică. Ar candida întâi pentru organele regionale şi apoi pentru Camera deputaților, la nivelul landului. De ce nu, ceva mai târziu, pentru Parlamentul federal? Dacă s-ar petrece totul aşa cum s-ar cuveni, cota handicapaților ar trebui s-o întreacă pe aceea a femeilor. Dacă nu exista încă o cotă pentru handicapați în politică, avea s-o ceară. Mazăre dulce pentru toată lumea!

Apoi nu-i mai veni în minte nimic. Privi spre Reichstag. Înăuntrul cupolei, omuleți minusculi se mişcau în sus şi în jos pe drumul în spirală. Umblau pe picioare sănătoase. Dar nu-i invidia. Nu-i invidia nici pe trecătorii care mergeau grăbiți pe stradă sau de-a lungul malului răului. Le va cere femeilor să-i aducă o pisică. Ba două pisicuțe. Dacă nu-i îndeplineau dorința, va intra în grevă.

Circumcizia

Serbarea se încheiase. Cei mai mulți dintre invitați plecaseră, vasele de la mai toate mesele fuseseră strânse. Fata care servise, în rochie neagră cu şorț alb, trase în lături perdelele şi deschise ferestrele, lăsând să intre soare, aer şi zgomot. Pe Park Avenue circulația autovehiculelor era în toi, se oprea la intervale, când intervenea lumina stopului, dându-se trecere liberă, pentru scurt timp, maşinilor din arterele laterale ce se înghesuiau şi claxonau nerăbdătoare, şi pornea din nou. Aerul ce pătrundea în cameră mai răscolea o dată fumul şi mirosul de țigară, înainte de a-l goni.

Andi îşi dorea că Sarah să se întoarcă, pentru ca ei doi să poată pleca. Ea dispăruse împreună cu frățiorul ei, a cărui

ceremonie de Bar Miţva[6] se serba cu familia, şi-l lăsase singur cu unchiul Aaron. Unchiul Aaron era prietenos, prietenoasă era întreaga familie, şi unchiul Josef şi mătuşa, despre care Andi ştia de la Sarah că fuseseră la Auschwitz şi-şi pierduseră acolo părinţii, fraţii şi surorile. Îl întrebaseră cu ce se ocupă, cum trăieşte, de unde vine şi ce vrea să ajungă în viaţă - întrebări ce se pun în mod obişnuit unui tânăr pe care fiica, nepoata sau verişoara îl aduce pentru prima oară la o sărbătoare în familie. Nici o întrebare dificilă, nici o remarcă provocatoare, nici o aluzie jenantă. Nimeni din cei prezenţi nu părea să se aştepte ca Andi să se simtă între ei altfel decât un olandez, francez său american: bun venit, te examinăm cu oarecare curiozitate binevoitoare, eşti invitat să ne priveşti şi tu familia cu un dram de curiozitate.

Dar nu-i venea uşor. O vorbă nelalocul ei, un gest nepotrivit al lui nu erau în stare să distrugă totul? Era bunăvoinţa celorlalţi verosimilă? Se putea încrede în ea? Nu risca să-i fie oricând retrasă şi refuzată? Nu aveau unchiul Aaron şi mătuşa Leah toate motivele să-i dea de înţeles, când avea să-şi ia rămas-bun, că nu doresc să-l revadă? Era obositor să eviţi vorbele şi gesturile nepotrivite. Andi nu ştia ce anume ar fi putut stârni înţelegerea greşită a interlocutorilor. Că făcuse armata în loc să refuze serviciul militar? Că nu avea în Germania prieteni sau cunoscuţi evrei? Că la sinagogă totul era nou şi străin pentru el? Că nu vizitase niciodată Israelul? Că nu izbutise să ţină minte numele invitaţilor?

Unchiul Aaron şi Andi stăteau la un capăt al mesei lungi, Andi pe colţ, având între ei faţa de masă albă cu pete şi firimituri, şerveţelele lor boţite şi paharele de vin goale. Andi învârtea între degetul mare şi arătător piciorul paharului, iar unchiul Aaron povestea despre călătoria sa în jurul Mediteranei. Îşi rezervase pentru ea optzeci de zile precum

---

[6] Bar Miţva - ceremonie prin care, la 13 ani, adolescentul evreu este primit în comunitatea religioasă iudaică

Phileas Fogg, şi asemenea lui Phileas Fogg îşi găsise în timpul călătoriei o soție, fiica unei familii de evrei care emigrase pe la 1700 din Spania în Maroc. Unchiul Aaron povestea cu plăcere şi cu haz. Apoi deveni serios.

– Dumneata ştii unde trăiau pe-atunci strămoşii dumitale şi cu ce se ocupau?

– Noi... Dar Andi nu apucă să răspundă la întrebare.

– Ai noştri au supraviețuit în *ştet*[7], numai ei doi, ciumei celei mari din 1710 şi s-au căsătorit, el, băiatul unor oameni simpli, iar ea, fiica rabinului. Ea l-a învățat să scrie şi să citească, iar el a început un negoț cu lemne. Fiul lor a extins negoțul, iar nepotul a ajuns cel mai de seamă negustor de lemne din raion, oricum din guberniile poloneze şi lituaniene. Ştii dumneata ce înseamnă asta?

– Nu.

– Înseamnă că după focul cel mare de la 1812 el a reconstruit cu lemnul lui sinagoga, mai frumoasă şi mai spațioasă decât cea veche. Fiul lui a mărit şi mai mult negoțul cu lemne. până când i-au fost arse, în 1881, depozitele din sud, după care nu şi-a mai revenit nici ca negustor, nici ca om. Ştii ce a fost în 1881?

– Un pogrom?

– Un pogrom, un pogrom... A fost cel mai cumplit pogrom al secolului. După aceea au emigrat. Cei doi fii ai lui şi-au luat cu ei părinții, chiar dacă el şi nevastă-sa n-au vrut să vină. La 23 iulie 1883 au ajuns la New York.

Făcu o pauză.

– Şi mai departe?

– Şi mai departe? Aşa au întrebat mereu şi copiii. Cum a fost în raion şi de ce a izbucnit focul cel mare şi ce a-scris rabinul care a murit de ciumă, căci scria - toate astea n-au dorit să le afle copiii. Apoi, însă, familia ajunge la New York şi

---

[7] Ştetl (idiş) - mică localitate cu populaţie precumpănitor evreiască; termen folosit frecvent în scrierile lui Şalom Alehem

ei insistă: şi mai departe? Mai departe ce-a fost? Făcu o nouă pauză şi dădu din cap. Au trăit în Lower East Side şi au făcut croitorie. Optsprezece ore sau cincisprezece cenți pe zi, şase zile sau trei dolari pe săptămâna. Au economisit destul ca Beniamin să poată studia, din 1889, în cadrul Alianței Educaționale. Samuel s-a aruncat întâi în politică şi a scris la gazeta *Naie Țait*[8]. Dar când Beniamin, după ce a avut ghinion în negoțul cu lemne şi cu haine vechi, a reuşit în comercializarea fierului vechi, Samuel s-a asociat cu frate-său. În 1917 şi-au vândut magazinele de fier vechi, iar câştigul obținut l-au transformat, în acel unic an nebun de război şi de speculații la bursă, într-o avere. Îți poți imagina dumneata asta? Să faci avere într-un singur an? Nu aşteptă răspunsul.

– În septembrie 1929, cu trei luni înaintea crahului de la bursă, şi-au vândut toate hârtiile de valoare. Se îndrăgostiseră amândoi: de două tinere surori venite în 1924 din Polonia. Erau amorezați şi nu mai voiau să se ocupe decât de cele două surori şi nu de acțiunile de la bursă.

– O, dragostea bate bursa! o clipă Andi se temu că remarca lui a fost prea îndrăzneață. Dar unchiul Aaron rase.

– Da; şi cu banii deveniți rari, în vremea de vârf a crizei economice, şi-au cumpărat întreprinderea de fiare vechi de la Pittsburgh, aceeaşi căreia îi vânduseră în 1917 negoțul lor de fier vechi, şi au mai cumpărat una la Dallas; au devenit concomitent soții cei mai fericiți şi oamenii de afaceri cu cel mai mult succes.

– Reuşitele astea merg mereu împreună?

– Ba nu; ar fi frumos să fie aşa. Însă nu există noroc fără picătură de amărăciune. Samuel şi Hannah n-au avut copii. În schimb, Beniamin şi Thirza au avut trei. Pe fratele meu, medicul, îl cunoşti. Arătă spre tatăl Sarei, care stătea într-un scaun lângă fereastră şi ațipise. Şi pe mine m-ai cunoscut

[8] Naie Ţait - Timpuri noi (idiş).

acum, numai că nu ştii că sunt Schlemihlul[9] familiei şi nu am contribuit la renumele ei. Iar pe soră-mea Hannah urmează s-o cunoşti într-o zi. N-o să-ți vină să crezi: ea conduce întreprinderea, ea o face să progreseze, cum reuşeşte rămâne pentru mine o enigmă, dar o enigmă benefică, de pe urma căreia trăim cu toții, şi vărul Josefeu Leah, care au supraviețuit şi au venit aici. Ce a făcut tatăl dumitale în război?

– A fost soldat.

– Unde?

– Întâi în Franța, apoi pe frontul din Rusia şi în cele din urmă în Italia, unde a fost luat prizonier de americani.

– Dacă te aude vărul Josef, o să te întrebe dacă tatăl dumitale a trecut prin Kosarovska, dar probabil că nu ştii.

– Habar n-am. Ce v-am spus eu adineauri a fost cam tot ce ne-a povestit tata despre ce a făcut în război.

Unchiul Aaron se ridică de pe scaun.

– Plecăm imediat cu toții. Josef şi Leah vor să se ducă la sinagogă.

Andi îl privi mirat.

– Gândeşti că patru ore, cele de azi-dimineață, ne ajung? Mie mi-au ajuns, ca şi majorității celorlalți. Dar lui Josef şi Leei le place să se ducă mai des, mai ales azi, când a fost Bar Mițva lui David.

– Mie mi-a plăcut *der*... - Andi nu mai reuşi să-şi amintească denumirea - mi-a plăcut micuța cuvântare pe care a rostit-o David la masă.

– Da, *deraşa* lui David a fost bună, atât interpretarea Torei, cât şi ce a spus după aceea despre dragostea pentru muzică. A citit bine rugăciunea în timpul slujbei de azi. Unchiul Aaron avea o expresie îngândurată. Nu trebuie să se piardă. Nici unul din noi nu mai trebuie să se piardă.

---

[9] Omul fără umbră, personaj aventuros, protagonistul povestirii romantice a lui Adelbert von Chamisso Nemaipomenita poveste a lui Peter Schlemihl

Andi şi Sarah trecură prin Central Park. Părinții Sarei locuiau în partea estică a parcului, ei doi îşi aveau locuințele în partea lui vestică. Soarele după-amiezei târzii, aproape de apus, alungea umbrele. Era răcoare, băncile - goale, treceau doar câțiva patinatori pe rotile, biciclişti, oameni care făceau *jogging*. Îi înconjurase umerii cu brațul,

– De ce mi-a povestit unchiul Aaron istoria familiei voastre? Am găsit-o interesantă, dar nu cred că mi-a povestit-o din cauza asta.

– Dar de ce? De ce ți-a povestit-o?

– Nu trebuie să-mi preschimbi întrebările în contra-întrebări.

– Iar tu nu trebuie să mă dăscăleşti. Îşi continuară drumul în tăcere, fiecare cu o urmă de mânie în suflet împotriva celuilalt, fiecare amarat din pricina maniei proprii şi a celuilalt.

Se cunoşteau de două luni. Făcuseră cunoştință în parc; câinii pe care-i plimbau, fiecare pentru câte un vecin plecat în călătorie, se ştiau. După câteva zile îşi dăduseră întâlnire pentru după-amiază, la o cafea, şi nu se despărțiseră decât la miezul nopții. El ştiu încă din aceeaşi seară că s-a îndrăgostit, ea îşi descoperi sentimentul în dimineața următoare. De atunci îşi petreceau împreună sfârşiturile de săptămână şi câte o seară şi în cursul săptămânii, iar serilor li se asociau nopțile. Aveau amândoi mult de lucru; el căpătase pentru un an o bursă de studii de la Universitatea să din Heidelberg, ca să-şi scrie lucrarea de doctorat în Ştiințe juridice, ea lucra la programul unui joc de computer, pe care trebuia să-l predea peste câteva luni. Timpul le scăpa printre degete, timpul de care aveau nevoie pentru munca lor şi pentru ei înşişi.

– A fost o festivitate frumoasă şi-ți mulțumesc că m-ai luat cu tine. Frumos a fost şi la sinagogă, şi la masă, şi mi-a plăcut şi ce s-a discutat. Sunt recunoscător că toți m-au primit atât de prietenos. Chiar şi unchiul Josef şi mătuşa Leah au fost prietenoşi, deşi sunt convins că nu le-a venit uşor.

Îşi amintea că Sarah îi povestise, în una din primele lor seri, despre unchiul Josef şi mătuşa Leah, ale căror familii fuseseră ucise la Auschwitz. Nu ştiuse ce să spună. I se părea că a spune „cumplit“ ar fi fost o replică palidă, iar a întreba „Cât de mare era familia lor?“ îi suna ca o necuviinţă, de parcă s-ar fi gândit că a ucide o familie restrânsa era mai puţin grav decât a omorî una numeroasă.

– Unchiul Aaron ţi-a povestit istoria familiei noastre ca să ştii cu cine ai de-a face. După un timp o întrebă:

– De ce n-a vrut să ştie şi cu cine aveţi voi de-a face?

Ea se opri din mers şi îl privi cu îngrijorare:

– Ce-i cu tine? De ce eşti atât de nervos? Ce te-a supărat?

Îi puse braţele în jurul gâtului şi-l sărută pe gură.

– Toţi te-au plăcut. Am primit o mulţime de complimente la adresa ta, ce arătos eşti şi ce inteligent şi ce şarmant şi modest şi binecrescut. De ce să te plictisească, întrebându-te care-i povestea ta? Că eşti german - asta o ştiau ei.

Şi dacă o ştiu, orice altceva e nerelevant? Se mulţumi să-şi gândească întrebarea, n-o rosti cu voce tare.

S-au dus acasă la ea şi au făcut dragoste; în timp ce afară se lăsa seara. Înainte de a se întuneca deplin în cameră, se aprinse felinarul din faţa ferestrei ei şi scăldă totul - pereţii, dulapul, patul şi trupul Sarei - într-o lumină albă, dură. Aprinseră nişte lumânări şi încăperea dobândi o strălucire caldă şi tandră.

Andi se trezi în toiul nopţii. Lumina felinarului invadase camera; reflectată de pereţii albi, pătrundea în orice ungher, înghiţea orice umbră, netezea şi simplifica totul. Luase orice cută de pe obrazul Sarei şi îl făcea să pară tânăr de tot. Andi îi privea fericit chipul, când îl copleşi dintr-o dată un val de gelozie. Nu avea s-o vadă niciodată pe Sarah dansând pentru prima oară, mergând pentru prima dată pe bicicletă, descoperind marea. Alţii avuseseră parte de primul ei sărut, cu altul se iubise întâi şi, datorită ritualurilor familiei şi ale credinţei ei, îi aparţineau un tezaur şi o lume care lui aveau să-i rămână în veci inaccesibile.

Se gândi la ceartă lor. Se certaseră pentru prima oară. Mai târziu, această dispută avea să i se pară mesagerul vestitor al tuturor certurilor ulterioare. Dar, retrospectiv, e uşor să descoperi vestitori. În multitudinea a tot ce trăieşti laolaltă există prevestiri pentru tot ce va să vină - prevestiri şi pentru tot ce nu vine.

La ceremonia de Bar Mițva o cunoscuse pe Rahel, sora Sarei. Măritată, avea un băiat de trei ani şi unul de doi şi era casnică. N-ar vrea el să închirieze o maşină şi să meargă cu ea într-o mică excursie? Să-i arate ceva ce nu văzuse încă? Unul din superbele conace de pe malul răului Hudson? Sarah îl îndemnă să accepte.

– O să-ți spună că o face pentru tine, dar nu iese aproape niciodată şi tare îşi doreşte o escapadă. Du-te cu ea, de dragul ei, dar şi al meu; m-aş bucura să vă cunoaşteți mai bine.

O luă de acasă. Dimineața era răcoroasă şi limpede; Andi fiind nevoit să parcheze la oarecare distanță de locuința ei, îi reconfortă că era cald în maşină. Ea adusese cafea şi fursecuri cu ciocolată şi, în timp ce el, cât mai erau în oraş, atent la circulație, lua doar când şi când o înghițitură sau gusta dintr-un fursec, ea tăcea, mânca fursecuri, bea cafea, îşi încălzea mâinile lipindu-le de pahar şi se uita pe fereastră. Apoi se îndreptară, de-a lungul răului Hudson, spre nord.

– Ce bine mi-au prins. Puse paharul deoparte, se întinse, se întoarse spre el. Vă iubiți, Sarah şi cu tine?

– Nu ne-am spus-o niciodată. Ea e un pic temătoare şi aşa sunt şi eu. Zâmbi. Ciudat că-ți spun ție că o iubesc, înainte de a i-o spune ei.

Rahel aşteptă puțin, dacă o să-i spună, poate, mai multe. Apoi se puse ea pe povestit, cum se îndrăgostise bărbatul ei de ea şi ea de dânsul, despre socrul ei, rabin, ce meşteră la mâncăruri şi prăjituri era soacră-sa, despre munca soțului ei în secția de prospectare a unei întreprinderi electronice şi cum ea însăşi lucrase, înainte vreme, în biblioteca unei fundații, iar acum îi era dor de o muncă nouă.

– Există atâtea persoane care iubesc cărțile şi se pricep la cărți - sunt puzderie, ca nisipul pe malul mării. Şi acolo unde ar fi nevoie de ele, adeseori nu sunt nici măcar puse la încercare, pentru că în locul lor sunt numite cucoane înstărite, care nu se pricep la nimic, dar nici nu costă nimic, şi îşi pot alunga astfel plictiseala, doar fiindcă soții lor sunt membri ai consiliului de administrație ori se numără printre sponsori. Ştii, mă ocup cu drag de copii, primii lor ani sunt zilnic plini de minuni. Dar pentru o slujbă de două zile ori chiar de o singură zi pe săptămâna mi-aş da - nu, nu brațul stâng, dar degetul mic de la piciorul stâng sau chiar de la dreptul. Ar fi mai bine şi pentru copii. Îmi fac atâtea griji pentru ei, mi-e atât de frică pentru ei, cei mici o simt şi suferă din pricina asta.

Andi povesti despre copilăria lui de la Heidelberg.

– Nici mama noastră n-a lucrat. Ştiu, mamele au tot dreptul să lucreze, dar surorii mele şi mie ne-a mers grozav de bine fiindcă mama a avut timp pentru noi. Ne mai şi jucam pe stradă, chiar în spatele casei începea pădurea, şi n-a trebuit să fim duşi la ora de sport, la lecția de muzică, la prieteni şi chiar la şcoală aşa cum sunt duşi copiii newyorkezi.

Au vorbit despre cum e să creşti într-o metropolă sau într-un orăşel şi despre dificultățile de a creşte în ambele locuri. Au fost de acord că n-ar mai vrea să fie încă o dată foarte tineri, nici la New York, nici la Heidelberg şi nici în altă parte.

– Când o să ajungă băieții tăi la *college*? Nu vor fi lăsat în urmă, atunci, tot ce ar putea fi mai rău? Cine nu s-a lăsat ispitit de droguri în clasele superioare, la şcoală, nu este oare şi mai târziu imun față de ele? Iar cel ce reuşeşte să intre la studii nu-şi obține acolo şi licența?

– Dar asta-i tot ce ar putea fi mai rău? Drogurile - sau să eşuezi la colegiu?

– De asemenea probleme încearcă să ne ferească părinții, nu? De ele şi de câteva altele. Sigur că pot exista lucruri şi mai rele, dar asupra lor părinții nu mai au putere.

Se întrebă dacă era adevărat ce spusese şi nu era chiar convins.

– În ochii tăi, ce ar fi mai rău?

– Ce li s-ar putea întâmpla mai rău copiilor mei?

Îl privi. Mai târziu regreta ca nu reuşea să-şi recheme în memorie, cu mai mare limpezime, expresia ei de atunci. Îl privea cercetător, fiindcă se întreba ce anume dorea el să ştie? Îl privea şovăielnic, fiindcă ezita să-i răspundă sincer la întrebare? Sau şovăia, fiindcă nu ştia cu siguranță ce i s-ar părea lucrul cel mai rău?

Locul pe lângă care treceau, când ea-i dădu răspunsul, i se imprimă în schimb cu precizie în minte. Din stradă care urmărea, în curbe, malul răului, se desprindea spre stânga alta, care trecea, pe un pod lung, peste rău. Podul, o construcție de fier sau oțel, cu arcuri şi contraforturi, tocmai intra pe deplin în câmpul lui vizual, când Rahel spuse:

– Cel mai rău ar fi ca băieții mei să se însoare cândva cu o fată care nu e evreică.

Nu ştia ce să replice, nici ce să gândească. Oare ceea ce spusese Rahel echivala cu ideea că pentru el cel mai rău ar fi dacă fiul lui s-ar căsători cu o negermană, cu o neariană, evreică sau negresă? Sau era vorba despre religie? cât de grav ar fi pentru Rahel dacă Sarah şi el s-ar căsători? Apoi îşi zise că va mai urmă ceva, o explicație, un apel de a nu o înțelege greşit, de a nu se simți lezat. Dar nu urmă nimic. După un timp o întrebă:

– De ce ar fi atât de rău?

– Pentru că ar pierde totul. Să aprindă lumânările vineri seara, să spună rugăciunea care sfințeşte vinul şi să rostească binecuvântarea deasupra pâinii, să mănânce *caşer*, să asculte sunetul *şofarului* de *Roş Haşana*, să se împace înainte de *lom Kipur* cu aceia cu care au fost certați, să-şi

construiască un cort din frunziş, de *Sukot* [10] , să-l împodobească şi să se mute în el câteva zile - cum ar putea fiii mei să trăiască acestea alături de altcineva decât de o evreică?

– Dar poate că fiii tăi, sau unul dintre ei, nu-şi vor dori toate acestea. Poate că unuia i-ar plăcea să decidă, împreună cu soția lui catolică, pentru care sărbătoare să opteze şi cum s-o cinstească - după tradiția iudaică, sau catolică, sau după o a treia -, ori pe care din copii în ce credință să-l educe. De ce nu ar merge el cu fiul lui de *sabat*[11] la sinagogă, iar ea cu fiica ei duminica la biserică? Ar fi ceva rău în asta? Rahel dădu din cap, negând.

– Nu aşa se petrec lucrurile, în căsniciile mixte nu are loc o viață spirituală foarte bogată - ci nici una.

– Dar poate că într-un astfel de cuplu amândoi se simt împliniți, nefiind mei evrei, nici catolici. Ceea ce nu înseamnă că sunt oameni răi - îmi închipui că şi ție îți sunt simpatice persoane care nu țin nici de ritualul iudaic, nici de cel catolic. Iar copiii lor s-ar putea întoarce la o viață spirituală bogată, ca budişti sau musulmani, ori ca evrei sau catolici.

– Cum ar putea să se simtă împlinit fiul meu, o dată ce nu mai este evreu? În plus, e pur şi simplu inexact ce spui. A doua generație nu se întoarce la iudaism. Fireşte că există cazuri izolate. Dar, sub raport statistic, cel ce intră într-o căsnicie mixtă este pierdut pentru iudaism.

---

[10] Termeni religioşi iudaici, în limba ebraică: caşer - alimentaţie conform prescripţiilor religioase (fără carne de porc); şofar - corn de berbec ritual, care anunţă încheierea slujbei de Roş Haşana; Roş Haşana („capul anului") - Anul Nou iudaic; Iom Kipur - ziua ispăşirii şi a iertării (opt zile după Roş Haşana); credincioşii cer şi acordă iertare celor faţă de care au păcătuit sau care le-au greşit lor; rugăciunile imploră binecuvântarea divină pentru întregul an viitor; Sukot - „sărbătoarea corturilor", amintind anii pribegiei în deşert după fuga din Egipt. Vreme de şapte zile credinciosul se mută într-un cort care lasă să se vadă cerul

[11] Sabat - la evrei, zi de rugăciune şi odihnă, de vineri seara până sâmbăta seara

– Poate că acela, sau copiii lui, va fi câştigat pentru altceva.

– Ţii ce eşti? Catolic, protestant, agnostic? Oricum, ai voştri sunt atât de mulţi încât puteţi renunţa la cei din căsniciile mixte. Noi nu ne putem permite să pierdem pe nimeni.

– Oare scade numărul evreilor în lume? N-am în cap o statistică, dar nu-mi vine să cred aşa ceva. Dincolo de asta - dacă într-o zi nimeni nu va mai voi să fie catolic, protestant, agnostic sau evreu, ce s-ar putea spune împotrivă?

– Ce s-ar putea spune împotriva faptului că într-o zi n-ar mai exista evrei? îl privea uimită. E posibil să rosteşti asemenea întrebare?

Se simţi contrariat. Ce rost avea, în schimb, întrebarea ei? Oare lui, german fiind, nu-i era îngăduit să considere că religia iudaică, asemenea oricărei alteia, dăinuie, trăieşte, doar câtă vreme este liber aleasă, şi că ar muri atunci când nu s-ar mai opta pentru ea? Credea Rahel că religia iudaică era una deosebită? Că evreii ar fi cu adevărat poporul ales?

De parcă i-ar fi auzit întrebarea nerostită, Rahel spuse:

– Dacă tu crezi atât de puţin în religia ta, încât eşti în stare s-o laşi să dispară, te priveşte. Eu una doresc ca religia mea să trăiască, şi familia mea împreună cu ea şi în ea. Da, eu socotesc că religia mea este unică şi nu-ţi înţeleg supărarea, fiindcă nu interzic nimănui să considere la rândul lui că religia sa este unică. La fel stau lucrurile şi cu familia mea. Dar uite - şi-şi aşează mâna stânga pe braţul lui, iar cu dreapta îi arătă priveliştea din faţa lor -, acolo coteşte drumul spre Lyndhurst. Am ajuns.

S-au lăsat impresionaţi de splendoarea neogotică a conacului, vizitându-l în exterior şi în interior, au hoinărit prin grădina de trandafiri în plină floare, au mâncat de prânz, apoi s-au aşezat pe malul Hudsonului şi au vorbit despre multe şi de toate, despre cărţi şi picturi, base-ball şi fotbal, uniforme şcolare şi case rustice. Au petrecut o zi relaxată, cordială şi veselă. Dar când, pe drumul de întoarcere, lui Andi îi stăruia în minte întrebarea cât de grav i se pare Rahelei că Sarah şi el se iubesc, preferă să tacă.

Nu avea la New York prieteni sau prietene cărora să le fi făcut cunoştinţă cu Sarah şi dură un timp până ce ea începu să-l prezinte prietenelor şi prietenilor ei. În primele luni trăite în comun erau prea fericiţi în doi, existau prea multe lucruri care meritau dezvăluite de unul celuilalt, ori explorate împreună, ca să mai simtă nevoia de societate. Să se plimbe împreună în parcuri, în Central Park ori în Riverside Park, să meargă la cinema, la teatru şi la concerte, să împrumute filmele lor preferate pe casete video şi să le revadă în doi, să gătească împreună şi să stea de vorbă - aveau prea puţin timp pentru ei, ca să le mai ajungă timpul pentru alţii.

În prima lor noapte, Sarah îl privise lung; o întrebase la ce se gândeşte, iar ea spusese:

– Sper să nu încetezi niciodată să stai de vorbă cu mine.

– De ce n-aş mai face-o?

– Pentru că ai ajunge la ideea că ştii dinainte ce se petrece în mintea mea şi nu mai e nevoie s-o afli de la mine. Venim din culturi diferite, avem limbi materne diferite, chiar dacă tu traduci bine din limba ta într-a mea, trăim în două lumi diferite - să nu mai stăm de vorbă ar însemna separarea. Despărţirea.

Aveau moduri diferite de a discuta. Unul era uşor, rapid şi câteodată, din pricina unor vorbe nechibzuite, rostite spontan, aducea cu sine corectări, mâhniri, scuze. Dar în urmă nu rămânea nici o amărăciune. Celălalt se desfăşura mai lent şi cu precauţie. Când subiectul erau religiile lor diferite, ori specificul german din mediul lui şi cel iudaic dintr-al ei, se străduiau să se poarte cu băgare de seamă; nu voiau să pună sub semnul întrebării nimic din lumea celuilalt. Când mergea cu ea la sinagogă, slujba îl impresiona; când ascultă alături de ea o expunere despre hasidism, o găsea interesantă; când petrecea seara de vineri împreună cu ea, la părinţii ei, ritualurile i se păreau frumoase. O însoţea efectiv cu plăcere, dornic să-i cunoască universul. Nu numai ei nu-i mărturisea ce-i rămânea străin, ci chiar lui însuşi. Nu revenea nici la dialogul cu Rahel. A fost minunat, îi spuse

Sarei, întrebat cum fusese excursia lor la Lyndhurst; şi, constatând că relațiile lui cu Rahel câştigaseră de atunci în cordialitate, ea se mulțumi cu atât. La rândul ei, preda literatura germană pe care Andi i-o aducea în traduceri, o interesau manifestările de la Institutul Goethe, la care o invita să-l însoțească, şi găsea frumoase shubele de la Riverside Church.

În aprilie era ziua lui Andi şi ea îi făcu surpriza unei mici festivități. li invită pe cei doi colegi americani, care locuiau cu el în camera atribuită de Universitate, şi pe nişte prieteni de-ai ei, două programatoare, o lectoră cu un soț pictor, care-şi câştiga existența ca restaurator, apoi pe Rahel cu soțul ei, Jonathan, şi câțiva studenți ai ei, din vremea când predase *computer science*. Pregătise salate şi prăjituri cu brânză; musafirii stăteau, cu farfuriile şi paharele lor, în camera de zi; când intră, îi cântară sărbătoritului *Happy birthday*, *dear Andi*. Sarah îl prezentă cu mândrie prietenelor şi prietenilor ei, iar el le zâmbi tuturor.

Conversația ajunse la Germania. Unul dintre foştii studenți ai Sarei petrecuse un an la Frankfurt, în cadrul unui schimb interuniversitar. Era încântat de trenurile germane, punctuale, confortabile şi curate, de pâinea şi de chiflele nemțeşti, de vinul din mere, de plăcintele cu ceapă şi friptura în *sos* marinat. Limba însă îl iritase nu rareori. Nemții vorbeau despre „dezordinea poloneză“ şi „pripeala evreiască“. Când li se întâmpla să-i scoată din sărite vreo activitate, ziceau „am făcut-o până la gazare“.

– Până la gazare? interveni pictorul şi se uită la Andi.

Acesta dădu din umeri.

– N-am idee de unde vine expresia. Presupun că e mai veche decât Holocaustul şi datează încă din primul război mondial, când s-au folosit gaze toxice, ori se referă la sinuciderea cu gaze. Eu nici n-am mai auzit de mult vorba asta; azi, când te saturi de ceva, zici că până aici ți-a fost, că-ți vine să verşi ori că suni stingerea.

Dar pictorul nu-şi revenea din consternare.

– Va să zică nemții, când se satură de ceva, spun că trec la gazare? Şi dacă se satură de nişte oameni, atunci...

Andi simți nevoia să-l întrerupă.

– Până nu mai poți - despre asta e vorba; faci ceva până nu mai poți. Până-ți vine să verşi, fiindcă nu mai eşti în stare să înghiți mâncarea; până mori - mori otrăvit de gaze -, fiindcă nu te mai descurci în viață. Adică, ai o problemă cu tine însuți, nu faci un rău altcuiva.

– Nu ştiu, zău. Mie mi se pare că... Pictorul clătină din cap. Dar dezordinea poloneză? Dar pripeala evreiască?

– Astea sunt glumițe etnice nevinovate; se obişnuiesc şi între nemți: unul din Westfalia nu poate fi decât îndărătnic, cei din zona Rinului sunt veseli din fire, prusacul e disciplinat, iar saxonul... lasă-mă să te las. Pe seama automobilelor furate din Polonia sau intrate în Polonia prin contrabandă se glumeşte azi în toată Europa. Habar n-avea dacă vreun neamț atribuia cu adevărat un stil „lasă-mă să te las“ saxonilor sau dacă vreun alt european se amuza spunând bancuri despre hoții polonezi de maşini. Dar nu-i venea greu să-şi imagineze asemenea vorbe.

– Suntem cam înghesuiți în Europa noastră, e mai strâmt la noi decât aici, în America. Aşa că ne şi luăm mai des peste picior.

Lectora era de altă părere.

– Eu cred că e tocmai invers. Tocmai pentru că în America diferitele grupuri etnice trăiesc laolaltă, în strânsă apropiere, aluziile la etnie sunt tabu la noi. Altfel, am avea mereu necazuri.

– Necazuri, de ce? Aluziile la etnie nu sunt neapărat răuvoitoare, se întâmpla să fie chiar hazoase.

Unul dintre colegii lui Andi dori să-şi spună şi el părerea:

– Dacă sunt hazoase şi binevenite, ori răuvoitoare şi capabile să jignească, doar cel vizat poate să decidă, nu-i aşa?

– Eu zic că depinde totdeauna de cel ce vorbeşte, dar şi de cel căruia i se adresează, îl corectă colegul celălalt.

„Contracte, oferte, concedieri“ - alegi ce vrei. În cazul discutat, ambii interlocutori contează, asta-i.

Colegii o luară pe panta nuanțărilor filologice. Andi respiră uşurat. Când îi povesti Sarei despre scrisoarea sosită în aceeaşi zi, prin care concediul şi bursa lui se prelungeau cu încă un an, ea îl îmbrățişă cu lacrimi de fericire în ochi şi-i anunță numaidecât pe toți ceilalți. Urmară strigăte de „bravo“ şi „noroc“, iar Andi şi pictorul îşi ciocniră paharele cu deosebită căldură.

Seara, când Sara şi Andi, rămaşi singuri, comentau sărbătorirea şi invitații, ea îi spuse totuşi:

– Micul meu soldat credincios, de ce te bați pentru o cauză pe care, de fapt, n-o socoteşti bună? Nu eşti dator să aperi față de nimeni glumițele etnice răuvoitoare. Gazarea, pripeala evreiască - sunt ofense şi mâhnesc, n-ai ce face.

Andi se întreba ce să creadă. Îi veneau în minte filmele americane şi englezeşti de război, văzute când era băiețandru. Ştiuse atunci că era îndreptățită înfățişarea nemților în postura celor răi, şi totuşi se simțise sfâşiat între înțelegere şi împotrivire. Cât despre pripeala evreiască, nu ştia nici măcar dacă era o vorbă cu iz de insultă sau poate una de tot inofensivă.

În pat o întrebă:

– Mă iubeşti?

Ea se ridică de pe pernă şi îi puse mâna pe piept:

– Da.

– De ce?

– Pentru că eşti bun şi inteligent, cinstit şi generos. Pentru că eşti micul meu soldat credincios, care-şi face viața atât de grea: vrei să le dai tuturor tot ce-şi doresc şi-ți reuşesc multe, dar toate nu-i cu putință să-ți izbutească - însă tu încerci, te străduieşti necontenit, iar străduința asta a ta îmi merge la inimă... Pentru că ştii să te porți cu copiii şi cu câinii. Pentru că-mi plac ochii tăi verzi şi părul tău castaniu cârlionțat; şi pentru că trupul meu îl place pe al tău. Îl îmbrățişă strâns

şi-l sărută. Şopti: Nu numai că-l place. Trupul meu are nevoie de al tău. Mai târziu fu rândul ei să întrebe.

– Dar tu? Tu ştii de ce mă iubeşti?

– Da.

– Mi-o spui şi mie?

– Da...

Făcu o pauză lungă. Sarah crezu că a adormit.

– ...N-am întâlnit niciodată până acum o femeie care să ştie să vadă atâtea, care să mă privească atât de nuanțat, cu atâta intuiție. Te iubesc pentru felul cum mă priveşti. Mă simt ocrotit de privirea ta. Te iubesc pentru jocurile de computer, inventate de tine. Îți pui capul la contribuție ca să-i înveseleşti pe alții. Vei fi o mamă minunată. Şi mai ai ceva... ştii cine eşti, de unde vii, unde vrei să ajungi şi de ce ai nevoie ca viața să-ți fie bine rânduita. Te iubesc pentru locul ferm pe care-l ai în lume. Şi pentru că eşti frumoasă. li urmări cu mâna contururile feței, ca şi cum n-ar fi fost lumină în cameră, ci întuneric, iar el n-ar fi putut să vadă nimic. Ai un păr atât de negru cum n-am mai văzut, şi cel mai obraznic nas şi o gură înnebunitoare, senzuală şi inteligentă, care nu încetează să mă uimească. Se cuibări strâns lângă ea:... E de ajuns?

În mai, după încheierea semestrului universitar, Sarah şi Andi porniră în călătorie; plecau împreună în Germania. Sosiră înainte de a se crăpa de ziuă la Dusseldorf, de aici luară trenul spre Heidelberg. La Köln, trenul trecu peste Rin şi soarele răsări, făcând să strălucească Domul şi Muzeul.

– Ei, zise Sarah, ce frumusețe!

– Aşa-i; în curând va fi şi mai frumos. Călătoria cu trenul de-a lungul Rinului îi era dragă, dragi îi erau fluviul cu meandrele sale, malurile când încântător de primitoare, când aspre, podgoriile şi coastele împădurite ale dealurilor, burgurile şi aşezările mărunte, cargoboturile înaintând iute în josul fluviului şi încet, anevoie, în susul lui. Îi era drag traseul iarna, când din apele fluviului se înălțau aburi în aerul rece al dimineții, iar soarele răzbătea cu greu prin ceață

- şi vara, când burgurile, orăşelele, trenurile şi automobilele se răsfirau pe malul celălalt, asemenea unui univers de jucării, în lumina puternică şi clară a soarelui estival. Primăvara se bucura de copacii înfloriți, toamna de frunzele galbene şi roşii.

Ziua în care parcurgea traseul îndrăgit alături de Sarah era fără nori, Germania cea de jucărie se etala sub un cer albastru în văzduhul limpede. Andi îi arăta Sarei totul, cu un zel copilăresc: aleea castelului din Brühl, insula Nonnenwerth, stanca lui Loreley şi Palatinatul din zona Kaub. Îndată ce trenul intră în valea Rinului, sentimentul melancolic că se apropie de casă îi cuprinse inima. Câmpia largă, munții ce-o împrejmuiau la răsărit şi la apus, carierele de gresie roşie - priveliştea binecunoscută, când trenul gonea de la Mannheim spre Heidelberg: de aici venea, aici îi era locul. Spre tărâmul acesta o ducea acum pe Sarah.

Sosiți la Heidelberg, el îi distrase atenția câtă vreme taxiul străbătu oraşul şi urcă muntele pe malul celălalt al fluviului. Coborâră, merseră spre Calea Filozofilor, iar acum Andi îi puse cu mândrie la picioare oraşul său natal: castelul, oraşul vechi, podul vechi peste răul Neckar, gimnaziul unde învățase, sala mare a urbei, unde cântase împreună cu un coleg de clasă un concert pentru două flaute, la serbarea de absolvire, cantina unde luase masa ca student. Nu se mai oprea din vorbit, dornic să-i prezinte cât mai interesant ambianța, dar şi s-o familiarizeze cu ea.

– Dragul meu, spuse ea şi îi puse degetele pe buze, dragul meu, nu-ți fie teamă că n-o să-mi placă oraşul tău. Îl văd, şi în el îl văd pe micul Andi mergând la şcoală şi mai târziu la facultate; îmi place oraşul şi te iubesc.

Ajunseră la casa părinților lui tocmai când şosea şi sora lui Andi cu soțul şi cei doi copii ai ei. După scurt timp, apărură frații şi surorile părinților, verişoarele şi verii lui Andi şi câțiva prieteni ai familiei. Douăzeci de oaspeți invitaseră părinții la nunta lor de marmură, cum numeau ei a patruzecea aniversare a căsătoriei lor. Ce firesc se mişcă

Sarah printre ai mei, se gândi el, cum se pricepe să discute cu ei, folosindu-şi amestecul de germană şi engleză, ce aer proaspăt are, deşi n-a dormit aproape deloc! Ce femeie minunată am!

Înainte de prânz şedeau de vorbă cu tatăl şi cumnatul lui Andi.

– De unde este originară familia dumneavoastră? Sarah se adresă tatălui.

– Din Forst, care-i de partea cealaltă a câmpiei. Pe cât ne e cu putință să ne cercetăm trecutul, am fost din tată în fiu viticultori şi am avut ospătării. Eu sunt primul care am ieşit din rând. Dar fiică-mea s-a întors la viticultură.

– Dumneavoastră nu v-a plăcut vinul? Tatăl lui Andi rase.

– Ba da, mi-a plăcut vinul şi m-a atras viticultura. Dar înainte să mă hotărăsc pentru această meserie, am fost mobilizat şi am plecat la război şi acolo mi-am dat seama că sunt un bun organizator, aşa că la întoarcerea din prizonierat m-am orientat spre domeniul economic. În plus, un văr, care n-a fost pe front fiindcă avea un defect la un picior, a administrat via vreme de şapte ani şi n-am vrut să i-o mai iau. Dar mi-a lipsit. De aceea, m-am şi însurat târziu. Să mă căsătoresc şi să nu plec cu nevastă-mea la podgoria noastră, să nu trăiesc pe proprietatea noastră viticolă - multă vreme nici nu mi-am putut închipui aşa ceva.

– Ce ați organizat în timpul războiului?

– De toate. În Rusia am avut de-a face cu arta. Comuniştii transformaseră bisericile în depozite, ateliere, şoproane şi grajduri, iar noi am scos de sub dărâmături şi moloz cele mai minunate icoane, sfeşnice şi odăjdii.

– Ce s-a întâmplat cu obiectele?

– Le-am inventariat şi le-am trimis la Berlin. Ce s-a făcut cu ele la Berlin nu ştiu. Sub raport organizatoric, a fost mai interesantă pentru mine Franța, unde m-am ocupat de livrări de cereale şi vinuri.

– Şi Italia?

– Italia?

– Andi a menționat că, în timpul războiului, ați fost în Franța, Rusia şi Italia.

– În Italia am fost un soi de ataşat economic pe lângă ultimul guvern al lui Mussolini. Andi asculta surprins.

– N-ai povestit niciodată atât de mult despre război.

– Aşa se cade să fac, ca ea să nu rămână în veci bănuitoare. Tatăl lui avea o privire ştiutoare şi prietenoasă. Seara, când Sarah şi Andi stăteau întinşi în pat, ea aduse vorba despre privirea aceea ştiutoare şi prietenoasă. Găsea că arată bine tatăl lui, cu capul expresiv şi părul alb tuns scurt, iar pe chipul lui se îmbinau frumos trăsăturile caracteristice originii lui țărăneşti cu inteligența ageră. Dar sub privirea lui i se făcuse frică.

– De unde ştie că sunt evreică? I-ai spus tu?

– Nu, dar nici nu sunt convins că la asta s-a referit, când a pomenit de primejdia unei veşnice neîncrederi din partea ta. Din felul cum i-ai pus întrebările, n-ai lăsat loc nici unei îndoieli că doreşti să obții şi răspunsuri.

– Dar ce răspunsuri am obținut? Ce rost are un soi de ataşat economic pe lângă Mussolini, ca şi cum acela n-ar fi existat decât prin grația germanilor? Ce va să zică să te ocupi de livrări de cereale şi vinuri din Franța în Germania? Era vorba de pradă, în Franța ca şi în Rusia, de tâlhărie şi jaf.

– De ce nu l-ai întrebat?

De fapt, Andi era bucuros că nu-i mai pusese alte întrebări lui taică-său, că acesta nu fusese nevoit să-i răspundă şi că nu-i arătase icoana din camera lui de lucru.

– Pentru că am citit un mesaj în privirea lui. Privirea aceasta mi-a comunicat că va găsi un răspuns la oricare întrebare a mea, îmi va demonstra de fiecare dată că suspiciunea mea e nedreaptă, dar n-o să-mi spună de fapt nimic.

Andi îşi aminti de nişte discuții cu taică-său, când încercase un sentiment asemănător. Dar, în acelaşi timp, nu voia să persiste asupra părintelui său acuzația de prădare şi jaf.

– Eu îl cred când afirmă că obiectele bisericeşti din Rusia ar fi fost distruse, dacă el şi oamenii lui n-ar fi avut grijă de ele.

Sarah, care era culcată pe spate, îşi ridică mâinile, de parcă se pregătea pentru o observaţie de principiu. Dar apoi le lăsă să cadă la loc.

– Poate că aşa e. În fond, îmi sunt indiferente icoanele ruseşti, vinurile şi cerealele franţuzeşti şi afacerile lui Mussolini. Iar câtă vreme tu nu ai o privire asemănătoare cu a lui taică-tău, el n-are decât să mă privească aşa cum vrea. Mama ta pare un om bun, iar sora ta şi copiii ei mi-au plăcut. Stătu un pic pe gânduri. E cineva, tatăl ăsta al tău, martor mi-e Dumnezeu, nu-i un oarecare! Se întoarse pe o parte şi se uită la Andi:

Tare frumoasă a fost călătoria cu trenul! Şi priveliştea, cum mi-ai arătat-o de pe munte! Mergem mâine prin oraş? Şi acum facem dragoste?

La Berlin, Andi se temu pentru prima oară că deosebirile dintre lumile din care veneau le-ar putea primejdui iubirea. Fuseseră la Munchen şi la Ulm, la lacul Bodensee, ţinutul Pădurii Negre şi oraşul Freiburg, iar Sarah examinase totul cu privirea ei atentă şi prietenoasă. Natura o atrăgea mai mult decât oraşele şi îndrăgi peisajul ce mărginea câmpia Rinului - Bergstrasse, regiunea viticolă Ortenau, ţinutul Margravilor - după cum îl iubea şi Andi. Petrecură o zi la băile termale din Baden-Baden. Trecură prin intrările separate - una pentru bărbaţi, alta pentru femei -, se supuseră separat procedurilor - fricţionarea cu peria, sudaţia în căldura uscată finlandeză şi în cea umedă romană -; stabiliseră să se întâlnească în centrul împrejmuit de coloane al clădirii vechi, la bazinul de sub cupola înaltă. Andi ajunse înaintea ei şi o întâmpină cu privirea. N-o văzuse încă niciodată venind spre el, dezbrăcată, pe un traseu mai lung. Ce frumoasă era - părul negru căzându-i pe umeri, faţa cu trăsături clare, picioarele poate cam scurte, dar de formă perfectă. Ce graţios mergea - mândră de frumuseţea ei şi stingherită totodată, pentru că el o contemplă atât de făţiş. Ce încântător zâmbea - cu vagă ironie, pentru că avea mereu ceva de ironizat, fericită că el o admiră şi plină de dragoste.

În oraşele prin care treceau ironiza neabătuta conştiinciozitate cu care nemții aminteau de distrugerile din al doilea război mondial. „Au trecut cincizeci de ani de când s-a terminat războiul! Vă făliți cu faptul că până la urină ați fost măcar la capitolul ăsta cei mai grozavi din Europa? „ în suburbii, o amuzau căsuțele albe cu grădinile prea îngrijite şi gardurile prea ordonate, iar când se aflau la țară, o distra absența oricăror vechituri, a unor maşini ruginite sau sofale cuprinse de mucegai, cum se văd în America în preajma fermelor mai mici. „La voi totul arată de parcă acum o clipă ar fi fost finisat.“ Obiect de ironie erau şi marcajele de pe străzi; îi atrăgea mereu atenția lui Andi asupra meticulozității excesive cu care, într-un loc, limita spațiului de parcare era indicată printr-un triunghi haşurat, iar în altul cine avea de dat colțul era povățuit cum se ia intersecția, prin linii, bineînțeles, haşurate, care se întretăiau cu liniile haşurate ale circulației din sens opus. „Ar trebui oprită circulația pe străzile voastre“ - zicea - „ca ele să fie fotografiate din avion: ar rezulta opere de artă, capodopere!“

Sarah ironiza răzând şi râsul ei îl invită să se asocieze ironiilor şi să radă împreună cu ea. Andi se lăsa implicat conştient. Ştia că pentru Sarah zeflemeaua era un mod de a-şi asuma lumea, că şi la New York îi plăcea să radă ba pe seama unui dirijor, deşi apoi se arăta entuziasmată de concert, ba pe seama unui film kitsch, deşi lăcrimase la sfârşit şi ochii i se mai umezeau şi a doua zi, amintindu-şi vreo secvență. Avusese remarci ironice până şi cu prilejul Bar Mițvei frățiorului ei, deşi fusese emoționată alături de el, când citise rugăciunea la sinagogă şi când, mai târziu, la masă, îşi rostise cuvântul despre Tora şi despre dragostea de muzică. Toate acestea le ştia Andi şi totuşi îi venea greu să se împace cu luările ei în derâdere, care nu cruțau nimic. Rădea cu ea, dar i se crispau muşchii gurii şi ai obrajilor.

La Berlin îi găzdui un unchi, care moştenise o vilă în cartierul Grunewald şi le pusese la dispoziție, în clădire, un mic apartament cu dormitor şi cameră de zi, bucătărie şi baie.

Îi invită o dată la masă, la mâncăruri gătite chiar de el, şi în rest îi lăsă să-şi vadă de programul lor. Dar în seara dinaintea plecării lor la Oranienburg se întâlniră întâmplător în faţa intrării casei.

– Oranienburg? Ce căutaţi la Oranienburg?

– Vrem să vedem cum a fost.

– Cum să fie? E aşa cum ne închipuim că a fost; vedem numai ce ne închipuim. Am fost acum câţiva ani la Auschwitz şi nu e nimic de văzut, absolut nimic. Câteva cazărmi din cărămidă, între ele iarbă şi copaci, atât. Totul e numai în capul nostru.

Unchiul, un învăţător pensionat, îi privi deconcertat şi compătimitor.

– Ei bine, o să vedem ceea ce ne imaginăm în capul nostru. Andi rase. Facem din asta o problemă de teoria cunoaşterii? Unchiul clătină din cap.

– Ce rost are! Sunt cincizeci de ani de atunci. Nu pricep de ce nu putem lăsa trecutul să doamnă. De ce nu putem lăsa să doarmă şi trecutul ăsta, asemenea celorlalte trecuturi.

– Poate că e un trecut deosebit? Sarah rosti întrebarea în engleză, dar, spre mirarea lui Andi, înţelesese conversaţia purtată în germana.

– Un trecut deosebit? Oricine are un trecut care este deosebit pentru el! În plus, trecuturile se confecţionează, şi cele obişnuite, şi cele deosebite.

– Ce-i drept, pentru rudele mele nemţii au confecţionat un trecut deosebit. Sarah îl privi cu răceală pe unchiul lui Andi.

– Evident că a fost cumplit! Dar se cuvine ca locuitorii din Oranienburg sau Dachau sau Buchenwald să aibă din pricina asta un prezent cumplit? Oameni născuţi mulţi ani după război şi care n-au făcut nimănui nici un rău? Pentru că trecutul deosebit al localităţilor unde trăiesc este amintit mereu şi li se pune lor în cârcă? Unchiul scoase cheile din buzunarul pardesiului. Dar n-are rost. Prietena ta este americancă, iar pentru turiştii americani Europa e altceva

decât pentru noi. Vă duceți la restaurantul italian din colț?Poftă bună!

Sarah tăcu, până găsiră o masă şi se aşezară.

– Doar nu eşti de părerea unchiului tău?

– Ce părere?

– Că trecutul trebuie lăsat să doarmă şi chiar ar dormi, dacă evreii n-ar crea agitație.

– N-ai spus tu întruna că războiul s-a terminat acum cincizeci de ani?

– Aşadar, asta crezi totuşi!

– Nu, nu sunt de aceeaşi părere că unchiul meu. Dar nu e aşa de simplu cum ți se pare ție.

– Cât de complicat e?

Andi n-avea chef să se certe cu Sarah.

– Trebuie să discutăm despre asta?

– Răspunde-mi doar la întrebarea mea.

– Cât e de complicat? Trecutul trebuie amintit, ca să nu se repete; trebuie amintit din respect pentru victime şi pentru copiii victimelor; de la Holocaust, ca şi de la război, s-au împlinit cincizeci de ani; oricâtă vină împovărează generația taților şi a fiilor, nepoții nu s-au făcut vinovați de nimic; cine e nevoit să mărturisească, în străinătate, că vine din Oranienburg să nu se aştepte la bine; sunt tineri care devin neonaziști pentru că s-au săturat de înfruntarea trecutului - să găseşti atitudinea corectă față de toate acestea nu mi se pare simplu.

Sarah tăcea. Veni chelnerul şi făcură comanda. Sarah continuă să tacă şi Andi văzu că plângea încetişor.

– Ei, zise, se aplecă peste masă şi-i puse brațele în jurul gâtului, doar nu plângi pentru noi doi?

Ea dădu din cap.

– Ştiu că eşti de bună-credință. Dar nu e complicat. Judecată corectă e simplă.

Andi nu îndrăzni să recunoască: la Oranienburg se simți într-adevăr aşa cum prevăzuse unchiul lui. Ceea ce văzu nu era zguduitor. Zguduitor era ce se petrecea în cap. Iar asta,

ce-i drept, era peste măsură de zguduitor. Sarah şi Andi păşeau tăcând prin lagăr. După un timp se luară de mână.

O dată cu ei venise să viziteze lagărul o clasă de şcolari, vreo treizeci de băieţi şi fete de doisprezece ani. Se purtau cum se poartă de obicei nişte copii de doisprezece ani, erau gălăgioşi, chicoteau, se înghionteau. Erau mai interesaţi de ei înşişi decât de ceea ce le arăta şi le explica profesorul. Ce vedeau reprezenta pentru ei un subiect datorită căruia se puteau grozăvi unii faţă de ceilalţi, punându-se în încurcătură sau provocându-şi râsul. Se jucau de-a paznicii şi deţinuţii, scoteau gemete în celule, ca şi cum ar fi fost torturaţi sau lăsaţi să moară de sete. Profesorul se străduia sincer, iar ceea ce spunea era o dovadă că pregătise cu prisosinţă vizita în lagăr cu copiii. Dar tot efortul lui era zadarnic.

Oare Sarah reacţionează faţă de noi cum mi se întâmplă mie să reacţionez faţă de copiii ăştia? Nu se poate obiecta nimic dacă nişte copii se poartă potrivit vârstei lor, şi totuşi, mi-e greu să-i suport. Nu se poate obiecta nimic faptului că tata şi-a descoperit în război vocaţia organizatorică, sau că unchiul îşi apără liniştea, ori că eu văd, spre deosebire de Sarah, ce complicate sunt lucrurile, de o parte şi de alta - şi totuşi, ea ajunge la disperare. Cât de contrariat m-aş simţi, dacă unul dintre copii ar fi al meu?

Andi respiră uşurat că seara, la întoarcere, nu îl întâlniră pe unchi. Era bucuros că a doua zi urmau să vadă noua zonă de răsărit a oraşului şi să-şi îmbogăţească impresiile. În perioada marilor schimbări petrecute după căderea Zidului lucrase la Berlin; i-ar fi plăcut să se mute din nou la Berlin şi s-o facă pe Sarah să iubească oraşul. Era bucuros că-i va arăta atâtea faţete ale metropolei - ai să vezi, îi spusese adesea, Berlinul e aproape ca New York-ul. Dar când îşi imagină cum avea să viziteze cu ea şantierele din Potsdamer Platz, Friedrichstrasse ori de la Reichstag şi cum aveau să întâlnească pretutindeni alte şantiere, ştia dinainte ce avea să spună Sarah sau, chiar nespunând nimic, măcar ce avea să gândească. „De ce trebuie să fie gata chiar mâine totul şi

să arate ca şi cum oraşul n-ar avea istorie? Ca şi cum n-ar avea răni şi cicatrice? De ce trebuie să se rezolve grabnic şi problema Holocaustului, construind un monument pe tema asta? „ El va încerca să-i dea explicații, spusele lui nu vor fi nici lipsite de inteligență şi nici neadevărate, dar Sarei îi vor rămâne străine.

Nu există decât ori aşa ori altfel? Eşti bărbat sau femeie, copil sau adult? German său american, creştin sau evreu? N-are rost să angajezi un dialog, pentru că, deşi te ajută să-l înțelegi pe celălalt, nu te ajută să-l şi tolerezi, iar esențială este toleranța şi nu înțelegerea? Cât despre toleranță - oare în ultimă instanță nu-l tolerezi decât pe cel asemănător ție? Fireşte, accepți deosebirile, probabil fără deosebiri nici nu se poate. Dar nu trebuie să se mențină şi ele în anumite limite? Pot evolua lucrurile spre bine dacă, diferiți fiind, ne punem din principiu sub semnul întrebării?

Abia îşi formulase în gând interogațiile, că se şi înspăimânta. Nu-l tolerezi decât pe cel asemănător ție - nu-i asta rasism sau şovinism sau fanatism religios? Copii şi adulți, germani şi americani, creştini şi evrei - cum să nu se suporte, să nu se tolereze reciproc? Se tolerează reciproc pretutindeni în lume, în orice caz oriunde lumea este aşa cum se cuvine să fie. Dar apoi perseveră cu întrebările: dacă, poate, se tolerau numai pentru că unii sau alții renunțau la ceea ce erau? Copiii deveneau adulți, germanii - asemănători americanilor, iar evreii - creştinilor. Rasismul şi fanatismul religios nu încep oare numai acolo unde oamenii nu sunt pregătiți să-şi asume o astfel de adaptare? În cazul meu - fiindcă nu sunt pregătit să devin, de dragul Sarei, american şi evreu?

Ziua următoare se desfăşură chiar cum şi-o imaginase. Sarah dovedi interes pentru tot ce îi arăta el, îşi declară uimirea şi admirația față de şantierele din Potsdamer Platz, față de energia investită în crearea unei noi înfățişări a arterei Friedrichstrasse şi a zonei din jurul Reichstagului. Dar nu omise să se refere la răni şi cicatrice, să întrebe de ce oraşul nu înțelegea să le îndure, precum şi să vadă, în

plănuitul monument al Holocaustului, sensul disimulat al unei refulări. Îl mai întrebă de ce nu suportă nemții haosul şi dacă, în cultivarea maniacă a ordinii şi curățeniei în național-socialism, ceva din natura intimă germană nu-şi găsise o expresie evident anormală, dar totuşi caracteristică. Lui Andi nu-i făceau plăcere întrebările Sarei. Dar după un timp răspunsurile lui îi plăceau şi mai puțin decât întrebările ei. Începu să-l obosească propria lui străduință de a rosti judeciți cumpănite şi atente la diferențieri. De fapt, nici el nu aprecia chiar tot ce-i arăta Sarei, nu era de acord nici cu aroganța şi nici cu graba acelor construcții care năzuiau parcă să acopere ce a fost, să nu lase nefolosit nici un spațiu. Sarah avea dreptate: de ce se bătea pentru cauze în care el însuşi nu credea? De ce se lansase, pe marginea exprimărilor unchiului său, în argumentări complicate, în loc să spună, pur şi simplu, că vorbele lui constituiau o revoltătoare ofensă?

Seara se duseră să asculte *Mesa în şi minor* de Bach, cantata în sala de la Schauspieliaus. Ea n-o ştia şi Andi era neliniştit, cum se întâmpla totdeauna când eşti gata să-i faci cunoştință cuiva de care te-ai îndrăgostit cu muzică şi cărțile tale preferate. Nu însă doar atât. Se temea că Sarei muzica i se va părea prea creştină, prea specific germană. Că va simți că Mesa îşi are locul nu într-o sală de concert, ci într-o biserică, şi că se va socoti înşelată de el, ca şi cum ar încerca să-i impună, fără s-o afirme deschis, lumea lui bisericească, creştină, germană. Ar fi dorit să discute cu ea despre toate astea. Dar şi de o asemenea discuție se temea. Ar fi fost nevoie să-i explice de ce iubea atât muzica aceasta - şi n-ar fi ştiut cum. *Incarnatus est*, *crucifixus*, *passus et sepultus est et ressurexit* - textul nu-i spunea nimic, şi totuşi, muzica, pentru acest text compusă, îl tulbură şi-l făcea fericit ca aproape nici o alta. Oare, mărturisindu-i aceste sentimente, nu va spori neîncrederea Sarei, ea ajungând să-şi apună că în ființa lui sunt atât de adânci rădăcinile a tot ce-i înstrăinează, încât el nici măcar nu le înțelege şi nu le poate comenta?

Dar când ieşiră din metrou, lumina blândă a soarelui târziu învăluia Gendarmenmarkt. Domurile şi clădirea Schauspieliaus, senioriale, modeste şi trinitariene, erau mărturia unui alt Berlin, mai bun; prăvăliile îşi încheiaseră programul, obişnuiţii hoinari ai serii nu ieşiseră încă, aşa că era pustiu şi linişte, ca şi cum oraşul şi-ar ţine respiraţia. „O", spuse Sarah şi se opri.

Când se intonă *Kyrie*, ea privi în jur. Apoi îşi închise ochii şi după un timp îi luă mâna. Spre sfârşitul Mesei îşi puse capul pe umărul lui. *Et expecto ressurectionem mortuorum* - „da", îi şopti ea, ca şi cum ar aştepta alături de el învierea morţilor sau resurecţia cuplului lor din hăţişul atâtor dificultăţi în care se tot rătăceau.

A doua zi zburară înapoi la New York. Vreme de trei săptămâni îşi petrecuseră fiecare zi împreună şi nu rareori trăiseră sentimentul unei intimităţi cotidiene, de la sine înţelese, ca şi cum aşa ar fi fost dintotdeauna şi aşa trebuia să fie şi să rămână. Nicicând acest sentiment nu li se păruse mai puternic ca în timpul zborului, la întoarcere. Amândoi ştiau de câtă linişte are nevoie celălalt, câtă apropiere îi făcea bine şi care mic gest de afecţiune l-ar bucura. Se certară pe tema filmului care li se proiectă în avion, pentru că era frumos să celebreze ritualul certurilor, aplicându-l unui obiect fără conţinut exploziv. Când veni la ea, după ce aterizaseră seara la New York, erau prea obosiţi ca să mai facă dragoste. Dar înainte să adoarmă, ea îi cuprinsese cu mâna sexul care se întări în mâna ei, şi apoi se făcu moale din nou - şi Andi se simţi acasă.

Era vară. În Chinatown şi Little Italy, în Village şi pe Times Square şi Lincoln Square, Manhattan-ul era mai aglomerat ca altădată. Dar în preajma Universităţii Columbia, zona unde trăiau Sarah şi Andi, domnea mai mult calm. Turiştii veneau rar aici, iar studenţii şi profesorii părăsiseră oraşul. Zilele erau înăbuşitoare; după câţiva paşi pe stradă, hainele ţi se lipeau de trup. Seara şi noaptea era ceva mai răcoare. Dar aerul cald şi umed nu mai era elementul uşor, pe care

nu-l simți, ci unul dens şi greu, opunând trupului o rezistență blajină şi senzuală. Pentru Andi era de neînțeles cum de plecau din oraş newyorkezii, renunțând la aceste seri şi nopți. Nesuportând zumzetul şi fâşâitul aerului condiționat din birou, lucra pe o bancă în parc, până seara târziu, prinzând o mică lampă cu baterie de carte sau de blocnotes. Apoi se ducea la Sarah, însuflețit de dragostea pentru ea, de munca lui, de aer şi de licărul luminilor pe asfalt. Aerul acela care-i opunea rezistență îl făcea să se simtă uşor; greutatea lui îi relativiza propria greutate. Se simțea plutind cu paşi mari, fără nici un efort, pe Calea Lactee.

Ar fi fost mulțumit să se plimbe seară împreună cu ea fără prea multe cuvinte, sau să se aşeze în doi la una din mesele aflate în fața restaurantelor de pe Broadway, ori Bă vadă un film, la cinematograf sau la video. Dar Sarah, oricum mai vorbăreață decât el, simțea nevoia să vorbească, mai ales după solitudinea din fața computerului. Dorea să afle ce citise şi ce scrisese el şi să-i povestească la rândul ei despre progresele ei la jocul de computer. Pe când îşi elabora programele, îi veneau în minte o mulțime de chestiuni pe care abia aştepta să le discute cu el. În schimb Andi, concentrat asupra lucrării sale, nu se mai putea gândi la altceva nici măcar în pauze, aşa că seara nu avea nimic de povestit în afara lucrării lui. Dar tocmai despre ea se ferea să discute. Nu riscă să mai provoace o dată o ceartă asemenea aceleia iscate în jurul acestei teme, cu un timp în urmă.

În lucrare se ocupa de reprezentările de drept şi de ordine expuse în scrierile utopiştilor americani, de la cele ale shakerilor, rappiştilor, mormonilor şi hutterilor la acelea ale socialiştilor, vegetarienilor şi adepților amorului liber. Andi îşi socotea tema captivantă. I se părea captivant să cunoască programele utopice, să descopere scrisori, jurnale şi memorii ale unor utopişti şi să afle din ziare cu file îngălbenite cum fuseseră apreciați de contemporani. Uneori, proiectele utopice îl emoționau ca întruchipări ale unor donquijotisme colective. Alteori, avea sentimentul că utopiştii fuseseră

conştienți de zădărnicia întreprinderii *lor şi* nu doriseră decât să dea un chip colectiv, creator, unui nihilism eroic. Câteodată, îi apăreau ca nişte copii precoci, care trăiau o satiră la adresa societății. Când. Îi povesti Sarei despre temă să, pe care o găsea fascinantă, ea căzu pe gânduri şi spuse în cele din urmă:

– E ceva specific german, aşa-i?

– Tema proiectelor utopice americane?

– Fascinația utopiei. Fascinația transformării haosului în cosmos, a ordinii perfecte, a societății pure. Poate şi fascinația zădărniciei - nu mi-ai povestit tu despre una dintre legendele voastre, la sfârşitul căreia toți se duc la moarte, împreună, eroic şi nihilist? Despre Nibelungi?

Andi nu ascultă argumentația, ci intui un atac pe care dori să-l respingă.

– Dar există de o mie de ori mai multă literatură americană decât germană care să-mi ilustreze tema, cât despre sinuciderea colectivă, americanii cu Little Big Hom şi evreii cu Masada nu oferă mai puține exemple decât germanii.

– Ba da. Legenda aceea este cea mai de seamă din câte aveți, aşa mi-ai spus. Însă Little Big Hom şi Masada au fost doar nişte episoade. Nici numărul scrierilor publicate pe această temă nu este edificator. Cunosc literatura americană fără s-o fi citit; sunt poveşti despre vreun experiment utopic, despre oameni, familiile lor, despre muncă, bucurii şi suferințe, poveşti scrise cu entuziasm şi compasiune. Literatura germană este obiectivă şi solidă, construieşte categorii şi sisteme, iar dacă se simte în ea o pasiune, aceea e pasiunea disecării ştiințifice.

Andi dădu din cap.

– Există mai multe stiluri ştiințifice. Cunoşti bancul acela cu francezul, englezul, rusul şi neamțul care au de scris o lucrare ştiințifică despre elefant? Francezul scrie *L'elephant et şes amours*, englezul *How to shoot an elephant*, rusul...

– N-am chef să mai ascult bancul tău nesărat. Sarah se ridică şi se duse la bucătărie. O auzi deschizând cu mişcări

violente maşina de spălat vase, scoțând vase şi pahare, zvârlind zgomotos şi zornăind tacâmurile pe masă. Se întoarse şi rămase în uşa camerei.

– Nu-mi place să mă iei în râs când discut cu tine. Nu-i vorba de stiluri ştiințifice. Iar când nu te ocupi de ştiință, ci vorbeşti cu prietenii mei sau cu familia mea, nu dai dovadă de participare - oricum, nu de ce înțelegem noi prin participare -, ci de o curiozitate analitică, de genul disecției. Nu-i grav, aşa eşti tu şi aşa ne-am deprins să ținem la tine. Cu alte prilejuri şi în alt mod poți arăta şi multă participare. Numai în conversație...

– Doar nu vrei să afirmi că prietenii tăi şi familia ta mă întâmpina cu vreo participare? În cel mai bun caz e vorba de curiozitate şi, pe deasupra, de una cu totul superficială. Eu...

– Andi, nu face totul praf! Ai mei te privesc şi cu o anumită curiozitate, dar şi cu participare, aşa cum îi priveşti şi tu, iar tot ce am apuca...

– În primul rând, mă priviți cu multe prejudecăți. Ştiți totul despre nemți. Deci ştiți totul şi despre mine. În consecință, nu mai aveți de ce să vă interesați de mine.

– Nu ne interesăm de ajuns de tine? Nu pe cât te interesezi tu de noi? De ce avem atât de des senzația că ne apuci din vârful degetelor? Şi de ce nu constatăm felul ăsta rece de a fi decât la nemți?

Ridicase vocea.

– Dar citi nemți cunoşti tu, de fapt?

Ştia că tonul calm pe care-l abordase o enerva, dar nu putea altfel.

– Destui, iar celor pe care ne-a plăcut să-i cunoaştem li se adaugă cei pe care mai bine nu-i cunoşteam, dar pe care am fost obligați să-i cunoaştem.

Stătea în continuare în uşă, cu brațele proptite în şolduri, şi îl privea sfidător.

Despre ce vorbea ea, de fapt? Cu cine îl compara? Cu Mengele şi curiozitatea lui glacială, plină de cruzime în analiză şi disecție? Îşi clătină capul, a refuz. Nu voia s-o

întrebe la ce se gândise ea. Nu voia să afle. Nu dorea să mai spună nimic, să mai audă nimic, ci doar să aibă linişte, alături de ea, dacă era posibil, dar şi fără ea, decât să n-aibă linişte deloc.

– Îmi pare rău. Îşi puse pantofii. Hai să ne telefonăm mâine. Mă duc la mine acasă.

Dar rămase la ea. Sarah îl rugă prea mult, ca să mai poată pleca. Dar se hotărî să nu-i mai vorbească vreodată despre lucrarea lui.

Aşa îşi răscroi iubirea după măsuri tot mai mici. Era riscant să vorbească despre familiile lor, despre Germania, despre Israel, despre nemți şi evrei, despre munca lui, dar şi a ei, de la care dialogul putea să lunece uşor tot la subiectul nedorit al lucrării lui. Luă obiceiul să cenzureze ce avea de gând să spună, preferând să treacă sub tăcere vreo impresie critică despre viața newyorkeză şi să nu facă nici un comentariu atunci când vreo remarcă a prietenilor ei despre Germania şi Europa i se părea falsă sau arogantă. Existau destule alte subiecte şi exista intimitatea sfârşiturilor de săptămână şi pasiunea nopților petrecute împreună.

Se deprinse într-atât cu autocenzura încât n-o mai observa. Îl încântă să constate cum conviețuirea lor devenea tot mai uşoară şi mai frumoasă. Se bucura de prelungirea bursei şi a şederii lui. În toamna şi iarna trecute fusese nou în oraş şi deseori singuratic. Toamna şi iarna viitoare aveau să fie un timp fericit.

Până când, dintr-o pricină cu desăvârşire neînsemnată, conflictul izbucni din nou. Sarah avea găurele în oricare din puloverele şi dresurile ei. Nu-i păsa de ele, şi de când Andi îi atrăsese o dată atenția asupra uneia, aflase părerea ei: nici lui nu se cădea să-i pese. Dar când se pregăteau într-o seară să plece la cinema şi ea se îmbrăca de oraş, puloverul ei avea câte o gaură la ambele subsuori, iar dresul la ambele călcâie;

Andi râse şi-i arătă Sarei găurile.

– Ce-i de râs aici?

– Las-o baltă, uită şi gata.

– Spune-mi de ce găurile astea sunt atât de interesante şi de comice, încât trebuie să mi le arăți şi să râzi de ele.

– Eu... Oare trebuie să... Andi nu ştia cum să înceapă. La noi aşa se procedează. Când cineva are o gaură în haină sau o pată pe ea, i se spune. Credem că n-ar fi îmbrăcat-o, dacă ar fi văzut gaura ori pata şi că e bucuros că a aflat. N-o mai îmbracă şi *altă* dată.

– Aşa. Asta-i aspectul interesant. Care-i cel comic?

– Doamne, Sarah! Patru găuri deodată - mi s-a părut amuzant, pur şi simplu.

– Sunt amuzante găurile şi atunci când cineva câştiga atât de puțin, încât nu-şi poate permite să fie pretențios cu îmbrăcămintea?

– Nu-i un cap de țară să țeşi o gaură. Nici vreo scamatorie. Şi eu îmi țes găurile.

– Ai tu ce ai cu ordinea. El ridică din umeri.

– Ba da, aşa e. Tina ar spune că ăsta-i nazistul din tine.

El tăcu o clipă.

– Regret, dar nu mai pot să aud vorbele astea. Nazistul din mine, neamțul din mine - nu mai pot s-aud.

Sarah îl privi uluită.

– Ce se întâmpla? De ce reacționezi atât de violent? Ştiu că nu eşti nazist şi nu-ți reproşez că eşti neamț. Las-o pe Tina să...

– Nu numai Tina caută şi găseşte nazistul din mine, aşa gândesc şi ceilalți prieteni ai tăi. Şi ce înseamnă că nu-mi reproşezi că sunt neamț? Ce-ar fi de reproşat, iar tu, mărinimoasă, nu-mi reproşezi?

Ea negă din cap.

– Nu-i nimic de reproşat. N-o fac nici eu, n-o fac nici prietenii mei. Doar ştii că ei te plac, iar la vară Tina vrea să vină cu Ethan şi cu noi doi la mare - doar nu crezi că şi-ar propune aşa ceva dacă te-ar socoti nazist. Că oamenii pe care-i întâlneşti sunt preocupați de faptul că eşti german, că se întreabă cât de german eşti, ce anume constituie

elementul german din tine şi dacă e ceva rău în el - toate astea doar nu sunt o noutate pentru tine.

– Dar pe tine te preocupă?

Sarah îl privi cu uimire şi tandreţe.

– Ei, dragul meu! Ştii ce mult îmi place muzica, cât îmi plac cărţile care-ţi plac şi ţie şi cât de fericită am fost în timpul călătoriei noastre în Germania. Te iubesc cu tot ce ai adus frumos în viaţa mea şi cu ce e german în aceste frumuseţi. Nu-ţi mai aduci aminte? După numai trei zile de când ne-am cunoscut mă şi îndrăgostisem de tine, aşa de repede m-am îndrăgostit, deşi eşti neamţ.

– Oare nu înţelegi ce mă şochează? Acum ea îl privi cu dragoste şi îngrijorare.

– Cum te-ai simţi tu, dacă ţi-aş spune că te iubesc deşi eşti evreică? Că prietenii mei caută elementul evreităţii din tine? Că, de fapt, nu le pare bine deloc că am o legătură cu o evreică, dar pe tine te plac totuşi? Nu ai vedea aici un cretinism antisemit? De ce-i atât de greu de înţeles că prejudecăţile antigermane mi se par la fel de cretine, iar când vin din partea femeii pe care o iubesc şi a prietenilor ei...

– Cum îndrăzneşti să compari cele două atitudini? Sarah tremura de indignare. Antisemitism... evreii n-au făcut rău nimănui. Nemţii au ucis şase milioane de evrei. Că aşa ceva ne preocupă, atunci când avem de-a face cu unul de-ai voştri - cît de naiv eşti? Sau cât de insensibil şi egocentric? Trăieşti de aproape un an la New York şi încerci să-mi spui că nu ştii despre obsesia Holocaustului, de care oamenii nu scapă?

– Ce am eu cu...

– Ce ai tu cu Holocaustul? Eşti neamţ, asta ai tu cu Holocaustul! Şi asta-i preocupă pe oameni, chiar dacă sunt prea politicoşi ca să ţi-o arate. Sunt prea politicoşi, şi în plus gândesc că nici nu trebuie să-ţi arate ceea ce tu însuţi ştii. Nu înseamnă că nu ţi se dă nici o şansă.

Andi îşi trecu mâna peste husa canapelei, la ale cărui capete şedeau unul în faţa celuilalt, ea întoarsă cu tot trupul spre el, ţinându-şi picioarele încrucişate, el cu picioarele pe

podea, întorcând spre ea doar capul şi umărul. Netezea cutele husei, sub mâna lui se iveau cute noi, în formă de valuri şi stele, le netezea şi pe acelea. Când îşi ridică ochii de pe divan, o privi scurt în ochi, apoi se uită la mâinile ei, încrucişate în poală.

– Nu ştiu dacă mi-e cu putinţă să mă împac cu gândul că sunt agreat sau iubit, deşi sunt neamţ. Comparaţia mea cu antisemitismul te-a revoltat. Sunt prea obosit ca să găsesc acum altă, sau prea tulburat - pesemne că nu înţelegi, dar mă tulbură faptul că nu sunt luat drept cel care sunt, ci ca o abstracţiune, o făptură construită de o prejudecată. Cu o şansă, dar şi cu povara de a fi obligat să-mi dovedesc nevinovăţia. Făcu o pauză. Nu, nu pot să mă împac cu gândul ăsta. Ea îl privi cu tristeţe.

– Când întâlnim pe cineva, cum să uităm ce ştim despre lumea lui şi despre oamenii din care se trage şi alături de care trăieşte? Înainte vreme, credeam că a vorbi despre americanul sau despre italianul ori irlandezul tipic însemna şovinism. Dar elementul tipic există cu adevărat şi vieţuieşte în cei mai mulţi dintre noi. Îşi puse mâna pe a lui, care continua să formeze şi să netezească alte cute pe husa canapelei. Eşti tulburat? Înţelege că şi prietenii şi familia mea sunt tulburaţi de ceea ce au făcut nemţii şi se întreabă ce a fost tipic german în faptele lor şi cât din această caracteristică persistă în unul sau altul dintre nemţi şi implicit şi în tine. Dar nu eşti bătut în cuie în felul lor de a vedea.

– Ba da, Tina mă ţintuieşte în optica asta şi aşa fac şi alţii. Prejudecata voastră seamănă cu toate prejudecăţile; are un pic de-a face cu realitatea şi un pic cu teama şi un pic cu simplificarea vieţii, ca toate dulăpioarele şi sertăraşele în care îl vâram pe celălalt. Veţi găsi totdeauna la mine ceva care să vă confirme prejudecata, o dată cum gândesc şi altă dată cum mă îmbrac şi azi, adineauri, că am râs de găurile din lucrurile tale.

Ea se ridică, veni lângă el, îngenunche şi-şi puse capul în poala lui.

– O să încerc să te văd mai puțin pe fundalul culturii mele, pentru care exprimările tale par uneori... - căuta un cuvânt care să nu dezlănțuie iar disputa -... iritante, şi să te privesc mai des pe fundalul specificului tău. Vreau să-ți cunosc mai bine fundalul.

– Eşti o scumpă.

Se aplecă, îşi puse capul peste al ei, îi înconjură umerii cu brațele.

– Îmi pare rău că am devenit violent. Ea mirosea frumos şi era plăcut s-o atingi. Aveau să facă dragoste. Avea să fie frumos. Era bucuros de clipă care o să urmeze de îndată. Privi ferestrele luminate ale casei din față, văzu oameni umblând încolo şi încoace, vorbind, sorbind dintr-un pahar, uitându-se la televizor. Îşi imagină o privire venind spre ei din casa aceea: un cuplu care s-a certat şi s-a împăcat. O pereche de îndrăgostiți.

Când eşti nevoit să-ți mărturiseşti că o ceartă nu e doar o ceartă? Că nu este o furtună după care iese soarele şi nici un anotimp ploios, după care urmează unul mai surâzător, ci vremea proastă intrată în cotidian? Când îți dai seama că o împăcare nu dezleagă, nu rezolvă nimic, ci vesteşte doar oboseala şi anunță o pauză mai lungă ori mai scurtă, după care cearta continuă?

Nu, îşi zise Andi, exagerez. Câteodată nu ne înțelegem şi ne certăm, iar apoi ne împăcăm şi ne înțelegem din nou. Doi oameni care se iubesc se înțeleg o dată mai bine, altă dată mai prost şi uneori deloc. N-ai ce face. Cât de des e îngăduit să te cerți - pentru asta nu s-a inventat o normă. Oricum, nu e esențial dacă te înțelegi cu partenerul, ci dacă îl suporți; dacă eşti tolerant cu el. Dacă eşti tolerant fiindcă partenerul îți seamănă, sau intolerant, fiindcă nu-ți seamănă. Dacă poți renunța la ceea ce te desparte de celălalt, sau nu.

Toate utopiile încep cu convertiri: oameni care-şi iau rămas-bun de la vechile lor religii, convingeri şi moduri de

viață şi se implică, în cadrul proiectului utopic, în altele noi. Rămas-bun şi o nouă implicare - asta-i convertirea, şi nu un fulger din ceruri, revelație, extaz şi alte flecăreli. Se întâmplau câteodată şi acelea. Dar Andi fu uimit să constate că o convertire spre un proiect utopic rezulta, în cele mai dese cazuri, dintr-o hotărâre de viață lucidă. Constatare valabilă mai cu seamă pentru soțiile şi soții celor ce se devotaseră unui proiect utopic. Dragostea, dorința de a conviețui mai departe, imposibilitatea de a trăi în acelaşi timp în lumea normală şi în cea utopică, şansele unei existențe mai bune pentru copii, şansele reuşitei profesionale şi economice pentru propria persoană - asta era. Nu era de ajuns să înțelegi entuziasmul utopic al partenerului şi nu era necesar să-l împărtăşeşti. Necesar era să renunți la lumea ta normală, care te despărțea de celălalt.

Într-o zi, Andi îşi întrebă colegii cu care împărțea biroul:

– Când un bărbat adult se converteşte la iudaism şi nu e circumcis - e obligat să se circumcidă?

Unul dintre colegi îşi ridică ochii de la masa de lucru şi se lăsă pe spate.

– E adevărat că europenii nu se circumcid? întrebă.

Celălalt coleg rămase aplecat asupra cărților sale.

– La noi, da, e obligat. De ce nu? Avraam s-a circumcis când avea nouăzeci şi nouă de ani. Dar cel ce se converteşte nu e nevoit să se circumcidă singur; o face *mohelul*.

– Ăsta-i medic?

– Medic nu, ci specialist. O tăiere împrejur - să tai prepuțul, să tragi pielea sub gland, să tamponezi rană în vederea sterilizării - pentru atât nu-i nevoie de un medic.

Andi îşi puse ocrotitor mâna pe sex.

– Fără anestezie? Colegul se întoarse spre el.

– De asemenea grozăvii ne crezi în stare? Nu, circumcizia unui adult se face sub anestezie locală. Cunoşti vreo societate a vreunor utopişti evrei care să fi renunțat la circumcizie? În secolul al nouăsprezecelea, au existat evrei care au năzuit să modifice sau să abroge legea circumciziei.

Andi îşi întrebă colegul despre sursa informațiilor sale şi află că tatăl lui este rabin. Mai află că la un convertit circumcis dinainte are loc un soi de circumcizie simbolică.

– N-ai cum să tai încă o dată ceea ce este gata tăiat. Dar nu se poate fără un cât de mic ritual.

Andi era de acord. Nu se putea fără nici un ritual. Dar să-ți pui trupul la dispoziția unor tradiții religioase, să accepți, în virtutea unui ritual, să ți se taie prepuțul de către *mohel*, sub anestezie locală, să suporți intervenția până la tamponarea rănii, să-ți dezgoleşti sexul în fața cuiva de care nu te leagă nimic - nici dragoste, nici apropierea pacientului de medicul său, nici încrederea de la prieten la prieten -, să îngădui acelui străin să-ți palpeze, iar apoi să-ți mutileze organul bărbăției, să te înfățişezi eventual nu numai în fața *mohelului*, ci şi a unui rabin cu suita - niscaiva bătrâni demnitari, martori şi naşi - cu pantalonii în vine, ori fără pantaloni, doar în ciorapi; iar după un răgaz să aştepți încheierea ceremoniei, în timp ce efectul anesteziei slăbeşte, iar membrul, în pansament voluminos, forțat să intre în pantaloni, începe să te doară, pe când prepuțul sacrificat zace, cu urme de sânge, într-un vas ritual - nu, nu era dispus să îndure toate astea. Dacă o să se circumcidă, chestiunea îl privea numai pe el. Avea să pună la cale totul în aşa fel încât procedura să nu fie nici penibilă, nici dureroasă. Dacă se va hotărî să devină evreu, se va circumcide.

Andi se gândi la ceremonia botezului, la călugărițele şi la recruții supuşi deopotrivă raderii în cap, la soldații SS tatuați şi la deținuții din lagărele de concentrare, însemnați cu fierul roşu, ca vitele. Părul creşte la loc, tatuajele pot fi îndepărtate, iar după scufundarea în apa botezului eşti scos - cel puțin aparent - la fel cum ai fost înainte. Ce religie este aceasta, căreia simbolul încredințării nu-i este suficient, obligându-te să-ți marchezi fizic apartenența, printr-un semn de neînlăturat? Apartenență pe care mintea o poate trăda, dar căreia trupul însemnat va fi nevoit să-i rămână credincios pe veci?

Întrebarea i-a pus-o şi prietenul devenit chirurg, pe care l-a vizitat chiar în ziua sosirii la Heidelberg.

– De ce să treci la o religie care, ca primă măsură, îți taie ştremeleagul?

– E vorba numai de prepuț.

– Ştiu. Dar dacă alunecă bisturiul... Rânjea.

– Lasă bancurile! O iubesc pe femeia asta, şi ea pe mine, dar nu mai reuşim s-o scoatem la capăt cu lumile noastre diferite. Aşa că am să trec din lumea mea într-a ei.

– Pur şi simplu?

– Există nemți care devin americani, protestanți care trec la catolicism, şi la sinagogă am văzut un negru care s-a convertit la iudaism, iar mai înainte a fost adventist. Aşa cum sunt creştin, fără credință şi fără rugăciuni, pot fi şi evreu. Eu meditez la biserică, de ce n-aş putea medita la sinagogă la fel de bine ca la biserică? Slujba din sinagogă nu-i mai puțin frumoasă decât cea din biserică. Iar ritualurile de acasă - la ai mei n-am prea avut parte de ele şi mi-aş dori mai multe.

Prietenul dădu sceptic din cap.

– Crede-mă! Ori devine ea ce sunt eu, ori devin eu ce este ea. Nu-i tolerăm decât pe cei asemănători nouă.

Se aflau la restaurantul italian, unde se întâlniseră mereu şi în vremea studenției. Printre chelneri era câte o față nouă, pe pereți câte un tablou necunoscut, dar în rest nu se schimbase nimic. Ca pe vremuri, Andi comandase o salată, *spaghetti bolognese* şi vin roşu, iar prietenul o supă, o pizză şi o bere. Ca pe vremuri, prietenul avea sentimentul că el este cel lucid şi pragmatic şi, implicit, lui îi revine răspunderea cu care o minte lucidă şi pragmatică te împovărează în relația cu cei romantici şi utopici. Ce de idei avusese Andi în cap de-a lungul anilor!...

– O femeie care-ți cere...

– Sarah nu-mi cere nimic. Nici măcar nu ştie că vreau să mă circumcid şi că de aceea mă aflu aici. Eu i-am spus că țin o comunicare la o sesiune.

– Bine. Dar ce te faci cu o femeie cu care nu-ți permiți să discuți deschis?

– A discuta deschis presupune un teren comun. O dată ce te situezi pe terenul comun - nu mai e nimic de discutat, ci doar de hotărât.

Prietenul dădu iarăşi din cap.

– Închipuie-ți că prietena ta crede că nu-ți doreşti copilul pe care-l aşteaptă şi face un avort fără să te întrebe. Ai fi supărat foc.

– Da, pentru că mi-ar lua ceva. Eu nu intenționez să-i iau Sarei nimic, ci să-i dau ceva.

– Nu poți să ştii. Poate că ține la prepuțul tău. Poate că nu-i de acord cu teoria ta cam ciudată şi vrea să trăiască cu tine nu pentru că eşti asemenea ei, ci altfel decât ea. Poate că nu ia lucrurile atât de în serios ca tine, când vă certați. Poate că-i place să aveți dispute.

Andi îl privi mâhnit.

– Nu pot să procedez decât aşa cum mi se pare mie drept. Teoria mea ți se pare caraghioasă - oriunde mă uit, la istorie, la prezent, în mare şi în mic o găsesc confirmată.

– Nu te enervează că decizia în baza căreia îți aplici teoria se întemeiază pe o minciună?

– Cum aşa?

– Vrei să devii evreu de dragul Sarei, dar încerci să ocoleşti ceea ce e cu adevărat necesar ca să devii evreu. Faci un mic slalom printre neadevăruri. Ți-e cam penibil, ar putea fi mai dureros decât crezi că e nevoie, şi asta tinzi să eviți. Prietenul îl luă peste picior: încep să înțeleg de ce au inventat evreii circumcizia. Nu vor printre ei nişte tipi cu mădularul bleg, care...

Andi rase.

– Nu vor nişte tipi cu mădularul necircumcis, bleg sau falnic - asta e. Drept care te rog să-l circumcizi pe al meu. De acord?

Prietenul rase la rândul lui.

– Închipuie-ți...

Aşa discutau când erau studenți. Închipuie-ți că prietenul tău e terorist, că-l caută poliția şi te roagă să-l ascunzi la tine. Închipuie-ți că prietenul tău vrea să se sinucidă, e paralizat şi are nevoie de ajutorul tău. Închipuie-ți că prietenul tău îți mărturiseşte că s-a culcat cu prietena ta. Închipuie-ți că prietenul tău are succes ca pictor - îi spui tu că tablourile lui sunt proaste? Dacă nevasta îl înşeală, i-o spui? Îl avertizezi, dacă o faptă bună riscă să-l ducă la pierzanie?

– ...Îmi închipui că vrei să scapi curând.

– Aş vrea să mă întorc curând la New York şi la Sarah.

– Atunci vino mâine la prânz. Îți fac o narcoză de scurtă durată, iar când te trezeşti, rana e cusută cu fire care nu se mai scot, ci se dizolvă în interior şi cad în exterior. Când şi când se schimbă bandajul steril, cu panthenol şi tifon. După trei săptămâni eşti restabilit.

– Adică? Ce înseamnă asta exact?

– Ce înseamnă că ştremeleagul e restabilit? Tu ce crezi?

Operația n-a fost grea. După aceea, durerile erau suportabile, iar în decurs de câteva zile dispărură cu totul. Dar Andi era în permanență conştient că mădularul său era o parte din el, o parte rănită şi primejduită. Când îl pansa, când îl aşeza cu grijă în pantalon, la îmbrăcare, îl simțea dureros la mişcări sau atingeri greşite, în consecință, încercând să-l ferească la orice mişcare şi la orice atingere, îi solicită mereu atenția.

Se afla în oraşul său natal, unde crescuse, lucrase înainte de plecarea la New York şi unde avea să lucreze din nou, la întoarcere. Locuia la părinți, cărora le făcea plăcere să-l vadă acasă, dar care-l lăsau în pace, se întâlnea cu colegi şi prieteni, reluând conversația cu ei de unde o lăsase înainte de plecare. Câteodată se întâlnea cu un amic din timpul şcolii, cu un profesor de pe vremuri sau cu o prietenă din trecut; nici unul dintre aceştia nu ştia că lipsise aproape un an şi avea să plece în curând din nou şi îl salutau ca şi cum ar fi trăit printre ei. S-ar fi putut reintegra în oraşul său ca un peşte pe care-l arunci în apă.

Dar se simțea ca un naufragiat, ca şi cum ar fi ajuns unde nu-i era locul, ca şi cum oraşul şi tărâmul dintre munți, rău şi câmpie n-ar mai fi zona lui de origine, patria sa. Străzile pe care umbla erau pline de amintiri; ici, o fereastră de subsol, în fața căreia, pe trotuar, se jucase cu nişte bile în compania unui prieten, colo, la capătul unui gang, un şopron pentru biciclete, sub acoperişul căruia se adăpostise de ploaie cu prima lui prietenă şi se sărutaseră; la o încrucişare de străzi, în drum spre şcoală, se prinsese cu roata bicicletei în şinele tramvaiului şi căzuse; iar în parcul din spatele zidului mama îl învățase, într-o dimineață de duminică, să picteze cu acuarele după natură. Ştiuse mereu să picteze oraşul, cu pensula amintirilor sale, în culorile trecutei sale fericiri, a trecutelor sale speranțe, a trecutelor sale tristeți. Dar, nu ca altădată, nu mai reuşea să intre în tablou. Când încerca s-o facă, sau când amintirile îl invitau să se regăsească în unitatea trecut-prezent care reprezintă sentimentul de patrie, o mişcare întâmplătoare, atingerea fără voie a portofelului sau a legăturii de chei din buzunarul pantalonului îi aduceau aminte de cu totul altceva: de circumcizie şi, o dată cu circumcizia, de întrebarea unde îi este locul.

La New York? În sinagogă Kehilat-Ieşurun? Lângă Sarah? O chemă la telefon în fiecare zi, când la ea era devreme dimineața şi mai stătea în pat, sau trecuse la micul dejun. Inventă câteva episoade de la imaginara sesiune şi îi povesti despre plimbările sale, despre întâlniri cu prieteni şi colegi şi despre rudele pe care ea le cunoscuse la nunta de marmură a părinților săi. *I miss you*, spunea ea, şi *I love you*, iar el răspundea *I miss you too* şi *I love you too.* O întreba ce face, cum o duce, iar ea îi povestea despre câinii celor doi vecini - al ei şi al lui -, despre un meci de tenis cu fostul ei profesor şi despre o țesătură de intrigi şi uneltiri, urzită de o colegă de editură ce lucra la un alt joc de computer. Înțelegea fiecare cuvânt şi nu înțelegea nimic. Îşi lăsase la New York simțul care-l ajuta să perceapă nuanțat aluziile, ironia, zeflemeaua şi seriozitatea newyorkezilor. Sau i-l tăiaseră o dată cu

prepuțul? Probabil că istorioarele Sarei nu erau lipsite de un dram de ironie - dramul de ironie care-i condimenta totdeauna spusele. Dar, de fapt, care era rostul ironiilor ei?

La New York îşi imagina totdeauna, în timp ce lucra, cum face dragoste cu Sarah. Imaginile închipuirii nu-l stinghereau când elabora un raționament sau o frază scrisă. Când îşi încheiase raționamentul şi pusese pe hârtie fraza, ridica privirea de la lucru, se uita la ploaia de afară şi se închipuia pe sine iubindu-se cu Sarah şi ascultând alături de ea foşnetul ploii; stătea pe o bancă în parc şi vedea nişte copii şi-şi imaginã cum se culcă cu Sarah şi face un copil cu ea; zărea o femeie rezemată de zid, stând cu spatele la el şi privind răul Hudson, şi îşi închipuia că este Sarah şi el trece în spatele ei, îi ridică fusta şi o pătrunde. Când era obosit, îşi închipuia cum vor adormi unul lângă altul, după o îmbrățişare, pântecele lui lipit de fundul ei, mãna lui strecurată între sănii ei - învăluiți de mireasma iubirii. Dar şi aceste fantasme şi doruri le lăsase la New York, fie şi numai pentru că îl dureau erecțiile declanşate de ele.

Poate că aşa trebuia să fie? Era firesc că nu mai aparținea patriei vechi şi nu făcea parte încă din cea nouă? Poate cel ce schimba frontul era nevoit să străbată Țara nimănui?

Şi avionul peste Atlantic este o țară a nimănui. Mănânci, bei, dormi, stai treaz, leneveşti sau lucrezi, dar orice ai face nu este decât o virtualitate aeriană. Abia când ți-ai adus în lumea ta de pe pământ senzația că eşti sătul şi odihnit, sau rezultatele muncii, ele devin reale. Andi nu s-ar fi mirat dacă avionul s-ar fi prăbuşit.

La New York ieşi din clădirea răcoroasă a aeroportului în aerul greu şi fierbinte. Era mult zgomot, maşinile se îmbulzeau, apropiindu-se strâns una de alta ca într-un ghem, taxiurile claxonau, iar un dispecer încerca să mențină ordinea între taxiuri şi cei care le aşteptau, agitându-şi fluierul strident. Andi se uită după Sarah, deşi ea îi spusese că n-o să vină să-l ia, la New York nimeni nu e aşteptat vreodată la aeroport. În taxi era prea cald, când închidea

fereastra - şi curent, când o deschidea. „Înhață un taxi şi vino la mine cât de repede poți“, îi spusese Sarah. De fapt, nu-şi putea permite un taxi. Nu înțelegea de ce trebuia să vină cât de repede putea. Ce s-ar schimba dacă venea după o oră? Sau după trei ori şapte? Sau după o zi? După o săptămână?

Sarah cumpărase flori, un buchet mare de trandafiri roşii şi galbeni. Pusese şampanie la rece şi înfățase patul cu aşternut proaspăt. Îl primi într-o cămaşă bărbătească scurtă, abia trecându-i de fund. Arăta seducătoare şi chiar îl seduse înainte de a apuca el să simtă frică la care se aştepta, când vor face dragoste prima oară după circumcizie; se temea că o să-l doară, sau că ea o să-i simtă sexul altfel sau dezagreabil, sau că va fi impotent. *I missed you*, spunea ea, *I missed you so much*.

Ea nu-şi dădu seama că era circumcis. Nici când se culcă cu ea, nici când se sculă din pat, gol, deschise sticla de şampanie şi aduse paharele umplute la pat, nici când făcură duş împreună. Se duseră să mănânce în oraş, apoi la cinema, şi se întoarseră, pe asfaltul lucios, acasă. Sarah era cea atât de cunoscută lui Andi, cu vocea şi mireasma ei, cu şoldurile în jurul cărora îşi aşează brațul. Dar erau mai aproape unul de altul? Îi sporise apartenența la lumea ei, la oraşul ăsta, la țara asta, îi aparținea ei mai mult decât înainte?

La masă, ea îi povesti despre o călătorie în Africa de Sud, pe care ar urma s-o facă alături de cel care-i comandase jocul de computer şi îl întrebă dacă n-ar vrea s-o însoțească. El îşi exprimă regretul de a nu fi vizitat Africa de Sud din vremea apartheidului şi de a nu fi văzut o lume al cărei contemporan fusese, azi iremediabil dispărută. Ea îl privi şi el ştiu ce gândeşte. Dar băgă de seamă că-i devenise indiferent. Căuta în sine însuşi vechea reacție de indignare şi vechea nevoie de a o contrazice şi de a pune lucrurile la punct, dar nu găsi nimic. Nici ea nu spuse nimic. Înainte de a adormi, stăteau întorşi unul spre altul. El îi zărea fața în lumină albă a felinarului. - Sunt circumcis.

Ea îi atinse sexul.

– Ai fost... ba nu, n-ai fost... sau... Mă zăpăceşti de tot! De ce pomeneşti că eşti circumcis?

– Aşa, pur şi simplu.

– Credeam că nu eşti circumcis. Dar dacă totuşi eşti... La voi nu se obişnuieşte ca la noi, aşa-i?

El aprobă din cap.

– A fost o vreme când mă întrebam cum aş simți în mine un bărbat care nu e circumcis, dacă mi s-ar părea altfel, dacă l-aş găsi mai bun sau mai prost. Prietena mea mi-a spus că nu se simte nici o deosebire, dar nu ştiam dacă s-o cred. Apoi mi-am zis că nu câştigi mare lucru cu un bărbat care nu e circumcis, pentru că sentimentul deosebirii, dacă va fi existând vreunul, ar putea avea tot soiul de motivații. Ce bine să ai lângă tine un bărbat circumcis! Se lipi de el:

Ce bine să te simt lângă mine!

El dădu din cap.

În dimineața următoare se trezi la patru. Încercă să adoarmă la loc. Dar nu reuşi. Dincolo, acasă la el, era ora zece şi plină zi. Se sculă şi se îmbrăcă. Deschise uşa apartamentului, îşi puse pantofii şi bagajele pe culoar şi închise uşa atât de încet, încât nu se auzi decât un minuscul zângănit. Îşi încălță pantofii şi plecă.

Fiul

De când rebelii atacaseră aeroportul şi nimeriseră un avion de pasageri, traficul aerian civil încetase. Observatorii au venit cu un avion militar american vopsit în alb şi marcat cu albastru. Au fost primiți de ofițeri şi soldați, escortați pe pista de rulare, prin lungi coridoare şi o hală mare, trecând pe lângă benzile transportoare nemişcate, ghişee închise şi magazine goale. Reclamele nu clipeau, tabelele de informare nu indicau nimic. Ferestrele mari erau asigurate până la

înălțimea pieptului cu saci de nisip, unora le lipsea sticla. Sub paşii observatorilor şi ai escortei scrâşneau cioburile şi nisipul.

În fața halei aştepta un microbuz. Uşa era deschisă şi observatorii au fost poftiți înăuntru. De îndată ce urcase şi ultimul, două jeepuri precedară, iar două autocamioane cu soldați urmară microbuzul şi cavalcada porni în viteză.

– Domnilor, vă urez bun-venit!

În bătrânul cu păr şi mustață albe, care stătea în picioare între locurile din față, ținându-se de speteaza lor, observatorii îl recunoscură pe preşedinte. Era o legendă. În 1969 fusese ales preşedinte, iar după doi ani fusese răsturnat de militari. El nu părăsise țara, ci se lăsase vârât la închisoare. La sfârşitul anilor '70, sub presiune americană, fusese trimis în arest la domiciliu, în anii '80 i se dăduse voie să lucreze ca avocat, iar în anii '90 să organizeze opoziția. Când s-au purtat tratative de pace între rebeli şi militari, s-a căzut de acord asupra instalării sale ca preşedinte. Nimeni nu se îndoia că alegerile libere prevăzute l-ar confirma în funcție.

Cavalcada ajunse la cartierele mărginaşe ale Capitalei, colibe din scânduri, panouri de plastic şi carton, un cimitir ale cărui cavouri erau locuite şi ale cărui pietre funerare erau folosite ca temelii pentru adăposturi, căscioare de zid cu acoperişuri de tablă ondulată. De-a lungul străzii alergau femei, bărbați şi copii cu vase pentru apă. Erau vădite arşița şi uscăciunea, peste tot se aşternuse praful nisipos, chiar şi pe strada asfaltată, iar cavalcada îl învolburase. După un timp, geamurile microbuzului erau opace. Preşedintele vorbea despre războiul civil, despre teroare şi pace.

– Secretul păcii constă în vlăguirea de puteri a războinicilor. Dar când vor fi vlăguiți? Vom fi bucuroşi când majoritatea lor va fi epuizată. Dar nu prea epuizată - ei vor trebui să-i oprească pe cei care vor dori să lupte mai departe. Preşedintele zâmbi obosit. Pacea este improbabilă. De aceea cerusem o trupă pentru asigurarea păcii de douăzeci de mii de oameni. În locul ei, veniți dumneavoastră doisprezece, ca

să vedeți cum se desfăşoară crearea convenită a contingentelor mixte, alegerea guvernatorilor şi restabilirea administrației civile. Preşedintele îi privi în față, pe rând. Curaj din partea dumneavoastră să veniți aici. Vă mulțumesc. Zâmbi din nou. Ştiți cum vă numeşte presa noastră? Cei doisprezece apostoli ai păcii. Dumnezeu să vă binecuvânteze.

Se aflau în inima oraşului. La capătul unei văi, câteva străzi cu vechea catedrală, clădirile Parlamentului, Guvernului şi Tribunalului din secolul al nouăsprezecelea, case moderne cu birouri, magazine şi apartamente. Preşedintele îşi luă rămas-bun. Microbuzul porni mai departe. Pe la jumătatea muntelui se opri dinaintea hotelului Hilton. Partea dinspre munte a hotelului era găurită de proiectile, iar ferestrele aveau camuflaje de lemn bătute în cuie. În parc se ridicaseră poziții din saci de nisip.

Directorul îi salută personal. Se scuză pentru starea hotelului şi serviciul imperfect. Abia de câteva zile militarii îi restituiseră hotelul. În tot cazul, măcar camerele erau iarăşi în stare perfectă.

– Şi deschideți larg uşile balcoanelor! Noaptea e răcoare, florile din grădina noastră sunt parfumate, iar țânțarii rămân pe coastă. Nu veți simți lipsa aerului condiționat, a cărui instalație încă nu funcționează.

Cina a fost servită pe terasă. Observatorii şedeau la şase mese, corespunzând celor şase provincii ale țării. Împreună cu cei doi observatori atribuiți unei provincii mâncau câte un ofițer şi un comandant local al rebelilor. Temperatura, după cum făgăduise directorul, era agreabilă. Din grădină venea un miros plăcut, ici-colo vreun fluture de noapte se mistuia în flacăra lumânărilor.

Observatorul german, profesor de drept internațional, înlocuise în ultima clipă pe altcineva. Lucrase pentru diferite organizații internaționale, fusese în comitete, redactase rapoarte şi proiectase convenții. Dar la fața locului, în situații fierbinți nu se lăsase implicat niciodată. De ce se eschivase?

Fiindcă observatorul nu are nici o influență şi nu se bucură de nici un fel de prestigiu? Iar acum de ce se îmbulzise? Pentru că-şi apăruse sieşi ca un şarlatan, pentru că nu dăduse piept niciodată cu realitatea de care dispunea, de la masa de lucru? Poate, gândi, poate asta să fie. Era cel mai vârstnic dintre toți observatorii şi obosit de zborurile peste Atlantic şi peste Golf şi de discuțiile cu prietena lui din New York, care duraseră toată noaptea dintre cele două zboruri.

Partenerul său era un inginer şi om de afaceri canadian care, după ce făcuse să-i meargă firmă şi fără el, se angajase într-o organizație pentru drepturile omului. Cum ofițerul şi comandantul, cu care era prevăzut să pornească în ziua următoare în cea mai nordică dintre cele două provincii marine, nu se interesau de poveştile lui despre investiturile anterioare ca observator, îşi scoase portvizitul şi puse pe masă fotografiile soției şi ale celor patru copii.

– Aveți familie?

Ofițerul şi comandantul se priveau uimiți şi încurcați şi ezitau. Apoi îşi căutară în buzunarele hainelor portvizitele. Ofițerul avea o fotografie de la nuntă, el în uniformă neagră de gală, cu mănuşi albe, iar soția lui în rochie albă cu voal şi trenă, amândoi cu privirea serioasă, tristă. Avea şi o fotografie cu copiii; şedeau unul lângă altul pe două scaune, fata în rochie de tul şi dantelă, băiatul în uniformă de camuflaj, ambii prea mici ca să ajungă cu picioarele pe podea şi cu aceeaşi expresie serioasă şi tristă.

– Ce femeie frumoasă!

Canadianul o admiră pe mireasă, o tânără cu ochi negri, buze roşii şi obrajii plini, şi plescăi din limbă. Ofițerul băgă repede fotografia la loc, de parcă voia să-i protejeze pe ai să de admirația aceea. Canadianul privi fotografia soției comandantului, o studentă surâzătoare, cu pălărie şi robă de absolventă, şi spuse:

– O, şi soția dumneavoastră, ce frumusețe! Comandantul scoase încă o fotografie pe masă, el cu doi băiețaşi prinşi de ambele lui mâini, iar în fața lor un mormânt. Observatorul

german văzu că ofițerul strânge din ochi, iar obrajii îi erau încordați. Dar soția comandantului nu fusese ucisă de soldați, ci murise la naşterea celui de-al treilea copil.

Apoi ceilalți se uitară la neamț. El ridică din umeri.

– Eu sunt divorțat, iar fiul meu e adult. Dar, cu toate acestea, ştia că ar fi fost firesc să aibă la el o fotografie. Nici mai înainte însă, când băiatul era mic, nu avusese vreuna. De ce? Pentru că i-ar fi amintit că fiului său, care avea cinci ani când divorțase, pe care îl crescuse mama şi pe care el îl vedea rar, îi rămăsese dator, ca tată?

Sosi mâncarea. După primul fel, îl aduseră repede pe al doilea, al treilea şi al patrulea, iar la ele vin roşu de pe coastă. Comandantul mânca şi bea concentrat, aplecat cu capul şi pieptul deasupra farfuriei. La sfârşitul fiecărui fel lua o bucățică de pâine şi ştergea farfuria cu ea, vărând-o în gură, apoi se îndrepta, de parcă voia să spună ceva, dar nu spunea nimic. Deşi abia dacă era mai bătrân decât ofițerul, părea să aparțină altei generații, unei generații de oameni înceți, greoi, zgârciți la vorbă, care le trăiseră pe toate. Uneori îi examina pe ceilalți, pe canadian, care povestea despre nevastă-sa şi copii, pe ofițer, care-şi depărta degetul mic de la mâna când folosea cuțitul şi furculița şi punea întrebări politicoase, şi pe german, care, prea obosit pentru a mânca, stătea rezemat de spătar şi-l urmărea cu privirea pe comandant, până ce ochii li se întâlneau.

Ar trebui să vorbesc, gândi neamțul, şi să-mi mai cizelez spaniola mea țeapănă. Dar n-avea chef deloc. Ceilalți nu se înfrățiseră, ca soți şi tați, când îşi scoseseră fotografiile şi le arătaseră. Totuşi, i se părea că se potrivesc şi au asupra lumii un drept pe care el nu-l avea.

Pe când erau la desert, răsunară împuşcături, răpăitul unui pistol-mitralieră. Discuțiile încetară, toți ascultau în noapte. Germanului i se păru că observă cum ofițerul şi comandantul se privesc scurt şi clatină uşor din cap.

– A fost unul de-ai dumneavoastră, spuse canadianul, privindu-l pe comandant, a fost un Kalaşnikov.

– Aveți ureche bună.

– Ar fi bine - şi ofițerul arătă cu capul spre comandant - dacă toate Kalaşnikoavele ar fi în mâna dumneavoastră.

Din vale răzbătea spre înălțimi acelaşi vuiet pe care îl auziseră toată seara, zgomot de uzină electrică, de aer condiționat în birouri, firme şi apartamente, de circulație, de întreprinderi şi de restaurante. Şi răsuflarea celor ce dorm, gândi neamțul, a celor îndrăgostiți şi a celor morți, şi găsi plăcută ideea.

Se trezi la ora patru, ca întotdeauna după un zbor peste Atlantic. Ieşi pe balcon. În vale se întindea oraşul întunecat. Din grădină veneau efluvii parfumate de flori. Aerul era călduț. Desfăcu şezlongul şi se aşeză. Nu-şi amintea să fi văzut vreodată atâtea stele. Se mişca o lumină; o urmări din ochi, o pierdu, o regăsi, o pierdu şi o regăsi încă o dată, însoțind-o până la orizont.

Către cinci se lumină. Dintr-o dată, cerul se făcu cenuşiu în loc de negru, stelele dispărură, iar puținele lumini din oraş şi de pe coaste se stinseră. În aceeaşi clipă păsările începură să cânte toate deodată, într-un concert puternic, disonant, din care se distingea uneori un fragment de melodie ca un salut tainic. Oare de aceea sună muzica aşa de diferit în culturi diferite? Fiindcă păsările cântă diferit?

Intră în cameră. La şase urmau să ia micul dejun, iar la şapte să pornească. Făcu duş şi se îmbrăcă. În geanta de voiaj găsi o cravată pe care n-o cunoştea. Prietena lui pesemne c-o pusese printre costume, după ce se certaseră. Dacă ea urma să se mute la el în Germania, sau el la ea la New York, dacă să încerce să aibă copii, dacă el n-ar putea munci mai puțin - era o enigmă cum de fuseseră în stare să vorbească toată noaptea despre lucrurile astea. Şi mai mare enigmă era cum de prietena lui, după o discuție încrâncenata, dusă până la extenuarea reciprocă, îi mai şi împachetase o cravată, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat.

Ridică receptorul, fără speranța că telefonul ar funcționa. Dar funcționa, şi el chemă spitalul unde fiul său începuse să

lucreze ca medic de câteva săptămâni. Pe când îl aştepta să vină la telefon, fâsâitul de pe linie îi amintea de fâsâitul din stradă.

– Ce s-a întâmplat? Fiul respira agitat.

– Nimic. Voiam să te întreb...

Voia să-l întrebe dacă ar putea să-i trimită o fotografie de-a lui prin fax, dat fiind că, o dată cu telefonul, funcționa probabil şi faxul. Dar nu îndrăznea.

– Ce este, tată? Sunt de serviciu şi trebuie să mă întorc în secție... De unde suni?

– Din America.

Nu vorbise cu fiul său de săptămâni. Existaseră perioade când îl sunase în fiecare duminică. Dar discuțiile se închegaseră anevoie, încât, într-o zi, renunțase.

– Anunță-mă când vei fi iarăşi aici.

– Mi-eşti drag, băiatule.

Nu i-o spusese niciodată. De câte ori auzise vorba asta în filmele americane, spusă cu uşurință de tați şi mame fiilor şi fiicelor lor, îşi propusese să i-o spună şi fiului său. Dar mereu îi fusese jenă.

Şi fiul era stânjenit.

– Eu... eu... eu îți doresc toate cele bune, papa! Pe curând!

Mai târziu se întrebase dacă n-ar fi fost nevoie de mai multe cuvinte. Să-i fi spus că mereu dorise să-i exprime iubirea lui. Sau că, aflat atât de departe de anturajul său obişnuit, se gândise ce ar fi cu adevărat important pentru el şi că... Dar n-ar fi fost mai bine.

Se urcară în patru jeepuri, în față ofițerul, apoi canadianul, apoi germanul, iar după ei comandantul. Se aşezară chiar pe banca din spate, pe locurile din față şedeau şoferii şi însoțitorii. Canadianul şi germanul ar fi stat bucuroşi împreună. Dar ofițerul şi comandantul nu le permiseseră. *No, ingeniero*, îi spuseră canadianului, şi no, *profesor*, neamțului. Dacă pe şoseaua dintre munți ar fi mine, nu trebuiau să sară în aer cu jeepul dintr-o dată doi observatori.

Călătoria începu într-o viteză nebunească. Era răcoare, jeepul deschis, curent, iar germanul îngheța. După o vreme asfaltul se isprăvi şi se înaintă mai încet peste pietriş, pământ şi gropi, totuşi destul de repede încât, deşi se ținea bine, să fie aruncat de colo-colo. Acum i se făcuse cald.

Şoseaua urmărea munții până sus, în curbe. La prânz, urmau să facă popas în defileu, seara, la jumătatea drumului spre vale, să fie primiți la o mănăstire, iar a doua zi după-amiază să ajungă în capitala provinciei.

– Mi-ați putea spune de ce nu ne duc cu elicopterul prin munții ăştia idioți?

Plesnise un cauciuc la cel de-al doilea jeep şi în timp ce şoferul schimba roata, canadianul îi oferi germanului whisky dintr-o sticlă plată argintie.

– Să fie o chestiune de protocol? Cu elicopterul, am fi în mâinile militarilor, iar aşa suntem şi în mâinile rebelilor şi în ale soldaților.

– Preferă să rişte să fim aruncați în aer decât să se pună de acord asupra protocolului? Canadianul clătină din cap şi mai luă o duşcă. O să întreb.

Dar se lăsă păgubaş. Ofițerul şi comandantul stăteau unul lângă altul şi vorbeau aprins. Apoi comandantul plecă la jeepul său, se aşeză la volan, trecu val-vârtej pe lângă celelalte maşini, încât împroşcă cu iarbă şi pământ de pe pantă, iar canadianul şi germanul fură nevoiți să facă un salt într-o parte, şi se opri în mijlocul şoselei, în fața jeepului ofițerului. Fără nici o vorbă, canadianul îi întinse din nou germanului sticla.

– Mai am destul în bagaj.

Cu cât mergeau mai sus, cu atât înaintau mai încet. Şoseaua era mai îngustă şi mai proastă. Fusese tăiată în stâncă, într-o parte urca abrupt, iar în cealaltă cobora brusc spre vale. Uneori trebuiau să înlăture vreo bucată de stâncă, ori să umple vreo groapă cu pietre şi crengi, ori să asigure cu funia jeepul următor, dacă prundişul alunecase sub povara

maşinii din faţă. Aerul era cald şi umed, iar în vale se înălţa negura.

După ce trecură pasul, se lăsă întunericul. Comandantul opri.

– Astăzi nu mergem mai departe. Ofiţerul păşi spre el, amândoi schimbară încet câteva cuvinte, pe care germanul nu putu să le audă, apoi ofiţerul strigă:

– Coborâţi! Mâine plecăm mai departe. În stânga şoselei era o piaţă mare, la capătul căreia se afla o bisericuţă, iar privirea se pierdea în depărtare, pe lanţurile de munţi învăluite în ceaţă, fumurii în amurg. Biserica fusese mistuită de foc. Găurile goale ale uşilor şi ferestrelor erau tivite de funingine, iar şarpantă acoperişului făcută scrum. Dar turla rămăsese nevătămată, un cub îndesat, cu un suport mai zvelt, tot cubic, pentru clopot, iar pe clopotul rotund se afla o cruce mare. După ce bezna înghiţi urmele focului, biserica se profilă cu intacta ei siluetă întunecată pe cerul cenuşiu. De parcă ar fi fost o biserică din regiunea prealpină bavareză sau austriacă.

Germanul îşi evocă din nou scena. Să tot fie vreo douăzeci de ani de atunci. Petrecea două săptămâni de vacanţă împreună cu fiul său lângă un lac dincolo de München. Într-o seară de la începutul celei de-a două săptămâni merseseră în pas alert până la biserica din capătul satului. Era pe o colină; în faţa ei o piaţă cobora spre sat, iar în spatele ei pajiştile urcau pe dealuri şi pe munţi până departe spre Alpi. Se aşezară pe o bancă de piatră în piaţa aceea. Era toamnă şi chiar răcoare, dar pe bancă mai adăsta căldura zilei. Atunci opri la marginea pieţei un cabriolet, din care coborâră fosta lui soţie, de care divorţase, şi noul ei prieten mai tânăr; veniră spre ei în faţa băncii, femeia cochetă dar şi stingherită, într-o rochie albă cu cordon auriu, iar prietenul ei crăcănat, în pantaloni negri de piele şi cămaşă albă descheiată.

– Bună, mamă!

Băiatul vorbi cel dintâi, lunecă în față de parcă voia să sară şi s-o ia la fugă, dar rămase pe bancă.

– Bună.

Atunci vorbi prietenul. Insistă să-l ia pe băiat. În vacanța de toamnă, tribunalul i-l încredințase tatălui doar pentru o săptămână, cealaltă se cuvenea mamei.

Aşa era, şi totuşi pentru toamna aceea alta fusese înțelegerea dintre ei. Femeia ştia, dar nu spuse nimic. Se temea. Se temea să nu-şi piardă prietenul, deşi băgase de seamă ce îngâmfat era şi cu câtă insolență afirma că locul băiatului era lângă mama lui şi lângă el, bărbatul ei actual. Tatăl remarcă teama ei şi teama dindărătul îngâmfării prietenului ei, care, în privința realizărilor şi a poziției în lume, se simțea inferior şi nu-şi gusta măcar avantajul de a fi mai tânăr. Văzu şi teama fiului său, care se purta de parcă nu era vorba de el.

Celălalt se dezlănțui cu furie, pălăvrăgind despre răpire, tribunal şi închisoare, răstindu-se la băiat să meargă la maşină. Băiatul dădu din umeri, se ridică în picioare şi aşteptă. Tatăl citi întrebarea din ochii fiului şi îndemnul de a se lupta şi de a învinge, iar apoi dezamăgirea că el capitula. Ar fi trebuit să țipe la celălalt, să-l snopească în bătaie sau s-o ia la fugă împreună cu băiatul. Orice ar fi fost mai bine decât să se supună, dând la rândul lui din umeri şi făcându-i din cap un semn de îmbărbătare băiatului, cu un zâmbet neajutorat şi compătimitor.

Dorise să-i uşureze băiatului situația? Sau mamei? Sau lui însuşi? Se bucurase în ascuns că fiul plecase, iar el putea să-şi vadă iarăşi de treburile lui?

Jeepurile traversară piața şi parcară, cu motoarele mergând şi farurile aprinse, în fața bisericii. Ofițerul şi comandantul dădură ordine şi soldații se duseră la biserică. Germanul străbătu piața, trecând pe lângă turlă, găsi în spate o clădire la fel de arsă, cu două niveluri şi două încăperi, iar în spatele corului o scară care cobora în pantă. Era prea întuneric ca să vadă încotro ducea. Se opri, ațintindu-şi privirea spre trepte.

Din când în când venea spre el un strigăt, de parcă o pasăre țipa în vis. Atunci îl chemă ofițerul.

Se întoarse. Abia acum văzu că lingă treapta cea mai de sus se tupilă cineva. Se sperie, simțindu-se pândit. Nu putea distinge dacă figura cu pelerină întunecată era un bărbat sau o femeie. Fără să ridice ochii spre el, făptura spuse ceva ce el nu înțelese. El întrebă, şi ea vorbi din nou, iar el din nou nu înțelese dacă ea repetă ceea ce spusese mai înainte ori rosteşte altceva. Ofițerul îl mai strigă o dată.

În biserică, şoferii începură să deretice la lumina farurilor, stivuiră lemnul carbonizat de pe şarpantă, băncile şi scaunele din confesional, iar în cor curățară podeaua din jurul altarului. Ofițerul şi comandantul nu se zăreau. Pe pragul de piatră al uşii dinspre turlă stătea canadianul, cu sticla plată de argint în mâna.

– Veniți!

Canadianul îi făcu semn neamțului, cu sticla în mână, să se apropie.

Neamțul se aşeză, luă o înghițitură şi-şi clăti gura, până simți că-i ia foc.

– Mi-ați putea spune de ce s-au mai adus saci de dormit şi alimente, de vreme ce înnoptăm la mănăstire? Ceea ce fac ei acolo e un foc pentru gătit, iar în cor ni se pregăteşte dormitorul. Îşi înghiți whisky-ul şi mai trase o duşcă.

– Pentru cazuri de urgență. Ei ştiau cum e şoseaua şi că pot exista şi cazuri de urgență.

– Ştiau cum e şoseaua? Şi preferă cu toate acestea să ne transporte cu jeepul, şi nu cu elicopterul peste munți?

– N-am zburat niciodată cu elicopterul.

– Ro-to-to-to-to, scandă canadianul, învârtind sticla deasupra capului. Se îmbătase.

Apoi auziră două împuşcături, iar după o clipă încă una.

– Ăsta a fost comandantul. În orice caz, a fost pistolul lui. Aveți vreunul la dumneavoastră?

– Un pistol?

Comandantul şi ofițerul se iviră dedată din întuneric.

– În cine ați tras? îi întâmpina canadianul.

– El credea că a auzit un şarpe cu clopoței. Comandantul îl indică din cap pe ofițer. Dar aici nu există. Nu vă faceți griji.

La masă, canadianul îi vorbea insistent comandantului: el a tras, nu ofițerul, de ce nu recunoaşte? După un timp, ofițerul făcu haz pe seama inginerului. Aşa, va să zică, el ar fi auzit că împuşcăturile veneau dintr-o Tokarev. Aşa, va să zică, ştia cum sună o Tokarev şi o Makarov şi un Browning şi o Beretta. Nu era uimitor? Că tocmai el să recunoască aşa de precis sunetul împuşcăturilor? Că se pricepea aşa de bine la arme? Tocmai el?

Canadianul îl privi întrebător.

– N-ați plecat cândva din America în Canada fiindcă nu voiați să aveți nimic de-a face cu armele, sau...?

– Şi?

Ofițerul rase şi se bătu peste coapse.

După ce focul se stinse şi ei se vârâră în sacii de dormit, germanul privi cerul printre rămăşițele căpriorilor. Din nou se simți copleşit de puzderia stelelor. Căută o lumină care să se mişte şi pe care s-o poată urmări cu ochii. Dar nu găsi nici una.

Un tată adevărat se luptă pentru fiul său. Se bate pentru el. Sau fuge cu el. Dar nu stă locului şi ridică din umeri. Nu aşteaptă, cu un zâmbet caraghios pe față, ca cineva să-i ia fiul.

Îi veniră în minte şi alte scene la fel de ruşinoase. Masa cu colegii mai vârstnici, care îl respingeau şi pe care el îi disprețuia şi cărora, cu toate acestea, se străduia să le fie pe plac. Seara petrecută împreună cu soția şi părinții ei, când tatăl ei îl făcuse să-şi dea seama că-şi dorise alt bărbat pentru fiica lui, iar el, politicos, zâmbise. Un moment la şcoala de dans: invitase la ultimul dans o fată drăguță, dar făcuse haz de necaz când un altul, unul dintre cei mari şi tari, îi suflase răzând fata, pe care el, cum se obişnuia cu partenera dansului de încheiere, dorea s-o conducă acasă.

Îi ardea fața. Abia mai îndura ruşinea. Amintirile despre înfrângerile din viața lui, planurile eşuate, speranțele moarte - nimic nu era atât de material ca ruşinea. De parcă voia să scape de sine şi nu izbutea să se rupă de sine, de parcă ceva îl smucea şi-l sfâşia în bucăți. De parcă îl tăia în două, pentru că inima îți este sau ți-a fost înjumătățită. Cu o jumătate mi-am disprețuit colegii, iar cu cealaltă doream să mă fac plăcut lor, pe socrul meu l-am detestat cu o jumătate de inimă, iar cu cealaltă l-am respectat de dragul soției mele, o doream pe fata aceea drăguță, dar nu din toată inima şi nu cu tot curajul. Iar pentru fiul meu n-am fost tată decât pe jumătate.

Adormi. Când se trezi, capul îi era complet limpede. Se ridică şi ascultă atent în întuneric. Voia să ştie ce-l trezise. Dar noaptea era liniştită. Auzi din nou țipătul păsării şi un foşnet ca atunci când vântul trece printre frunzele uscate. Deodată, din jeepul parcat dinaintea portalului țâşniră flăcări, cu un pocnet puternic. Înainte ca neamțul să iasă din sacul de dormit, ofițerul alergă spre portal, prin piață, spre jeepul ce se afla lângă cel ce ardea, lăsă frâna jos şi-l împinse. Neamțul fugi după el şi-l ajută. La lumina focului te pârjoleai; îşi spuse că în orice moment flăcările ar putea cuprinde jeepul de care se ocupau. Dar nu se întâmpla aşa; reuşiră să-l izoleze. Celelalte două jeepuri erau la distanță sigură.

– N-ați...

– Ba da, am pus o santinelă lingă portal. Ofițerul îl trase pe neamț în biserică. Corul era gol. Ceilalți stăteau lângă intrare; acolo flăcările nu luminau interiorul bisericii. Nimeni nu spuse nimic până nu se stinse focul. Atunci ofițerul şi comandantul dădură în şoaptă nişte ordine, iar bărbații dispărură în întunericul nopții.

– Noi urcăm în turlă. Dumneavoastră mergeți în cor. Poftim, profesore, luați pistolul meu.

Ofițerul îi dădu neamțului pistolul său. Apoi plecă împreună cu comandantul.

Canadianul îl reținu pe neamț.

– Mâine dimineață, când se luminează, înşfăcăm un jeep şi doi băieți şi ne întoarcem. Dacă nu vor să ajungem în oraşul ăla idiot, o lăsăm baltă. N-am plecat pe-atunci în Canada, în loc de Vietnam, ca să mă omoare aici.

– Dar...

– Unde vă e capul? Ăştia nu ne vor. Nu ne-au ucis, deşi puteau, fiindcă sunt politicoşi. Dar nu glumesc deloc, iar dacă noi n-am reacționa politicos, ar deveni şi ei nepoliticoşi.

– Cine sunt ăştia?

– Ce ştiu eu? Nu mă interesează.

– N-avem...

– ...misiunea să aducem țării pace? Nu suntem doi dintre apostolii păcii? Canadianul rase.

– Nu pricepeți? E întocmai cum a spus preşedintele. Dacă ălora le place prea mult să se lupte, n-o să fie pace cu ei. E ca şi cu alcoolul. Câtă vreme alcoolicul nu ajunge atât de jos încât mai jos nu se poate, nu încetează cu băutul. Scoase sticla din buzunar. Noroc!

Deşi germanului îi era frig, adormi. Când se trezi, cu membrele înțepenite, se crăpa de ziuă. Se ridică şi zări în stânga cele două jeepuri parcate ordonat unul lângă altul, iar pe celălalt pierdut în mijlocul pieței. Nu-şi dăduse seama că îl împinseseră noaptea atât de departe. În copacii de pe coasta din spatele pieței atârna ceața. Lumina era cenuşie şi te dureau ochii.

Auzi zgomote. Zingănea ceva metalic lovit de piatră, şi iar şi iar cădea pământ cu un pocnet sec. Săpau şoferii o groapă? Răsări soarele, un glob palid şi galben.

Zingănitul cazmalelor îi amintea de o vacanță la mare şi de castelele de nisip pe care le clădise împreună cu fiul său, fiindcă toți tații construiau castele de nisip împreună cu copiii lor, iar băiatul lui voia să aibă un tată aşa cum au toți şi dorea să facă împreună cu el ce făceau şi ceilalți copii cu tații lor. Băiatul dorea totodată un castel de nisip deosebit, cu care să se poată lăuda. Dar dintre colegii de şcoală şi de joacă, în fața cărora voia să se grozăvească, nu era nimeni

acolo, iar construcția lor somptuoasa îşi rată scopul. Nici excursia la munte, câțiva ani mai târziu, nu-şi nimeri ținta. Nu au mers atât de departe pe cât şi-au propus sau ar fi trebuit să meargă, după părerea lui, încât să-i poată demonstra fiului ce înseamnă bucuria de a birui, răspunzând unei mari solicitări. Îi veniră în minte şi alte situații, în care dăduse greş, reclamat în loc să fie lăudat, jignit în loc să fie consolat, situații când se eschivase în loc să se implice. Ele treceau prin memoria lui ca un tren din depărtare în câmpul vizual. Un tren în care ar fi trebuit să urce, dar care plecase de mult.

Se simțea slăbit, se sprijini de soclul unei coloane şi privi către soare. Îi clănțăneau dinții. De parcă soarele ar fi atârnat pe cer, gândi. Îl apucă teama ca soarele să nu se prăbuşească. Dacă ar cădea pe pământ, iar acolo unde ar cădea ar arde şi s-ar evapora sfârâind? Ori ar cădea în gol, în spatele pământului?

Ştia că se gândea la nerozii, şi ştia că se gândea la nerozii pentru că avea febră. Că nu era firească teama care creştea în trupul său, ca şi frigul. Nu era chiar aşa de frig şi nici nu avea chiar atâtea motive să se teamă. N-ar fi trebuit să se teamă că fiul său o să vină pe lume handicapat, că va da de droguri, va eşua la şcoală, va ajunge depresiv, nu va reuşi la studii, nu-şi va găsi soție. Totul mersese bine, chiar dacă el nu avusese nici un merit. Chiar dacă nu participase unde ar fi trebuit. Chiar dacă rămăsese dator cu contribuția sa. Chiar dacă nu-şi achitase datoriile.

Zgomotul săpatului încetă. Germanul îşi auzea doar clănțănitul dinților. Trebuia să se hotărască dacă dorea să se înapoieze împreună cu canadianul sau chiar fără el, ori să meargă mai departe cu ofițerul şi, comandantul. Nu voia să-şi pună viața în joc. Peste puțin timp fiul său va avea nevoie de un bunic afectuos, blajin, generos. Peste puțin timp - dar mai întâi ar trebui încărcate jeepurile, probabil ofițerul şi comandantul ar lua loc în primul, canadianului i-ar fi destinat al doilea, iar lui al treilea, poate canadianul s-ar sui

cu sticla în mână, şi poate cu toţii s-ar aştepta ca el însuşi să nu oprească misiunea, făcând şi mai dificilă normalitatea, oricum dificilă, a acestei dificile expediţii. Trebuia să se hotărască. Însă, fără să se sprijine de soclul coloanei, abia de se mai putea ţine pe picioare.

Nu pricepu de unde apăruseră dintr-o dată canadianul, ofiţerul şi comandantul. Stăteau la intrarea în biserică.

– Avem misiunea să vă ducem în oraş şi vă vom duce în oraş.

– Aveţi misiunea să ne duceţi în oraş în siguranţă. Dar cine a urmărit azi-noapte paza şi a dat foc jeepului ne va urmări în continuare şi ne va arunca în aer. Paf!

– Dar ce v-aţi închipuit? Că aţi venit aici la plimbare? La picnic?

Comandantul era furios. Ofiţerul interveni mai calm:

– Oricine a fost azi-noapte - că a venit noaptea, iar ieri nu s-a arătat, dovedeşte că-i prea slab ca să se arate ziua.

Germanul se ridică şi păşi prin faţa bisericii. Tremura, iar trupul îl durea. În dreapta, lângă biserică, şoferii săpaseră o groapă. Pe una din laturile ei înfipseseră hârleţele în pământul excavat. De cealaltă latură zăceau două leşuri. Germanul îl recunoscu în cel cu beregata tăiată şi plină de sânge pe bărbatul care condusese ieri. Lângă el zăcea o femeie împuşcată de mai multe ori în piept. Germanul nu mai văzuse morţi până atunci. Nu i se făcu rău, nici nu se emoţionă. Morţii arată toţi la fel. Asta era femeia care şezuse pe treptele de sus ale scării? De ce o ucisese ofiţerul ori comandantul? Din prevedere? Din nervozitate?

Apărură doi şoferi, puseră morţii în groapă, îi acoperiră cu pământ şi-l bătătorită bine cu cazmalele. Fără cruce, gândi el, dar apoi văzu un şofer fixând doi ţăruşi în formă de cruce.

Ceilalţi strânseră bagajele, sacii de dormit şi proviziile în jeepuri. Canadianul se străduia să-l convingă pe ofiţer, care nu-i dădea atenţie şi umblă de colo-colo, alerga în jurul lui, încercând zadarnic să-l oprească locului. Comandantul se urcase în jeep.

Canadianul îl văzu pe german, îl părăsi pe ofițer şi veni spre el.

– Nu vor să ne lase să ne înapoiem. Atunci zări haina germanului îngreunată de pistolul pe care ofițerul i-l dăduse noaptea şi pe care acesta îl vârâse în buzunar; i-l luă mai înainte ca germanul să priceapă ce înhățase din buzunarul său. Alergă spre ofițer şi se proțăpi dinaintea lui, gesticulând cu pistolul.

Apoi totul se petrecu atât de repede, mişcările, strigătele, împuşcăturile, încât germanul nu pricepu nimic. Primul său gând, când băgă de seamă că-l nimeriseră, a fost: nu voi afla niciodată ce s-a întâmplat.

Îşi aminti de o carte în care cineva îşi descria infarctul, transpirație pe frunte şi în palme, o strălucire cumplită în plămâni, o gheară în brațul stâng, împunsături în piept care te apucau şi te lăsau ca la durerile facerii, spaimă. Aşa deci, gândise pe atunci, aşa va începe într-o zi asaltul asupra vieții lui. Dar acum nu simțea nici un fel de strălucire, nici gheară, nici durere, nici spaimă. Îşi simțea doar pieptul încărcat, de parcă înăuntru explodase o băşică plină cu un lichid cald, iar acum se revărsa în el.

Împuşcăturile încetaseră. Comandantul dădu ordine, câțiva bărbați alergară spre jeepuri, alții spre ofițer şi spre canadian, care căzuse la pământ. Cât de grav rănit era, germanul nu putea să vadă. O clipă îşi spuse că ar trebui să aibă grijă de canadian, dar de îndată deveni conştient de ridicolul gândului său. Voia să fie singur. Îşi duse un picior înaintea celuilalt şi merse, pipăind, sprijinindu-se cu mâna dreaptă, de-a lungul peretelui bisericii. Voia să ajungă la scară.

Soarele spălăcit atârna ceva mai sus. Observă că pantă care cobora în spatele bisericii era acoperită de desiş şi iarbă până în dreptul pieptului. Ici-colo se înălța câte un palmier, fluturându-şi coroana. Ținutul era sărăcăcios, pustiu, inospitalier. Adia un vânt rece; o luă prin iarba înaltă care acoperea colina. Arată de parcă vântul ar trece peste ape, îşi zise în sinea lui.

Apoi se gândi la datoriile pe care nu şi le achitase. Va trebui să le plătească fiul în locul lui? O să i se prezinte lui nota de plată? Ori sensul morţii sale era că, pierzându-şi viaţa, îşi plătea datoriile el însuşi? Că fiul va fi scutit de nota de plată? Că fiul nu va trebui să plătească, pentru că avusese parte de noroc?

Vreme de o clipă se simţi înseninat. A, îşi spuse, nu-i târziu, nu-i prea târziu să-mi iubesc fiul. Dacă ar urca scara tocmai acum? Chiar de-ar fi o nălucire - ce frumos ar fi să urce scara, în halat de medic şi cu stetoscop, cum nu-l văzuse niciodată, sau în veşnicii lui blugi şi veşnicul pulover albastru, ori în chip de puşti, alergând, răzând, fără suflu.

Fără suflu? Unde dispăruse arşiţa din pieptul lui? De ce nu mai voiau picioarele, care îl mai duseseră acuni o clipă, să-l ducă mai departe? Înainte de a apuca să şi le pună pe scară, picioarele îi cedară şi el se prăvăli pe dalele de piatră care făceau legătura cu treaptă de mai sus. Zăcea pe partea stângă şi văzu sânge uscat, iarbă printre dalele de piatră şi un gândac. Voia să se ridice, să meargă de-a buşilea pe scară şi să ajungă la treapta cea mai de sus. Acolo voia să stea, pentru ca atunci când va muri, să se chircească, dar să rămână aşezat. Acolo voia să şadă, ca să privească, atunci când va muri, ţinutul larg, iar ţinutul larg să-l vadă pe el, stând neîncovoiat pe treapta cea mai de sus şi murind.

Nu va mai descoperi niciodată de ce a devenit vanitos, chiar cochet în pragul morţii, deşi nu era nimeni acolo, nimeni care să-l vadă şi să fie impresionat ori dezamăgit de el. Ar fi putut să descopere motivul, dacă ar mai avea un timp de gândire. Dar timpul nu-i mai ajungea. Nu reuşi să se ridice. Rămase zăcând pe pământ; simţea vântul rece, dar nu-l mai putea zări trecând prin iarbă. I-ar fi plăcut să privească şi palmierii ciufuliţi, fluturându-şi frunzele; îi aminteau de ceva; de ce anume - poate s-ar lămuri, dacă i-ar mai vedea o dată.

Îşi dădu seama că nu mai avea decât câteva clipe. O clipă ca să-şi evoce mama, o clipă pentru femeile din viaţa lui, o clipă pentru... Fiul său nu urcase scara. Era totuşi prea târziu. Ce

trist că în ultimele clipe nu-i trecea pe dinainte filmul vieții sale! S-ar fi uitat la el bucuros. I-ar fi plăcut să nu facă nimic altceva, să se relaxeze şi să-l privească în chip de spectator. În schimb, era nevoit să gândească: până în cel din urmă minut. Filmul - de ce nu se ține moartea de ceea ce promite? Dar numaidecât îl covârşi o prea mare oboseală ca să mai dorească să vadă filmul.

Femeia de la benzinărie

Nu mai ştia dacă visase vreodată cu adevărat visul acela sau totul nu era decât rodul fanteziei lui. Nu ştia nici ce imagine - ori poveste, ori film - declanşase secvența aceea onirică. Visul îl însoțea de mult - de pe la cincisprezece, şaisprezece ani. Înainte vreme şi-l reprezenta când îl plictisea o oră la şcoală sau o zi de vacanță cu părinții, mai târziu - în timpul unor conferințe la serviciu, dar şi al unor călătorii cu trenul: obosind, îşi punea deoparte hârtiile, îşi lăsa capul pe spate şi închidea ochii.

Uneori îşi povestise visul - unuia sau altuia dintre prieteni, ca şi unei femei, reîntâlnita într-un oraş străin, ani şi ani după ce se iubiseră şi se despărțiseră; şi-au petrecut ziua împreună, hoinărind la întâmplare şi stând de vorbă. Nu-şi propusese să-l tăinuiască. Dar nici nu găsise cu cale să-l povestească prea des. Nu ştia de ce-l urmărea visul, ştia doar că dezvăluie ceva din ființa lui - dar nu şi ce anume; şi-i era neplăcută ideea că altcineva i-ar putea descoperi mesajul.

În vis, străbate cu maşina o zonă de şes, întinsă, pustie. Şoseaua din fața lui e dreaptă; uneori coboară în povârnişuri sau dispare pentru o clipă în spatele unui deal, dar rămâne mereu accesibilă privirii lui, până la munții ce se arată la orizont. Soarele se află la zenit, iar aerul licăreşte deasupra asfaltului.

Multă vreme nu i-a ieşit în cale nici o maşină şi nici nu a depăşit vreuna. Următoarea localitate nu se va ivi, conform indicatoarelor şi a hărții, decât la şaizeci de leghe distanță, undeva în munți sau dincolo de ei; în dreapta şi în stânga nu se zăreşte nici o casă. Dar deodată apare, în stânga autostrăzii, o benzinărie. Un teren mare, nisipos, cu două pompe la mijloc, iar în spatele lor o casă de lemn cu două niveluri şi verandă acoperită. Apasă pe frâna, coteşte spre benzinărie, se opreşte în fața uneia din pompe. Norul de nisip ridicat în urma maşinii lui revine la sol.

Aşteaptă. Tocmai când să se dea jos din maşină, ca să bată la uşa casei, uşa se deschide şi iese o femeie. O fată tânără, în primele trăiri ale visului, devenind de-a lungul vremii o femeie tânără, care nu mai înaintează în vârstă, când el are între treizeci şi patruzeci de ani. În timp ce el trece de patruzeci, apoi de cincizeci de ani, ea va rămâne mereu femeie tânără, De obicei apare în blugi şi cămaşă cadrilată, doar uneori într-o rochie lungă până la glezne, cu fustă unduind larg, ca şi blugii de un albastru decolorat, uneori cu un imprimeu floral, albastru-spălăcit şi el. Femeia e de înălțime medie, robustă fără a fi grasă, are fața şi brațele pline de pistrui, părul blond-închis, ochi albaştri bătând în cenuşiu, o gură cu buze generoase. Se apropie cu paşi siguri, cu mişcări sigure apucă pompa cu mâna stânga, roteşte cu dreaptă mânerul şi-i face plinul.

Aici visul face un salt. Sare peste ceea ce el nu şi-a imaginat niciodată: cum o salută, cum îi răspunde ea, ce vorbe îşi spun, dacă ea îl pofteşte la o cafea sau la o bere ori el întreabă dacă mai poate să rămână - şi cum ajung să urce împreună în dormitorul ei. Se vede pe sine alături de ea în patul răvăşit, după ce au făcut dragoste, vede pereții, duşumeaua, dulapul şi bufetul, toate vopsite într-o nuanță deschisă, verde-albastră, vede patul de fier şi dungile luminoase pe care soarele, printr-o jaluzea cu lamele de lemn vopsite şi ele în verde-albastru, le proiectează pe pereți, duşumea, mobile, aşternut, pe trupul ei şi al lui. O imagine

doar şi nu o scenă cu acţiune şi cuvinte - culoare, lumină, umbră, albul cearceafurilor şi formele trupurilor. S-a făcut seară, când visul îşi reia firul.

Maşina lui e parcată lângă casă, alături de camioneta ei cu platforma de încărcare deschisă. O verandă acoperită există şi în spatele casei, apoi câteva straturi de roşii şi pepeni şi o seră, construită ca să apere de invazia nisipului feluritele soiuri de fructe în formă de bacă pe care ea le cultivă. Ceva mai încolo începe deşertul, mărăcinişuri răzlețe şi o albie uscată, ca de părău, ce şi-a săpat văd, de-a lungul unor decenii sau secole, în solul pietros, la vreo trei sau patru metri adâncime, datorită apelor ce se adună aici iama. Ea i-a arătat-o, când l-a condus spre pompa care scoate apă dintr-un puț adânc. El şade pe verandă şi priveşte cerul întunecându-se. O aude trebăluind în bucătărie. Dacă se va opri vreo maşină, se va scula de pe scaun, va traversa casa şi va trece la pompa de benzină. Îşi va părăsi locul şi atunci când va stinge lumina în bucătărie; va da drumul, din vestibul, lămpii ce luminează terenul, fiind aşezată între cele două pompe. Se întreabă dacă lampa rămâne aprinsă toată noaptea, reverberând în dormitor, în noaptea asta şi în toate nopțile ce or să vină.

Adesea visele ce ne însoțesc reprezintă opusul vieții pe care o ducem. Aventurierul visează întoarcerea acasă, cel statornic legat de pământul natal se imaginează pornind la drum, spre țări îndepărtate şi fapte îndrăznețe.

Cel ce visa visul descris ducea o existență liniştită. Nici filistină şi nici plicticoasă - vorbea engleza şi franceză, făcea carieră în țară şi în străinătate, rămânea credincios convingerilor sale şi atunci când avea de înfruntat opinii contrare, depăşea crize şi conflicte şi, trecut bine de cincizeci de ani, era vital, om de succes şi de societate. Totdeauna un pic tensionat însă, la muncă, acasă sau în vacanță. Deloc pripit sau neglijent în ceea ce avea de făcut. Dar sub calmul cu care asculta, răspundea şi lucra, vibră o anume încordare, rezultat al concentrării asupra sarcinii, dar şi al lipsei de

răbdare, pentru că rezolvarea din realitate nu ținea pasul niciodată cu rezolvarea din închipuirea lui. Uneori își simțea chinuitor încordarea, alteori o recepta ca pe o sursă de energie, ca pe o forță însuflețitoare.

Avea farmec. Ocupându-se de oameni şi de lucruri, se purta nu o dată distrat şi stângaci, în chip înduioşător. Ştiind că atitudinea lui distrată şi stângace nu e dreaptă cu oamenii şi cu lucrurile, avea un zâmbet prin care-şi cerea iertare. Îi stătea bine; în jurul gurii i se ivea o nuanță vulnerabilă, în jurul ochilor îi plutea o umbră de tristețe; pentru că rugămintea de a fi scuzat nu cuprindea promisiunea unei îndreptări, ci mărturia unei neputințe, zâmbetul lui era jenat şi plin de autoironie. Soția lui nu contenea să se întrebe pe câtă spontaneitate se întemeia farmecul lui, dacă nu cochetează cu felul acela de a fi - zăpăceală şi stângăcie -, dacă nu e conştient că vulnerabilitatea şi tristețea lui trezesc în ceilalți dorința de a-l consola. Nu izbutea să se lămurească. Cert era că datorită farmecului câştiga simpatia medicilor şi a polițiştilor, a secretarelor şi a vânzătoarelor, a copiilor şi a câinilor, aparent fără să-şi dea seama ce i se întâmpla.

Asupra soției sale farmecul acesta nu-şi mai făcea efectul. Ea crezu întâi că se uzase - cum se uzează orice îți stă în preajmă de prea multă vreme. Dar veni ziua când constată că era de-a dreptul sătulă de farmecul lui. Că o contrariază. Se afla cu bărbatul ei în concediu la Roma, şedea alături de el în Piazza Navona, când el se aplecă să mângâie pe cap un câine vagabond, cerşetor, cu acelaşi gest duios-distrat pe care-l avea uneori şi pentru ea, mângâind-o pe cap; afişa acelaşi zâmbet duios-jenat, care-i însoțea gestul şi atunci când îi era destinat ei. Farmecul lui nu era decât un mod de a se sustrage, de a se refuza implicării. Un ritual prin care bărbatul ei ascundea că se simte incomodat,

Dacă ar fi rostit un reproş, el nu l-ar fi înțeles. Căsnicia lor era plină de ritualuri şi chiar ele îi asigurau reuşita. Oare nu durează toate căsniciile bune, fiindcă-şi mențin ritualurile?

Soția lui era doctoriță. Lucrase întotdeauna, şi atunci când cei trei copii ai lor erau mici, iar când se făcuseră mai mari, se transferase în domeniul cercetării şi ocupase un post de profesoară. Munca ei sau a lui nu se interpusese între ei niciodată; amândoi îşi împărțiseră în aşa fel ziua încât, cu toată lipsa de timp, existau timpi intangibili - cel destinat copiilor şi acela pe care şi-l dedicau unul altuia. Şi în cadrul concediului îşi rezervau în fiecare an două săptămâni pentru a pleca împreună, lăsând copiii numai în grija bonei care se ocupa oricum de ei. Toate acestea impuneau o relație disciplinată, ritualizată cu timpul şi îngăduiau prea puțină spontaneitate - vedeau că e aşa, dar totodată vedeau că prietenii lor mai spontani nu obțineau un spațiu mai amplu, ci unul mai restrâns pentru programele comune. Neîndoielnic, îşi organizaseră viața, cu ritualurile ei, cât se poate de chibzuit şi de mulțumitor.

Se pierduse numai ritualul de a se culca împreună. El n-ar fi ştiut să spună când şi de ce. Îşi amintea doar dimineața când, trezindu-se, descoperise lingă sine în pat obrazul îngrăşat al nevesti-sii, îi intrase în nări mirosul pătrunzător al transpirației ei, auzise respirația ei şuierătoare; simțise o repulsie. Îşi mai amintea că fusese înspăimântat. Cum de era posibilă, dintr-o dată, repulsia, când obrazul ei îngrăşat îi păruse cândva pufos, mirosul pătrunzător - incitant, şuierul respirației - vesel; uneori îl folosise drept *cantus firmus*, drept laitmotiv al unei melodii pe care o fluiera ca s-o trezească. Nu în dimineața aceea, dar la câtva timp după ea au încetat să se mai culce împreună. A fost o perioadă când nici unul din ei n-a schițat un prim pas, deşi fiecare ar fi avut chef să iasă în întâmpinarea primului pas al celuilalt. Un pic de chef, tocmai de ajuns pentru al doilea pas, dar insuficient pentru primul.

Din dormitorul comun însă nu se mutară. Ea ar fi putut să doarmă în camera ei de lucru, el - în una din odăile copiilor, acum nelocuite. Dar nici unul din ei nu era dispus să renunțe la ritualuri comune cum erau dezbrăcarea, primul

somn, trezirea şi sculatul din pat. Nici ea, mai aspră, mai lucidă, mai energică decât el, dar avându-şi sfiala ei. Nici ea nu voia să piardă ce le mai rămăsese din ritualuri. Nu voia să piardă viața lor în comun.

Şi totuşi, această viață se arătă încheiată într-o bună zi. O zi când se pregăteau de nunta lor de argint, discutând despre lista invitaților, găzduirea lor, masa la restaurant, excursia cu vaporul. Se uitară unul la celălalt, dându-şi seama că nu era firesc ce plănuiau. Nu aveau ce sărbători. Ar fi putut să sărbătorească cincisprezece ani de căsnicie, fie şi douăzeci. Dar cândva, de atunci, iubirea lor dispăruse, se volatilizase, iar dacă nu era o minciună să trăiască totuşi laolaltă în continuare - sărbătorirea ar fi fost o minciună.

Ea rosti cuvintele, el o aprobă numaidecât. Aveau să renunțe la festivitate. O dată hotărârea luată, se simțiră atât de uşurați, încât băură şampanie şi stătură de vorbă, cum nu mai făcuseră de mult.

E posibil să te îndrăgosteşti pentru a doua oară de partenerul tău? A doua oară nu-l cunoşti mult prea bine? A te îndrăgosti nu presupune să nu-ți cunoşti încă partenerul, să fi rămas pe harta lui psihică pete albe pe care să-ți poți proiecta propriile dorințe? Sau - când nevoia de celălalt este intensă - imaginația devine atât de puternică, încât dorințele noastre nu acoperă doar petele albe, ci întreaga hartă finita, multicoloră? Există oare dragoste fără imaginație?

Întrebările pe care şi le punea îi stârneau mai degrabă amuzamentul decât iritarea, Ce se întâmpla cu el în săptămânile ce urmară, proiecții ale imaginației sau experiență, era frumos şi-l bucura. Îi plăcea să stea de vorbă cu nevastă-sa, gusta întâlnirile pe care şi le fixau pentru un film sau un concert, îl încântau plimbările de seară pe care le reluaseră. Era primăvară. O lua uneori de la Institut, n-o aştepta chiar în fața intrării, ci la cincizeci de metri distanță, la colțul străzii; îi plăcea s-o privească venind spre el. Ea se apropia mărindu-şi paşii, grăbindu-se, fiindcă o stingherea privirea lui prea directă, cu mâna stânga îşi trecea cu sfială

părul pe după ureche, în timp ce un zâmbet timid şi un pic caraghios îi apărea pe față. El recunoştea sfiala pudică a tinerei fete de care se îndrăgostise pe vremuri. Nici ținuta, nici mersul nu i se schimbaseră, iar sănii îi jucau sub tricou la fiecare pas, ca odinioară. Se întreba de ce nu mai observase toate acestea de atâția ani. cât de mult pierduse! Ce bine că ochii lui o vedeau din nou. Şi că era încă frumoasă. Şi că era soția lui.

Tot nu se culcau împreună. Trupurile lor se înstrăinaseră. Dar şi după ce îşi deveniră din nou familiare, se limitau la atingeri tandre, când se trezeau, se plimbau, şedeau față în față la masă sau unul lângă altul la cinema. O vreme, el îşi spuse că totul avea să vină de la sine şi avea să fie frumos. Apoi se întrebă dacă se va întâmpla cu adevărat, dacă avea să fie într-adevăr frumos şi dacă ei îşi mai doreau asta, de fapt. Nu mai era el în puteri? În anii când căsnicia lor se stinsese, petrecuse două nopți cu alte femei, una cu o translatoare, iar cealaltă cu o colegă, ambele după multă băutură şi suportând o atmosferă penibilă, ca între doi străini, în dimineața următoare. Ocazional, experimentase onania, lipsită de orice satisfacție reală, de obicei înnoptând la hotel, în cursul unor călătorii. Se dezobişnuise oare să mai descopere relația între iubire, dorință şi apropierea de o femeie? Devenise impotent? Când încercase să se satisfacă de unul singur, pentru a-şi dovedi potența, nu izbutise.

Sau era nevoie ca soția lui şi el să-şi acorde un răgaz? Îşi spunea că nu aveau de ce să se grăbească şi că puteau la fel de bine să facă dragoste peste un an sau peste o lună, o săptămână ori o zi. Dar simțirea lui era alta. Dorea să se culce cu ea şi-i lipsea şi în această împrejurare răbdarea, împlinirea din realitate neținând pasul cu cea din imaginație. O dată cu înaintarea în vârstă i se accentua lipsa de răbdare. Îl neliniştea orice era nerezolvat, chiar dacă ştia că rezolvarea nu va fi dificilă. Tot ce avea în față cuprindea ceva nerezolvat şi neliniştitor, săptămâna viitoare sau vară viitoare,

cumpărarea unei maşini noi sau vizita de Paşte la copii. Chiar şi călătoria în America.

Fusese ideea nevesti-sii. Al doilea voiaj de nuntă - nu trăiau ei o a doua nuntire? Când erau mai tineri, visaseră de multe ori să străbată cu trenul Canada, de la Quebec până la Vancouver, şi mai departe, până la Seattle, apoi să continue drumul cu maşina de-a lungul coastei, până la Los Angeles sau San Diego. Inițial, călătoria fusese prea scumpă, ulterior, de prea lungă durată pentru săptămânile lor de concediu fără copii; iar în vacanță cu copiii, pe aceştia i-ar fi plictisit să tot schimbe trenul cu maşina. Dar acum aveau o vacanță întreagă numai pentru ei, puteau să-şi ia patru sau cinci sau chiar şase săptămâni libere şi să-şi permită orice vagon de dormit şi orice maşină de cursă lungă - nu venise oare timpul să-şi împlinească vechiul vis?

Au plecat în mai. La Quebec au dat însă peste o vreme tipică de aprilie; ploua des şi scurt, iar între răpăieli norii se despicau şi acoperişurile ude luceau în lumina soarelui. Străbătând valea lacului Ontario, trenul trecea printre ogoare verzi ce păreau să nu se sfârşească decât acolo unde cerul atingea pământul - o lume în verde şi albastru. În Munții Stâncoşi trenul rămase blocat între nămeți, în timpul unui viscol, şi trecu o noapte până la sosirea plugului de deszăpezire.

În noaptea aceea au făcut dragoste. Legănatul trenului în mişcare le pregătise trupurile, aşa cum ar fi făcut o zi caniculară sau o baie fierbinte. În timpul staționării în câmp liber, încălzirea funcționa slab, vântul se rotea şuierând în jurul vagoanelor, frigul se ridica de la sol şi pătrundea prin fereastră în compartiment. S-au strecurat împreună într-unul din paturi, răzând zgribuliți, s-au îmbrățişat şi s-au ținut strâns până când i-a învăluit un cocon de căldură. Dorința l-a cuprins brusc şi s-a grăbit, de teamă să nu-i treacă, bucuros doar când totul se terminase. În plină noapte l-a trezit ea şi actul de dragoste a fost ca o respirație calmă. Dimineața, fluieratul locomotivei care întâmpină plugul de

deszăpezire l-a trezit din somn. S-a uitat pe fereastră la zăpadă şi la cer - o lume în alb şi albastru. Era fericit.

S-au oprit câteva zile la Seattle. Pensiunea de pe Queen Anne Hill, unde aveau cameră şi mic dejun, era aşezată pe coastă, oferind o amplă privelişte spre oraş şi golf. Printre blocurile înalte se vedea o autostradă impunătoare, pe care maşinile circulau aproape neîntrerupt, lanț multicolor ziua, succesiune de faruri - din față, din spate - seara. Seamănă, îşi spuse, cu un fluviu ce curge pe două lături în direcții opuse, urcând şi coborând. Câteodată ajungea până la ei sunetul sirenei care croia drum unei maşini a poliției sau a salvării, lăsându-le în urmă pe celelalte; în prima noapte, nereuşind să doarmă, se ridica de fiecare dată din pat şi se ducea la fereastră, să privească luminile ce zvâcneau, roşii şi albastre, pe capota vehiculelor în goană. Alteori se făcea auzită sirena de salut a unor vapoare care intrau în port sau îl părăseau. Erau vase-container, cu încărcătură înaltă şi pestriță, înconjurate de bărci cu pânza, mari şi mici, cu velele umflate şi colorate. Vântul, puternic, sufla fără încetare.

Când nu-şi găsea somnul, îşi privea soția dormind. Îi vedea vârsta, ridurile, pielea lăsată de sub bărbie, din jurul urechilor şi al ochilor. Fața îngrăşată, mirosul intens, şuierul respirației nu-i mai stârneau repulsie. În ultima dimineață a călătoriei cu trenul o trezise fluierând ca altădată, îi luase cu drag fața între palmele sale şi cu drag o simțise, şi-i plăcuse mirosul împreunării şi al transpirației de sub pătură. Ce bine că putea din nou s-o trezească astfel, că mai stăpânea şi mai gusta ritualurile lor de dragoste, ce bine că nici ea nu se dezvățase de ele, nu uitase nimic! Că universul lor se refăcuse!

Îşi dădu seama că iubirea lor făurise o lume ce însemna mai mult decât ceea ce simțeau unul pentru celălalt. Chiar şi atunci când sentimentele lor păreau pierdute, lumea lor continuase să existe. Culorile ei păliseră spre alb-negru, dar şi fără culoare lumea lor le aparținea încă. Trăiseră în şi din rânduirea ei. Iar acum ea îşi redobândise culorile.

Discutau despre planuri de viitor. Inițiativa era a ei, şi de astă dată. Nu s-ar cădea să-şi transforme casa? În locul celor trei odăi ce fuseseră ale copiilor nu era suficientă una singură, pentru tot mai rarele vizite ale copiilor şi, poate, într-o zi, ale nepoților? Nu-şi dorise el mereu o cameră încăpătoare, unde să poată citi şi scrie cartea plănuită cu mulți ani în urmă şi pentru care strânsese, cu diverse prilejuri, material? Ce-ar fi să ia împreună lecții de tenis, chiar dacă nu mai aveau să devină jucători prea grozavi? Ce se mai auzea cu oferta de a lucra o jumătate de an la Bruxelles, despre care-i povestise el, mai era valabilă? Oare n-ar fi fost bine să-şi ia amândoi un concediu mai lung şi să se mute pentru jumătate de an la Bruxelles? El se bucura de ideile şi de elanul ei. Colabora la proiecte. Dar, de fapt, n-ar fi vrut să schimbe nimic în viața lor, numai că se sfia s-o mărturisească.

Nu dorea să vorbească despre frica lui de tot ce nu era rezolvat, nu ştia ce înseamnă, de unde vine şi de ce sporeşte ea o dată cu înaintarea lui în vârstă. Era pesemne legată de opoziția lui față de schimbări; la orice schimbare, simțea apăsându-l mai greu povara celor nerezolvate încă. De ce oare? Pentru că schimbările cer timp, iar timpul aleargă tot mai iute şi îți scapă? De ce-ți trece timpul mai repede? Timpul trăit în prezent este în relație cu cel de care dispui încă? Pare tâmpul mai grăbit pe măsură ce îmbătrâneşti, fiindcă răgazul de viață rămas se împuținează, aşa cum a doua jumătate a concediului căruia i se apropie sfârşitul se scurge mai rapid decât prima? Sau este vorba de țeluri? Îți pare prea lung timpul în anii tineri, fiindcă abia aştepți să ai succes, să te bucuri de prețuire, să devii bogat - iar în anii târzii îl simți gonind nebuneşte, fiindcă nu mai ai ce aştepta? Se consumă zilele, de la o vârstă, mai repede, fiindcă-ți este dinainte cunoscută desfăşurarea oricăreia dintre ele, aşa cum străbați mai repede un drum ce ți-a devenit familiar? Atunci ar fi firesc să dorească nişte schimbări. Să i se fi scurtat într-atât răgazul de viață rămas, încât să nu-şi

îngăduie să-l irosească în schimbări? Nu era totuşi atât de bătrân!

Ea nu-şi dădea seama că obiecţiile lui disimulau un refuz de ansamblu. Doar când el se agăţă cu neobişnuită stăruinţă de o observaţie cu totul lipsită de judecată, ea râse iritată şi-l întrebă ce-şi doreşte, de fapt. Să continue să trăiască la fel ca în ultimii ani?

Închiriară o maşină spaţioasă, un cabriolet cu aer condiţionat, radiocasetofon adaptat pentru CD-uri şi cu tot soiul de chiţibuşuri electronice. Cumpărară un teanc voluminos de CD-uri, unele cu muzică pe care o iubeau, altele la întâmplare. Când ajunseră la promontoriul de unde putură să privească pentru prima oară Oceanul Pacific, soţia lui puse o simfonie de Schubert. El ar fi preferat să asculte în continuare postul american care transmitea muzică din vremea studenţiei lui. Şi i-ar fi plăcut mai mult să rămână în maşină decât să coboare alături de ea în ploaie. Dar simfonia se potrivea cu ploaia, cu cerul cenuşiu şi cu valurile ce se învolburau spre mal, iar el îşi spuse că n-ar avea dreptul să tulbure punerea în scenă a nevesti-sii. Ea condusese maşina, ea găsise drumul îngust ce ducea spre ţărm. Ea îşi aminti de prelata albastră din plastic pe care o aveau în portbagaj şi o folosi ca să se învelească amândoi. Stăteau pe plajă, cu mirosul marin în nări, ascultau Schubert, strigătele pescăruşilor şi răpăitul ploii pe prelată şi vedeau cum apare spre apus, dincolo de norii de ploaie, o bucată de cer senin. Se înseră; aerul, deşi răcoros, era umed şi apăsător.

După un timp, nu mai răbdă să stea sub învelişul de plastic, rămase o clipă nehotărât în ploaie, apoi păşi prin nisip şi intră în apă. Apa era rece, pantofii uzi, grei, pantalonul ud i se lipea de picioare şi de pântece - nimic din uşurinţa obişnuită a trupului în apă, şi totuşi se simţea uşor; bătu apa cu palmele şi îşi dădu drumul în valuri. Chiar şi seara, când se suiseră de acum în pat, nevastă-sa tot mai era entuziasmată de spontaneitatea lui. El - mai degrabă speriat şi stingherit.

Găsiră un ritm al călătoriei care le îngăduia să înainteze zilnic cu o sută de mile spre sud. Nu făceau mare lucru dimineața, se opreau des, vizitau parcuri naționale şi podgorii şi umblau pe jos, ore întregi, pe plajă. Seara se cazau la nimereală, ba în vreun motel amarat ce le ieşea în cale pe şosea, cu odăi mari care miroseau a dezinfectant şi unde televizoarele erau montate la nivelul capului, ba în vreo pensiune dintr-o zonă de locuințe, unde se oferea *bed* & *breakfast*. Îi prindea oboseala devreme. Oricum, asta afirmau amândoi, când se instalau devreme în pat, cu o carte şi o sticlă de vin, iar lui i se închideau ochii şi-şi stingea lampa de pe noptieră. Dar o dată, el se trezi la miezul nopții, iar ea tot mai citea.

Uneori el ținea să rânduiască în aşa fel lucrurile, încât s-o aştepte, ca s-o privească venind spre el. Îi propunea să-l lase în fața unui restaurant şi o aştepta acolo, până parca maşina; se uita cum traversează şoseaua, venind de la parcare. Sau i-o lua înainte, alergând pe plajă, se oprea, se întorcea şi o întâmpină cu privirea. Era frumos întotdeauna să-i urmărească din ochi silueta şi mersul, şi în acelaşi timp îl întrista.

În Oregon, coasta şi şoseaua erau învăluite în ceață. Dimineața speraseră că vremea se va îndrepta până la amiază, iar seară îşi puseră nădejdea în ziua următoare. Dar ceața continua să plutească pe şosea, părea atârnată în copacii din păduri şi împresura fermele. Dacă harta nu le-ar fi indicat aşezările prin care treceau, uneori doar câteva case, ei nici nu le-ar fi observat. St întâmpla să treacă vreme de două ceasuri prin păduri, fără să întâlnească o casă, fără să le iasă în cale sau să-i depăşească altă maşină. O dată coborâră şi zgomotul motorului lăsat să meargă se lovea de hățişul copacilor înşirați de ambele părți ale şoselei, nu se pierdea, rămânea aproape, doar estompat de ceață. Opriră motorul şi nu se mai auzi nimic, nici un trosnet în tufişuri, nici o pasăre, nici o maşină, nici un foşnet al mării.

Când lăsaseră cu mult în urmă ultima localitate, iar altă nu avea să apară decât după treizeci de mile, o tablă indicatoare anunța o benzinărie. Şi iat-o, o piațetă largă acoperită cu pietriş, două pompe, o lampă şi în spatele piațetei o casă, în contururi imprecise. El puse frâna, coti spre piațetă, opri în fața uneia din pompe. Aşteptară. Când el coborî din maşină ca să bată la uşa casei, uşa se deschise şi ieşi o femeie. Păşi prin piațetă, luă pompa, roti mânerul şi umplu rezervorul. Rămase lângă maşină, cu pompă în mâna dreaptă, cu stânga sprijinită în şold. Vedea că el nu-şi putea lua ochii de la dansa.

– Pompa e defectă, n-am voie s-o las din mână. Dar vă curăț imediat geamurile.

– Nu e cam pustiu pe aici?

Ea îl privi cu mirare şi prudență. Nu mai era tânără şi prudența ei era aceea a unei femei care se implicase prea des şi prea des fusese dezamăgită.

– Ultima localitate e la distanță de douăzeci de mile în urmă, alta abia la treizeci de mile de aici - nu e oarecum... Adică, nu vă simțiți izolată? Trăiți în locul ăsta singură?

Nu-i scăpară concentrarea gravă şi tandrețea din ochii lui şi surâse. Pentru că nu avea de gând să se lase vrăjită de privirea lui, surâsul ei părea ironic. El îi surâse la rândul lui, fericit şi jenat de ce se socotea dator să spună în replică următoare.

– Sunteți frumoasă.

Ea roşi un pic, abia vizibil sub mulții ei pistrui, şi încetă să surâdă. Acum şi privirea ei deveni gravă. Frumoasă? Frumusețea ei apusese şi ea o ştia, chiar dacă le mai plăcea bărbaților, chiar dacă mai era în stare să le trezească dorința şi orgoliul, chiar dacă-i mai făcea să se teamă de ea. Se uită la el, cercetându-i chipul.

– E adevărat, e cam singuratic locul, dar m-am obişnuit. În plus... Şovăi, îşi lăsă ochii în jos, spre pompă, îi ridică din nou şi-l privi drept în față, roşie toată acum, stând încordată

şi trădându-şi sfidătoare o năzuinţă: în plus, n-o să fiu singură mereu.

O clipă rămase aşa, încordată, roşie, cu ochii în ochii lui. Apoi rezervorul se umplu, ea îl închise, plecă de lângă maşină şi agăţă pompa. Se aplecă, luă o găleată şi un burete, ridică ştergătoarele şi începu să cureţe parbrizul. El observă cum o măsură, curioasă, pe nevastă-sa, care - adâncită în harta de pe genunchii ei - se întrerupse scurt, salutând din cap femeia, aruncându-i lui un zâmbet, şi reveni la studierea hărţii.

Îl stingherea să stea pasiv lângă ea, în timp ce spăla geamurile. Dar îi plăcea să se uite la ea cum munceşte. Nu era îmbrăcată nici în blugi şi cămaşă cadrilată şi nici într-o rochie de un albastru spălăcit, ci într-un pantalon-salopetă, albastru-închis, ca şi emblema firmei de care ţinea benzinăria, şi într-un tricou alb. Era robustă, dar se mişca uşor. Avea graţie în mişcări, părând că se bucură de forţa şi supleţea trupului ei. Breteaua salopetei îi lunecă de pe umăr, ea o puse la loc cu un deget, iar el se simţi tulburat ca în faţa unor gesturi de intimitate.

Când terminase curăţatul, el plătindu-i şi ea îndreptându-se spre casă, pentru a-i aduce restul, porni s-o însoţească. După câţiva paşi pe pietrişul scârţâitor, ea îi puse mâna pe braţ.

– Nu-i nevoie să veniţi cu mine, vă aduc restul aici.

Aşadar, se opri în piaţetă, la jumătatea drumului între maşina lui şi casa ei. Ea intră, uşa se închise în urmă-i.

Cât timp am, se întrebă, ca să mă hotărăsc? Un minut? Două? Cât durează până să aducă ea restul? Cât de ordonată este? Există o casă de bani, în care sunt rânduite bancnotele şi monedele, încât nu are de scos decât dintr-una din despărţituri câteva monede, dintr-altă câteva bancnote? Se grăbeşte oare, sau ştie că sunt bucuros de un minut în plus şi de încă unul?

Se uită la sol şi observă că pietrişul era umed din cauza ceţii. Cu vârful pantofului răsuci o piatră; voia să ştie dacă era umed şi dedesubt; era. Pe colaboratorii săi îi învăţase că a te

concentra asupra unui gând nu e totuna cu a lua o decizie, că a medita la o problemă nu echivalează cu luarea unei decizii corecte, câteodată nerezultând chiar nici una, dimpotrivă, decizia devenind atât de complicată şi dificilă, încât gândirea îți paralizează voința. Pentru a reflecta, ai nevoie de timp, pentru a te hotărî, ai nevoie de curaj, obişnuia el să spună şi ştia că acum nu-i lipsea timpul de a reflecta, ci curajul de a se hotărî. Mai ştia că viața contabilizează atât deciziile pe care nu le iei, cât şi pe cele pe care le iei. Dacă nu se hotăra să rămână, trebuia să-şi continue călătoria, chiar nefiind decis să meargă mai departe. Să rămân - ce să-i spun? S-o întreb dacă pot să rămân? Ce ar putea ea să-mi răspundă? Nu e oare obligată să spună nu, chiar dacă i-ar plăcea să zică da, pentru că nu poate lua asupră-şi povara răspunderii pe care ar implica-o întrebarea mea? Ar trebui să mă aflu aici, cu geanta mea de voiaj şi cu valiza, atunci când ea va ieşi din nou, iar maşina s-ar cuveni să fie de-acum plecată. Dar dacă ea nu mă vrea? Dacă mă vrea acum, iar mai târziu nu? Poate că mai târziu eu n-aş mai vrea să rămân? Nu, nu se va întâmpla aşa. Dacă ne vrem unul pe celălalt acum, o să ne vrem pentru totdeauna.

Pomi spre maşină. Intenționa să-i spună nevesti-sii că s-au amăgit, că nu-şi mai pot reface căsnicia, chiar dacă ăsta doresc. Că în ultimele săptămâni o tristețe s-a amestecat mereu în bucuria lui şi că nu mai vrea să trăiască mai departe cu această tristețe. Că e conştient că face o nebunie riscând totul pentru această femeie pe care n-o cunoaşte şi care nu-l cunoaşte. Că preferă să fie nebun decât să rămână rațional şi trist.

Când ajunsese la câțiva paşi de maşină, soția lui îşi înălță capul. Se uită la el, se aplecă peste scaunul şoferului, coborî geamul şi-i strigă ceva. Nu înțelegea ce anume. Ea repetă: descoperise pe hartă dunele cele mari. În timpul micului dejun îşi amintiseră amândoi de nişte imagini ale marilor dune pe care le văzuseră cândva; căutaseră zadarnic dunele

pe hartă. Acum ea le găsise. Nu erau prea departe, până seară ar reuşi să ajungă. Era radioasă.

Capacitatea ei de a se bucura de lucruri mărunte - cât de des îl uimise şi-l încântase! Şi felul încrezător în care-şi comunica bucuria! Era o încredere copilărească; se aştepta ca oamenii să fie buni, să-i bucure binele, să reacţioneze cu bunătate. Vreme de mulţi ani nu-şi mai văzuse soţia într-o astfel de dispoziţie, abia în ultimele săptămâni redevenise încrezătoare.

Îi văzu bucuria. Fu întâmpinat cu o îmbrăţişare. Era gata? Puteau pleca?

El confirmă din cap, grăbi pasul ca şi cum ar prefera s-o ia la fugă, intră în maşină şi porni motorul. Părăsi piaţeta fără să privească în urmă.

Soţia lui îi povestea cum descoperise dunele pe hartă, de ce nu le găsiseră amândoi dimineaţa. Îi spunea când ar putea să ajungă seara şi unde s-ar putea caza. Ce departe ar urma să meargă a doua zi. Ce înalte erau dunele.

După im timp, ea băgă de seamă: ceva nu era în regulă. El conducea încet, privea concentrat în ceaţă, însoţea când şi când vorbele ei cu un mormăit aprobativ sau încurajator - că nu zicea nimic n-ar fi fost nefiresc nefireşti erau buzele lui strânse, obrazul crispat. Îl întrebă ce se întâmpla. Ceva la motor, la cauciucuri, la roţi? Ceva cu ceaţa şi şoseaua? Altceva? Punea întrebările cu degajare la început, cu îngrijorare, pe măsură ce nu primea nici un răspuns. Nu-i era bine? Avea dureri? Când el vră spre dreapta, pe un petic de iarbă şi opri, era convinsă că are o problemă cu inima, ori cu circulaţia sângelui.

– Lasă-mă, zise el şi ar fi vrut să mai spună că nu-i trebuie decât un răgaz de o clipă, dar acel cuvânt desferecă încordarea ce-i închisese gura, îi crispase obrazul, îi oprise lacrimile. Nu mai plânsese de zeci de ani. Încercă să-şi înăbuşe hohotul, dar hohotul sugrumat se prefăcu în geamăt, geamătul în urlet, îşi agită braţele, în chip de scuză şi explicaţie, că venise peste el plânsul acesta pe care nu-l

dorea, însă nu şi-l putea reține. Dar curând nevoia de scuze şi lămuriri pieri, măturată de lacrimi, iar el şedea cu mâinile în poală, cu capul plecat, cu pieptul zvâcnind şi hohotea. Ea îl luă în brațe, dar el nu se destinse în brațele ei, ci rămase nemişcat, în aceeaşi poziție. Văzând că plânsul nu încetează, ea îşi propuse să caute în localitatea următoare un hotel şi eventual un medic. Ar fi vrut să-l sprijine, să-l ajute să părăsească locul şoferului, dar el lunecă singur pe scaunul alăturat.

Ea demară. El continua să plângă. Plângea cu gândul la visul său, la ofertele pe care i le făcuse viața şi cărora el, sustrăgându-li-se, nu le dăduse curs. Plângea gândindu-se la tot ce era irepetabil şi de neînlocuit în existența lui. Nimic nu se repeta, nimic nu putea fi recuperat. Plângea fiindcă nu dorise mai intens ce-şi dorise şi fiindcă deseori nici nu ştiuse ce-şi doreşte. Plângea reflectând la ce fusese dificil şi greşit în căsnicia lor, dar şi la ce fusese frumos. Plângea recapitulând dezamăgirile pe care şi le pricinuiseră, dar şi speranțele şi aşteptările pe care le împărtăşiseră în săptămânile din urmă. Nimic din ceea ce-i venea în minte nu era lipsit de o nuanță tristă, dureroasă, fie şi numai pentru că orice frumusețe şi fericire se arătau efemere. Dragostea, căsnicia - cât fusese bună -, anii cei buni alături de copii, bucuriile profesiei, entuziasmul inspirat de cărți sau de muzică - totul trecuse. Memoria îi derula prin fața ochiului lăuntric imagine după imagine, dar nici nu apucă să se uite ca lumea la una din ele, că i se şi aplică o ştampilă cu litere apăsate şi chenar gros: trecut.

Trecut? Nu trecuseră toate pur şi simplu pe la spatele lui şi fără ca şi el să aibă vreo contribuție. El însuşi sfărâmase lumea făurită de iubirea lor. De acum, lumea aceea nu mai avea să existe, nici măcar în chip de imagine în alb-negru, în locul uneia colorate; n-avea să mai fie nici o imagine.

Lacrimile îi secară. Era epuizat şi pustiit, îşi dădu seama că plânsese pentru căsnicia lui, ca şi cum s-ar fi încheiat, pentru soția lui, de parcă ar fi pierdut-o.

Ea îl privi, îi zâmbi:

– Ei?

Trecură pe lângă o tablă indicatoare cu numele unei localități, specificându-i-se numărul locuitorilor şi nivelul deasupra mării. Câteva sute de oameni, se gândi, şi iată un orăşel. Doar câțiva metri deasupra mării; trebuie să fie pe aproape, deşi nu se zăreşte din cauza ceții.

– Vrei, te rog, să opreşti? Ea merse până la marginea şoselei şi opri. Acum, îşi spuse el, acum.

– Am să cobor aici. Nu mai continui drumul împreună cu tine. Sunt conştient că mă port aberant. Ar fi trebuit să-mi dau seama mai înainte. Dar nu ştiu cum aş fi putut să-mi dau seama. Încercăm să ne acomodăm printre ruine. Nu vreau să-mi orânduiesc existența, în compania ta, printre ruine. Vreau pur şi simplu să mai încerc o dată.

– Ce? Ce anume vrei să încerci?

– S-o iau de la capăt: viața, dragostea, totul. Sub privirea ei şocată, rănită, lui însuşi vorbele pe care le rostea i se păreau copilăreşti. Ce avea să facă şi cum avea s-o ducă aici, din ce avea să trăiască şi ce avea să se întâmple cu existența lui de acasă - dacă ea l-ar întreba, n-ar avea ce să-i răspundă.

– Să mergem până la dune. Poți fugi şi atunci. Nu am cum să te rețin. Dar hai să stăm de vorbă, dacă n-ai căzut într-o prăpastie prea adâncă. Poate că ai dreptate şi noi nu am înfruntat încă tot cş a fost sau ce nu a mai fost între noi; s-o facem acum. Îi puse mâna pe genunchi: Da?

Avea dreptate. De ce n-ar merge împreună până la aşezarea de lângă dune, ca să stea de vorbă, acolo, despre toate? De ce nu i-ar spune măcar să-l lase aici, să plece fără el mai departe, fiindcă el are nevoie de numai câteva zile de singurătate - după care o s-o ajungă din urmă, cel târziu la zborul de întoarcere? Nu s-ar cuveni să-i povestească nevesti-sii despre visul său, despre femeia de la benzinărie? N-ar fi cinstit aşa?

– Nu pot fugi decât acum. Coborî din maşină.

– Vrei, te rog, să-mi deschizi portbagajul?

Ea dădu din cap că nu.

El înconjură maşina, deschise uşa pe partea ei, trase de mica manetă dintre uşă şi scaun, săltând capacul portbagajului, îşi scoase valiză şi geanta de voiaj, le aşeză pe jos. Trânti capacul portbagajului şi reveni lângă uşă. Era încă deschisă. Nevastă-sa, de pe scaunul ei, îşi ridică ochii spre el. Închise uşa cu blândeţe şi calm, dar se simţi de parcă o lovise peste faţă. Ea continua să-l privească. Îşi luă valiză şi geanta şi porni. Cu spatele la maşină, făcu un pas; nu ştia dacă va mai fi în stare de încă unul, iar după aceea de altul şi iarăşi de altul. Dacă se oprea, ar fi nevoit să se întoarcă şi să se urce în maşină. Dacă ea nu pleca în câteva clipe, n-ar mai găsi puterea să păşească mai departe. Pleacă, o rugă în gând, pleacă.

Ea demară şi plecă. El nu se întoarse decât atunci când nu mai auzi maşina. Ceaţa o şi înghiţise.

Găsi un motel şi negocie o chirie ieftină pentru o lună întreagă. Găsi un restaurant cu o tejghea lată în faţa barului, cu mese şi scaune din material plastic; era şi un tonomat. Bău mult, simţi în unele momente o veselie absurdă, în altele nevoia să plângă din nou, dar îşi spuse că a plâns destul pentru ziua aceea. Era singurul restaurant din localitate, şi toată seara i se întâmpla să-şi ciulească urechile, aşteptând să audă cum opreşte o maşină, cum coboară cineva din ea şi să recunoască în paşii de pe pietriş sunetul paşilor nevesti-sii. Aştepta plin de speranţă; şi plin de spaimă.

A doua zi dimineaţa se duse la ţărmul oceanului. Pe plajă se lăsase iarăşi ceaţa, cerul şi apa erau cenuşii, aerul cald, umed şi apăsător. Trăi sentimentul că are nesfârşit de mult timp.